

Darovi zemlje: neolitik između Save, Drave i Dunava (drugi dio, kataloške jedinice)

Balen, Jacqueline; Botić, Katarina; Burić, Marcel; Čučković, Lazo; Đukić, Ana; Hršak, Tomislav; Ivanković, Anita; Jakovljević, Goran; Koprivnjak, Vedran; Krznarić Škrivanko, Maja; ...

Edited book / Urednička knjiga

Publication status / Verzija rada: **Published version / Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)**

Publication year / Godina izdavanja: **2014**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:300:272226>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom](#).

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-20**

Repository / Repozitorij:

[AMZdepo - Repository of the Archaeological Museum in Zagreb](#)

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

DAROVİ ZEMLJE

neolitik između Save, Drave i Dunava

*drugi dio
kataloške jedinice*

IMPRESSUM

Nakladnici / Publishers

Arheološki muzej u Zagrebu
Muzej Slavonije Osijek
Sveučilište u Zagrebu Filozofski fakultet

Za nakladnike / For the publishers

Jacqueline Balen
Grgur Marko Ivanković
Damir Boras

Urednici / Editors

Jacqueline Balen, Tomislav Hršak, Rajna Šošić Klindžić

Autori tekstova

Jacqueline Balen, Arheološki muzej u Zagrebu
Penny Bickle, University of Bristol, UK
Dušan Borić, University of Cardiff, UK
Mihael Budja, Oddelek za arheologiju, Filozofska fakulteta Univerza v Ljubljani, Slovenija
Marcel Burić, Odsjek za arheologiju, Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu
Lea Čataj, Hrvatski restauratorski zavod, Zagreb
Tomislav Hršak, Muzej Slavonije Osijek
Ina Miloglav, Odsjek za arheologiju, Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu
Maja Pasarić, Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb
Siniša Radović, Zavod za paleontologiju i geologiju kvartara, HAZU
Kelly Reed, Oxford, UK
Rajna Šošić Klindžić, Odsjek za arheologiju, Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu
Tihomila Težak Gregl, Odsjek za arheologiju, Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu
Alenka Tomaž, Univerza na Primorskem, Koper, Slovenija
Boban Tripković, Odeljenje za arheologiju, Filozofski fakultet Beograd, Srbija

Autori tekstova o lokalitetima

Jacqueline Balen
Katarina Botić
Marcel Burić
Lazo Čučković
Ana Đukić
Tomislav Hršak
Anita Ivanković
Goran Jakovljević
Vedran Koprivnjak
Maja Krznarić Škrivanko
Dženi Los
Blanša Maljković
Zorko Marković
Marija Mihaljević
Lidija Miklik-Lozuk
Kornelija Minichreiter
Helena Nodilo
Lana Okroša Rožić
Kristian Paskojević
Mirela Pavličić
Tatjana Pintarić
Dragana Rajković
Šime Vrkić

Autori kataloških jedinica

J.B.	Jacqueline Balen
A.B.	Ana Bobovec
K.B.	Katarina Botić
M.B.	Marcel Burić
A.Đ.	Ana Đukić
T.H.	Tomislav Hršak
A.I.	Anita Ivanković
G.J.	Goran Jakovljević
V.K.	Vedran Koprivnjak
M.K.Š.	Maja Krznarić Škrivanko
B.M.	Blanša Maljković
Z.M.	Zorko Marković
M.M.	Marija Mihaljević
L.M.-L.	Lidija Miklik-Lozok
K.M.	Kornelija Minichreiter
L.O.R.	Lana Okroša Rožić
K.P.	Kristian Paskojević
M.P.	Mirela Pavličić
T.P.	Tatjana Pintarić
D.R.	Dragana Rajković
S.S.	Silvija Salajić
R.Š.K.	Rajna Šošić Klindžić
K.Š.	Katarina Šprem
H.T.	Hrvoje Tkalac
Š.V.	Šime Vrkić
V.Ž.	Vesna Žarac

Prijevod / Translation

Tamara Levak Potrebića (s hrvatskog na engleski jezik)
Apostrof d.o.o. (s hrvatskog na engleski jezik)
Ana Đukić (s engleskog na hrvatski jezik)

Lektura

Božena Bunčić (tekstovi na hrvatskom jeziku)

Fotografije

Igor Krajcar
Bruno Jobst
Damir Fajdetić
Dubravko Vidiček
Foto-arhiv i terenska dokumentacija posuditelja građe

Crteži

Krešimir Rončević

Grafičko oblikovanje

MIT Dizajn Studio

Grafička priprema

MIT Dizajn Studio
Boris Bui, FFZG

ISBN 978-953-6789-79-5 (AMZ)
ISBN 978-953-6191-63-5 (MSO)
ISBN 978-953-175-497-2 (FFZG)

IZLOŽBA / EXHIBITION

Autori izložbe

Tomislav Hršak
Rajna Šošić Klindžić
Jacqueline Balen

Stručni suradnici

Ana Đukić
Dragana Rajković
Selena Vitezović

Konzervatorsko-restauratorski radovi

Marina Gregl
Zrinka Znidarčić
Anđelko Kovačević
Vedran Mesarić

Marketing i odnosi s javnošću

Branimir Ivić
Sanja Mijač Božek

Edukativni program

Zorica Babić
Anja Bertol

Tehnička izvedba postava

Slađana Latinović
Vedran Mesarić
Tehnička služba AMZ:
Robert Vazdar
Ivan Troha
Srećko Škrinjarić
Damir Zbukvić
Ivan Fakleš

Animacije

Preuzeto iz stalnog postava prapovijesti Muzeja Slavonije Osijek,
autor Marin Balaić, MIT Dizajn Studio
Jasmin Klindžić

Vizualni identitet

MIT Dizajn Studio

Posuditelji građe

Arheološki muzej u Zagrebu
Geoarheo d.o.o.
Gradski muzej Bjelovar
Gradski muzej Križevci
Gradski muzej Nova Gradiška
Gradski muzej Požega
Gradski muzej Vinkovci
Gradski muzej Virovitica
Institut za arheologiju
Muzej Brodskog Posavlja
Muzej Moslavine Kutina
Muzej Slavonije Osijek
Muzej Turopolja
Odsjek za arheologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu
Zavičajni muzej Stjepana Grubera

Izložba je ostvarena sredstvima Ministarstva kulture RH i Gradskog ureda za obrazovanje kulturu i sport Grada Zagreba

SADRŽAJ CONTENT

Bapska – Gradac (Marcel Burić)	sopotska i vinčanska kultura <i>kataloške jedinice Bapska – Gradac</i>	9 10
Belišće – Staro Valpovo (Dragana Rajković)	starčevačka i sopotska kultura <i>kataloške jedinice Belišće – Staro Valpovo</i>	12 13
Brezovljani (Lana Okroša Rožić)	brezovljanski tip sopotske kulture <i>kataloške jedinice Brezovljani</i>	15 16
Čaglin – Ivančevac (Šime Vrkić)	starčevačka kultura <i>kataloške jedinice Čaglin – Ivančevac</i>	20 21
Čepin – Ovčara/Tursko groblje (Dragana Rajković)	sopotska kultura <i>kataloške jedinice Čepin – Ovčara/Tursko groblje</i>	22 24
Donji Slatnik – Gajevi (Šime Vrkić)	sopotska kultura <i>kataloške jedinice Donji Slatnik – Gajevi</i>	29 30
Dubovo – Košno (Jacqueline Balen)	sopotska kultura <i>kataloške jedinice Dubovo – Košno</i>	31 31
Slavonski Brod – Galovo (Kornelija Minichreiter)	starčevačka kultura <i>kataloške jedinice Slavonski Brod – Galovo</i>	32 33
Gorjani – Kremenjača – pojedinačni nalaz	sopotska kultura <i>kataloške jedinice Gorjani – Kremenjača</i>	37 37
Osijek-Filipovica – Hermanov vinograd (Tomislav Hršak, Dženi Los)	sopotska kultura <i>kataloške jedinice Osijek-Filipovica – Hermanov vinograd</i>	38 40
Ivandvor – petlja i šuma Gaj (Ana Đukić)	starčevačka i sopotska kultura <i>kataloške jedinice Ivandvor – petlja i šuma Gaj</i>	43 45
Kaznica – Rutak (Tomislav Hršak)	starčevačka i sopotska kultura <i>kataloške jedinice Kaznica – Rutak</i>	46 48
Kneževi Vinogradi – Osnovna škola (Dragana Rajković)	starčevačka i sopotska kultura <i>kataloške jedinice Kneževi Vinogradi – Osnovna škola</i>	50 51
Kruševica – Njivice (Lidija Miklik-Lozuk)	sopotska kultura <i>kataloške jedinice Kruševica – Njivice</i>	55 56
Kukunjevac – Brod (Anita Ivanković)	korenovska kultura <i>kataloške jedinice Kukunjevac – Brod</i>	57 58
Kutina – Dobrovac (Helena Nodilo)	korenovska kultura <i>kataloške jedinice Kutina – Dobrovac</i>	59 60
Kutina – Kaniška Iva (Jacqueline Balen)	starčevačka i korenovska kultura <i>kataloške jedinice Kutina – Kaniška Iva</i>	62 62

Malo Korenovo (Goran Jakovljević)	korenovska kultura	63
	<i>kataloške jedinice Malo korenovo</i>	63
Nova Rača – šuma Jasenova	brezovljanski tip sopotske kulture	64
– pojedinačni nalaz	<i>kataloške jedinice Nova Rača – šuma Jasenova</i>	64
Novi Perkovci – Krčavina	sopotska kultura	65
(Zorko Marković, Katarina Botić)	<i>kataloške jedinice Novi Perkovci – Krčavina</i>	65
Ozalj – Stari grad (Lazo Čučković)	lendelska kultura	71
	<i>kataloške jedinice Ozalj – Stari grad</i>	71
Pepelana – Lug i Razlivlje	starčevačka, korenovska, sopotska kultura	73
(Kornelija Minichreiter)	<i>kataloške jedinice Pepelane</i>	74
Poljana – Poljana III (Kristian Paskojević)	korenovska kultura	75
	<i>kataloške jedinice Poljana – Poljana III</i>	76
Samatovci (Ana Đukić)	sopotska kultura	77
	<i>kataloške jedinice Samatovci</i>	77
Sarvaš (Dragana Rajković)	starčevačka i sopotska kultura	79
	<i>kataloške jedinice Sarvaš:</i>	80
Slavča (Marija Mihaljević)	sopotska kultura	82
	<i>kataloške jedinice Slavča</i>	83
Sopot (Maja Krznarić Škrivanko)	sopotska kultura	85
	<i>kataloške jedinice Sopot</i>	86
Stari Perkovci – Debela šuma	starčevačka i sopotska kultura	89
(Jacqueline Balen)	<i>kataloške jedinice Stari Perkovci – Debela šuma</i>	89
Staro Čiče (Tatjana Pintarić)	korenovska i brezovljanski tip sopotske kulture	92
	<i>kataloške jedinice Staro Čiče</i>	92
Tomašanci – Palača (Ana Đukić)	starčevačka kultura	93
	<i>kataloške jedinice Tomašanci – Palača</i>	94
Vidovci – Glogovi (Marija Mihaljević)	sopotska kultura	97
	<i>kataloške jedinice Vidovci – Glogovi</i>	98
Vinkovci – tell Tržnica	starčevačka i sopotska kultura	99
(Maja Krznarić Škrivanko)	<i>kataloške jedinice Vinkovci – tell Tržnica</i>	100
Vinkovci – Ervenica (Blanša Majković)	starčevačka i sopotska kultura	102
	<i>kataloške jedinice Vinkovci – Ervenica</i>	104
Vinkovci – Jošine (Vedran Koprivnjak)	sopotska kultura	106
	<i>kataloške jedinice Vinkovci – Jošine</i>	107
Virovitica – Brekinja (Ana Đukić)	starčevačka kultura	108
	<i>kataloške jedinice Virovitica – Brekinja</i>	109
Zadubravlje – Dužine	starčevačka kultura	110
(Kornelija Minichreiter)	<i>kataloške jedinice Zadubravlje – Dužine</i>	111
Zarilac – Grabaračke livade	sopotska kultura	112
(Mirela Pavličić)	<i>kataloške jedinice Zarilac – Grabaračke livade</i>	113
Popis literature		114

DAROVİ ZEMLJE
NEOLITIK IZMEĐU SAVE,
DRAVE I DUNAVA

GIFTS OF THE EARTH
THE NEOLITHIC BETWEEN
THE SAVA, DRAVA AND DANUBE

KATALOŠKE
JEDINICE

Bapska – Gradac

Marcel Burić

Prvi nalazi s područja oko Vukovara i Bapske stigli su u Arheološki muzej u Zagrebu 1901/02. godine, a sakupili su ih lokalni stanovnici. Do 1913. godine Naturhistorisches muzej u Beču i AMZ sakupili su izvjesnu količinu arheološkog materijala sa lokaliteta nedaleko od Bapske, ali taj je materijal bio izvan znanstvenog konteksta. Uzevši to u obzir, dr. Josip Brunšmid, upravitelj AMZ-a i prvi profesor arheologije na Zagrebačkom Sveučilištu, odlučio je, 1911. godine, napraviti nekoliko probnih sondi na tom području, uključujući i Bapsku.

Sljedeće iskopavanje vodio je, 1938/39. godine, dr. Robert Rudolf Schmit sa Sveučilišta u Tübingenu, koji je u to vrijeme vodio i iskopavanja na lokalitetu Vučedol - Gradac. Neke od svojih nalaza objavio je u svojoj monografiji *Die Burg Vučedol* (Schmidt 1945). Na tim iskopavanjima asistent mu je bio Vladimir Miložčić. U monografiji *Chronologie der Jüngersteinzeit Mittel-und Südosteuropas* (Miložčić 1949), Miložčić je naveo, opisao i datirao dio Schmidtovih nalaza iz 1938/39.

Istraživanja na položaju gradac u Bapskoj vodio je i prof. dr. Stojan Dimitrijević 1964. godine. Dimitrijević je definirao kasno neolitičku sopotsku kulturu i podijelio naselje u Bapskoj na dva osnovna horizonta (Dimitrijević 1968):

- sopotska kultura s uvozom iz vinčanske kulture
- vinčanska kultura s nalazima kasne sopotske kulture

Osim dva prije spomenuta sloja, na lokalitetu su ustanovljeni i nalazi starčevačke i badenske kulture te nalazi iz brončanog doba.

Nova iskopavanja u Bapskoj provode se od 2007. suvremenim metodološkim pristupima u arheologiji. Istraživanje je trenutno još uvijek u gornjim slojevima, za koje možemo reći da pripadaju vinčanskoj kulturi (Burić 2009). U ovoj je fazi istraživanja otkriveno relativno malo zatvorenih cjelina pogodnih za objavu i interpretaciju jer je lokalitet prilično uništen poljoprivredom. Cjeline uglavnom pripadaju dvjema do sada otkrivenim kućama (od treće kuće iskopom je obuhvaćen tek jedan manji dio), te njihovim međuprostorom. U kontekstima vezanim za spomenute kuće otkriveno je mnoštvo standardnih nalaza (keramika, kameno oruđe, harpuni i utezi za ribolov, sjajno očuvani ostaci spaljenih kuća, itd.). Pored njih otkriven je respektabilan broj onih rjeđih tipova nalaza, te onih nešto luksuznijih. Toj skupini možemo pribrojiti više ulomaka oruđa od opsidijana, ulomke i cjelovite nalaze nakita od spondilusa, više različitih nalaza od kamena dopremljenog izvan mikroregije Srijema itd. Također, na spaljenim ostacima jedne od kuća otkriveni su tragovi ukrašavanja zidova povlačenjem prstiju čiji su tako nastali tragovi ukrašeni bojanjem crvenom bojom. Za sada je to najstariji primjer ukrašavanja arhitekture otkriven na tlu Hrvatske. Za svojevrsnu potvrdu Dimitrijevićeve teze da je ovaj lokalitet u svojoj posljednjoj fazi zaista pripadao vinčanskom horizontu života služi nam, između ostaloga, pronalazak jedne antropomorfne figure kasnovinčanskog tipa. Što se starosti odnosno radiokarbonskih datuma iz Bapske tiče, metodološki

pristup je takav da su uglavnom iz zatvorenih cjelina (kuća) i tzv. short life uzoraka što im daje visoku točnost. Horizonti koji se trenutno istražuju, datirani su oko polovine 5. tis. pr. Kr., dakle u sam kraj vinčanske i sopotske kulture, što se uklapa u ranije spoznaje, tj. kasnije tipove keramičkih oblika, ali i kronološke sustave okolnih naselja od Vinkovaca na zapadu do Vinče na istoku. Budući da je sopotska kultura nastala pod utjecajem vinčanske, njihove razvojne faze apsolutno-kronološki su relativno slične, što znači da se trajanje sopotske većim dijelom poklapa sa trajanjem vinčanske.

Arheološki slojevi Bapske govore da je na tome mjestu prije više od 6500 godina postojalo vrlo dobro organizirano naselje. Njegovi žitelji bavili su se poljoprivredom, ribolovom, lovom, te uzgojem stoke. Magnetometarskim metodama ustanovljeno je da je ono imalo pravilnu organizaciju kuća, neku vrstu proto-urbanizacije, čije su dimenzije bile prilično standardizirane i iznosile oko 12x5 metara. Skupocjeni uvezeni

materijali, zidovi kuća urešeni bojom i jelenjim rogovima, jasan su pokazatelj kako se radilo o gospodarski izrazito dobro situiranom naselju, baš onakvom kakva se mogu naći na obalama Dunava kao glavne europske trgovačke prometnice. Gornji slojevi lokaliteta u Bapskoj, u kojima se sada istražuje, pokazuju izrazito miješanje sopotskog i vinčanskog materijala, što dovodi do zaključka da su došljaci iz vinčanskog prostora, vjerojatno negdje nakon 4700. god. pr.Kr., došli u naselje i bili primljeni od strane domaćina. Vinčanska keramika, a pogotovo nedavno otkrivena figura, taj šutljivi svjedok vinčanskog duha i svjetonazora, govore kako došljaci nisu bili samo u prolazu. Oni su došli da ostanu i pri tome su jedno sopotsko naselje kulturnom asimilacijom polagano pretvorili u vinčansko, u svoj novi dom. Na tome su mjestu svi zajedno živjeli sve do razdoblja kada utrka za novim materijalom - bakrom, nije postala toliko intenzivirana da je dovela koncu postojanje sopotske i vinčanske kulture, te neolitika kao vremenske epohe u razvoju ljudi i ljudskog društva.

1. Zdjela

Sopotska kultura
Bapska - Gradac, iskopavanje
2011.

Keramika
Visina: 10 cm
Promjer ruba: 10,8 cm

Bikonična zdjelica blago uvučenog vrata, ravnog ruba i ravnog dna. Grube fature, tamno sive, gotovo crne boje. Na jednoj strani je na trbuhu vidljiv trag otpale aplike.

Odsjek za arheologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu
neobjavljeno

A. Đ., K. Š.

2. Figurina

Sopotska kultura
Bapska - Gradac, ostavština iskopavanja S.
Dimitrijevića, 1964.

Keramika
Visina: 6,5 cm
Debljina glave: 0,7 cm
Promjer tijela: 2 cm

Keramička antropomorfnja figurina valjkastog tijela sa stiliziranom glavom koja je izvedena utiskivanjem prstiju. Figurina je grube fature, tamno sive, gotovo crne boje s vidljivim tragovima crvene boje.

Odsjek za arheologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu
Burić 2011, sl. 9:4

A. Đ., K. Š.

3. Posuda

Sopotska kultura
Bapska - Gradac, 1902.

Keramika
Visina: 8,7 cm
Promjer ruba: 8,7 cm
Posuda manjih dimenzija s ravnim rubom i ravnim dnom te dvije nasuprotno postavljene ušice. Posuda je grube fature, tamnije smeđe boje.

Arheološki muzej u Zagrebu, P-4101
neobjavljeno

A. Đ., K. Š.

4. Posuda

Sopotska kultura
Bapska - Gradac

Keramika
Visina: 5,5 cm
Promjer ruba: 6 cm
Posuda manjih dimenzija s ravnim rubom i ravnim dnom te dvije ušice ispod ruba. Posuda je na cijelom tijelu ukrašena metličastim ukrasom. Grube je fature i tamno sive boje.

Arheološki muzej u Zagrebu, P-2797
neobjavljeno

A. Đ., K. Š.

5. Zdjela

Sopotska kultura
Bapska - Gradac

Keramika

Visina: 6,1 cm

Promjer ruba: 19,8 cm

Zdjela zaobljena tijela i uvučena ruba, ravnoga dna i s dvije izdužene aplikacije ispod ruba ruba. Na rubu su tri jezičca. Zdjela je grube fature i tamnije smeđe boje.

Arheološki muzej u Zagrebu, P-2789

neobjavljeno

A. Đ., K. Š.

6. Posuda

Sopotska kultura
Bapska - Gradac

Keramika

Visina: 24,5 cm

Promjer ruba: 13,1 cm

Blago bikonična izdužena posuda s lagano izvučenim vratom i rubom. Posuda je grube fature, tamnije smeđe boje sa sivo-crnim tragovima gorenja. Na trbuhu i ispod ruba ima tri seta po dvije horizontalno postavljene ušice, koje sugeriraju da je posuda visjela na nečemu.

Arheološki muzej u Zagrebu, P-2840

neobjavljeno

A. Đ., K. Š.

7. Posuda na nozi

Sopotska kultura
Bapska - Gradac, 1900.

Keramika

visina: 21,5 cm

Promjer ruba: 27 cm

Promjer dna noge: 14,5 cm

Konična zdjela na nozi koja se širi prema ravnom rubu. Posuda je finije fature, tamno sive, gotovo crne boje.

Arheološki muzej u Zagrebu, P-476

neobjavljeno

A. Đ., K. Š.

8. Lonac

Sopotska kultura
Bapska - Gradac, 2010.

Keramika

Visina: 31 cm

Promjer ruba: 14 cm

Promjer dna: 12 cm

Keramička posuda uska cilindrična, na vrhu proširena vrata sa šest okomito probušenih rogolikih ručki koje su služile za vješanje posude.

Odsjek za arheologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu

neobjavljeno

M. B.

Belišće - Staro Valpovo

Dragana Rajković

Višeslojno nalazište Staro Valpovo smješteno je jugoistočno od grada Belišća, oko 400 m južno od Drave, na prostranoj, približno kružnoj uzvisini, promjera 500 m s tri strane okruženoj širokom depresijom za koju se pretpostavlja da je ostatak bivšeg vodotoka ili opkopa. Nalazište je uočeno 2002. godine kada je ovo zemljište za potrebe sanacije odlagališta otpada, po prvi puta duboko prekopano. Tada su uočeni ulomci prapovijesnih, antičkih, srednjovjekovnih posuda, kamene i koštane izrađevine, rimski nakit, novac te ostali metalni predmeti. Spomenuti nalazi ukazali su na postojanje višeslojnog nalazišta, smještenog unutar odlagališta komunalnog i industrijskog otpada. Pregledom terena utvrđeno je protezanje nalazišta na površini od oko 150 000 m². Zaštitno arheološko istraživanje koje je prethodilo novim sanacijama odlagališta otpada, provedeno je 2006. godine, pod vodstvom Arheološkog odjela Muzeja Slavonije Osijek i J. Šimić.

Tijekom istraživanja otvoreno je pet odvojenih iskopa označenih od I-V prema redoslijedu istraživanja, a protezali su se od juga prema sjeveru lokaliteta. Ukupno je istražena površina od 1625 m². Stratigrafska slika istraženog dijela potvrdila je prisutnost nositelja starčevačke i sopotske kulture. Ispod sloja humusa uočen je kulturni sloj označen kao stratigrafska jedinica O2. Njegova debljina iznosila je oko 20 cm, i u njemu je pronađena veća količina sopotskoga i starčevačkoga materijala. Neposredno ispod sloja SJ O2 pojavili su se ostaci arheoloških struktura ukopanih u zdravicu, sterilnu, žutu pjeskovitu zemlju. Najmlađoj fazi nalazišta pripadaju sopotski objekti koje čine jame različita oblika i dimenzija, te malobrojni ostaci stambenih objekata kao što su ostaci gorenih podnica, uzorci lijepa te ukopi stupova. U iskopu broj IV uočen je dubok i uzak rov, označen kao stratigrafska jedinica 20/21, istražen u dužini od devet metara, a pružao se smjerom sjeverozapad-jugoistok. Ostatak se protezao u istočni profil sonde tako da nije istražen. Najveća dubina iznosila mu je 2,96 m a sužavao se od vrha prema dnu. Pretpostavlja se da je pripadao sopotskoj kulturi te da je dio obrambenog opkopa kakvi se susreću na sopotskim naseljima, a sadržavao je miješani starčevački i sopotski materijal, te ljudske kosti koje su označene kao grob 5 (Šimić 2007a, 10). Prema dosadašnjem stanju obrade, sopotski materijal čine ulomci keramike koji pripadaju koničnim i bikoničnim posudama, loncima te kupama na nozi. Od ukrasa su prisutne bradavičaste i rogolike aplikacije. Ulomci keramike su često crne boje vrlo dobro polirani te oslikani intenzivnom crvenom bojom. Unutar jame označene kao stratigrafska jedinica 13/14 pronađen je korodiran uzorak bakrenog predmeta što može upućivati na prisutnost vrlo kasnog stupnja sopotske kulture (Šimić 2007a, 10).

Starčevački kulturni horizont u velikoj je mjeri devastiran ukopavanjem sopotskih objekata, što je rezultiralo miješanjem

nalaza te nejasnog razdvajanja starčevačkih i sopotskih objekata.

Od nalaza starčevačkog horizonta najznačajnije su dvije peći s kalotastim ložištem i cjevastim prostorom za posude pronađene u iskopu I. Prva peć, označena kao stratigrafska jedinica 19 pronađena je u sjevernom dijelu iskopa i vrlo je oštećena a svojim istočnim dijelom nadovezivala se na vrlo veliku jamu označenu kao stratigrafska jedinica 15/16. Druga peć, označena kao stratigrafska jedinica 20, istražena je u jugoistočnom dijelu iskopa. Ložište peći bilo je najvećim dijelom očuvano, a ukupna dužina iznosila joj je tri metra. Ostale stratigrafske jedinice pripadaju jamama te poluukopanim objektima, od kojih su neki zasigurno pripadali stambenom tipu.

Prema dosadašnjem stanju obrade, starčevačka keramika grube fature najbrojnija je kategorija nalaza prisutna na ovom lokalitetu. Ona je oker, crvenkaste do svijetlosmeđe, smeđe i sive boje. U većini primjeraka prisutan je dvobojni presjek. Ukrašavanje je izvedeno plastičnim modeliranjem, urezivanjem, ubadanjem nokta, „štipanjem“, te kaneliranim barbotinom. Čest ukras predstavljaju nalijepljene plastične trake s otiscima prsta, vodoravno i okomito položene na trbuhu posude. Od slikanih motiva, na finom posuđu, izdvojene su

paralelne linije izvedene tamno smeđom i crnom bojom. Osim standardnih keramičkih nalaza na lokalitetu su pronađeni i keramički predmeti posebne namjene, odnosno žrtvenici, posude na više nogu i figurice u obliku shematiziranog ljudskog lika. Antropomorfnj plastici pripadaju figurine steatopignog oblika, dok određeni broj pripada stupastim idolima s naglašenim grudima. Pronađeno je ukupno sedamnaest ulomaka žrtvenika. Čest je tip žrtvenika s ukrasom na uglovima, potom tip žrtvenika na četiri noge izvana četverokutnog a u unutrašnjosti kružnog recipijenta. Niti jedan nije u cijelosti očuvan, a najvećim dijelom se radi o tek uglovnim dijelovima žrtvenika s očuvanom nogom. Pokretne nalaze starčevačke kulture, možemo pripisati njenim srednjim i kasnim fazama.

Na lokalitetu je pronađeno ukupno 5 grobova (antropološke analize obavljene su na Odsjeku za arheologiju HAZU-a): grob 1. pronađen je u iskopu II. a sadržavao je tek nekoliko ljudskih kostiju, koje su pripadale odrasloj ženskoj osobi u dobi između 25 i 35 godina; grob 2 pronađen je u iskopu I, a radi se o kosturu odraslog muškarca, u dobi između 35 i 45 godina, položenom u grob u zgrčenom položaju na lijevom boku, s glavom okrenutom prema zapadu¹. Prilozi nisu pronađeni; grob 3 pronađen je u iskopu III, u jami za koju je moguće da je predstavljala stambeni objekt (SJ 16/17). Kostur je pripadao djetetu u dobi između 4,5 i 5,5 godina. Položen je na lijevi bok, s glavom okrenutom prema sjeveru. Kako je jama

sadržavala samo sopotski materijal, pretpostavlja se da je grob pripadao sopotskoj kulturi. Grob 4 pronađen je u iskopu V na dnu poluukopanog objekta (SJ 10/11) za koji se s obzirom na pokretne nalaze pretpostavilo da je pripadao starčevačkoj kulturi. Radi se o nekoliko razbacanih kostiju i dijelova lubanje koji su pripadali ženskoj osobi u dobi između 20 i 25 godina. Grob 5 pronađen je također unutar IV iskopa u uskom dubokom rovu, za koji se pretpostavlja da je dio obrambenog sustava, a sastojao se od nekoliko razbacanih kosti, za koje je utvrđeno da pripadaju ženskoj osobi starosti između 20 i 28 godina (Šimić 2007a, 10). Detaljne analize na istraženim kosturima nisu rađene, tako da ne raspoložemo s dodatnim informacijama.

Od ostalog pokretnog materijala zastupljeni su nalazi cijepane litike s naglaskom na ukupno petnaest sječiva i dvije jezgre izrađene od opsidijana. Ostale kamene nalaze čine kamene glačane alatke i alatke s abrazivnim svojstvima te veća količina sirovinskog materijala. Posebno je zanimljiva skupina od tri glačane alatke (dvije tesle i sjekira) pronađene na okupu uz sjeverni profil iskopa I. Kako su pronađene u miješanom kulturnom sloju SJ 02, njihova datacija nije jasna. Životinjske kosti zastupljene su u manjoj mjeri te je uočena razlika u brojnosti u odnosu na starčevačke i sopotske objekte. Unutar objekata starčevačkog horizonta pronađena je vrlo mala količina životinjskih kostiju, dok su sopotski objekti njima obilovali, kao i ljušturama riječnih školjki (Šimić 2007a, 11).

9. Zdjela

Starčevačka kultura
Belišće - Staro Valpovo, 2006.

Keramika
Visina: 9,8 cm
Promjer ruba: 14,8 cm
Promjer dna: 9,7 cm

Zdjela poluloptastog oblika i ravna vrata. Dno je malo povišeno u obliku niske ravne noge. Presjek i stjenke su iste boje. Trbuh je ukrašen kaneliranim barbotinom.

Muzej Slavonije Osijek, MSO-178685
neobjavljeno

D. R.

10. Zdjela

Sopotska kultura
Belišće - Staro Valpovo,
2006.

Keramika
Visina: 2,4 cm
Promjer ruba: 21,6 cm
Promjer dna: 9 cm

Zdjela izrazite bikonične profilacije, s plastičnom aplikacijom na ramenu posude.

Muzej Slavonije Osijek, MSO-178674
neobjavljeno

D. R.

11. Zdjela

Sopotska kultura
Belišće - Staro Valpovo, 2006.

Keramika
Visina: 7,8 cm
Promjer ruba: 11,9 cm
Promjer dna: 4,5 cm

Zdjela bikonične profilacije s dvije bradavičaste aplikacije na bikonitetu, finije fature, tamnije smeđe boje.

¹ Analiza ¹⁴C, obavljena je na Institutu „Ruder Bošković“ u Zagrebu, pokazala je raspon kalibracije 6400-5000 pr.Kr. što se ne može smatrati relevantnim podatkom i vjerojatno je uzrokovano kontaminacijom uzorka.

Muzej Slavonije Osijek, MSO-178738
neobjavljeno

D. R.

12. Posuda

Starčevačka kultura
Belišće - Staro Valpovo, 2006.

Keramika

Visina: 11 cm

Promjer ruba: 18,7 cm

Rekonstruirana keramička zdjela
zaobljenog tijela i dna, grublje fakture s vidljivim
primjesama, smeđe boje.

Muzej Slavonije Osijek, MSO-213081
neobjavljeno

D. R.

13. Nalazi od opsidijana

Starčevačka kultura
Belišće - Staro Valpovo, 2006.

Opsidijan

Težina: 16,45 g

Jezgre, sječiva i odbojak
izrađeni od opsidijana.

Muzej Slavonije Osijek,
MSO-167417-167425,
167472-167479

neobjavljeno

D. R.

Brezovljani

Lana Okroša Rožić

Nedaleko od mjesta Sv. Ivan Žabno, gdje se od prometnice Zagreb – Bjelovar odvaja cesta za Križevce, nalazi se eponimni lokalitet posebnog brezovljanskog tipa sopotske kulture. Smješten je na blago brežuljkastom plodnom oraničnom području kojim protječe potok Barna uzrokujući močvarno tlo te se može pretpostaviti da je u prapovijesno vrijeme bilo više vodenih površina.

Prilikom rekonstrukcije cestovne trase 1970. godine kroz zaselak Prvi Brezovljani uočeno je obilje arheološkog materijala te je već 1973. godine na poticaj mještana A. Šrameka, prof. S. Dimitrijević proveo iskopavanja koja su obavljena u zapadnom dijelu lokaliteta. Tom prilikom istražen je površina od 193 m² na kojoj su otkrivene dvije zemunice te nekoliko jama. Obje zemunice sadržavale su ostatke kupolastih peći za koje je Dimitrijević smatrao da su služile kao lončarske, što ga je, uz izuzetno veliku količinu keramičkog materijala prikupljenog tijekom istraživanja, navelo na zaključak o postojanju središta za proizvodnju keramičkog posuđa. Na istraženom dijelu naselja Dimitrijević je pretpostavio dvije moguće rekonstrukcije prvobitnog stanja. Prema prvoj varijanti krovšte dubljeg zemuničkog objekta, otkrivenog u središnjem dijelu iskopa, sastojalo bi se od horizontalno postavljenih balvana. Takva konstrukcija neizvediva je za pliće ukopanu zemunicu smještenu južnije koja bi u tom slučaju predstavljala objekt otvorenog tipa. Prema drugoj varijanti nadzemnu konstrukciju krova na dvije

vode nosili bi stupovi oslonjeni na klupicu izgrađenu uz rub objekta, a takvo konstrukcijsko rješenje moglo se primijeniti i za zemunicu otkrivenu južnije. Zahvaljujući iskopavanjima prof. Dimitrijevića, Brezovljani se izdvajaju među lokalitetima središnje Hrvatske kao neolitičko nalazište na kojemu su izvedena jedna od najranijih arheoloških istraživanja. Od 2002. godine križevački Gradski muzej kontinuirano provodi sustavna iskopavanja kojima je istražen površina od 1222 m². U razdoblju od 2002. do 2004. godine istraživanja su obavljena u suradnji sa Z. Markovićem. Za nastavak istraživanja na ovom lokalitetu odabran je položaj udaljen oko 200 m istočno od mjesta Dimitrijevićeva iskopa. Na ovome dijelu naselja otkriven je veći jamski objekt dužine preko 10,00 m. Uz njegov istočni rub bio je ukopan rov koji se na jednom mjestu počeo dijeliti u dva kraka. Zapadni krak nastavio je pratiti jugoistočni rub objekta dok se istočni protezao u pravcu juga. Izvan opkopa naišlo se na podnicu nadzemne kuće dimenzija 4,30 x 3,16 m, uz koju su pronađeni ulomci lijepa s otiscima drvenih greda koji predstavljaju ostatke urušene kućne konstrukcije. Istraživanjima provedenima u zapadnom dijelu naselja, nedaleko od mjesta Dimitrijevićevih iskopavanja, proširena su saznanja o izgledu središta za proizvodnju keramike. Otkrivene su dvije peći u zasebnim jamskim prostorima, jama izduženog oblika s izgrađenom klupicom uz rub te neobičan jamski objekt koji se sastojao od dviju ukopanih razina povezanih kratkim žlijebom. U sjevernom dijelu naselja istraženo je nekoliko jama

većih dimenzija. U jednoj od jama, koja se sastojala se od dva prostora kružnih tlocrta, pronađeno je mnoštvo ukrašenih ulomaka finog posuđa, fragment s plastično oblikovanom rukom koji potječe od posude izrađene u obliku ženskog lika, ženska figurica koja je vjerojatno bila prikazana u sjedećem položaju ili je možda predstavljala ručku na posudi, ulomak ženske steatopigne figurice te fino uglučana kamena jezičasta sjekirica i klin. Zbog izuzetno bogatog i raznolikog arheološkog materijala kojeg je sadržavala, spomenuta jama izdvaja se među ostalima objektima otkrivenima na ovom lokalitetu. Za istraživanja središnjeg dijela naselja odabrano je šest lokacija na kojima su istražene jame različitih oblika, dubina i dimenzija, od kojih su neke zidicama od nabijene zemlje podijeljene u nekoliko odjeljaka, a uočeno je i ukopavanje jednih objekata u druge što bi moglo ukazivati na dugotrajnije korištenje ovog dijela naselja. Uz jame su ponekad ukopavani rovovi, zasad nepoznate namjene. U blizini jedne od jama

primijećeni su tragovi stupova poredani u nizu koji vjerojatno potječu od ograde. Otkrivena je i osnovica ovalnog oblika potpuno urušene peći. Tijekom iskopavanja na jednoj od lokacija središnjeg dijela naselja naišlo se na strukturu od lijepa koja se nalazila neposredno iznad sloja gorenja, a pretpostavlja se da predstavlja izgoreni i urušeni dio nekog nadzemnog objekta.

Potrebno je napomenuti da se nalazište u Brezovljanima prostire na površini od oko 180 000 m² čime se ubraja među najveće neolitičke lokalitete sjeverne Hrvatske. S obzirom na prostranost nalazišta i bogatstvo arheološkog materijala, neolitičko naselje u Brezovljanima moglo bi se promatrati kao središte koje je održavalo veze s udaljenijim područjima. Kao što je već ranije spomenuto lokalitet u Brezovljanima pripada brezovljanskom tipu sopotske kulture s prijelaza srednjeg na kasni neolitik, a apsolutno kronološki datira između otprilike 4900.-4700./4600. godina pr. Kr.

14. Zdjela

Brezovljanski tip sopotske kulture, 5. tisućljeće pr. Kr. *Brezovljani*, 1973.

Keramika

Visina: 11,5 cm

Promjer ruba: 21 cm

Promjer dna: 6,5 cm

Bikonična zdjela s gotovo uspravnim vratom i mekšim prijelazom u donji dio posude, mrljaste površine.

Gradski muzej Križevci, 3354

Dimitrijević 1978, 89, sl.17,3, sl.20,1; 1979a, 338, sl.19,3, T.LII,1; Marković 1994, 79, T.14,4; Okroša Rožić 2004, 4; 2006, 97; 2012, 9; 2013, 9, kat.1

L. O. R.

15. Zdjela

Brezovljanski tip sopotske kulture, 5. tisućljeće pr. Kr. *Brezovljani*, 1973.

Keramika

Visina: 10,5 cm

Promjer ruba: 12 cm

Promjer dna: 5 cm

Bikonična zdjela mekše S-profilacije konkavno izvedenog vrata, mrljaste površine.

Gradski muzej Križevci, 3352

Dimitrijević 1978, 89, sl.17, 6, sl.20,3; 1979a, 338, sl.19,5, T. LII, 3; Marković 1994, 79, T.14, 6; Težak – Gregl 1998, 93, sl. 20; Okroša Rožić 2012, 15; 2013, 9, kat.2

L. O. R.

16. Kupa na nozi

Brezovljanski tip sopotske kulture, 5. tisućljeće pr. Kr. *Brezovljani*, 1973.

Keramika

Visina: 8 cm

Promjer ruba: 25,5 cm

Promjer noge: 10,3 cm

Kupa na niskoj prstenastoj nozi, svijetlo oker boje.

Gradski muzej Križevci, 3355

Dimitrijević 1978, 88, sl.17,10, sl.21,1; 1979a, 338, sl.19,10; Marković 1994, 79, T. 14,11; Okroša Rožić 2013, 9, kat.3

L. O. R.

17. Posuda

Brezovljanski tip sopotske kulture, 5. tisućljeće pr. Kr. *Brezovljani*, 1973.

Keramika

Visina: 5,2 cm

Promjer ruba: 5,3 cm

Promjer dna: 3 cm

Mala bikonična posudica visokog vrata. Crne je boje s jednom svijetlom mrljom.

Gradski muzej Križevci, 3349

Dimitrijević 1978, 88, sl.10,3, sl.17,9; 1979a, 338, sl.19,9, T. LII, 6; Marković 1994, 79, T.14,12; Okroša Rožić 2004, 4; 2006, 97; 2012, 15; 2013, 9, kat.4

L. O. R.

18. Posuda

Brezovljanski tip sopotske kulture,
5. tisućljeće pr. Kr.
Brezovljani, 1973.

Keramika

Visina: 4,5 cm

Promjer ruba: 5,3 cm

Promjer dna: 3 cm

Mala kuglasta posudica debljih stijenki, oker boje.

Gradski muzej Križevci, 3350

Dimitrijević 1978, 88, sl.10,4, sl.17,8; 1979a, sl.19,8, T. LII, 4;

Marković 1994, 79, T. 14,10; Okroša Rožić 2004, 4; 2012, 15; 2013, 9, kat.5

L. O. R.

21. Lonac

Brezovljanski tip sopotske kulture, 5. tisućljeće pr. Kr.

Brezovljani, 2002.

Keramika

Visina: 21 cm

Promjer ruba: 22,5 cm

Promjer dna: 13 cm

Idealna rekonstrukcija bikoničnog lonca mekše s-profilacije s četiri bradavičasta izbočenja na prijelomu.

Gradski muzej Križevci, 5303

Okroša Rožić 2012, 21; 2013, 9, kat.9

L. O. R.

19. Lonac

Brezovljanski tip sopotske kulture, 5. tisućljeće pr. Kr.
Brezovljani, 2002.

Keramika

Visina: 13 cm

Promjer ruba: 12,5 cm

Promjer dna: 6,5 cm

Bikonični lonac s četiri nasuprotno postavljene ušice, sivo oker boje.

Gradski muzej Križevci, 5139

Okroša Rožić 2012, 20; 2013, 9, kat.7

L. O. R.

22. Lonac

Brezovljanski tip sopotske kulture, 5. tisućljeće pr. Kr.
Brezovljani, 2002.

Keramika

Visina: 21,5 cm

Promjer ruba: 19 cm

Promjer dna: 12 cm

Idealna rekonstrukcija bikoničnog lonca fino uglačane površine.

Lonac je ispod ruba ukrašen vodoravnom trakom izvedenom impressom.

Gradski muzej Križevci, 5298

Okroša Rožić 2004, 4; 2006, 97; 2012, 22; 2013, 10, kat.10

L. O. R.

20. Posuda

Brezovljanski tip sopotske kulture, 5. tisućljeće pr. Kr.

Brezovljani, 2002.

Keramika

Visina: 28,5 cm

Promjer ruba: 19,5 cm

Promjer dna: 12 cm

Idealna rekonstrukcija veće bikonične posude. Posuda je ispod ruba te na prijelomu ukrašena vodoravnim trakama izvedenima impressom. Vodoravne trake povezuju istovjetne kose trake koje su rijetko raspoređene na gornjem konusu posude tvoreći četiri polja. Dva nasuprotna polja ukrašena su, iznad vodoravne trake, jednorednim impressom u motivu naopakog slova V čineći tako trokute. Na prijelomu posude raspoređena su četiri čepasta izbočenja.

Gradski muzej Križevci, 5296

Okroša Rožić 2006, 97; 2012, 21; 2013, 9, kat.8

L. O. R.

23. Zdjela

Brezovljanski tip sopotske kulture, 5. tisućljeće pr. Kr.
Brezovljani, 1973.

Keramika

Visina: 10 cm

Promjer ruba: 10,3 cm

Promjer dna: 5,3 cm

Idealna rekonstrukcija bikonične zdjele ukrašene crvenim slikanjem izvedenim crusted postupkom. Ispod ruba zdjele nalazi se vodoravna crvena linija, a ispod praznog međuprostora smještena je vodoravna traka koju čine tri vodoravne crvene paralelne linije. Iz vodoravne trake izlaze snopovi sačinjeni od tri okomite crvene linije koji su raspoređeni na gornjem konusu posude. Zdjela je s unutrašnje strane ispod ruba ukrašena crvenom vodoravnom trakom.

Gradski muzej Križevci, 4718

Dimitrijević 1978, 90, sl. 17,13; 1979a, 340, sl. 19,16, T. LII, 5; Okroša Rožić 2004, 4; 2006, 97; 2012, 8; 2013, 10, kat.11

L. O. R.

24. Zdjela

Brezovljanski tip sopotske kulture, 5. tisućljeće pr. Kr.

Brezovljani, 2003.

Keramika

Visina: 18 cm

Promjer ruba: 19,5 cm

Promjer dna: 10 cm

Idealna rekonstrukcija bikonične dublje zdjele konkavno izvedenog gornjeg konusa. Ukrašena je s četiri bradavičasta izbočenja raspoređena na prijelomu.

Gradski muzej Križevci, 5297

Okroša Rožić 2012, 21; 2013, 10, kat.12

L. O. R.

25. Figurina

Brezovljanski tip sopotske kulture, 5. tisućljeće pr. Kr.

Brezovljani, 1973.

Keramika

Visina: 5,5 cm

Zoomorfna figurina s ostacima

recipijenta kojeg je nosila na leđima. Figurina nema modeliranu

glavu, već se na mjestu glave nalazi otvor. Rub iznad otvora izrađen je valovito. Na dijelu površine vidljivi su tragovi crvenog slikanja.

Gradski muzej Križevci, 7278

Dimitrijević 1978, 90, sl. 21,7; 1979a, 340-341, T. LII, 12;

Okroša Rožić 2013, 12, kat.34; Težak-Gregl 1998, sl. 21

L. O. R.

26. Figurina

Brezovljanski tip sopotske kulture, 5. tisućljeće pr. Kr.

Brezovljani, 2005.

Keramika

Visina: 10 cm

Keramička antropomorfna figurina

s izrazito sitnom glavom i naglašenim grudima te širokim i uzdignutim ramenima. Neznatno se proširuje u bokovima. Ispod struka oblikovana je pravilna rupa. Figurini nedostaju noge, a s obzirom na izgled stražnjeg dijela tijela moglo bi se pretpostaviti da je izrađena kao ručka na posudi s kojom je bila spojena u donjem dijelu torza.

Gradski muzej Križevci, 5635

Okroša Rožić 2005, 67, sl. 4; 2006, 97; 2012, 16; 2013, 12, kat.35

L. O. R.

27. Figurina

Brezovljanski tip sopotske kulture, 5. tisućljeće pr. Kr.

Brezovljani, 2009.

Keramika

Visina: 6 cm

Dio keramičke antropomorfne figurine.

Ističe se okrugla glava s oblikovanim nosom te urezanim očima, frizuram i odjećom. Figurini su otpale grudi. Ruke su modelirane u obliku batrljaka. Donji dio figurine nedostaje.

Gradski muzej Križevci, 7288

Okroša Rožić 2013, 12, kat.36

L. O. R.

28. Figurina

Brezovljanski tip sopotske kulture, 5. tisućljeće pr. Kr.

Brezovljani, 2005.

Keramika

Visina: 4,2 cm

Širina: 2,2 cm

Polovica donjeg dijela tijela ženske

steatopigne figurice. Odjeća je

naznačena pojasom koji je kratkim

vodoravnim i okomitim urezima

podijeljen u pet segmenata. Prikaz odjeće izveden

urezanim cik – cak linijama koje obrubljuje okomita linija

vidljiv je i s prednje strane figurice.

Gradski muzej Križevci, 7454

neobjavljeno

L. O. R.

29. Uteg

Brezovljanski tip sopotske kulture, 5. tisućljeće pr. Kr.

Brezovljani, 1973.

Keramika

Visina: 7,7 cm

Uteg piramidalnog oblika.

Gradski muzej Križevci, 7279

neobjavljeno

L. O. R.

30. Sječivo

Brezovljanski tip sopotske kulture, 5. tisućljeće
pr. Kr.

Brezovljani, 2005.

Rožnjak

Dužina: 11,5 cm

Širina: 2,3 cm

Sječivo trapezoidnog presjeka.

Gradski muzej Križevci, 5639

Okroša Rožić 2012, 24; 2013, 14, kat.52

L. O. R.

31. Dlijeto

Brezovljanski
tip sopotske
kulture,

5. tisućljeće pr. Kr.

Brezovljani, 2005.

Kamen

Dužina: 10 cm

Dlijeto izduženog oblika sa širim distalnim rubom od
proksimalnog s vidljivim tragovima uporabe.

Gradski muzej Križevci, 5638

Okroša Rožić 2013, 13, kat.43

L. O. R.

Čaglin – Ivančevac

Šime Vrkić

Arheološko nalazište Ivančevac nalazi se na području sela Čaglin smještenog na istočnom rubu Požeške kotline. Nalazište se prostire na oranicama između potoka Krajna i izduženog jezičastog brda koje se proteže u pravcu sjeveroistok-jugozapad. Zaštitna arheološka istraživanja zahvatila su periferni dio većeg prapovijesnog naselja čiji se značajniji ostaci nalaze na padini brda.

Arheološko nalazište na ovom položaju otkriveno je terenskim pregledom koji je prethodio izgradnji magistralnog plinovoda Slobodnica – Donji Miholjac. Tom prilikom je kao moguće nalazište određena manja površina označena kao Krčevine 1 (AN 15). U zaštitnim arheološkim istraživanjima provedenim tijekom rujna 2009. godine pronađen je manji jamski objekt smješten na sjevernom rubu nalazišta. Zbog toga se pretpostavljalo kako se nalazište širi prema sjeveru što je i potvrđeno tijekom ožujka 2010. godine nadzorom zemljanih radova od strane djelatnika Gradskog muzeja Požege. Kao moguće arheološko nalazište određena je trasa plinovoda u dužini od 300 m, a novo nalazište nazvano je Ivančevac (AN 15A). Oba arheološka istraživanja provela je tvrtka Geoarheo d. o. o. Voditelj istraživanja bio je Šime Vrkić.

Kao najznačajniji nalazi izdvajaju se ostaci triju peći. Jedna manja peć, potkovičastog oblika, nalazila se na otvorenoj površini i možda je korištena za pečenje kruha. Druge dvije peći su izdužene keramičarske peći oblikovane kao „cigara“. Peć 1 (dimenzije: 2,90 x 0,60 - 0,80 m) je relativno dobro

sačuvana sa stjenkama visine do 0,35 m i debljine 5 do 8 cm. Nalazi se na neravnom zemljištu položena u smjeru istok – zapad. Istočni, zaobljeni, rub nalazi se na povišenom dijelu te je najvećim dijelom ispunjen ostacima gareži pa se pretpostavlja da je na tom dijelu ložena vatra. Zapadni rub je četvrtasto oblikovan, djelomično ukopan i zapunjen dijelovima urušene kalote i brojnim ulomcima grube keramike. Zapadni rub peći povezan je s poluukopanim jamskim objektom koji je izlazio izvan istraživanog područja. U podu objekta sačuvane su rupe od kolaca pa možemo pretpostaviti da se radi o natkrivenom radioničkom objektu korištenom za proizvodnju keramike. Peć 2 (dimenzija: 2,50 x 0,80 m) je loše sačuvana s visinom stijenci do 8 cm i debljine 5 do 8 cm. Nalazila se na ravnom terenu orijentirana u smjeru sjever-jug. Unutarnji dio ispunjen dijelovima urušene kalote i nekoliko desetaka ulomaka grube i jednim ulomkom oslikane keramike. Na južnom zaobljenom rubu nalazilo se i malo gareži pa se pretpostavlja da je na tom dijelu ložena vatra.

Od pokretnih nalaza prevladavaju ulomci grubih keramičkih posuda, izrađenih od nepročišćene gline s primjesama organskog materijala. Keramika je oksidacijski pečena pa prevladavaju boje od narančasta do svijetlosmeđe s rijetkim odstupanjem. Od oblika koji se mogu rekonstruirati prevladavaju različiti lonci, ravnog i zadebljanog dna s tunelastim ručkama i bradavičastim ispupčenjima. Pronađeni

su i dijelovi više zdjela na niskoj prstenastoj ili zvonastoj nozi. U potpunosti je rekonstruiran jedan zaobljeni lonac, izvijenog oboda i zadebljanog dna. Lonac je ukrašen nizom utisaka prstom na obodu s po četiri dvojna bradavičasta ispupčenja na ramenu i donjem dijelu trbuha. Od ostalih ukrasa javlja se po jedan ulomak ukrašen utiskivanjem nokta i tragovima oslikavanja tamnom bojom.

32. Lonac

Starčevačka kultura, 6. tisućljeće pr. Kr.

Čaglin - Ivančevac, 2010.

Keramika

Visina: 16 cm

Promjer ruba: 12 cm

Promjer trbuha: 21 cm

Rekonstruirani keramički lonac

zaobljenog tijela, lagano izvučenog vrata i zadebljanog dna. Ukrašen je nizom utisaka prstom na obodu i dvojnimi bradavičastim ispupčenjima na ramenu i donjem dijelu trbuha.

Privremena pohrana Geortheo d. o. o.

neobjavljeno

Š. V.

33. Uteg

Starčevačka kultura, 6. tisućljeće pr. Kr.

Čaglin - Ivančevac, 2010.

Keramika

Visina: 5,1 cm

Širina: 4,6 cm

Debljina: 4,5 cm

Keramički uteg kuglastog oblika s kružnom perforacijom na središnjem dijelu tijela.

Privremena pohrana Geortheo d. o. o.

neobjavljeno

Š. V.

Na osnovi pronađenih nalaza možemo zaključiti da je riječ o neolitičkom naselju koje pripada starčevačkoj kulturi. Obilaskom bliže okolice utvrđeno je kako se vjerojatno radi o periferiji većeg naselja kojem se središnji dio nalazi na blagim padinama brda sjeveroistočno od trase plinovoda, u blizini položaja koji se naziva Staro Selo.

34. Uteg

Starčevačka kultura, 6. tisućljeće pr. Kr.

Čaglin - Ivančevac, 2010.

Keramika

Visina: 8,6 cm

Širina: 5,9 cm

Debljina: 5,5 cm

Keramički uteg izduženog oblika, zaobljenih rubova s kružnom perforacijom na gornjem dijelu tijela.

Privremena pohrana Geortheo d. o. o.

neobjavljeno

Š. V.

Čepin-Ovčara/Tursko groblje

Dragana Rajković

Lokalitet Čepin–Ovčara, poznat i kao Tursko groblje, nalazi se 12 kilometara jugozapadno od Osijeka, na izlazu iz Čepina, uz cestu prema Đakovu. Smješten je u širem nizinskom i ravničarskom području. Okolica Čepina područje je akumulacijske nizine u kojoj se mogu izdvojiti različite reljefne cjeline, a to su terasa Drave i aluvijalna ravan Vuke. Prostorno močvarno područje ispresijecano je tzv. gredama, izduženim uzvišenjima koja bi ostajala suha za najviših vodostaja (Roglić 2006, 134). Sam lokalitet smjestio se na dobro vidljivom humku izduženom smjera sjeverozapad-jugoistok. Obavijest o ovom lokalitetu prvi donosi Josip Bösendorfer navodeći Čepin kao posjed obitelji Korogi, jedne od najsnažnijih srednjovjekovnih feudalnih obitelji u Slavoniji. Arheološko rekognosciranje na ovom području prvi je proveo kustos Muzeja Slavonije, Mirko Bulat, koji je 1962. godine obišao lokalitet i ustanovio ostatke naselja „slavonsko-srijemske kulture“, te izorane ostatke srednjovjekovne opeke i ljudske kosti (Bulat 1962, 366). Od 1997. godine pod voditeljstvom Jasne Šimić provedeno je sustavno arheološko istraživanje koje je zbog nedostatka financija, prekinuto 2006. godine. Radovi su se vodili u deset sezona, nakon čega je arheološki lokalitet zatran.

Istraživanje koje je započelo 1997. godine pozicioniralo je sondu na samom vrhu humka, tj. na mjestu koje nije bilo

devastirano oranjem, a otvorena je ukupna površina od 180 m². Na ovom mjestu utvrđeno je postojanje objekta zidanog od kamena i opeka, vrlo debelih masivnih zidova. Objekt je pravokutnog tlocrta, izdužen u smjeru sjeverozapad-jugoistok, a sjeverozapadni zid građen je u obliku široke, plitke apside. Kompleks je prema prikupljenim novcima datiran u razdoblje između 13. i 16. st. a moguće je da se radilo o crkvi, čije ostatke spominje Bösendorfer (Bösendorfer 1910, 170; Šimić 2006a, 10). Nakon dolaska Turaka u prvoj polovici 16. stoljeća, život na tome mjestu prestaje i više se nije obnavljao (Šimić 2007c).

Postojanje kasnosrednjovjekovnog objekta s apsidom utjecalo je na tijek arheoloških istraživanja, u tom smislu da su njegovi zidovi uvjetovali oblike sonde. Svaka pojedinačna prostorija predstavljala je zasebnu arheološku sondu, a označene su kao P-1, P-2, P-3, P-4, P-5, P-6 i P-SJ, odnosno prostor sjeverno od apside.

Sustavnim arheološkim istraživanjima obuhvaćena je ukupna površina od 300 m². Pri tome je uočeno kako je kasnosrednjovjekovni objekt razorio groblje bjelobrdske kulture, koje je pak ukopano u neolitički, sopotski sloj. Zbog mnogobrojnih preslojavanja i ukopavanja grobova, odnosi između stratigrafskih jedinica nisu jasno definirani, niti su povezivani slojevi u različitim sondama. Prema izdvojenim

podacima možemo zaključiti kako su stratigrafske jedinice na ovom lokalitetu činile jame, poluukopani stambeni objekti, kulturni slojevi, bunar, ostaci stupova te ostaci nadzemnih objekata. Nadzemni objekti imali su pravokutan tlocrt i pružali se smjerom sjeverozapad-jugoistok, a od njih su uglavnom očuvani dijelovi podnica od zapečene zemlje ispod koje se nalazi sloj ugljena te sloj nabijene ilovače. Zbog male površine istraženog prostora unutar zidova kasnosrednjovjekovnog objekta niti jedan nadzemni sopotski objekt nije u cijelosti istražen, što otežava širu interpretaciju istraženih konstrukcija. Netaknuti neolitički kulturni sloj pronađen je na dubini od oko 3 m, dok se zdravica pojavila na 5,5 m relativne dubine (Šimić 2006a, 9-10).

Najstariji istraženi sloj (SJ 62/2005) s ovog lokaliteta apsolutno je datiran analizom ugljena (PU 6/2006) u razdoblje između 5000.-4830. cal. BC¹. Ovaj sloj pripadao bi ranim stupnjevima sopotske kulture (Šimić 2012, 98). Potom slijedi stratigrafska jedinica 69 istraživana 2005 opisana kao površina pepela i gari, s mjestimičnim ulomcima zapečene zemlje. Apsolutna starost drvenog ugljena (PU-12/2005) iz tog sloja iznosi 4900.-4720. cal. BC

Stratigrafska jedinica 28/29 istraživana 2002. i 2003. godine označena je kao dio velikog poluukopanog stambenog objekta, nepravilnog ovalnog oblika s ostacima debelih stupova.

Apsolutna starost drvenog ugljena iz ovog sloja iznosi između 4860.-4670. cal. BC. Keramika pronađena unutar ove zemunice pokazuje značajke rane sopotske kulture s pojedinim vinčanskim stilskim obilježjima (Šimić 2006b, 41).

Najmlađem horizontu pripadaju ostaci pravokutne kuće s dva nivoa podnica od nabijene zemlje ispod koje se nalazila daščana konstrukcija (SJ 16/17). Apsolutna starost drvenog ugljena iz tog horizonta iznosi između 4460.-4240. cal. BC (68,2 %) (Šimić 2006b, 41).

Pri analizi pokretnih nalaza s ovog lokaliteta potrebno je naglasiti kako se prvih godina istraživanja pažnja nije posvećivala prapovijesnim nalazima, premda je pronađena velika količina, tako da za taj materijal ne raspolažemo nikakvim informacijama, osim podataka u kojoj su od

prostorija/sondi pronađeni.

Prema trenutnom stanju obrade, tipološka svojstva keramičkih, kamenih i mikrolitičkih nalaza upućuju na srednje i mlađe stupnjeve sopotske kulture, odnosno stupanj II. i III. prema S. Dimitrijeviću (Dimitrijević 1968, 41, 48-49). Nalaze čine ulomci keramike, a prisutni oblici pripadaju loncima različitih profilacija ukrašeni plastičnim apliciranim trakama s otiscima vrha prsta, bikonične i konične zdjelama, kupe na nozi, minijaturne posude, keramičke cjediljke. Keramika je pretežno sive i crne boje a poneki ulomci ukrašeni su slikanjem crvenom bojom. Grubo posuđe ima u fakturi usitnjene čestice kamena i pijeska, dok je fino posuđe često vrlo dobro uglačano. Od ostalog materijala treba izdvojiti veliku količinu životinjskih kostiju, nakit od školjke *Spondylus gaederopus*, keramičke kugle, pršljenove izrađene od ulomaka posude, cijepanu litiku, opsidijan, keramički antropomorfnu idol (Šimić 2007e, 13). Sirovinskim analizama koje su provedene na kamenim glačanim alatima, utvrđena je vrlo široka uporaba različitih vrsta stijena, a dominantna sirovina u njihovoj izradi je pješčenjak. Svojom tipološkom pripadnošću ne odudaraju od ostalih sopotskih naselja, a nalaz koji se izdvaja je ulomak kamene alkice, vrlo fine uglačane površine, izrađene također od pješčenjaka te dljeto izrađeno od mramora (Rajković 2011a, 20).

Među pokretnim nalazima ističe se ostava pronađena 2006. godine, a sadržavala je nakit izrađen od školjaka *Spondylus gaederopus* i *Dentalium*. Ostava je pronađena prilikom skidanja podnice nadzemnog objekta, označene kao SJ 75. Ostava je sadržavala 15 ovalnih i trapezoidnih privjesaka, 1 privjesak izduženog oblika i 58 perlica od spondylusa, te 366 cjevastih perlica od školjkaša *dentalium*. Navedeni privjesci i perlice nalazili su se položeni u polovicu školjke, dobro uglačane površine (Šimić 2007e, 13).

Na temelju ovih rezultata može se zaključiti da je život na lokalitetu Čepin-Ovčara trajao dosta dugo, s velikom vjerojatnošću postojanja dvaju različitih stambenih horizonata. Bez detaljne analize ostalih dijelova sopotske materijalne kulture, značajnijih zaključaka ne može biti.

¹ C 14 analiza drvenog ugljena obavljena je na Institutu Ruder Bošković u Zagrebu, Zavod za eksperimentalnu fiziku, Laboratorij za mjerenje niskih vrijednosti.

35. Brusni kamen

Sopotska kultura
Čepin - Ovčara/Tursko groblje,
2002.

Kamen
Dužina: 9,4 cm
Širina: 3,6 cm
Debljina: 1,7 cm
Brusni kamen izduženog oblika s ravnom radnom površinom.
Muzej Slavonije Osijek, MSO-164096
neobjavljeno
D. R.

36. Stupa

Sopotska kultura
Čepin - Ovčara/Tursko groblje,
2002.

Kamen
Dužina: 9,1 cm
Širina: 6,2 cm
Debljina: 4,4 cm
Kamena stupa s jasno vidljivim plitkim i zaobljenim udubljenjem na radnoj površini. Izrađena od nepravilno klesanog kamena.
Muzej Slavonije Osijek, MSO-164824
neobjavljeno
D. R.

37. Glačalica

Sopotska kultura
Čepin - Ovčara/Tursko groblje,
2002.

Kamen, pješčenjak
Dužina: 7,9 cm
Širina: 6,2 cm
Debljina: 3,1 cm
Ulomak glačalice koja je služila za oštrenje koštanih i rožnatih rukotvorina. O toj produkciji svjedoči usjek koji se nalazi na gornjoj, radnoj plohi. Izrađena je od pješčenjaka.
Muzej Slavonije Osijek, MSO-164833
neobjavljeno
D. R.

38. Rastirač

Sopotska kultura
Čepin - Ovčara/Tursko groblje, 2002.

Kamen
Visina: 4,3 cm
Širina: 4,2 cm
Rastirač četvrtastog oblika s jasno definiranim radnim ploham i vidljivim tragovima uporabe.
Muzej Slavonije Osijek, MSO-166091
neobjavljeno
D. R.

39. Rastirač

Sopotska kultura
Čepin - Ovčara/Tursko groblje, 2002.

Kamen
Visina: 5,3 cm
Širina: 4,8 cm
Rastirač bez jasno definirane radne površine, kod kojeg su sve strane služile za rad. Četvrtastog je oblika.
Muzej Slavonije Osijek, MSO-166092
neobjavljeno
D. R.

40. Nakovanj-retušer

Sopotska kultura
Čepin - Ovčara/Tursko groblje, 2002.

Kamen
Visina: 4,4 cm
Širina: 4,9 cm
Promjer udubljenja: 1,9 cm
Alatka gotovo pravilnog četvrtastog oblika. Na gornjoj plohi alatke nalazi se plitko konično udubljenje nastalo uslijed uporabe. Bočne strane pokazuju ravnomjernu istrošenost nastalu glačanjem i udaranjem, kada je alatka korištena kao rastirač.
Muzej Slavonije Osijek, MSO-166550
neobjavljeno
D. R.

41. Žrvanj

Sopotska kultura
Čepin - Ovčara/Tursko groblje,
2006.

Kamen
Dužina: 18 cm
Širina: 8,2 cm
Debljina: 5,9 cm
Ulomak kamenog žrvnja izrađenog od tamnosivog kamena.
Radna ploha je uglačana i lagano udubljena uslijed uporabe.
Muzej Slavonije Osijek, MSO-167764
neobjavljeno
D. R.

42. Žrvanj

Sopotska kultura
Čepin - Ovčara/Tursko groblje,
2006.

Kamen
Dužina: 17,3 cm
Širina: 9 cm
Debljina: 5,2 cm
Ulomak kamenog žrvnja izrađenog od sivog kamena. Na radnoj plohi su vidljivi tragovi nastali uporabom.
Muzej Slavonije Osijek, MSO-167934
neobjavljeno
D. R.

43. Glačalica

Sopotska kultura
Čepin - Ovčara/Tursko groblje,
1999.

Kamen
Dužina: 9,5 cm
Širina: 9,2 cm
Debljina: 2,5 cm

Ulomak statične glačalice kojoj je radna ploha udubljena
uslijed uporabe te nosi na sebi tragove oštrenja. Donja
strana alatke u potpunosti nedostaje.

Muzej Slavonije Osijek, MSO-168872
neobjavljeno

D. R.

44. Žrvanj

Sopotska kultura
Čepin - Ovčara/Tursko groblje,
2001.

Kamen
Dužina: 20,5 cm
Širina: 17,7 cm
Debljina: 4,5 cm

Gotovo u potpunosti očuvan kameni žrvanj, ovalnog oblika i
presjeka u obliku slova D.

Muzej Slavonije Osijek, MSO-168987
neobjavljeno

D. R.

45. Sjekira

Sopotska kultura
Čepin - Ovčara/Tursko groblje, 2004.

Kamen, sitnozrnati granit
Dužina: 5,1 cm
Širina sječiva: 3,2 cm
Debljina: 1,6 cm

Sjekira s paralelnim bočnim rubovima i lagano zaobljenim
sječivom.

Muzej Slavonije Osijek, MSO-166263
Rajković 2011a, 24, kat.br. 4

D. R.

46. Sjekira

Sopotska kultura
Čepin - Ovčara/Tursko groblje, 2005.

Kamen, dijabaz
Dužina: 5,5 cm
Širina sječiva: 4,1 cm
Debljina: 1,7 cm

Vrlo dobro očuvana sjekira s distalnim rubom širim od
proksimalnog, te blago zaobljenim sječivom.

Muzej Slavonije Osijek, MSO-166279
Rajković 2011a, 25, kat.br. 6

D. R.

47. Sjekira

Sopotska kultura
Čepin - Ovčara/Tursko groblje, 2005.

Metamorfna stijena
Dužina: 3,1 cm
Širina sječiva: 3 cm
Debljina: 0,9 cm

Vrlo mala u cijelosti očuvana sjekira s distalnim rubom širim
od proksimalnog, te ravnim sječivom.

Muzej Slavonije Osijek, MSO-166278
Rajković 2011a, 26, kat.br. 9

D. R.

48. Sjekira

Sopotska kultura
Čepin - Ovčara/Tursko groblje, 2001.

Kamen, rožnjak
Dužina: 5,9 cm
Širina sječiva: 4 cm
Debljina: 2,5 cm

Vrlo oštećena kamena sjekira s širim distalnim rubom od
proksimalnog. Na gornjoj plohi alatke vidljivi su tragovi
dodatne obrade cijepanjem.

Muzej Slavonije Osijek, MSO-166547
Rajković 2011a, 27, kat. br. 12

D. R.

49. Sjekira

Sopotska kultura
Čepin - Ovčara/Tursko groblje, 2006.

Kamen, rožnjak
Dužina: 3,7 cm
Širina sječiva: 3,3 cm
Debljina: 1,2 cm

Dobro očuvana sjekira sa širim distalnim, a užim
proksimalnim rubom te ravnim sječivom. Sječivo je blago
zaobljeno, a na tjemenu su vidljiva oštećenja nastala
uporabom.

Muzej Slavonije Osijek, MSO-166541
Rajković 2011a, 26, kat.br. 10

D. R.

50. Tesla

Sopotska kultura
Čepin - Ovčara/Tursko groblje, 2004.

Kamen, pješčenjak
Dužina: 4,7 cm
Širina sječiva: 3,7 cm
Debljina: 1,3 cm

Tesla s paralelnim bočnim rubovima
i blago zaobljenim sječivom. Na
tjemenu su vidljivi tragovi uporabe.
Alatka je izrađena od pješčenjaka.

Muzej Slavonije Osijek, MSO-166266
Rajković 2011a, 38, kat.br. 45

D. R.

51. Tesla

Sopotska kultura
Čepin - Ovčara/Tursko
groblje, 2004.

Kamen, rožnjak
Dužina: 7 cm
Širina sječiva: 3,6 cm
Debljina: 2,4 cm

Tesla sa širim distalnim i užim proksimalnim rubom, te blago zaobljenim sječivom. Oštećenja su vidljiva na sječivu, tjemenu i površini, a polovica donje plohe nedostaje.

Muzej Slavonije Osijek, MSO-166267

Rajković 2011a, 38, kat.br. 46

D. R.

52. Tesla

Sopotska kultura
Čepin - Ovčara/Tursko
groblje, 2001.

Kamen, pješčenjak
Dužina: 7,1 cm
Debljina: 2,2 cm
Širina sječiva: 3,2 cm

Tesla kojoj je distalni rub širi od proksimalnog. Oštećenja su vidljiva duž cijele alatke.

Muzej Slavonije Osijek, MSO-168104

Rajković 2011a, 36, kat.br. 40

D. R.

53. Tesla

Sopotska kultura
Čepin - Ovčara/Tursko groblje, 2005.

Kamen, granit
Dužina: 5,5 cm
Debljina: 1,4 cm
Širina sječiva: 5,4 cm

Tesla sa širim distalnim rubom od proksimalnog. Sječivo i tjeme su oštećeni.

Muzej Slavonije Osijek, MSO-166535

Rajković 2011a, 39, kat.br. 48

D. R.

54. Dlijeto

Sopotska kultura
Čepin - Ovčara/Tursko groblje, 2002.

Kamen, rožnjak
Dužina: 3,7 cm
Širina: 1,7 cm
Debljina: 1,2 cm

Gotovo u potpunosti očuvano dlijeto s paralelnim bočnim rubovima, te blago zaobljenim sječivom.

Muzej Slavonije Osijek, MSO-164947

Rajković 2011a, 50, kat.br. 81

D. R.

55. Dlijeto

Sopotska kultura
Čepin - Ovčara/Tursko
groblje, 2000.

Kamen, mramor
Dužina: 5,2 cm
Širina: 2,7 cm
Debljina: 1,8 cm

Dlijeto s paralelnim bočnim rubovima, koje je u sekundarnoj uporabi korišteno kao bat, a to se jasno vidi po sječivu koje je otupljeno te na sebi nosi tragove udaranja. Tjeme je oštećeno.

Muzej Slavonije Osijek, MSO-166158

Rajković 2011a, 53, kat.br. 91

D. R.

56. Dlijeto

Sopotska kultura
Čepin - Ovčara/Tursko
groblje, 2005.

Kamen, pješčenjak
Dužina: 8,4 cm
Širina: 2,5 cm
Debljina: 2,1 cm

Dugačko dlijeto-klin s distalnim rubom neznatno širim od proksimalnog i blago zaobljenim sječivom.

Muzej Slavonije Osijek, MSO-166534

Rajković 2011a, 53, kat.br. 92

D. R.

57. Sjekira s rupom

Sopotska kultura
Čepin - Ovčara/Tursko
groblje, 2001.

Kamen, bazalt
Dužina: 7 cm
Širina: 3,5 cm
Debljina: 3,5 cm

Promjer perforacije: 2 cm

Kamena sjekira koja je napukla na mjestu perforacije, a vjerojatno pripada tipu sjekire ujednačene debljine, sa ravnom gornjom i zaobljenim bočnim stranama.

Muzej Slavonije Osijek, MSO-168143

Rajković 2011a, 48, kat.br. 77

D. R.

58. Sjekira s rupom

Sopotska kultura
Čepin - Ovčara/Tursko
groblje, 2001.

Kamen, bazalt
Dužina: 8,9 cm
Širina: 4,7 cm
Debljina: 2,8 cm

Promjer perforacije: 2,3 cm

Kamena sjekira koja je napukla na mjestu perforacije, a pripada tipu sjekire ujednačene debljine, te ravnom gornjom i donjom i zaobljenim bočnim stranama. Na distalnom rubu vidljivi su tragovi uporabe, a proksimalni dio nedostaje.

Muzej Slavonije Osijek, MSO-168144

Rajković 2011a, 48, kat.br. 77

D. R.

59. Bat

Sopotska kultura
Čepin - Ovčara/Tursko
groblje, 2003.

Kamen, pješčenjak

Dužina: 8,1 cm

Širina: 4,8 cm

Debljina: 4,2 cm

Bat s paralelnim bočnim rubovima. Oštećenja su vidljiva na cijeloj površini. Vjerojatno se radi o sekundarno upotrijebljenoj tesli.

Muzej Slavonije Osijek, MSO-166262

Rajković 2011a, 45, kat.br. 66

D. R.

60. Pijuk

Sopotska kultura
Čepin - Ovčara/Tursko
groblje, 2002.

Kamen, pješčenjak

Dužina: 9,2 cm

Širina: 3,1 cm

Debljina: 2,7 cm

Alatka izduženog oblika koja na proksimalnom rubu nosi tragove udaranja, a vrh joj je oblikovan u šiljak.

Muzej Slavonije Osijek, MSO-165661

Rajković 2011a, 34, kat.br. 33

D. R.

61. Kamena alka

Sopotska kultura
Čepin - Ovčara/
Tursko groblje,
2005.

Kamen, metapješčenjak

Dužina: 7,3 cm

Širina: 1,5 cm

Debljina: 1,1 cm

Ulomak kamene alke od koje je sačuvan tek manji dio, te je moguće da se radi o narukvici ili ogrlici. Vanjski rubovi su zaobljeni, a presjek pravokutan. Čitava površina ulomka je fino ispolirana.

Muzej Slavonije Osijek, MSO-168180

Rajković 2011a, 54, kat.br. 95

D. R.

62. Perforirani ulomak

Sopotska kultura
Čepin - Ovčara/Tursko
groblje, 2002.

Kamen, granit

Promjer: 6,1 cm

Promjer perforacije: 1,5 cm

Debljina: 2,8 cm

Ulomak perforiranog glačanog predmeta. Moguće je da se radi o kamenom utegu, ili pak buzdovanu.

Muzej Slavonije Osijek, MSO-166094

Rajković 2011a, 54, kat.br. 95

D. R.

63. Antropomorfna noga

Sopotska kultura
Čepin - Ovčara/Tursko groblje, 2001.

Keramika

Visina: 7,1 cm

Širina: 4,2 cm

Ulomak antropomorfne noge, koja je vjerojatno služila kao dio keramičke posude. Izrađena je od keramike tamno sive boje, a pri vrhu ukrašena s tri reda sitnih uboda.

Muzej Slavonije Osijek, MSO-166959

neobjavljeno

D. R.

64. Zdjela

Sopotska kultura
Čepin - Ovčara/Tursko
groblje, 2001.

Keramika

Visina: 14,9 cm

Promjer ruba: 39 cm

Promjer dna: 14,5 cm

Rekonstruirana keramička zdjela blago izvučenog ruba i ravnog dna, bikonične profilacije. Zdjela je finije fature, svijetlije oker-smeđe boje.

Muzej Slavonije Osijek, MSO-208376

neobjavljeno

D. R.

65. Narukvica

Sopotska kultura
Čepin - Ovčara/Tursko
groblje, 2006.

Spondylus

Dužina: 5,8 cm

Širina: 1,1 cm

Debljina: 0,7 cm

Rubni dio narukvice od spondylusa, sa suženim završetkom.

Muzej Slavonije Osijek, MSO-155447

neobjavljeno

D. R.

66. Cjediljka

Sopotska kultura

Čepin - Ovčara/Tursko groblje, 2002.

Keramika

Visina: 11,3 cm

Promjer ruba: 7,6 cm

Promjer dna: 3,2 cm

Djelomično rekonstruirana keramička cjediljka koničnog oblika.

Cjediljka je finije fakture, tamnije smeđe boje.

Muzej Slavonije Osijek, MSO-208378 neobjavljeno

D. R.

67. Ostava nakita od spondylusa i dentaliuma

Sopotska kultura

Čepin - Ovčara/Tursko groblje, 2006.

Spondylus, dentalium

Težina: 166 g

Ostava je sadržavala 15 ovalnih i trapezoidnih privjesaka, 1 privjesak izduženog oblika i 58 perlica od spondylusa, te 366 cjevastih perlica od školjkaša dentalium. Navedeni privjesci i perlice nalazili su se položeni u polovicu školjke, dobro uglačane površine.

Muzej Slavonije Osijek, MSO-155424, 155425, 155426, 155427, 155428, 155429, 155430, 155431, 155432, 155433, 155434, 155435, 155436, 155437, 155438, 155439, 155440.

Šimić 2009b, 37, kat. br. 82

D. R.

68. Privjesak

Sopotska kultura

Čepin - Ovčara/Tursko groblje, 2006.

Spondylus

Visina: 4,4 cm

Širina: 4,3 cm

Debljina: 0,7 cm.

Privjesak gotovo pravilnog okruglog oblika s dvjema okruglim rupicama za vješanje blizu gornjeg ruba.

Muzej Slavonije Osijek, MSO-152364 neobjavljeno

D. R.

69. Privjesak

Sopotska kultura

Čepin - Ovčara/Tursko groblje, 2002.

Spondylus

Visina: 5,1 cm

Širina: 1,2 cm

Debljina: 0,6 cm

Privjesak izduženog oblika, lagano savinut, a u gornjem dijelu nalazi se rupica za provlačenje niti.

Muzej Slavonije Osijek, MSO-166963 neobjavljeno

D. R.

Donji Slatnik – Gajevi

Šime Vrkić

Arheološko nalazište Gajevi (Gaji) nalazi se na području sela Donji Slatnik u općini Podcrkavlje u Brodsko-posavskoj županiji. Smješteno je na dominantnoj uzvisini izdignutoj oko 50 m u odnosu na okolno zemljište. Arheološki ostaci zabilježeni su samo na jugoistočnom rubu središnjeg platoa. Cijelo područje je obrađeno i prekriveno voćnjacima, vinogradima i oranicama.

Arheološko nalazište Gajevi otkriveno je terenskim pregledom koji je prethodio izgradnji magistralnog plinovoda Slobodnica – Donji Miholjac. Zaštitno arheološko istraživanje provela je tvrtka Geoarheo d. o. o. tijekom kolovoza 2009. godine. Voditelji arheoloških istraživanja bili su Damir Martinov i Šime Vrkić. Istraživanjem je obuhvaćena trasa plinovoda u dužini od 500 m, širine 5 m. Arheološki ostaci pronađeni su samo uz jugoistočni rub središnjeg platoa, dok na širokom području južne i sjeverne padine nisu zabilježeni nikakvi arheološki nalazi.

Na osnovi specifičnog topografskog položaja pretpostavljalo se kako je riječ o utvrđenom gradinskom naselju, međutim arheološkim istraživanjima nisu pronađeni nikakvi dokazi koji bi potvrdili navedenu pretpostavku.¹ Pronađena su i djelomično istražena tri poluukopana jamska objekta koja su

zalazila pod zapadni profil iskopnog polja. Najznačajniji objekt je velika poluzemunica sa središnjim udubljenjem kružnog oblika, ostacima ognjišta i brojnim pokretnim nalazima. U tri istražena objekta pronađeni su mnogobrojni pokretni nalazi iz neolitskog razdoblja koji pripadaju sopotskoj kulturi. Većinom je riječ o ulomcima grube keramike izrađene od nepročišćene gline s primjesama pijeska i organskog materijala. Keramika je često neujednačeno pečena pa joj boja varira od crvene i svijetlosmeđe do sive. Od oblika mogu se prepoznati zaobljeni lonci izvijenog oboda s trakastim ručkama i kupe na punoj, visokoj nozi. Jedini način ukrašavanja je utiskivanje prstom niza udubljenja ispod oboda posuda. Pronađeni su i brojni litički nalazi kao što su glačane alatke, ulomci žrvnja, sječiva, grebala i jezgre od kojih su načinjene sitne alatke. Od glačanih alatki izdvajaju se četiri bradve i dva dlijeta. Svi predmeti imaju znatna oštećenja na gornjem dijelu tijela, najvjerojatnije nastala prilikom upotrebe alatki.

Na osnovi pronađenih nalaza može se zaključiti da je riječ o jednoslojnom naselju koje pripada sopotskoj kulturi. Vjerojatno je riječ o manjem naselju čiji se centralni dio nalazi na središnjem dijelu uzvišenja, odnosno na području zapadno od trase plinovoda.

¹ Gotovo istovremeno oko 1 km južnije na položaju Praulje, pronađeni su ostaci sopotskog naselja utvrđenog dubokim opkopom.

70. Tesla

Sopotska kultura, 2. pol. 5 tisućljeća
pr. Kr.

Donji Slatinik – Gajevi, 2009.

Kamen, rožnjak

Dužina: 5,5 cm

Širina: 3,3 cm

Debljina: 1,1 cm

Tesla izduženog oblika sa širim
distalnim rubom od proksimalnog i
vidljivim tragovima uporabe.

Privremena pohrana Geortheo d. o. o.
neobjavljeno

Š. V.

71. Tesla

Sopotska kultura, 2. pol. 5 tisućljeća pr.
Kr.

Donji Slatinik – Gajevi, 2009.

Kamen, rožnjak

Dužina: 5,9 cm

Širina: 3,4 cm

Debljina: 1,4 cm

Tesla izduženog oblika sa širim
distalnim rubom od proksimalnog i
vidljivim tragovima uporabe.

Privremena pohrana Geortheo d. o. o.
neobjavljeno

Š. V.

72. Uteg

Sopotska kultura, 2. pol. 5 tisućljeća
pr. Kr.

Donji Slatinik – Gajevi, 2009.

Keramika

Dužina: 10,1 cm

Širina: 7 cm

Debljina: 5,2 cm

Keramički uteg spljoštenog
kruškolikog oblika s tragovima
gorenja. Na gornjem dijelu tijela
umjesto perforacije nalaze se
simetrično postavljena plitka
udubljenja.

Privremena pohrana Geortheo d. o. o.
neobjavljeno

Š. V.

73. Lomljeno kameno oruđe

Sopotska kultura, 2. pol. 5 tisućljeća
pr. Kr.

Donji Slatinik – Gajevi, 2009.

Radiolarit

Težina: 16,63 g

6 komada oruđa, 3 grebala i 3
sječiva

Privremena pohrana Geortheo d. o. o.
neobjavljeno

Š. V.

Dubovo-Košno

Jacqueline Balen

U okviru gradnje autoceste Zagreb-Lipovac na poddionici Babina Greda-Županja 2000. godine pod vodstvom Boška Marijana provedeno je zaštitno arheološko istraživanje na nalazištu Dubovo-Košno kod Županje.

Neutvrđeno ravničarsko naselje na lokalitetu Dubovo-Košno pripada sopotskoj kulturi. Tipološka svojstva keramičkih nalaza kao i analize ¹⁴C upućuju na rane faze, na I-B ili početak II faze sopotske kulture.

Naseobinski elementi nalazišta Dubovo-Košno mogu se, u općem ili funkcionalnom smislu, razvrstati u dvije glavne skupine. Prva skupina podrazumijeva izvorne naseobinske objekte, bilo da je riječ o stambenim, radnim ili pomoćnim objektima dok drugu, sekundarnu skupinu čine objekti nastali korištenjem mineralnih sirovina u prostoru nalazišta. Sekundarna skupina zastupljena je tek jamama za vađenje zemlje (gline), dok je primarna skupina svakako raznovrsnija. Skupina primarnih naseobinskih elemenata može se razdijeliti u četiri podskupine: 1. naseobinski elementi općega karaktera (veliki naseobinski jarci), 2. prateći naseobinski objekti (ostaci rupa od stupova ili kolaca, kratki duboki tlorisno pravocrtni jarci, radne ili radioničke jame), 3. jamski stambeni objekti (zemunice i poluzemunice) i 4. nadzemni stambeni objekti (kuće pravokutna tlorisa). S druge strane, organizacija slobodnih prostora ili komunikacija mogla bi odgovarati posebnoj skupini naseobinskih elemenata, međutim, kako Dubovo-Košno spada u tip zbijenih neolitičkih naselja u kojima objekti primarnih naseobinskih elemenata oblikuju raster

naselja, teško bi bilo govoriti o jasno definiranom pristupu organizaciji komunikacija ili javnih slobodnih prostora (Marijan 2007).

Na nalazištu su ustanovljena dva jarka, međutim o njihovoj pravoj namjeni teško je nešto više pouzdano reći. Puno je vjerojatnije da su imali stanovitu funkciju u organizaciji naselja negoli da su bili obrambeni jarci. Za veliki jarak može se pretpostaviti da je u ranoj fazi organizacije naselja na Dubovo-Košnu bio na samoj periferiji, a da je zbog svoje i dubine i širine poslužio kao izvor za vađenje zemlje upotrijebljene u različite svrhe da bi potom bio korišten možda kao graničnik naselja ili sekundarno mjesto za raznovrsne aktivnosti, a kasnije kao dio naseobinskoga rastera bio ukomponiran u jamske objekte ili nadzemne kuće. Ipak, teško bi bilo prihvatiti zamisao da je taj veliki jarak mogao biti graničnik ili možebitni obrambeni jarak jer on nema niti oblik niti strukturu takvih objekata niti je opasivao cijelo naselje na Dubovo-Košnu (Marijan 2007).

Istraživanjima na lokalitetu ustanovljena su dva tipa nadzemnih objekata: pravokutne kuće s krovom na dvije vode, čiji su zidovi bili opleteni prućem između stupova i tip kuće s ukopanim temeljima uzdužnih vanjskih zidova. Ovaj drugi tip je zapravo izduženog pravokutnog oblika s tri, stupovima odvojena prostora (Marijan 2006).

Na lokalitetu je otkrivena značajna količina pokretnog arheološkog materijala, najviše keramičkih ulomaka i kamene građe (Marijan 2006).

74. Lonac

Sopotska kultura
Dubovo-Košno, 2000.

Keramika
Visina: 32 cm
Širina ramena: 35 cm
Lonac zaobljenog tijela
i cilindričnog vrata s
dvije ušice na ramenu.
Ukrašen urezivanjem.

Zavičajni muzej Stjepana
Grubera, 1231
Malvoz 2009, 351, kat. br. 70
H. T.

Slavonski Brod-Galovo

Kornelija Minichreiter

U sjeveroistočnom dijelu Slavonskog Broda na zemljištu Galovo od 1997.g. Institut za arheologiju iz Zagreba i Muzej Brodskog Posavlja iz Slavonskog Broda pod stručnim vodstvom dr. sc. Kornelije Minichreiter provode sustavna arheološka istraživanja.

Ova istraživanja provedena u okviru znanstvenoistraživačkog projekta „Prapovijesni identitet prvih zemljoradničkih populacija kontinentalne Hrvatske“ otkrila su mnogo značajnih odlika ovog naselja što ga uvrštava među ključne lokalitete postanka i trajanja starčevačke kulture na tlu Hrvatske. Temeljem karakteristika otkrivene arheološke građe i njezinih apsolutnih datuma (oko 6100. do 5300. g. prije Krista) uspostavljen je po prvi puta kronološki slijed razvitka prve panonske lončarske kulture – starčevačke kulture u njezinim početnim stupnjima.

U istraženom dijelu naselja na površini od 3.600 m² po prvi put su otkrivene tri faze izgradnje potvrđene datiranjem metodom ¹⁴C: prva od oko 6100. do 5700. cal BC, druga oko 5700. cal BC, dok je treća najmlađa faza datirana oko 5300. do 5000. cal BC. U dosadašnjim arheološkim istraživanjima otkriven je dio naselja u kojem je bilo izgrađeno 8 zemunica od toga tri stambene (17m x 5m i 8m x 4m) i pet radnih (5m x 5m) te jedan nadzemni objekt pravokutnih temelja (7m x 7m). Među skupinom stambenih zemunica otkrivena je radna zemunica – radionica za izradu glinenih predmeta u kojoj su otkrivene četiri lončarske peći, veliki broj žrtvenika i skupina glinenih utega za okomiti tkalački stan na kojemu se u posebno izdvojenom prostoru izrađivala tkanina. U drugoj zemunici je uz stambeni prostor bila radionica za izradu kamenih alatki – radno oblikovana prostorija s brojnim kamenim izrađevinama. U jugozapadnom prostoru između naselja i obredno ukopnog prostora bila su dva kulturna objekta - dvostruke drvene ograde (oblik mjesječevog srpa, promjera 15 m). Uz stambene zemunice otkriveno je nekoliko manjih jama koje su u pravilu prateći objekti neolitičkih nastambi. Kao posebna vrijednost u inventaru zemunica ističe se veliki broj žrtvenika (preko 100 različitih primjeraka) kao i umjetnički oblikovane unikatne glinene figurice srne, svinje i bika koje su imale značajnu ulogu u duhovnom životu prvih zemljoradničkih populacija panonskih prostora.

Različite vrste analiza pridonijele su novim spoznajama o prvim fazama domestikacije, zatim o prehrani stanovništva kao i o kulturnim obredima. U naselju na Galovu pronađene su kosti koze, ovce, goveda, svinje, jelena i psa. Prehrana stanovništva bila je raznolika, na što ukazuju ostaci kostiju koza, ovaca, goveda i svinja u zemunicama. Ritualno ukapanje goveđeg roga ispod skupine posuda u središnjem dijelu velike grobne jame s ljudskim ukopima dokazuje kulturnu namjenu žrtvovanih životinja.

Unutar naselja otkriven je posebno izdvojen prostor u kojem su bili ukopani članovi zajednice koji su imali istaknuti položaj u plemenu. Do sada je istražen samo zapadni dio *obredno-ukopnog prostora* (oko 2.100 m²) koji je bio odvojen unutar naselja polukružnim drvenim ogradama koje su bile izgrađene od gusto poredanih okomitih oblica ukopanih oko 20 cm u zemlju i u svojem donjem dijelu iznad razine zemljišta učvršćene debelim premazom gline. Unutar ograda do sada su otkrivene četiri grobne jame; jedna velika (17m x 5 m) s tri pokojnika i tri male grobne s po jednim pokojnikom. Velika grobna jama imala je na istočnoj strani ulaz preko dvije stepenice u središnji prostor gdje su se najvjerojatnije obavljale obredne gozbe. Na to ukazuju skupina keramičkog posuđa s ostacima životinjskih kostiju i kamenih alatki (sjekira s rupom), ispod kojih su bili su komadi pečene zemlje (dijelovi "žrtvenih stolova") i na dnu goveđi rog – kulturni običaj označavanja istaknutog položaja zemunice u ranoneolitičkim naseljima. U južnoj polovici grobne jame otkrivene su tri skupine keramičkog posuđa, životinjskih kostiju i kamenih alatki, a između njih muški kostur bez glave (u dobi od 25-30 g.) u skvrčenom položaju (I-Z), okrenut prema središtu zemunice. Kostur je bio zatrpan zemljom izmiješanom s ulomcima keramike i kamenim alatkama, a uz njega je nađen minijaturni žrtvenik u obliku životinje s kupom na leđima i uz njega grudica okera. U sjevernom prostoru ove grobne jame, bile su dvije peći s ložištem s vanjske strane zemunice, a uz njih cijeli kostur muškarca (40-50 g.) na lijevom boku (S-J) s glavom okrenutom prema istoku. U njegovoj blizini bila je ukopana žena bez glave u dobi od 35-40 g. u skvrčenom položaju na desnom boku (I-Z) okrenuta prema središtu zemunice. Kosturi su bili zatrpani zemljom izmiješanom s rijetkim ulomcima keramike i samo nekoliko malih kamenih alatki. Pretpostavlja se da je grobna jama u svojem sjevernom dijelu između dviju peći bila prekrivena vodoravnim polaganjem oblica u obliku plitkog krova na dvije vode, a središnji i južni dio grobne jame šatorastom krovnom konstrukcijom. Zapadni prolaz iz stambenog u obredno-ukopni dio naselja vodio je direktno do male grobne jame (5x5m) gdje je bio ukopan muškarca bez lica (u dobi od 35-40 godina) u skvrčenom položaju na lijevom boku (S-J). Kostur je bio zatrpan zemljom izmiješanom s ulomcima keramike, kamenim alatkama i ostacima životinjskih kostiju, a iznad glave nađeni su glineni diskovi s rupom u sredini – po dva u paru i glinena glava patke. Uz ulazne stepenice na sjevernoj strani grobne jame otkrivena je skupina cijelih glačanih kamenih sjekira različite veličine i sitnijih kamenih alatki – obredno polaganje. Ovakva vrsta priloga uz kostur pokazuje da je pokojnik imao istaknuti položaj u plemenskoj zajednici – vođa plemena ili vrač. Na isti način ukopani su pokojnici u druge dvije male grobne jame uz

brojne priloge slikanog keramičkog posuđa, dijelova žrtvenika i kamenih alatki.

75. Žrtvenik

Starčevačka kultura, 5760. – 5630. g. pr. Kr.
Slavonski Brod - Galovo, 2001.

Keramika, kopija
Dužina: 6,7 x 6,2 cm
Visina: 4,7 cm

Žrtvenik s postoljem četverokutnog oblika, vodoravne površine s naglašenim rubnim prijelazom na ramenu. Stranice su okomite na postolju, a četiri noge bile su vjerojatno čepastog oblika. Na sredini recipijenta je okrugla udubljena jamica.

Muzej Brodskog Posavlja, PN 660
Minichreiter 2007c, 104-105
K. M.

76. Žrtvenik

Starčevačka kultura, 5760. – 5630. g. pr. Kr.
Slavonski Brod - Galovo, 2003.

Keramika, kopija
Dužina: 8,1 x 8,1 cm
Visina: 4,7 cm

Žrtvenik s posudicom na sredini četverokutnog postolja s naglašenim rubnim prijelazom na četiri noge. Noge nedostaju, a na sredini postolja sačuvan je vrat i donji dio posudice.

Muzej Brodskog Posavlja, PN 1603
Minichreiter 2007c, 108-109
K. M.

77. Žrtvenik

Starčevačka kultura, 5760. – 5630. g. pr. Kr.
Slavonski Brod - Galovo, 2001.

Keramika, kopija
Visina: 8,3 cm
Promjer posudice: 5 cm

Žrtvenik s uzdignutom bazom (posudice) na sredini postolja na četiri lučne noge. Noge žrtvenika nisu simetrično postavljene, prednje su veće visine i više stisnute, dok su stražnje niže i raširenije.

Muzej Brodskog Posavlja, PN 884
Minichreiter 2007c, 110; Minichreiter 2009e, 30, kat. br. 45
K. M.

Naselje na Galovu je jedini sustavno istraživani ranoneolitički lokalitet u Hrvatskoj i pripada najstarijim naseljima zemljoradničkih populacija južnopanonskih prostora.

78. Žrtvenik

Starčevačka kultura, 5760. – 5630. g. pr. Kr.
Slavonski Brod - Galovo, 2002.

Keramika, kopija
Dužina: 7,1 x 6,6 cm
Visina: 7,5 cm

Žrtvenik s postoljem pravokutne osnove na četiri noge s uzdignutom bazom i vjerojatno žrtvenom posudicom na sredini. Rubovi postolja su oštro naglašeni, a iznad nogu vodoravno izvučeni. Kod dvaju uglova je okomito probušeno, a po gornjoj površini, sa strane i vanjskom dijelu nogu ukrašen urezanim paralelnim linijama koje se na tri strane okomito spuštaju od sredine prema rubu žrtvenika.

Muzej Brodskog Posavlja, PN 1245
Minichreiter 2007c, 112-113
K. M.

79. Žrtvenik

Starčevačka kultura, 5810. – 5620. g. pr. Kr.
Slavonski Brod - Galovo, 1997.

Keramika, kopija
Dužina: 14 x 9 cm
Visina: 6,5 cm

Dio žrtvenika s četvrtastim postoljem na četiri čepaste noge trokutasta presjeka. Na uglu postolja iznad noge je uzdignuta protoma (stilizirana životinjska glava). Gornja ploha postolja se prema svojoj sredini blago uzdiže.

Muzej Brodskog Posavlja, PN 1544
Minichreiter 2007c, 118
K. M.

80. Žrtvenik

Starčevačka kultura, 5790. – 5660. g. pr. Kr.
Slavonski Brod - Galovo, 2002.

Keramika, kopija
Dužina: 16 x 10,5 cm
Visina: 6 cm

Dio žrtvenika s naglašenim rubovima recipijenta. Na uglovima iznad noge je stilizirana životinjska protoma, a iza nje je okomito probušena rupica. Na sredini postolja je okruglo probušeno otvor.

Muzej Brodskog Posavlja, PN 1363
Minichreiter 2007c, 116
K. M.

81. Žrtvenik

Starčevačka kultura, 5760. –
5630. g. pr. Kr.
Slavonski Brod - Galovo, 2003.

Keramika, kopija
Dužina: 9,5 x 9 cm
Visina: 6 cm

Dio žrtvenika s četvrtastim
postoljem na četiri noge
sa životinjskim protomama na uglovima. Noga je
životinjskog tipa, na dnu je oblikovano stopalo s
proširenjem na prednjoj i stražnjoj strani.

Muzej Brodskog Posavlja, PN 1610
Minichreiter 2007c, 118-119; Minichreiter 2009e, 30, kat.
br. 44

K. M.

82. Žrtvenik

Starčevačka kultura, 5700. g.
pr. Kr.
Slavonski Brod - Galovo, 2001.

Keramika, kopija
Dužina: 8,7 x 8,4 cm
Visina: 7,5 cm

Žrtvenik na četiri niske noge,
četverokutne dublje žrtvene
posude, s povišenim bočnim stranicama koja je s
unutrašnje strane kružno oblikovana. Iznad noge je
okomito oblikovana stilizirana životinjska protoma.

Muzej Brodskog Posavlja, PN 685
Minichreiter 2007c, 120

K. M.

83. Žrtvenik

Starčevačka kultura, 5760.
– 5630. g. pr. Kr.
Slavonski Brod - Galovo,
1999.

Keramika, kopija
Dužina: 11,3 x 11,3 cm
Visina: 7,5 cm

Žrtvenik na četiri noge, s velikom žrtvenom posudom i
kružnim protomama na njezinim uglovima.

Muzej Brodskog Posavlja, PN 373
Minichreiter 2007c, 122; Minichreiter 2009e, 29, kat. br. 43
K. M.

84. Žrtvena posudica

Starčevačka kultura, 5700. g. pr. Kr.
Slavonski Brod - Galovo, 2001.

Keramika, kopija
Promjer otvora posude: 4,6 cm
Promjer noge: 2 cm
Visina: 2,8 cm

Žrtvena posudica na višoj nozi.
Muzej Brodskog Posavlja, PN 622
Minichreiter 2007c, 130

K. M.

85. Zoomorfni žrtvenik

Starčevačka kultura, 5700. g.
pr. Kr.
Slavonski Brod - Galovo, 2001.

Keramika, kopija
Dužina: 14,1 cm
Visina: 5,8 cm
Širina tijela: 5,3 cm

Zoomorfni žrtvenik u obliku bika s realistički prikazanom
anatomijom tijela. Na donjoj strani tijela prikazani su
muški spolni atributi, a na gornjoj dugački tanki rep,
koji je podignut na leđa, presavijen i spušten uz tijelo na
desnoj strani trbuha. Tijelo životinje je s donje strane
uvučeno. Na sredini leđa je plitka elipsasta žrtvena
posuda s naglašenim rubom. Noge su niske i čepasto
oblikovane, dok glava nedostaje.

Muzej Brodskog Posavlja, PN 470
Minichreiter 2007c, 131

K. M.

86. Figurina

Starčevačka kultura, 5830. – 5710. g. pr. Kr.
Slavonski Brod - Galovo, 2003.

Keramika, kopija
Visina: 6,1 cm

Stupasto - zvonolika figurina neznatno
oštećena na vrhu. Na sredini glave ima
malim kružićem naznačen nos, a pri dnu
figurine s dva mala kružića simbolično
su naznačena stopala.

Muzej Brodskog Posavlja, PN 1693
Minichreiter 2007c, 134

K. M.

87. Pintadera

Starčevačka kultura, 6100. – 5700.
g. pr. Kr.

Slavonski Brod - Galovo, 2007.

Keramika
Dužina: 3,2 cm
Visina: 2,5 cm

Potpuno očuvana pintadera crveno-smeđe boje. Drška je
ovalnog presjeka i na vrhu su reljefno oblikovani nos i

oči. Donji dio pintadere je pravokutnog oblika i ukrašen je dubokim urezanim cik-cak linijama.
Muzej Slavonije Osijek, PN 2149
Minichreiter, Bunčić, 2008a, 32-35; Minichreiter 2009e, 31, kat. br. 53
K. M.

88. Zoomorfna figurina

Starčevačka kultura
Slavonski Brod - Galovo, 2003.

Keramika
Dužina: 4,8 cm
Širina: 2,1 cm

Zoomorfna figurina, vjerojatno protoma na žrtveniku. Realistički oblikovana glava svinje s dugačkom njuškom, na kojoj su nozdrve naznačene utisnutim jamicama, a usta utisnutom poprečnom linijom. Oči su prikazane dvjema urezanim linijama, dok su uši na vrhu glave oštećene.

Muzej Brodskog Posavlja, MBP-19432
Minichreiter 2004a, sl. 7:1a i b; 2007c, 142
K. M.

89. Zoomorfna figurina

Starčevačka kultura, 5760. - 5630. g. pr. Kr.
Slavonski Brod - Galovo, 2003.

Keramika
Dužina: 7,5 cm
Visina: 5 cm

Zoomorfna figurina srne realističke izrade s urezanim motivom cik-cak linija po tijelu.
Muzej Brodskog Posavlja, MBP-18570
Minichreiter 2004a, 12, sl. 8:5a i b; 2007c, 141; 2009e, 31, kat.br. 55

K. M.

90. Posuda

Starčevačka kultura
Slavonski Brod - Galovo

Keramika, replika
Visina: 32,5 cm
Promjer ruba: 29,5 cm
Keramička posuda zaobljena tijela koja je ukrašena nizovima plastičnih traka s otiscima prsta.

Muzej Brodskog Posavlja
Minichreiter 2007c, 90-91
L. M-L.

91. Posuda

Starčevačka kultura
Slavonski Brod - Galovo

Keramika, replika
Visina: 36,5 cm
Promjer ruba: 26,5 cm
Keramička posuda

S-profiliranog tijela koja je ukrašena plastičnim naljepcima i nizovima utisnutih odnosno štipanih motiva s dva prsta. Rub lonca ukrašen je otiscima prsta.

Muzej Brodskog Posavlja
Minichreiter 2007c, 84-85
L. M-L.

92. Posuda

Starčevačka kultura
Slavonski Brod - Galovo

Keramika, replika
Visina: 17 cm
Promjer ruba: 10,5 cm
Keramička posuda zaobljena tijela ukrašena plastičnim naljepcima.

Muzej Brodskog Posavlja
Minichreiter 2007c, 89
L. M-L.

93. Zdjela

Starčevačka kultura
Slavonski Brod - Galovo

Keramika, replika
Visina: 17 cm
Promjer ruba: 20,7 cm
Keramička zdjela koja je ispod ruba ukrašena tamno slikanim visećim trokutima ispunjenim kosim crtama.

Muzej Brodskog Posavlja
Minichreiter 2007c, 97
L. M-L.

94. Jezgre za sječiva

Starčevačka kultura
Slavonski Brod - Galovo

Rožnjak
Težina: 618 g
19 jezgri za sječiva od rožnjaka.

Muzej Brodskog Posavlja
Šošić Klindžić 2010
R. Š. K.

95. Perforatori

Starčevačka kultura
Slavonski Brod - Galovo

Rožnjak

Težina: 17,3 g

7 perforatora od rožnjaka.

Muzej Brodskog Posavlja

Šošić Klindžić 2010

R. Š. K.

96. Zarupci

Starčevačka kultura
Slavonski Brod - Galovo

rožnjak

Težina: 6,9 g

6 zarubaka od rožnjaka.

Muzej Brodskog Posavlja

Šošić Klindžić 2010

R. Š. K.

97. Sječiva

Starčevačka kultura
Slavonski Brod - Galovo

Rožnjak

Težina: 10,4 g

6 sječiva sa sjajem od intenzivnog rezanja bilja na radnim rubovima.

Muzej Brodskog Posavlja

Šošić Klindžić 2010

R. Š. K.

98. Trapezi

Starčevačka kultura
Slavonski Brod - Galovo

Rožnjak

Težina: 8,3 g

12 trapeza od rožnjaka.

Muzej Brodskog Posavlja

Šošić Klindžić 2010

R. Š. K.

99. Sječiva

Starčevačka kultura
Slavonski Brod - Galovo

Rožnjak

Težina: 24 g

12 sječiva od rožnjaka.

Muzej Brodskog Posavlja

Šošić Klindžić 2010

R. Š. K.

Gorjani – Kremenjača

S ovog lokaliteta je izložen jedan slučajni nalaz, a na njemu nikad nisu provedena arheološka istraživanja.

100. Žrtvenik

Sopotska kultura, 5.
tisućljeće pr. Kr.
Gorjani - Kremenjača,
dar B. Jagodić,
2011.

Keramika
Dužina: 10,0 cm
Širina: 7,8 cm

Visina: 2,3 cm

Ulomak četverokutnog keramičkog žrtvenika sivo-smeđe boje s plitkim recipijentom. Na sačuvanom uglu nalazi se stilizirana glava životinje, dok se na užoj strani nalazi rogoliko ispupčenje. Stranice žrtvenika ukrašene su urezanim trakama koje su ispunjene ubodima te formiraju motiv meandra.

Muzej Slavonije Osijek, MSO 208045
neobjavljeno

T. H.

Osijek-Filipovica – Hermanov vinograd

Tomislav Hršak, Dženi Los

Arheološki lokalitet Hermanov vinograd nalazi se na Filipovici, jugozapadnom rubnom dijelu Osijeka, na niskom, gotovo pravilno kružnom brežuljku površine 12018m², okružen obiteljskim kućama, poljima i vrtovima (Celestin 1896-1897). Njegov istočni dio uništen je krajem 19. stoljeća izgradnjom željezničke pruge prema Đakovu, dok je 1974. godine izgradnjom južne osječke obilaznice uništen južni dio lokaliteta. U 19. i početkom 20. stoljeća na brežuljku se nalazio vinograd, te su se pri obradi zemlje stalno pojavljivali raznovrsni prapovijesni predmeti, od kojih su neki dospjevali i u Muzej slobodnog i kraljevskog grada Osijeka. To je zainteresiralo tadašnjeg kustosa, prof. Vjekoslava Celestina, koji je u proljeće 1897. godine poduzeo istraživanje na dijelu lokaliteta. Bilo je to prvo istraživanje jednog prapovijesnog lokaliteta u Slavoniji. Celestinovo istraživanje obuhvatilo je površinu od oko 794m², ali nam danas nije poznat položaj na kojem se ono provodilo. Isto tako nemamo nikakvih podataka o pronalasku stambenih objekata, njihovom možebitnom izgledu, rasporedu i položaju unutar naselja. Pri iskopavanju je pronađen i grob, a na sačuvanoj fotografiji se vidi da je riječ o vrlo dobro očuvanom kosturu položenome na lijevi bok u skvrčenom položaju. 1974. godine izgradnjom južne osječke obilaznice uništen je južni dio lokaliteta ali je tadašnji kustos Muzeja Slavonije, Mirko

Bulat, povremeno obilazio iskope na gradilištu te je njegovom zaslugom ustanovljeno postojanje i eneolitičkog nalazišta kostolačke kulture u neposrednoj blizini. Tom prilikom opaženo je da se nalazište prostire i na blago valovitom području jugoistočno, južno i jugozapadno od brežuljka (Šimić 2008). 1998. godine obavljeno je slijedeće arheološko istraživanje na Hermanovom vinogradu prilikom gradnje glavnog kolektora gradske kanalizacije. Kustosica Muzeja Slavonije, Jasna Šimić, provela je zaštitno iskopavanje unutar trase kolektora u ukupnoj površini od 638m². Iskopavanje je zahvatilo rubni dio naselja te nisu pronađeni stambeni objekti, već samo nekoliko otpadnih jama i ognjišta, dok se posebno ističe pronalazak još jednog groba, pronađenoga u jugoistočnom dijelu naselja. Pokojnik je bio položen na desni bok u skvrčenom položaju, s glavom prema jugoistoku. Također je otkriven i opkop koji je okruživao naselje, a bio je širine između 1,5 i 2,5 metara u svome gornjem dijelu i između 3 i 3,5 metara dubine (Šimić 1999b).

2007. godine obavljeno je još jedno zaštitno arheološko iskopavanje prilikom iskopa rova za kabelski dalekovod. Istraživanje je opet vodila kustosica Muzeja Slavonije, Jasna Šimić, a iskop je presjekao lokalitet od istočnog do zapadnog ruba, u dužini od 115 metara dok mu je širina varirala između

0,80 i 1,00 metar. Tom prilikom opaženo je da je gustoća kuća puno veća u središnjem dijelu naselja, dok njihov broj prema rubnim dijelovima naselja znatno opada. Kako se radilo o vrlo uskom iskopu, nisu ustanovljene dimenzije kuća iako prema J. Šimić većina njih pokazuje više faza izgradnje (Šimić 2007d). 2011. godine također je provedeno zaštitno arheološko iskopavanje na lokalitetu. Istraživanje je vodila Dragana Rajković, kustosica Muzeja Slavonije, a istražena je površina od 50m² na jugoistočnom rubu kružnog humka. Pronađen je niz dugačkih uskih kanala orijentiranih u smjeru S-J i rupa od stupova koji su mogli činiti neki sustav ograda ili ostataka gospodarskih objekata na samome rubu naselja. Istražen je i dio većega, dublje ukopanoga kanala ili jarka, koji po svojoj orijentaciji i veličini može predstavljati opkop iz neke od faza naselja na Hermanovom vinogradu (Rajković 2011b). Arheološkim istraživanjima 2013. godine od strane tvrtke „Kaducej“ d.o.o., obuhvaćena je do sada najveća površina istraživanja odnosno istraženo je ukupno 3.200 m². Istraživanja su provedena u sklopu izgradnje državne ceste D2, južne obilaznice Osijeka, a istražena površina nalazi se južno od današnje obilaznice, na južnom i jugoistočnom obronku brežuljka. Zbog uvjetovanosti situacije na terenu istraživalo se u tri odvojena iskopa. U svakom iskopu utvrđena je kompleksna stratigrafska slika u kojoj su se izmjenjivali stambeni horizonti s pripadajućim objektima od zapečene zemlje i nabijene podnice te ukopima i slojevi koji su služili za nivelaciju površine. Posebno se izdvajaju objekti monumentalnih dimenzija koji su prosječne veličine od 100-injak m². Utvrđeno je da svaki objekt ima više građevnih faza koje ukazuju na koncept masivnih konstrukcija. Objekti su iste orijentacije u prostoru tj. pravilno su orijentirani sjever-jug, te su u međusobno usporednom odnosu. Pronađeni su i ostaci četiri jarka koji se rasprostiru pri dnu obronka brežuljka na kojem se nalazi lokalitet. Međusobno usporedno koncipirani, te iste orijentacije SI-JZ, dominiraju prostorom, te sugeriraju postojanje opkopa koji je okruživao prostor naselja. Jarak za kojeg se smatra da predstavlja opkop naselja dimenzija je 14.5x2,5x1,7 m, a uz njegove rubove rasprostiru se manji ukopi jama za stup koji sijeku dno kanalića u kojeg su ukopani. Radi se ostacima konstrukcije palisade odnosno obrambene ograde koja je uz opkop dodatno služila za zaštitu naselja. Ovaj nalaz može se vezati na nalaz iz istraživanja koje je izvršeno 2011. godine. Pronađena su također i tri groba od kojih su dva ukopana u skvrčenom položaju na lijevom boku, dok je jedan bio položen na leđa. Arheološki nalazi iz istraživanja 1897. godine, pohranjeni u Muzeju Slavonije, zainteresirali su razne znanstvenike. U svojim objavama i radovima koristili su ih R.R. Schmidt, M. Garašanin i V. Miložčić, te su ih opredijelili u lendelsku kulturu srednjeg i kasnog neolitika. 1968. godine Stojan Dimitrijević

je u sklopu svojeg rada „Sopotsko-lendelska kultura“ nalaze sa Hermanovog vinograda opredijelio u 2 i 3 fazu svoje podjele sopotske kulture (Dimitrijević 1968). Ipak većina nalaza iz starih i novijih zaštitnih istraživanja ostaje neobjavljena. 2008. godine u Arheološkom muzeju u Osijeku postavljena je izložba autorice Jasne Šimić „Hermanov vinograd – arheološko nalazište mlađeg kamenog doba u Osijeku“ koju je pratio i katalog u kojem je objavljen manji dio materijala sa novijih istraživanja (Šimić 2008b).

Dosadašnja istraživanja rezultirala su velikom količinom arheološkog materijala od kojeg su najbrojnije keramičke posude. Pronađena je velika količina posuda za svakodnevnu upotrebu od kojih se oblicima izdvajaju jednostavni profilirani lonci različitih veličina sa širokim otvorom, duboke konične zdjele s ručkama, duboke zdjelice te ovalne posude i tave. Dimenzije ovih posuda ponekad su vrlo velike, a pretpostavlja se da su služile za skladištenje i pripremanje hrane. Posebno se ističe nalaz „spremišta za posuđe“ iz iskopavanja 1998.g. gdje je uz sami rub iskopa pronađeno desetak uredno poslaganih velikih lonaca i zdjela složenih jedna u drugu. Ukrašavanje tih posuda je jednostavno, radi se o otiscima prstiju ili nekog instrumenta ispod ruba otvora, urezima na samom rubu, a ponekad su ručke rogoliko oblikovane. Posude su u raznim nijansama smeđe, sive i oker boje (Šimić 2008b). Druga skupina posuda su različiti tipovi lonaca, bikoničnih ili zaobljenih, s izraženim vratom, te zdjele koje mogu biti duboke i konične ili široke i plitke bikonične zdjele. Ovom tipu posuda pripadaju i zdjele i plitice na visokoj nozi koja je najčešće ravna, ali može biti i zaobljena te probušena. Posude su od svijetlosmeđih, preko tamnosmeđih i tamnosivih, a neke imaju uglačane vanjske i unutarnje stjenke. Na ovim posudama zastupljen je sav repertoar ukrašavanja i motiva sopotske kulture kao što su glačanje, urezivanje, rovašenje i bojanje. Tehnikom glačanja ukrašavane su zdjele, koje su ukrašavane iznutra kombiniranjem uglačanih i neuglačanih površina kako bi se dobili geometrijski motivi, i lonci kojima je vanjska površina ukrašena užim i širim uglačanim vodoravnim pojasevima. Urezivanje se javlja samostalno ili u kombinaciji s ubadanjem kada nastaju pojasevi u obliku spirale ili meandra ispunjeni točkastim ubodima. Rovašenje se javlja na bikoničnim zdjelama, najčešće kao cik-cak ukras, u čijim su trokutima okrugla udubljenja. Bojanje posuda crvenom bojom javlja se u relativno velikom broju i to na vanjskoj i unutarnjoj površini. Slikanje je mrljasto i tek je na malom broju ulomaka uočen motiv velikih visećih trokuta s vodoravnim bordurama ili bojenim kružnicama (Šimić 2008b). Treću skupinu posuda predstavlja izuzetno fino posuđe, crne boje i visokog sjaja. Najčešće je riječ o manjim bikoničnim zdjelama, ukrašenim ispupčenjima ili kanelurama, te širokim i

plitkim ili bikoničnim pliticama na visokoj nozi. Ovaj tip posuda svoje porijeklo može tražiti u repertoaru vinčanske kulture ili je riječ o importu na područje sopotske kulture. Detaljna tipologija keramičkog materijala sopotske kulture sa lokaliteta Hermanov vinograd nije napravljena te iako se govori o više faza naseljavanja lokaliteta zasada ne možemo govoriti o tome koji tipovi su karakteristični za koju fazu naselja (Šimić 2008b).

Od ostalih keramičkih predmeta pronađenih u istraživanjima izdvajaju se žrtvenici, zoomorfne figurine od kojih se posebno ističe figurica bika i ulomci posuda sa zoomorfnim protomama, velika količina glinenih kugli, keramički utezi, pršljenci za vretena i kalemovi (Šimić 2008b).

Drugu skupinu predmeta predstavljaju izrađevine od životinjskih kostiju i rogova. Ovdje se izdvajaju harpuni, koji se javljaju u dva tipa, kao harpun sa zupcima i konični harpun s jezičcem i koji su zajedno sa velikim brojem pronađenih koštanih udica služili u ribolovu. Također je pronađen veliki broj koštanih predmeta koji se vežu uz poslove obrade kostiju, kože i tekstila kao što su razne vrste šila, igli i svrdla. Veliki broj bruseva pronađenih na lokalitetu služio je upravo za izradu ovih koštanih alatki. Od ostalih koštanih predmeta nalazimo spatule, vrhove za koplja i bodeže te motike (Šimić 2008b). U istraživanjima na Hermanovom vinogradu pronađena je i velika količina cijepanih i glačanih kamenih alatki te alatki s abrazivnim svojstvima. Velika količina odbojaka i jezgri možda nam govori o vrlo intenzivnoj proizvodnji cijepanih kamenih

alatki na samome lokalitetu, a tome u prilog ide i pronalazak vrlo velike koncentracije tih nalaza unutar jednog objekta pri istraživanju 2007.g. Pronalazak određene količine sječiva, sitnih odbojaka i jezgri od opsidijana također nam govori u prilog postojanju određenih radionica koje nisu samo koristile sirovine iz bliže okoline nego su ih nabavljali trgovinom i razmjenom sa udaljenijih područja (Šimić 2008a). Određene analize napravljene su za glačane kamene alatke. Tako je iz istraživanja 1998. g. analizirano ukupno 35 kamenih alatki, a najveći broj čine dlijeta, zatim sjekire, batovi, tesle. Sirovinska analiza pokazala je kako su za njihovu izradu korišteni pješčenjak (13 alatki), bazalt (4 alatke), tuf (4 alatke), slejt (2 alatke), gabro i diorit (po jedan primjerak) (Balen, Burić 2006). Posebnu skupinu predmeta pronađenih prilikom istraživanja na Hermanovom vinogradu čini nakit (privjesci, ogrlice i narukvice) koji je izrađivan od životinjskih zubi, običnih riječnih školjaka i kostiju te od spondylusa. Nalazi nakita od spondylusa pokazuju nam razvijenu mrežu trgovačkih putova i postojanja nekog oblika trgovine i razmjene (Šimić 2008b).

J. Šimić naselje na Hermanovom vinogradu datira od polovine 5. do prve polovine 4. tisućljeća, iako ne raspolažemo sa puno kalibriranih ¹⁴C datuma (samo 2) od kojih je jedan izrazito nizak za sopotsku kulturu te nije napravljena detaljna tipologija materijala prema stratigrafskim slojevima, tako da će tek buduće analize i istraživanja pokazati točnu krono-stratigrafsku sliku lokaliteta (Šimić 2006b, 2008b).

101. Kugla

Sopotska kultura, 5. tisućljeće pr. Kr.
Osijek - Filipovica/Hermanov vinograd, 1998.

Keramika

Promjer: 6,2 cm; 6,4 cm; 6,1 cm;

6,1 cm; 6,7 cm; 6,3 cm; 6,1 cm

Težina: 18,6 g; 19,2 g; 19,2 g; 17,2 g; 23,6 g; 17,4 g, 17,6 g

Nepravilna keramička kugla.

Muzej Slavonije Osijek, MSO 160206-160212
neobjavljeno

T. H.

102. Noga figurine

Sopotska kultura, 5. tisućljeće pr. Kr.
Osijek - Filipovica/Hermanov vinograd, 1998.

Keramika

Visina: 6,5 cm

Širina stopala: 5,3x2,9 cm

Ulomak noge keramičke figurine ili žrtvenika. Potkoljenica je ovalna u presjeku, dok je stopalo izvedeno

trapezoidno. Prsti nisu naznačeni. Sive do sivo-smeđe boje.

Muzej Slavonije Osijek, MSO AP-P-1983

Šimić 2008b, kat.43

T. H.

103. Glačalica

Sopotska kultura, 5.

tisućljeće pr. Kr.

Osijek - Filipovica/Hermanov vinograd, 1897.

Kost

Dužina: 14,7 cm

Širina: 2,0 cm

Ulomak glačalice izrađene od rebra s gustim tragovima struganja po sebi.

Muzej Slavonije Osijek, MSO AP-P-1948

Celestin 1896-1897, 104-109

T. H.

104. Probojac

Sopotska kultura, 5. tisućljeće pr. Kr.
Osijek - Filipovica/Hermanov vinograd, 1897.

Kost
Dužina: 11,4 cm
Promjer: 1,4 cm
Probojac od tibie ovikaprina. Na baznom dijelu zadržana je cijela epifiza, dok je u distalnom dijelu kost ukoso isječena i struganjem je formiran jači šiljak.

Muzej Slavonije Osijek, MSO 156583
neobjavljeno

T. H.

105. Šilo

Sopotska kultura,
5. tisućljeće pr. Kr.
Osijek - Filipovica/Hermanov vinograd, 1897.

Kost
Dužina: 10,0 cm
Promjer: 0,6 cm
Šilo od uzdužno cijepane duge kosti s očuvanim malim fragmentom epifize na bazi.

Muzej Slavonije Osijek, MSO AP-P-2028
Celestin 1896-1897, 104-109; Šimić 2008b, kat.59

T. H.

106. Šilo

Sopotska kultura,
5. tisućljeće pr. Kr.
Osijek - Filipovica/Hermanov vinograd, 1897.

Kost
Dužina: 12,7 cm
Širina: 2,0 cm
Šilo od rebra krupnog sisavca. Alatka je formirana od jedne koštane pločice, ima ravno odsječenu bazu i fino istrošeni šiljak na distalnom kraju.

Muzej Slavonije Osijek, MSO AP-1675
Celestin 1896-1897, 104-109

T. H.

107. Šilo

Sopotska kultura, 5. tisućljeće pr. Kr.
Osijek - Filipovica/Hermanov vinograd, 1897.

Kost
Dužina: 12,3 cm
Promjer: 0,8 cm
Šilo od uzdužno cijepane metapodijalne kosti ovikaprina, s malim fragmentom epifize očuvanim na bazi.

Muzej Slavonije Osijek, MSO P-1757
Celestin 1896-1897, 104-109

T. H.

108. Igla

Sopotska kultura, 5. tisućljeće pr. Kr.
Osijek - Filipovica/Hermanov vinograd, 1897.

Kost
Dužina: 12,1 cm
Promjer: 0,4 cm
Igla od uzdužno cijepane duge kosti.

Muzej Slavonije Osijek, MSO P-440
neobjavljeno

T. H.

109. Šilo

Sopotska kultura, 5. tisućljeće pr. Kr.
Osijek - Filipovica/Hermanov vinograd, 1897.

Kost
Dužina: 10,4 cm
Promjer: 0,9 cm
Šilo od uzdužno cijepane metapodijalne kosti srednje krupnog sisavca, ovce/koze ili eventualno srndača, s očuvanom polovicom distalne epifize na baznom dijelu.

Muzej Slavonije Osijek, MSO P-1761
neobjavljeno

T. H.

110. Probojac

Sopotska kultura,
5. tisućljeće pr. Kr.
Osijek - Filipovica/
Hermanov vinograd, 1897.

Rog
Dužina: 12,6 cm
Širina: 2,7 cm
Probojac od korteksa stabla roga jelena, nepravilne forme, s masivnim šiljkom na distalnom kraju.

Muzej Slavonije Osijek, MSO 156588
Celestin 1896-1897, 104-109

T. H.

111. Harpun

Sopotska kultura,
5. tisućljeće pr. Kr.
Osijek - Filipovica/
Hermanov vinograd, 1897.

Rog
Dužina: 7,5 cm
Promjer: 1,8 cm
Konusni harpun, izrađen od paroška jelena, s perforacijom za pričvršćivanje konopca.

Muzej Slavonije Osijek, MSO AP-1652
Celestin 1896-1897, 104-109; Šimić 2008b, kat.25

T. H.

112. Harpun

Sopotska kultura,
5. tisućljeće pr. Kr.
Osijek - Filipovica/
Hermanov vinograd, 2007.

Rog
Dužina: 18 cm
Širina: 1,6 cm
Dvoredni asimetrični
harpun od fragmenta korteksa stabla roga s proširenjem
na baznom dijelu.

Muzej Slavonije Osijek, MSO 156031
Šimić 2008b, kat.128

T. H.

113. Zdjela

Sopotska kultura,
5. tisućljeće pr. Kr.
Osijek - Filipovica/Hermanov
vinograd, 1998.

Keramika
Visina: 15,0 cm
Promjer ruba: 33,0 cm
Promjer dna: 12,0 cm
Blago bikonična zdjela s tragovima uglačavanja i uglačanim
ukrasom na unutarnjoj površini. Sive do sivo-smeđe boje.

Muzej Slavonije Osijek, MSO AP-P-2047
Šimić 2000, 223-230, sl.9.; 2008b, kat.46

T. H.

114. Plitica na nozi

Sopotska kultura, 5. tisućljeće
pr. Kr.
Osijek - Filipovica/Hermanov vinograd,
1998.

Keramika
Visina: 23,0 cm
Promjer ruba: 49,5 cm
Promjer dna: 16,0 cm

Blago konična plitica na visokoj zvonolikoj nozi. Noga i
plitica ukrašene su sa četiri nasuprotno postavljena
ispupčenja. Posuda je svijetle do tamnosmeđe boje sa
tragovima crvenog slikanja.

Muzej Slavonije Osijek, MSO AP-P-2053
Šimić 2000, 223-230, sl.10; 2008b, kat.52

T. H.

115. Lonac

Sopotska kultura, 5. tisućljeće pr. Kr.
Osijek - Filipovica/Hermanov vinograd,
1998.

Keramika
Visina: 44,8 cm
Promjer ruba: 18,3 cm
Promjer trbuha: 32,5 cm
Promjer dna: 14,7 cm

Veliki bikonični lonac/posuda za
zalihe, s kratkim ljevkastim
vratom i uskim dnom.

Muzej Slavonije Osijek, MSO AP-P-2049
Šimić 2000, 223-230, sl.8; 2008b, kat.48

T. H.

Ivandvor – petlja i šuma Gaj

Ana Đukić

Lokalitet Ivandvor nalazi se na prostoru Đakovštine, na trasi autoceste A5, na dionici Osijek - Đakovo, stacionaža 62+250 – 64+250, a ustanovljen je probnim istraživanjima koje je proveo Institut za arheologiju iz Zagreba (voditelji: B. Šiljeg i G. Lipovac-Vrkljan). Tada su pronađeni objekti i građa koja vremenski pripada razdobljima pretpovijesti, antike i srednjeg vijeka (Wiewegh, Kezunović 2006,8). Ova istraživanja rezultirala su zaštitnim istraživanjima koja su vođena na dva položaja: Ivandvor – šuma Gaj i Ivandvor – petlja.

Zaštitna arheološka istraživanja na položaju Ivandvor – petlja proveo je Odsjek za arheologiju Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti 2006. i 2007. godine (voditelj: T. Leleković). Nalazi novca datiraju ga u 3.-4. st. Pretpovijesni nalazi s tog položaja koncentrirani su na zapadnom dijelu, položenom preko grede, a koji bi se mogli pripisati starčevačkoj kulturi i kulturi Retz – Gajary (Leleković 2008, 14).

Zaštitna arheološka istraživanja na položaju Ivandvor – šuma Gaj proveo je Arheološki muzej u Zagrebu 2006. godine (voditeljica: J. Balen). Ukupna istražena površina iznosila je 16.000 m². Uzvisina na kojoj je smješteno naselje sa sjeverne i južne strane omeđena je niskim vodoplovnim područjem. Riječ je o jednoslojnom lokalitetu s horizontalnom stratigrafijom. Na temelju istraživanja može se govoriti o postojanju manjega pretpovijesnog naselja pripadnika sopotske kulture, kao i o naselju iz kasnosrednjovjekovnog razdoblja (Balen 2007, 14) Starčevačko naselje na položaju Ivandvor – petlja smješteno

je na području gdje se greda dodatno uzdiže i čini hrbat koji je ujedno najviša točka na Ivandvoru. Definirane su dvije odvojene cjeline naselja, od čega se jedna nalazila na vrhu grede, a druga na zapadnom obronku uz rub nekadašnjeg potoka. U donjem dijelu naselja pronađene su tri zemunice prosječne površine 100 m², s pratećim jamama i kanalima, dok je u „gornjem“ dijelu naselja pronađeno nekoliko desetaka ukopa koji se mogu grupirati u dvije skupine. U jugozapadnom dijelu pronađeni su ostaci eneolitičkog naselja (Leleković 2008, 14-15). U blizini je postojalo i naselje iz razdoblja antike koje se nalazi nešto sjevernije, na lokalitetu Ivandvor – petlja (Balen 2007, 14-15). Pokretni arheološki materijal s lokaliteta tipičan je za starčevačku kulturu. Obuhvaća kućni ljep, tj. ostatke objekata, keramiku grube fature koja je većinom neukrašena, keramiku fine fature koja je ukrašavana slikanjem i aplikacijama, cijepanu litiku i glačane kamene alatke, te predmete kulturne namjene kao što su žrtvenici i figuralna plastika u vidu antropomorfnih idola. U objektima starčevačke kulture pronađeno je ukupno 896 cijepanih litičkih rukotvorina (Šošić Klindžić 2010,154). Stanovnici naselja sirovinu su pribavljali u obliku već pripremljenih jezgri. Samostalna nabava sirovine je bila minimalna, testirali su oblutke iz okolice, koje su onda dalje prerađivali u jezgre, i to u malim količinama, vjerojatno u razdoblju između dvije opskrbe ili u stanju nužde, dok su većinu jezgri pribavili posredno (Šošić Klindžić 2010,163). Ovaj podatak govori u prilog tome da je naselje u Ivandvoru bilo

'djelomično proizvodno naselje' koje je ekonomično koristilo unaprijed pripremljenu sirovinu (Šošić Klindžić 2010, 189). Na nekim sječivima s Ivandvora utvrđen je sjaj srpa, što je neposredan dokaz zemljoradničkih aktivnosti, vjerojatno u užoj okolici naselja (Šošić Klindžić 2010, 193). Keramički materijal tipičan je za starčevačku kulturu, uključuje posude grube i fine fakture, a od ukrasa se javljaju poznate tehnike u vidu urezivanja, utiskivanja, apliciranja i, na finijim komadima, slikanja. Osim posuda, pronađene su i antropomorfne keramičke figurine (Gerometta 2009, 17). Keramika (prvenstveno slikana) pokazuje karakteristike prema kojima bi se mogla datirati kako u raniji stupanj linear B, tako i u kasniji stupanj – spiraloid. Ipak, s obzirom na to da ne raspolažemo niti jednim radiokarbonskim datum s ovog lokaliteta, naselje nije moguće precizno kronološki odrediti (Gerometta 2009, 30). Sopotsko naselje na položaju Ivandvor – Gaj prilično je uništeno sadnjom šume te ukopavanjima tijekom II. svjetskog rata. Za kronološko opredjeljivanje pretpovijesnih nalaza svakako su važne posude na punim nogama, što je karakteristika ranijih faza sopotske kulture. Sopotsko naselje može se datirati u razdoblje od 5010. do 4500. god. pr. Kr., što je potvrđeno serijom od četiriju radiokarbonskih datuma. Osim sopotskog, na nalazištu Ivandvor – šuma Gaj registrirano je i manje kasnosrednjovjekovno naselje datirano u 13.-14. st. (Balen 2007, 14-15). Datumi sopotske kulture grupirani su u dvije vremenske skupine: I. 5050.–4780. i II. 4730.–4490. koje možda sugeriraju postojanje dvaju naselja sopotske kulture. To nažalost nije potvrđeno i analizom keramičkih oblika (Balen *et al.* 2009, 32). Osim na ovom položaju materijal iste kulturne provenijencije na prostoru Đakovštine ustanovljen je u Gorjanima, Đakovačkoj Satnici, položaju Grabrovac u Đakovu, Rakovoj pustari, Štrbincima, Budrovcima, Viškocima i Mrzoviću. Na trasi autoceste C 5 istražena su još tri sopotska naselja, na položaju Krčavine kod Novih Perkovaca, Debela Šuma kod Starih Perkovaca te na položaju Kaznica – Rutak kod Đakovačkih Selaca (Balen *et al.* 2009, 28). Zapune pojedinih objekata sadržavale su veće količine pokretnih nalaza što nam pokazuje da su nakon napuštanja njihovi ukopi korišteni kao otpadne jame. Od pokretnih nalaza u najvećem su broju

pronađeni ulomci keramičkih posuda, zatim kućnog lijepa te naposljetku nalazi od cijepanog i glačanog kamena. Od glačanih alatki prevladavaju bradve, dlijeta te sjekire s rupom za nasad, a vidljiva je i sekundarna uporaba alatki. Po nalazima kamenih čepova, odbojaka te glačalica možemo pretpostaviti da su glačane alatke izrađivane u naselju (Balen *et al.* 2009, 29-31). Ukupno je pronađeno 188 cijepanih litičkih rukotvorina. Od tehnoloških kategorija prevladavaju sječiva, a zatim odbojci, a česte su i rukotvorine s okorinom, što nam ukazuje na prvu fazu proizvodnje na samom lokalitetu. Ustanovljena je vrlo velika fragmentiranost, što možda ukazuje na namjerno lomljenje zbog proizvodnje prigodnih oblika za određeni tip alatke (Balen *et al.* 2009, 31-32). Keramički materijal je dosta uniforman te se u potpunosti uklapa u I B/ II stupanj po S. Dimitrijeviću; što je ustanovljeno prema ukrasu izvedenom kružnim udubljenjima - tu ubrajamo tip posude s plastičnim aplikacijama na bikoničnom trbuhu, bute s rogolikim ručkama te posude na šupljim nogama. Naselja iz istog razdoblja imamo potvrđena na Sopotu, Slavči te u Krčavinama. Kako je sopotsko naselje/naselja dosta uništeno kasnijim ukopavanjima nije moguće reći nešto o organizaciji i izgledu naselja (Balen *et al.* 2009, 32-33). Arheobotaničkim analizama uzoraka s lokaliteta ustanovljeno je postojanje biljnih vrsta kao što su dvozrna pšenica, vrsta usporediva s jednozrnom pšenicom, meka/tvrda pšenica, raž, neodređive žitarice, leća, grašak, neodređive velike mahunarke, biljka usporediva s troskotom te mahunarke sitnog sjemena. O korištenju i obradi biljaka na lokalitetu Ivandvor-Šuma Gaj svjedoče i nalazi žrvnjeva i rastirača. Na nalazištu je pronađeno pet žrvnjeva, dva rastirača i dva brusa koji ukazuju na činjenicu da su se žitarice obrađivale i pripremale na lokalitetu (Đukić 2011, 52). Kao što je prikazano, na materijalu s oba položaja napravljene su razne vrste analize, kao i serija radiokarbonskih datuma za položaj Ivandvor – šuma Gaj, te stoga možemo sa sigurnošću reći da će objavom svih rezultata s oba položaja na lokalitetu lokalitet Ivandvor nadopuniti naše znanje o neolitičkom načinu života, i to u svim njegovim aspektima, od vremenskog okvira, stanovanja, biljne i životinjske prehrane, duhovnosti, pa sve do svakodnevnih aktivnosti.

116. Figurina

Starčevačka kultura
Ivandvor - petlja, 2006.

Keramika
Visina: 5,9 cm
Širina: 2,1 cm

Antropomorfna figurina stupastog tipa s blagim proširenjem stojne plohe. Nos je plastično izražen, usta su predstavljena rupom od 1 cm promjera, dok su oči i kosa izraženi tankim urezima.

Muzej Slavonije Osijek, MSO-200386
neobjavljeno

T. H.

117. Zdjela na nozi

Sopotska kultura, 5050. – 4500. g. pr. Kr.
Ivandvor - šuma Gaj, 2006.

Keramika
Visina: 17,5 cm
Promjer ruba: 26,8 cm
Promjer dna: 11,4 cm

Zdjela na šupljoj, zvonastoj keramičkoj nozi.

Muzej Slavonije Osijek, MSO-208042
Balen *et al.* 2009, T.1:13

T. H., J. B.

118. Lonac

Sopotska kultura, 5050. – 4500. g. pr. Kr.
Ivandvor - šuma Gaj, 2006.

Keramika
Visina: 11,5 cm
Promjer ruba: 11,1 cm
Promjer dna: 5,8 cm

Bikonični lončić blago izvučenog oboda sa plastičnom aplikacijom na bikoničnom prijelomu.

Muzej Slavonije Osijek, MSO-208043
Balen *et al.* 2009, T.2:6

T. H., J. B.

119. Lonac

Sopotska kultura, 5050. – 4500. g. pr. Kr.
Ivandvor - šuma Gaj, 2006.

Keramika
Visina: 12,1 cm
Promjer ruba: 10,1 cm
Promjer dna: 6,0 cm

Bikonični lončić blago izvučenog oboda sa tri ušice ili ručke na gornjem dijelu bikoničnog prijeloma.

Muzej Slavonije Osijek, MSO-208044
Balen *et al.* 2009, T.2:7

T. H., J. B.

Selci Đakovački – Kaznica-Rutak

Tomislav Hršak

Tijekom jeseni 2005. i proljeća 2006. godine provedena su arheološka istraživanja na lokalitetu Selci Đakovački – Kaznica-Rutak, smještenome južno od sela Selci Đakovački te četiri kilometara jugozapadno od Đakova. Istraživanja su provedena u sklopu arheoloških radova na trasi autoceste Beli Manastir-Osijek-Svilaj, dionica Đakovo-Sredanci. Nalazište je smješteno na gredi koja se pruža u smjeru jugozapad – sjeveroistok i koja se na svojoj sjevernoj strani strmo spušta prema potoku Kaznici, dok je na južnoj strani blagi pad prema niskom i vodoplavnom močvarnom području. Apsolutna nadmorska visina na samom vrhu grede iznosi 110,13 metara (Hršak, Pavlović 2007).

U istraživanjima je otkriveno naselje starčevačke i sopotske kulture, a pronađeno je i nekoliko objekata iz mlađih razdoblja (kostolačka kultura, grupa s južnotransdanubijskom inkrustiranom keramikom i Kisapostag kultura te nekoliko objekata koji pripadaju razdoblju ranog srednjeg vijeka) te žarni grob ranoga brončanoga doba (Kalafatić, Hršak 2007). Na istraženoj površini od oko 25000m² najvećim dijelom nalazilo se neolitičko naselje koje se protezalo gredom od istoka prema zapadu te zauzimalo prostor od vrha grede prema južnoj padini. Na sjevernoj strani grede koja je izrazito strma zabilježen je tek poneki objekt koji nije mogao služiti za stanovanje dok se glavnina naselja nalazila na južnoj padini. Zbog intenzivne poljoprivredne obrade zemljišta kulturni sloj nije sačuvan te su pronađeni samo objekti ukopani u

zdravicu koja se nalazila na relativnoj dubini od 0,40-0,60 cm od površine. Također na nalazištu nisu pronađeni ostaci nadzemnih kuća ili objekata.

Naselju starčevačke kulture pripada nekoliko objekata koje možemo okarakterizirati kao stambene. Riječ je o objektima dužine 12 metara te širine 5 metara (SJ 229/230 i SJ 233/234), orijentiranima sjever – jug, koji su se nalazili na južnoj padini jedan uz drugog. U njihovim zapunama pronađena je velika količina kućnog ljepa sa otiscima šiblja i pruča pa se može pretpostaviti da su imali nadzemnu konstrukciju. Zapadnije od njih nalazio se objekt (SJ 179/180) kružnog tlocrta promjera 1,20 metara i dubine 3 metra, okomitih stijenki, koji je možda predstavljao bunar ili spremnicu. Na površini zapune nalazilo se urušenje od kućnog ljepa koje je vjerojatno ostatak njegove nadzemne konstrukcije. Još nekoliko objekata u naselju se po svojim dimenzijama i obliku može okarakterizirati kao stambeni (SJ 209/210, SJ 183/184) dok su ostali objekti u najvećem broju jame raznih oblika i dimenzija sa okomito ili koso postavljenim stjenkama te zaobljenim ili ravnim dnom. U zapunama objekata pronađena je velika količina ulomaka keramičkih posuda te keramičkih predmeta posebne namjene, cijepane i glačane kamene industrije, abrazivnih kamenih alatki te ostataka životinjskih kostiju i ugljena. Prema dosadašnjem stanju obrađenosti keramičkog materijala, naselje starčevačke kulture možemo podijeliti u minimalno dvije faze naseljavanja na lokalitetu.

U starijoj fazi dominira keramika crvene i oker boje. Grubo posuđe je loptastog i poluloptastog oblika s ravnim ili blago izvučenim obodom, debelih stijenki, najviše ukrašeno plastičnim trakama s otiscima prstiju u polukružnim i pravocrtanim linijama na površini posude. Također se kao ukras javljaju razne plastične aplikacije (bradavice) i plastični naljepci te ukrašavanje otiscima noktiju i štibanjem dok su ručke postavljene okomito ili vodoravno po dvije ili četiri u paru. Prijelazno i fino keramičko posuđe sastoji se od poluloptastih zdjela i kupa na nozi raznih veličina koje u nekim slučajevima imaju premaz crvenom bojom. Ukrašene su plastičnim bradavicama i otiscima noktiju. Slikani motivi javljaju se rijetko te su izvedeni pravolinijski tamnom bojom na crvenoj podlozi. Najčešći motiv je niz paralelnih linija postavljenih u mrežu. Od ostalih keramičkih predmeta izdvajaju se stupaste antropomorfne figurine, ulomci žrtvenika te keramički utezi, kalemovi za namatanje užeta, glineni diskovi s rupom i pršljenci za vretena. Apsolutni datum za ovu fazu je cal BC 5895. – 5735. (vjerojatnost 95,4 %).

U mlađoj fazi keramičko posuđe je još uvijek pretežno crvene i oker boje, ali se javljaju i smeđe i tamne posude. Među grubim posuđem i dalje dominiraju loptaste i poluloptaste posude ravnog i blago izvučenog oboda, ali se javljaju i bikonične posude s profilacije s jače izvučenim obodom. Posude su ukrašene plastičnim trakama s otiscima prstiju koje se javljaju i ispod oboda posude te posude s ravnim obodom ukrašenim utiskivanjem prsta. Na površini posuda javlja se i ukrašavanje otiscima noktiju i štibanjem, motiv klasa žita, kanelirani barbotin, urezivanje te razni tipovi plastičnih aplikacija s otiskom prsta. Prijelazno i fino keramičko posuđe sastoji se od poluloptastih zdjela i kupa na nozi raznih veličina koje u nekim slučajevima imaju premaz crvenom bojom, a zdjele su i bikonično oblikovane. Ukrašene su plastičnim bradavicama i otiscima noktiju, a javlja se i urezivanje paralelnih linija koje su postavljene i u mrežu. Na finom posuđu javlja se tamno slikanje pravolinijskih motiva na crvenoj i oker podlozi. Od ostalih keramičkih predmeta izdvajaju se steatopigne antropomorfne figurine, zoomorfne figurine (figura jelena), pintadera, ulomci raznih tipova keramičkih žrtvenika te keramički utezi, kalemovi za namatanje užeta, glineni diskovi s rupom i pršljenci za vretena. Apsolutni datumi za ovu fazu su cal BC 5305. – 5200. (vjerojatnost 57,2 %) i cal BC 5211. – 4991 (vjerojatnost 95,4 %)¹.

Unutar stambenih objekata i jama pronađena je i velika količina cijepanih i glačanih kamenih alatki te alatki s

abrazivnim svojstvima od kojih se posebno izdvaja nalaz sječiva od balkanskog rožnjaka. Koštane alatke i ostaci životinjskih kostiju vrlo su rijetki i vrlo fragmentirano očuvani najvjerojatnije zbog kemijskog sastava tla.

Naselje sopotske kulture nalazi se na istome mjestu kao i naselje starčevačke kulture te je u nekim slučajevima došlo do preklapanja i ukapanja sopotskih objekata u starčevačke objekte što je otežalo interpretaciju krono-stratigrafske slike lokaliteta. Ipak izdvojeni su sopotski objekti koji nam mogu dati podatke o naselju sopotske kulture na lokalitetu Kaznica-Rutak. Izdvaja se nepravilni poluukopani objekt dužine 8,30 i širine 5,20 (SJ 115/116) koji zajedno s jamama (SJ 113/115 i 117/118) vjerojatno čini stambenu cjelinu. Kao stambeni objekt definira se i veći poluukopani objekt dužine 5,20 metara i širine 3,50 metara (SJ 169/170) koji nažalost nije iskopan u cijelosti jer je izlazio izvan zone arheološkog iskopavanja. U oba ova objekta pronađeni su i ukopi pokojnika sopotske kulture. Nadzemne kuće ili strukture s podnicama na lokalitetu nisu pronađene. Ostali objekti u najvećem se broju definiraju kao radni prostori ili pliče ili dublje ukopane otpadne jame raznih oblika i dimenzija s okomito ili koso postavljenim stjenkama te zaobljenim ili ravnim dnom. Unutar sopotskog naselja pronađeno je i nekoliko manjih te jedan veći dublje ukopan kanal koji su mogli služiti kao dio obrambenog opkopa ili kao ograda između stambenih objekata. U zapunama objekata pronađena je velika količina ulomaka keramičkih posuda te keramičkih predmeta posebne namjene, cijepane i glačane kamene industrije, abrazivnih kamenih alatki te ostataka životinjskih kostiju i ugljena.

Keramičko posuđe sopotske kulture je pretežno sive boje, ali ima ga u svim nijansama do crne boje. Grubo posuđe ima u fakturi usitnjeni kamen i pijesak dok je fino posuđe često glačano. Među grubim posuđem dominiraju lonci i duboke zdjele koje su uglavnom neukrašene. Finije posuđe predstavljaju različite varijante zaobljenih i bikoničnih zdjela. Također je pronađen veliki broj finih posuda koje su stajale na šupljoj nozi. Na posudama se javljaju plastične i zoomorfne aplikacije i to na prijelomu bikonične posude ili na samome obodu posude. Ostale aplikacije javljaju se kao rožić ili rožići na trbuhu ili obodu posude te kao izdužene bradavičaste aplikacije te dvostruke plastične bradavice na bikonitetu. Posebno su karakteristični urezani ukrasi kao što su urezane girlande od jedne, dvije ili tri linije te motiv cik-caka u nizu. Urezi i ubodi u traci najčešće se javljaju u gornjem dijelu posude i oko bikoniteta, a tek u rijetkim slučajevima u donjem dijelu posude. Trake s ubodima tvore raznolike motive: trokuti ispod oboda okrenuti vrhom i prema gore i prema dolje, spirala, viseće i sjedeće girlande, kombinacija trokuta i visećih girlandi, oko bradavice na bikonitetu kao i

¹ ¹⁴C AMS datacija izrađena je u Leibniz-Laboratory for Radiometric Dating and Isotope Research, Christian-Albrechts-Universität u Kielu (KIA 36070, KIA 36073, KIA 36074)

različito kombinirane trake. Ovakav tip ukrasa karakterističan je za Ražište-tip sopotske kulture ali i klasičnu sopotsku kulturu. Od ostalih keramičkih predmeta izdvajaju se nekoliko antropomorfnih figurina, razni tipovi keramičkih žrtvenika te keramički utezi, glineni diskovi s rupom i pršljenci za vretena. Unutar stambenih objekata i jama pronađena je i velika količina cijepanih i glačanih kamenih alatki te alatki s abrazivnim svojstvima.

U objektima sopotske kulture pronađeno je ukupno sedam grobova. Pokojnici su bili položeni na desni bok u zgrčenom položaju glavom okrenutom prema istoku. Grob 1 nalazio

se u jami uz stambeni objekt SJ 115/116 te je kao prilog imao keramičku posudu ukrašenu urezima i ubodima u traci s motivom kombinacije trokuta i visećih girlandi. Grob 2 nalazio se unutar stambenog objekta SJ 169/170, grob 3 bio je u zapuni okrugle jame SJ 199/200, dok se grob 4 nalazio u zapuni plitkog kanala SJ 223/224. Grobovi 5,7,i 8 nalazili su se u zapuni sj 315/316. Većina koštanog materijala je iznimno loše očuvano i fragmentirano te nije bilo moguće odrediti spol ni dob pokojnika.

Cjelokupna građa s lokaliteta Selci Đakovački – Kaznica-Rutak još uvijek je u fazi obrade.

120. Figurina

Starčevačka kultura, 5895.– 5200. g. pr. Kr.
Selci Đakovački – Kaznica-Rutak, 2005-2006.

Keramika

Visina: 9,5 cm

Širina: 5,1 cm

Debljina: 2,4 cm

Keramička antropomorfnja figurina s naglašenom stražnjicom i ženskim spolnim obilježjima. Noge su stilizirane, dok ruke i glava nedostaju. Predmet je oštećen na području desne ruke te na prijelazu vrata u glavu. Stražnjica i grudi su prikazane sa po dvije izbočine. Figurina je oker-narančaste boje.

Muzej Slavonije Osijek, MSO-199870

neobjavljeno

T. H.

121. Figurina

Starčevačka kultura, 5895.– 5200. g. pr. Kr.
Selci Đakovački – Kaznica-Rutak, 2005-2006.

Keramika

Visina: 4,5 cm

Širina: 1,2 cm

Debljina: 0,9 cm

Stupasta keramička figurina s ispupčenjem koje predstavlja desnu ruku. Na glavi su oči prikazane urezima, nos je plastično oblikovan dok su usta oštećena. Od vrha glave cijelom stražnjom stranom proteže se niz ureza koji predstavljaju kosu. Lijeva ruka i ostatak tijela nedostaju. Figurina je oker boje sa sivim tragovima gorenja.

Muzej Slavonije Osijek, MSO-200100

neobjavljeno

T. H.

122. Figurina

Starčevačka kultura, 5895.– 5200. g. pr. Kr.
Selci Đakovački – Kaznica-Rutak, 2005-2006.

Keramika

Visina: 6,1 cm

Širina: 2,0 cm

Stupasta keramička figurina sa plastično oblikovanim nosom, s obje strane kojega se nalaze duga i uska paralelna plastična rebra koja predstavljaju oči i obrve. Na čelu i stražnjoj strani glave nalaze se tanke urezane linije koje označavaju kosu te u kombinaciji sa ispupčenjem na samom vrhu figurine predstavljaju frizuru. Figurina je u donjem djelu polomljena i crvenkasto-okor je boje.

Muzej Slavonije Osijek, MSO-199577

Hršak 2009, 30, kat. br. 48

T. H.

123. Pintadera

Starčevačka kultura, 5895.– 5200. g. pr. Kr.
Selci Đakovački – Kaznica-Rutak, 2005-2006.

Keramika

Visina: 4,5 cm

Širina donjeg dijela: 5,6 cm

Potpuno očuvana pintadera sivo-smeđe boje. Drška je kružnog presjeka i zaobljena je na vrhu. Donji dio pintadere je elipsastog oblika i ukrašen je dubokim urezanim cik-cak linijama.

Muzej Slavonije Osijek, MSO-199587

Hršak 2009, 31, kat. br. 52

T. H.

124. Posuda za zalihe

Starčevačka kultura, 5895.–
5200. g. pr. Kr.

Selci Đakovački – Kaznica-Rutak,
2005-2006.

Keramika

Visina: 39,5 cm

Promjer ruba: 26,5 cm

Promjer trbuha: 40,5 cm

Keramička posuda trbušastog

oblika na uzdignutoj stopi i izdignutog cilindričnog
vrata. Posuda je u svom gornjem dijelu ukrašena cik-cak
plastičnom trakom u koju su utisnuti prsti. Izrađena je od
nepročišćene gline, zaglađene površine, od narančaste do
tamnosive boje.

Muzej Slavonije Osijek, MSO-201869

neobjavljeno

T. H.

125. Sječivo

Starčevačka kultura, 5895. –
5200. g. pr. Kr.

Selci Đakovački – Kaznica-Rutak,
2005-2006.

Kamen, balkanski rožnjak

Dužina: 8,5 cm

Širina: 2,0 cm

Sječivo većih dimenzija izrađeno od balkanskog rožnjaka.

Muzej Slavonije Osijek, MSO-199886

neobjavljeno

T. H.

Kneževi Vinogradi - Osnovna škola

Dragana Rajković

Višeslojno prapovijesno nalazište na položaju Osnovna škola, smješteno je u središtu Kneževih Vinograda. Rasprostire se na južnim obroncima Banskog brda, na rubu močvare koja se proteže do obala nekadašnjeg toka rijeke Dunav (Minichreiter 1992c, 15).

Za lokalitet se saznalo početkom osamdesetih godina, kada je Muzeju Slavonije Osijek darovana glava vinčanske antropomorfnе figurine, pronađene prilikom kopanja temelja kuće u blizini Osnovne škole (Šimić 1983, 30). Muzej Slavonije Osijek, na ovom je lokalitetu proveo nekoliko istraživanja, a radove je vodila J. Šimić.

Tijekom 1985. godine obavljeno je prvo sondažno arheološko istraživanje. Istražene su tri sonde, ukupne površine 61 m², a obuhvatile su sjeverozapadni dio naselja, u kojem nisu pronađeni stambeni objekti (Šimić 1986c, 17). Od pokretnih arheoloških nalaza izdvojeni su žrtvenik vinčanskog oblika i ukrasa, te ulomak crne konične zdjele sa životinjskom protomom. Keramika je u najvećem broju bila gruba, smeđe ili crvenkasto smeđe boje, s ušicama ili različitim nepravilnim drškama, nerijetko ukrašena otiscima prsta. Fina keramika bila je crvenkaste i crne boje, ukrašena trakastim ukrašavanjem ispunjenim ubadanjem. Keramički nalazi pripisani su II. stupnju sopotske kulture prema periodizaciji S. Dimitrijevića (Dimitrijević 1968, 44). Prilikom kopanja navedenih sondi, zdravica se pojavila na relativnoj dubini između 1,30 i 1,40 m, dok nakon 0,60 m nalaza gotovo nije ni bilo (Šimić 1986c,

17). U nastavku istraživanja 1986. i 1987. godine, istražene su dvije sonde ukupne površine 111 m². U prvoj sondi (7x5 m) pronađena je zemunica nepravilnog oblika dimenzija 4x4,5 m. Među keramičkim nalazima sopotske kulture, pronađeni su i ulomci starčevačke keramike. Gruba keramika bila je zastupljena loptastim posudama ravnog ili S oboda, sive, smeđe, smeđe-okер boje, dvobojnog presjeka. Najčešći ukras su utisnute jamice, impresso ukras, te kanelirani barbotin. Slikana keramika ukrašena je spiralnim motivima. Prema opisu keramičkog materijala, starčevački sloj pripisan je kasnoklasičnoj fazi starčevačke kulture-spiraloid A stupnju (Minichreiter 1992c, 15). Materijal sopotske kulture pokazivao je jake utjecaje vinčanske kulture, ali nije isključena niti prisutnost same vinčanske populacije na ovom lokalitetu. Nalazi koji su bili pohranjeni u Baranji, izgubljeni su tijekom Domovinskog rata, dok je u Muzeju Slavonije sačuvan tek manji dio (Šimić 2006b, 42).

Zaštitno arheološko istraživanje 2003. godine provedeno je prije izgradnje sportske dvorane u kompleksu Osnovne škole. Pri istraživanju nije kopana cijela površina budućeg objekta, već stope i trake za temelje. Ukupno je istraženo petnaest stopa koje su se pružale u tri paralelna niza smjerom sjever-jug i to u istočnom i zapadnom dijelu terena. Ukupna površina istraženih stopa iznosila je oko 140 m². Stratigrafska slika istraženog dijela potvrdila je prisutnost nositelja starčevačke i sopotske kulture. Pretpostavlja se da je istraživanjem

obuhvaćen istočni i sjeveroistočni rubni dio sopotskog naselja. Sopotskom horizontu pripadaju otpadne jame i poluukopani objekti s naznakama stambenog karaktera, ukopani u les. Od pokretnih arheoloških nalaza izdvajaju se pršljeni za vretena u obliku dvostrukih križeva, a na ponekima je shematski naznačeno lice, dok je jedan ukrašen urezanim romboidnim motivom (Šimić 2004a, 77). Ukrašavanje keramičkog posuđa sopotske kulture izvedeno je plitkim žlijebljenjem, urezivanjem i ubadanjem, a u znatnoj mjeri prisutno je i crusted slikanje. Ulomci keramike oslikani su crvenom bojom na crnoj podlozi, ali motivi se teško raspoznaju, tako da su vidljivi samo kao ostaci crvene boje. Pronađeno je i nekoliko crnopoliranih fragmenata fine fature, tankih stijenki, ukrašenih urezanim motivima ispunjenim ubadanjem, a na nekoliko primjeraka drški uočena je prisutnost zoomorfni protoma. Ističu se i nalazi stupastih nogu u potpunosti obojanih intenzivnom crvenom bojom.

Od ostalog materijala potrebno je izdvojiti dva uzorka bakra, što može upućivati na postojanje vrlo kasnog sopotskog sloja (Šimić 2004a, 77).

U jednom poluukopanom objektu pronađena je dobro očuvana keramička peč kružnog tlocrta, s očuvanim dijelom kalote i podnicom od zapečene zemlje. Sadržavala je keramički materijal sopotske kulture (Šimić 2004a, 77). Ostaci nadzemnih objekata nisu uočeni. Premda ne postoji apsolutna datiranost sopotskog horizonta, na temelju pokretnog inventara možemo govoriti o srednjim i kasnijim stupnjevima sopotske kulture.

Unutar jamskog objekta označenog kao stratigrafska jedinica 40/41 na 1,70 m relativne dubine, uočen je grob s kosturom položenim u zgrčenom položaju na desnom boku s glavom orijentiranom prema zapadu. Kostur je bio položen u ovalnu raku dimenzija 1,53x0,95 m. Nalaz kostura apsolutno je datiran između 5480.-5200. god. pr. Kr. Uz kostur nisu pronađeni grobni prilozi, a prema keramičkom materijalu koji je pronađen unutar jamskog objekta, te prema apsolutnom datumu, može se pripisati kasnom stupnju starčevačke kulture i radi se o jedinom neolitičkom grobu pronađenom u Baranji. Starčevačkom horizontu pripadao je veći broj jamskih

objekata, ali istraženi su tek djelomično jer su se svojom površinom protezali izvan istraženih temeljnih stopa. Datumi dobiveni analizom kosturnih nalaza potvrđuju kasno datiranje naselja, a na to upućuju i nalazi keramike, koja se može pripisati Dimitrijevićevom spiraloid A stupnju (Dimitrijević 1979a, 247, Minichretiter 1992c, 8).

Pokretni arheološki materijal starčevačkog horizonta u najvećoj mjeri čine ulomci keramičkog posuđa različitih osnovnih funkcionalnih oblika. Radi se o loncima, zdjelama te zdjelama poluloptasta oblika. Ukrašen je izveden na raznolike načine, a na grubom posuđu ističe se kanelirani barbotin, ukrašen izveden ubadanjem i „štibanjem“ te plastično modeliranje. Na oslikanom posuđu dominiraju pravolinijski motivi, uglavnom okomite i vodoravne linije izvedene crnom bojom na crvenkastosmeđoj podlozi, te spiralni motivi, izvedeni nakon pečenja. Prirodna podloga površine posuda varira od crvenkastosmeđih tonova, oker te tamnosmeđih tonova. Od ostalih keramičkih predmeta izdvajaju se različiti oblici utega i pršljena, glineni diskovi s nepravilno obrađenim rubom dvobojnog presjeka, keramički žrtvenici te antropomorfne i zoomorfne figurine (stupaste figurine, figurica puža i patke). Posebno su vrijedni nalazi 11 žrtvenika četvrtasta i okruglog postolja. Poneki su ukrašeni urezanim motivima na bočnim stranama. Unutar zemunica i jama, osim keramičkih nalaza pronađeni su kameni nalazi, odnosno lomljevina, glačane alatke, te alatke s abrazivnim svojstvima. Cjelovite glačane alatke nisu zastupljene u velikom broju, ali je pronađena znatna količina sirovinskog materijala. Kameni nalazi koji se izdvajaju su kamena posuda izduženog, zaobljenog dna te sječiva izrađena od opsidijana. Znatna građa pripada različitim oblicima koštanog oruđa, a pronađen je i ulomak narukvice izrađene od spondylusa.

Stanovnicima starčevačkog naselja smještenog na rubu močvare veliki udio u prehrani činile su riječne školjke i puževi. U dijelu objekta označenog kao stratigrafska jedinica 45/46 ljuštura školjki i kućice vodenih puževa činile su kompaktni sloj deo dvadesetak centimetara (Šimić 2004a, 78).

Od ostalog osteološkog materijala uočena je znatna količina životinjskih kostiju te goveđih i jelenjih rogova (Šimić 2004a, 78).

126. Zdjela

Starčevačka kultura
Kneževi Vinogradi - Osnovna škola,
2003.

Keramika
Visina: 6 cm
Promjer ruba: 15,9 cm

Promjer dna: 6,9 cm

Keramička zdjela zaobljena tijela na niskoj prstenastoj nozi, fine fature, tankih stijenki. Crvenkasto smeđe boje, uglačane površine.

Muzej Slavonije Osijek, MSO-207829
neobjavljeno

D. R.

127. Lonac

Starčevačka kultura
Kneževi Vinogradi - Osnovna škola, 2003.

Keramika
Visina: 9 cm
Promjer ruba: 11 cm
Promjer dna: 8,6 cm
Promjer trbuha: 15,5 cm

Keramički lonac, fine fature s izduženim i izvijenim rubom. Dno lonca nalazi se na blago povišenoj nozi. Ukas izveden utiskivanjem, nalazi se na najširem dijelu lonca. Izrađen je od gline crvenkasto smeđe boje, a vanjska površina je uglačana.

Muzej Slavonije Osijek, MSO-207830
neobjavljeno

D. R.

128. Zdjela

Starčevačka kultura
Kneževi Vinogradi - Osnovna škola, 2003.

Keramika
Visina: 13,1 cm
Promjer ruba: 15,9 cm
Promjer dna: 6,3 cm

Keramička zdjela zaobljena tijela na niskoj nozi, fine fature, tankih stijenki. Crvenkasto smeđe boje, a čitava površina je uglačana.

Muzej Slavonije Osijek, MSO-207831
neobjavljeno

D. R.

129. Ulomak posude

Starčevačka kultura,
Kneževi Vinogradi - Osnovna škola, 1985.

Keramika
Dužina: 5,6 cm
Širina: 6,2 cm
Debljina: 1 cm

Ulomak keramičke posude grube fature s primjesama pijeska. Na rubu posude nalaze se dvije stilizirane životinjske šape. Površina je smečkasto crvena, a unutrašnjost izrazito crvena.

Muzej Slavonije Osijek, MSO-AP-P-1939
Šimić 1995, 47, kat.br. 2.2.

D. R.

130. Žrtvenik

Starčevačka kultura
Kneževi Vinogradi - Osnovna škola, 2003.

Keramika
Visina: 2,7 cm
Širina: 3,9 cm
Dužina: 3,9 cm

Promjer recipijenta: 2,6 cm

Žrtvenik izrazito malih dimenzija. Gotovo potpuno očuvan, a oštećenja se nalaze na recipijentu. Noge žrtvenika su izrazito niske i postavljene u nepravilnom rasporedu. Recipijent je kružnog oblika.

Muzej Slavonije Osijek, MSO-AP-168777
neobjavljeno

D. R.

131. Uteg

Starčevačka kultura
Kneževi Vinogradi - Osnovna škola, 2003.

Keramika
Promjer tijela: 7,7 cm
Promjer otvora: 1,9 cm
Debljina: 3,7 cm

Ulomak glinenog utega s nepravilno obrađenim rubom, oker boje. Na površini utega vidljivi su tragovi gorenja.

Muzej Slavonije Osijek, MSO-168854
neobjavljeno

D. R.

132. Uteg

Starčevačka kultura
Kneževi Vinogradi - Osnovna škola, 2003.

Keramika
Dužina: 8,2 cm
Promjer otvora: 2 cm
Debljina: 3,2 cm

Ulomak glinenog utega s nepravilno obrađenim rubom, oker boje. Na vanjskoj površini utega očuvani su pravolinijski urezi. Vrlo je oštećen.

Muzej Slavonije Osijek, MSO-168856
neobjavljeno

D. R.

133. Kalem

Starčevačka kultura
Kneževi Vinogradi - Osnovna škola, 2003.

Keramika
Dužina: 8,6 cm
Širina: 3,7-5,5 cm

Ulomak glinenog kalema za namatanje niti. Izrađen je od vrlo nepročišćene gline s tragovima primjesa. Oker boje, u presjeku crne.

Muzej Slavonije Osijek, MSO-168767
neobjavljeno

D. R.

134. Figurina

Starčevačka kultura

Kneževi Vinogradi - Osnovna škola, 2003.

Keramika

Visina: 6,3 cm

Širina: 3,3 cm

Debljina: 2,3 cm

Antropomorfna figurina naglašene stražnjice i ruku, glava nedostaje, a noge su vrlo stilizirane. Izrađena je od svijetlosmeđe gline.

Muzej Slavonije Osijek, MSO-168737
neobjavljeno

D. R.

135. Zoomorfni amulet

Starčevačka kultura

Kneževi Vinogradi - Osnovna škola, 2003.

Keramika

Dužina: 3,8 cm

Širina: 1,8 cm

Debljina: 1,1 cm

Zoomorfni amulet s naglašenim rogovima, valjkasto oblikovanog tijela koje se sužava prema dnu. Izrađen je od crvenkasto smeđe gline.

Muzej Slavonije Osijek, MSO-168743
neobjavljeno

D. R.

136. Zoomorfni amulet

Starčevačka kultura

Kneževi Vinogradi - Osnovna škola, 2003.

Keramika

Dužina: 3,6 cm

Širina: 1,4 cm

Debljina: 1 cm

Zoomorfni amulet s naglašenim rogovima, valjkasto oblikovanog tijela koje se sužava prema dnu. Izrađen je od crvenkasto smeđe gline.

Muzej Slavonije Osijek, MSO-168725
neobjavljeno

D. R.

137. Zoomorfna figurina

Starčevačka kultura

Kneževi Vinogradi - Osnovna škola, 2003.

Keramika

Dužina: 5,5 cm

Visina: 2,5 cm

Debljina: 0,9 cm

Glinena figurica puža, realističnog prikaza. Izrađena je od crvenkastosmeđe gline.

Muzej Slavonije Osijek, MSO-AP-168742
neobjavljeno

D. R.

138. Kamena posuda

Starčevačka kultura

Kneževi Vinogradi - Osnovna škola, 2003.

Kamen

Promjer: 9,6 cm

Debljina stijenke: 1,4 cm

Kamena posuda zaobljena dna.

Čitava površina posude je uglačana.

Muzej Slavonije Osijek, MSO-169084
neobjavljeno

D. R.

139. Zdjela

Sopotska kultura

Kneževi Vinogradi - Osnovna škola, 1985.

Keramika

Visina: 6,8 cm

Promjer ruba: 15,7 cm

Promjer dna: 2,7 cm

Zdjela bikonične profilacije i izrazito uska dna. Na bikonitetu se nalaze tri plastične bradavice. Tamno sive boje uglačane površine.

Muzej Slavonije Osijek, MSO-P-1934
neobjavljeno

D. R.

140. Zdjela

Sopotska kultura

Kneževi Vinogradi - Osnovna škola, 1986.

Keramika

Visina: 4,8 cm

Promjer ruba: 10,2 cm

Promjer dna: 4,1 cm

Zdjela bikonične profilacije. Na bikonitetu se nalaze četiri grbice. Crvenkasto smeđe boje uglačane površine.

Muzej Slavonije Osijek, MSO-P-1952
Šimić 1995, 11, kat.br. 1.2.

D. R.

141. Pršljen

Sopotska kultura

Kneževi Vinogradi - Osnovna škola, 2003.

Keramika

Visina: 6,8 cm

Širina: 5,2 cm

Pršljen za vreteno u obliku dvostrukih križeva sa stiliziranim crtama lica. Izrađen je od gline svijetlo smeđih tonova.

Muzej Slavonije Osijek, MSO-P-2153
neobjavljeno

D. R.

142. Pršljen

Sopotska kultura

Kneževi Vinogradi - Osnovna škola, 2003.

Keramika

Visina: 6,7 cm

Širina: 6,5 cm

Pršljen za vreteno u obliku dvostrukih križeva. Izrađen je od gline svijetlo smeđih tonova.

Muzej Slavonije Osijek, MSO-168765
neobjavljeno

D. R.

143. Figurina

Sopotska kultura

Kneževi Vinogradi - Osnovna škola, 2003.

Keramika

Visina: 5,3 cm

Promjer: 3,6 cm

Glavica antropomorfne figurine. Nosi i oči su oblikovani štipanjem. Na vratnom dijelu figurice nalazi se pravolinijski ukras izveden

urezivanjem. Izrađena je od crvenkasto smeđe gline, grube površine.

Muzej Slavonije Osijek, MSO-AP-P-2152
neobjavljeno

D. R.

144. Zoomorfna protoma

Sopotska kultura

Kneževi Vinogradi - Osnovna škola, 2003.

Keramika

Dužina: 6,2 cm

Širina: 2,4 cm

Debljina: 1,3 cm

Zoomorfna protoma u obliku rogolike životinje. Vanjska površina je uglačana i crvenkastosmeđe boje dok je u presjeku crna.

Muzej Slavonije Osijek, MSO-AP-P-2163
neobjavljeno

D. R.

Kruševica-Njivice

Lidija Miklik-Lozuk

Prapovijesni i srednjovjekovni arheološki lokalitet Njivice nalazi se u sjeveroistočnom dijelu sela Kruševica uz današnji vodotok Saonica, na povišenoj lesnoj gredi izduženoj u smjeru sjever – jug (općina Slavonski Šamac, Brodsko-posavska županija). Zaštitna arheološka istraživanja obavljala su se radi izmještanja državne ceste D 7 odnosno izgradnje zaobilaznice prema graničnom prijelazu u Slavanskom Šamcu. Istraživanja su započela u drugoj polovici 2004. godine te su nastavljena tijekom 2005. godine. Na dijelu lokaliteta koji se nalazi na trasi planirane buduće zaobilaznice otkriveno je naselje sopotske kulture, a pri rubnim dijelovima terena otkriveni su i objekti u čijim su zapunama pronađeni nalazi iz srednjovjekovnog perioda (13/14. stoljeće). Istočnije od današnjeg vodotoka Saonica, a neposredno uz zapadnu padinu povišenog platoa otkriven je prapovijesni vodotok koji je istražen do relativne dubine od 2,60 m. Prilikom istraživanja navedenog vodotoka pronađena je keramika sopotske kulture, par keramičkih ulomaka eneolitičke fature te nekoliko ulomaka keltske keramike uz mnogobrojne litičke artefakte. Na istočnoj obali prapovijesnog vodotoka pronađena je grupa grube keramike licenske kulturne grupe ukrašena nepravilnim metličastim urezivanjem. Stoga je za pretpostaviti da su na prostorno velikom povišenom platou (nadmorske visine 86.10 m), a u neposrednoj blizini vodotoka, odnosno rijeke Save, bila organizirana naselja kroz različita vremenska razdoblja. Zanimljivo je da je današnji vodotok Saonica, jedan od starih

rukavaca rijeke Save, u prapovijesno vrijeme tekao neposredno uz povišeni plato odnosno istočnije nego danas, što se i nazire u današnjoj konfiguraciji terena.

U naselju sopotske kulture koje je na zapadnoj strani, prema vodotoku bilo zaštićeno drvenom ogradom, otkrivene su otpadne jame, ukopi stupova, zemunica te četiri nadzemna stambena objekta – kuće od kojih se tri nalaze u jednom nizu. Sve četiri kuće su pravokutnog oblika, orijentirane smjerom sjever – jug i vrlo sličnih dimenzija (kuća 1 je dimenzija 11,90 x 6,40 m, kuća 2 je dimenzija 11,60 x 5,60 m, kuća 3 je dimenzija 11,20 x 6,80 m). Prva i druga kuća nalaze se jedna pored druge, a treća je smještena istočnije od prvih dviju od kojih je udaljena oko 10 m i u tom međuprostoru nije bilo nekih značajnijih arheoloških objekata. Taj međuprostor može se tumačiti svojevrsnim centralnim prostorom ili dvorištem. Četvrti nadzemni stambeni objekat (širine 6,40 m) smješten je u drugom vjerojatno paralelnom nizu nadzemnih kuća, no južni dio kuće 4 nažalost nalazio se izvan linije eksproprijacije. U unutrašnjosti kao i u bočnim nosivim stijenama nadzemnih kuća pronađeni su ostaci pravilno raspoređenih stupova koji su nosili konstrukciju krova. Nadzemni objekti bili su građeni od drvenih stupova, a stijenke od kolaca i isprepletenog šiblja oblijepljenog blatom. Niti u jednoj kući nije pronađena podnica od nabijene zemlje niti ognjište, a unutar kuća pronađeni su malobrojni pokretni nalazi. Za pretpostaviti je da se možda u kućama nalazio drveni pod. Ulaz u sve pronađene nadzemne

objekte nalazi se na južnoj strani. U naselju je pronađena i jedna veća zemunica bubrežastog oblika s ulazom na južnoj strani, u čijoj su unutrašnjosti kao i pred ulazom pronađeni ukopi debljih kolaca ili stupova koji predstavljaju potpurnje koji su držali pokrov zemunice (životinjske kože ili drugi organski materijal kojima je zemunica bila prekrivena). Zanimljivim se čini pronalazak osam većih grupa litičkih odbitaka koji su preostali nakon izrade kamenih alatki, a pronađene su uglavnom u neposrednoj blizini kuća. Ove veće količine kamenih odbitaka uz pronalazak kamenih oblutaka istrošenih s donje strane (udarača) koji su služili za izradu kamenih alatki, govore u prilog da su stanovnici sopotske kulture na ovom lokalitetu izrađivali veće količine kamenih alatki. Cijepane kamene alatke kao i polirano kameno oruđe pronađeno je u otpadnim jamama, ali i u kulturnom sloju. Uz navedene nalaze litike pronađeni su veći ili manji dijelovi kamenih žrvnjeva te brojni ulomci grubih neukrašenih keramičkih posuda za svakodnevnu uporabu, ulomci keramičkih posuda finije fature ukrašeni urezivanjem, bradavičastim i rogolikim ispupčenjima – buklima, ulomci šupljih zvonastih noga kupa na nozi, glineni

utezi i pršljenci, ulomak koštanog šila te dijelovi kućnog lijepa s otiscima pruća. Od keramičkih predmeta posebne namjene, koji su iznimno rijetki, pronađen je ulomak noge žrtvenika u obliku konične posudice te jedna vjerojatno zoomorfno oblikovana figurica.

Ukupna istražen površina iznosi oko 4 500 m² s prosječnom relativnom dubinom iskopa od 1 m. Zbog odustajanja investitora od izmještanja državne ceste D 7 odnosno izgradnje zaobilaznice prema graničnom prijelazu u Slavenskom Šamcu, arheološka istraživanja na lokalitetu Njivice nisu završena. Povišeni plato (nadmorske visine 86.10 m) u odnosu na okolni teren u neposrednoj blizini vodotoka, na području i danas bogatom šumama i vodom, zasigurno je pružao povoljne uvjete za život kroz sva vremenska razdoblja. Prema dobivenoj analizi uzorka ugljena s nalazišta sopotske kulture Kruševica – Njivice koja je izvršena u Institutu Ruđer Bošković u Zagrebu, ¹⁴C starost (godine BP) iznosi 6115. +/-60, raspon kalibracije (% vjerojatnosti): cal BC 5210.-5160. BC (15,1 %), cal BC 5140.-5100. BC (5,4 %), cal BC 5080.-4940. BC (47,7 %).

145. Žrvanj

Sopotska kultura, 5080. – 4940. g. pr. Kr.

Kruševica - Njivice, 2004.

Kamen

Dužina: 25 cm

Širina: 22 cm

Visina: 6,6 cm

Kameni ručni žrvanj.

Muzej Brodskog Posavlja, MBP-18398
neobjavljeno

L. M-L.

146. Sjekira

Sopotska kultura, 5080. – 4940. g. pr. Kr.

Kruševica - Njivice, 2004.

Kamen

Dužina: 7 cm

Širina: 4,3 cm

Debljina: 2,2 cm

Glačana kamena sjekira sa širim distalnim krajem.

Muzej Brodskog Posavlja, MBP-18399
neobjavljeno

L. M-L.

147. Tesla

Sopotska kultura, 5080. – 4940. g. pr. Kr.

Kruševica - Njivice, 2004.

Kamen

Dužina: 4,1 cm

Širina: 3 cm

Debljina: 0,9 cm

Tesla sa širim distalnim rubom od proksimalnog.

Muzej Brodskog Posavlja, MBP-18400
neobjavljeno

L. M-L.

148. Dlijeto

Sopotska kultura, 5080. – 4940. g. pr. Kr.

Kruševica - Njivice, 2004.

Kamen

Dužina: 6,1 cm

Širina: 2 cm

Debljina: 1,4 cm

Dlijeto paralelnih bočnih rubova i zaobljenog sječiva.

Muzej Brodskog Posavlja, MBP-18865
neobjavljeno

L. M-L.

Kukunjevac – Brod

Anita Ivanković

Nalazište Brod u selu Kukunjevac otkriveno je tijekom zaštitnog istraživanja na trasi magistralnog plinovoda Kutina – Dobrovac u općini Lipik (Požeško-slavonska županija). Prirodno uzvišenje ispod kojeg se rasprostiru plodne oranice i rijeka Pakra kao izvor tekuće vode ubrzo se pokazalo kao vrlo bogato arheološko nalazište. Prema geološkoj karti Hrvatske nalazište Kukunjevac – Brod smješteno je na praporu (pjeskovitom glinenom sedimentu), dok se ispod njega rasprostiru naplavne ravnice. Zaštitno istraživanje nalazišta započelo je 7. rujna 2012. godine i završilo 24. studenog 2012. godine. Zaštitne arheološke radove izvela je tvrtka Geoarheo d.o.o. iz Zagreba; voditelj arheoloških radova bila je dipl. arheolog Anita Ivanković, dok je zamjenik voditeljice bila dipl. arheolog Lujana Paraman. Dužina iskopne sonde iznosi 576 m, a širina (na cjelokupnoj dionici trase) u pravilu 2 m, osim na dijelovima koji su naknadno prošireni radi dobivanja više informacija o samom naselju (napravljeno je pet proširenja različitih veličina). Istražena površina iznosi sveukupno 1269 m². Skidanjem humusa su već na početku istraživanja otkrivene mnoge zapune u zagasito žutom sterilnom sloju, zdravici. Nakon otprilike 35 metara od početka trase otkriven je i kulturni sloj s pripadajućim objektima koji pripada vremenu ranog eneolitika, a proteže se kroz sljedećih 120 m dužine iskopane sonde. Nakon uklanjanja kulturnog sloja do razine zdravice, otkrivene su i dokumentirane različite zapune ukopane u zdravicu. Sve su zapune većinom bile slične boje te pripadaju istom kulturnom

razdoblju neolitika: u ovom slučaju razdoblju linearno trakaste kulture, odnosno korenovske kulture. Arheološke tvorevine čine stupovi, kanali malih dimenzija, jame različitih veličina, zemunice malih i velikih dimenzija. Sve ove strukture samo su komadić velikog neolitičkog naselja smještenog na ovom povišenom položaju. Od zemunica velikih dimenzija vrijedi izdvojiti najveće zemunice: SJ 240/241, SJ 260/261 i SJ 376/377. Nisu istražene u cijelosti zbog ograničenja veličine iskopne sonde (ubrojivši proširenja), ali prema dobivenim podacima, ove zemunice su dublje od tri metra, širine 7 metara (SJ 260/261) i 13 metara (SJ 240/241 i SJ 376/377) i dužine koja nije točno određiva. Zemunice, kanali i ostali objekti istraženi na ovom nalazištu, najčešće su izduženog oblika, u smjeru S-J i SZ-JI.

Pokretne nalaze neolitičkog naselja čine keramički i kameni predmeti, od kojih su najbrojniji ulomci keramičkih posuda. Najviše je ulomaka grube keramike oker i crvene boje, dok su u manjoj mjeri zastupljeni ulomci fine keramike tamnosive do crne boje. Od oblika su zastupljene zdjele (zaobljenih stijenki, polukuglaste i bikonične), zdjele na koničnoj nozi, konični lonci te spremišni lonci debelih stijenki i većih dimenzija. Posuđe grube površine ukrašeno je bradavičastim i rogolikim izbočinama i plastičnom trakama s otiscima prstiju. Posuđe fine fakture najčešće je ukrašeno urezivanjem linija. Na finoj su keramici uočeni pravocrtni motivi poput cik-cak linija, motiva u obliku slova A i V, meandri te krivocrtni motivi poput spiralne

kuke, girlande i, naravno, kombinacija spomenutih motiva. Plastični ukrasi poput dugmastih i bradavičastih izbočina su također zastupljeni. Fina keramika je također bila ukrašena slikanim motivima. S vanjske su i unutarnje strane ruba vrlo slabo uočeni motivi raznih linija i mrlja napravljeni crvenom bojom. Ostatak keramičkih nalaza čine keramički utezi i keramički pršljenci za vretena napravljeni od stijenki posude. Kamene nalaze čine jezgre, odbojci, sječiva, krhotine, zatim batovi, brusevi te glačane kamene sjekire i dlijeta, ali i drugi kameni predmeti posebne namjene. Pronađeni su brojni ulomci žrvnjeva za obradu pšenice i uzorci zubiju goveda koji zajedno s ostalim pokretnim nalazima

149. Tesla

Korenovska kultura, 4940. – 4790. g. pr. Kr.

Kukunjevac - Brod, 2012.

Kamen, metamorfna stijena

Dužina: 7,4 cm

Širina: 3,9 cm

Debljina: 1,6 cm

Tesla s radnim oštećenjima na sječivu i tjemenu.

Privremena pohrana Geoarheo d. o. o. neobjavljeno

A. I.

150. Uteg

Korenovska kultura, 4940. – 4790. g. pr. Kr.

Kukunjevac - Brod, 2012.

Keramika

Dužina: 12,3 cm

Širina: 10,6 cm

Debljina: 6,2 cm

Uteg svijetlosmeđe, oker boje, četvrtastog oblika s oblim krajevima i ovalnog dna. Rupa se nalazi na gornjem užem dijelu, promjera 1.4 cm.

Privremena pohrana Geoarheo d. o. o. neobjavljeno

A. I.

151. Kameni predmet

Korenovska kultura, 4940. – 4790. g. pr. Kr.

Kukunjevac - Brod, 2012.

Kamen

Dužina: 5,9 cm

ukazuju na naseobinske odlike ovog nalazišta, ali i na dugo razdoblje nastanjivanja na ovom prostoru.

Dobiveni su rezultati uzoraka poslanih na radiokarbonsku analizu. Uzorci su uzeti iz već spomenutih velikih zemunica: kalibrirani rezultati sa 95% sigurnošću za zemunicu SJ 376/377 iznose: cal BC 4940.-4790. Prema ovim podacima te prema analizi pokretnih nalaza, može se zaključiti da je položaj naseljen početkom 5. tisućljeća prije Krista.

Tijekom zaštitnih istraživanja na trasi magistralnog plinovoda, prema Kutini, ustanovljena su još dva nalazišta korenovske kulture: Kukunjevac – Donja Kučišta i Poljana – Poljana III.

Širina: 2,3 cm

Debljina: 2,2 cm

Promjer rupe: 1,2 cm

Kamen s perforacijom, valjkastog oblika, sa zaobljenim krajevima i vidljivim tragovima uporabe.

Privremena pohrana Geoarheo d. o. o. neobjavljeno

A. I.

152. Kameni predmet

Korenovska kultura, 4940. – 4790. g. pr. Kr.

Kukunjevac - Brod, 2012.

Kamen

Dužina: 4,7 cm

Širina: 3,7 cm

Debljina: 2,4 cm

Kamni predmet trokutastog oblika s vidljivim tragovima bušenja s obje strane. Privremena pohrana Geoarheo d. o. o. neobjavljeno

A. I.

153. Žrvanj

Korenovska kultura, 4940. – 4790. g. pr. Kr.

Kukunjevac - Brod, 2012.

Kamen

Dužina: 24 cm

Širina: 15,5 cm

Debljina: 5,3 cm

Ulomak žrvnja izduženog oblika, s blago udubljenom radnom površinom nastalom kao posljedicom uporabe. Nije u cijelosti očuvan.

Privremena pohrana Geoarheo d. o. o. neobjavljeno

A. I.

Kutina - Dobrovac – Kućište

Helena Nodilo

Tijekom kolovoza 2012. te od ožujka do lipnja 2013. godine provedena su arheološka istraživanja na lokalitetu Dobrovac – Kućište. Smješten je u jugozapadnom dijelu sela Dobrovac, 3 kilometra zapadno od grada Lipika, južno od županijske ceste Kutina – Lipik, zapadno uz državnu cestu D 47 i sjeverno od željezničke pruge Banova Jaruga – Lipik.

Istraživanja su provedena u sklopu arheoloških radova na trasi magistralnog plinovoda Kutina - Dobrovac, u Požeško-slavonskoj županiji. Lokalitet se nalazi na istaknutoj izduženoj gredi koja se prema jugu blago spušta u ravnicu rijeke Pakre, dok je na istoku i zapadu okružuju vodotoci. Većina nalazišta nalazila se pod obrađenim oranicama, te manjim dijelom pod livadama i pašnjacima. Na nekoliko mjesta presječen je dobro nabijenim poljskim putevima, a na zapadnom dijelu nalazi se odvodni kanal. Ističu se dva uzvišenja i tri prirodne depresije. Najviša visinska kota terena je oko 141,62 m n/v, a najniža oko 135,00 m n/v.

U istraživanjima su ustanovljeni arheološki objekti koji pripadaju prapovijesnom razdoblju neolitičke, korenovske kulture, a pronađeno je i nekoliko objekata iz mlađih razdoblja. Na istraženju površini od oko 4900 m² najvećim dijelom nalazilo se neolitičko naselje koje se protezalo gredom od istoka prema zapadu te zauzimalo prostor od vrha grede prema južnoj padini. Zbog intenzivne poljoprivredne obrade zemljišta kulturni sloj samo je mjestimice sačuvan. Većina objekata je ukopana u zdravicu koja se nalazila na relativnoj dubini od 0,20-0,35 m od površine. Također, na nalazištu su pronađeni i ostaci nadzemnih kuća ili objekata, ali oni pripadaju kasnijim razdobljima.

Prapovijesni ukopi velikih su dimenzija, gusto koncentrirani cijelom dužinom iskopa. Radi se o jamama zemuničkog i poluzemuničkog tipa, i manjim jamama raznih oblika i namjene. Ističu se zemunice većih dimenzija s nalazima keramike, lijepa i kamenih alatki. U pravilu ti su objekti dublji od drugih jamskih objekata, a sastojali su se od niza plićih i dubljih ukopa, kanala i rupa od stupova. Dimenzije im nije moguće u potpunosti odrediti, dubina varira od 35 do 150 cm. Svi objekti orijentirani su u smjeru S – J s blagim otklonom

prema zapadu. Unutar naselja istraženi su i dublje ukopani kanali koji su mogli služiti kao dio obrambenog opkopa. Pokretne nalaze neolitičkog naselja čine keramički i kameni predmeti, od kojih su najbrojniji ulomci keramičkih posuda. Najviše je ulomaka grube keramike oker i crvene boje, dok su u manjoj mjeri zastupljeni ulomci fine keramike tamnosive do crne boje. Od oblika su zastupljene zdjele (zaobljenih stijenki, polukuglaste i bikonične), zdjele na koničnoj nozi, lonci te spremišni lonci debelih stijenki i većih dimenzija. Posuđe grube površine ukrašeno je bradavičastim i rogolikim izbočinama i plastičnim trakama s otiscima prstiju. Posuđe fine fakture najčešće je ukrašeno urezivanjem linija. Na finoj su keramici uočeni pravocrtni motivi poput cik-cak linija, motiva u obliku slova A i V, meandri te krivocrtni motivi poput spiralne kuke, girlande i, naravno, kombinacija spomenutih motiva. Plastični ukrasi poput dugmastih i bradavičastih izbočina su također zastupljeni. Fina keramika je također bila ukrašena slikanim motivima. Uočeni su linearni motivi napravljeni crvenom bojom. Od ostalih keramičkih predmeta izdvajaju se posude sa zoomorfnim aplikama (figura jelena, vepa), ulomci keramičkih žrtvenika te keramički utezi, glineni diskovi s rupom i pršljenci za vretena.

Kamene nalaze čine jezgre, odbojci, sječiva, krhotine, zatim batovi, brusevi te glačane kamene sjekire i dlijeta, ali i drugi kameni predmeti posebne namjene od kojih se posebno izdvaja nalaz sjekire od dijabaza duljine 33,7 cm. Pronađeni su brojni ulomci žrvnjeva za obradu pšenice koji zajedno s ostalim pokretnim nalazima ukazuju na naseobinske odlike ovog nalazišta. U potpunosti su izostale životinjske kosti, najvjerojatnije zbog kemijskog sastava tla.

Tijekom zaštitnih istraživanja na trasi magistralnog plinovoda, korenovski su nalazi ustanovljeni i na lokalitetima Dobrovac – Dabrovica (koji se sa zapadne strane nastavlja na lokalitet Dobrovac – Kućište), zatim na lokalitetima Kukunjevac – Brod i Kukunjevac – Donja Kućišta, te u Poljani na položaju Poljana III. Cjelokupna građa s lokaliteta Dobrovac - Kućište još uvijek je u fazi obrade.

154. Posuda za zalihe

Korenovska kultura
Dobrovac - Kućište I, 2013.

Keramika

Visina: 43,5 cm

Promjer ruba: 18 cm

Promjer dna: 12 cm

Visoka posuda fine fature,
zaobljenog trbuha i cilindričnog
vrata, s četiri duguljaste
plastične aplikacije na trбуhu.

Posuda je tamnosive boje s
vidljivima tragovima bojanja
crvenom bojom. Posuda je u cijelosti rekonstruirana.

Privremena pohrana Geoarheo d. o. o.
neobjavljeno

V. Ž.

155. Kamena alka

Korenovska kultura
Dobrovac - Kućište I, 2013.

Kamen, dijabaz

Dužina: 8,3 cm

Širina: 3,7 cm

Debljina: 1,8 cm

Ulomak glačanog kamenog predmeta, lučnog oblika,
nepoznate uporabe i namjene.

Privremena pohrana Geoarheo d. o. o.
neobjavljeno

V. Ž.

156. Kamena alka

Korenovska kultura
Dobrovac - Kućište I, 2013.

Kamen, dijabaz

Dužina: 6,9 cm

Širina: 3,1 cm

Debljina: 1,8 cm

Ulomak glačanog kamenog predmeta, lučnog oblika,
nepoznate uporabe i namjene.

Privremena pohrana Geoarheo d. o. o.
neobjavljeno

V. Ž.

157. Poklopac s zoomorfnom ručkom

Korenovska kultura
Dobrovac - Kućište I, 2013.

Keramika

Visina: 9,9 cm

Promjer ruba: 9,5 cm

Širina ručke: 8,8 cm

Visina ručke: 4,8 cm

Ulomak koničnog poklopca s plastično
oblikovanom zoomorfnom ručkom,

kojoj nedostaje glava (govedo?). Tamnosive boje i fine
fature. Rekonstruirano.

Privremena pohrana Geoarheo d. o. o.
neobjavljeno

V. Ž.

158. Žlica

Korenovska kultura
Dobrovac - Kućište I, 2013.

Keramika

Dužina: 14,8 cm

Promjer recipijenta: 10,6 cm

Širina ručke: 2,4 cm

Keramička žlica, očuvana u cijelosti, oker do tamnosive boje.

Privremena pohrana Geoarheo d. o. o.
neobjavljeno

V. Ž.

159. Zoomorfna noga žrtvenika

Korenovska kultura
Dobrovac - Kućište I, 2013.

Keramika

Dužina: 9,4 cm

Širina: (pri recipijentu) 7,50 cm;

(njuška) 3,7 cm

Zoomorfna noga posude/žrtvenika

(stilizirana glava vepra?) s
plastično oblikovanim ušima, dok su oči i usta izvedeni
urezima. Ukrašena urezanim linijama.

Privremena pohrana Geoarheo d. o. o.
neobjavljeno

V. Ž.

160. Sjekira

Korenovska kultura
Dobrovac - Kućište I, 2013.

Kamen, dijabaz

Dužina: 33,7 cm

Širina tjemena: 8,1 cm

Širina sječiva: 11,1 cm

Debljina: 2 cm

Težina: 1,484 kg

Kamena glačana sjekira sa širim distalnim
rubom od proksimalnog te zaobljenim
sječivom i vidljivim tragovima uporabe
na površini koja je zbog svojih iznimno
velikih dimenzija vjerojatno predstavljala
statusni simbol.

Privremena pohrana Geoarheo d. o. o.
neobjavljeno

V. Ž.

161. Zdjela na nozi

Korenovska kultura
Dobrovac - Kućište I, 2013.

Keramika

Visina: 16,5 cm

Promjer ruba: 17,7 cm

Promjer dna: 10,5 cm

Zdjela na nozi, fine fakture, tamnosive boje s četiri bradavice na truhu.

Posuda je rekonstruirana.

Privremena pohrana Georheo d. o. o.
neobjavljeno

V. Ž.

163. Lonac

Korenovska kultura
Dobrovac - Kućište I, 2013.

Keramika

Visina: 12 cm

Promjer ruba: 8,3 cm

Promjer dna: 5 cm

Promjer trbuha: 10,9 cm

Keramička posuda zaobljenog trbuha i cilindričnog vrata, s tri ušice na truhu. Crvene boje i grube fakture, sačuvana u cijelosti.

Privremena pohrana Georheo d. o. o.
neobjavljeno

V. Ž.

162. Posuda

Korenovska kultura
Dobrovac - Kućište I, 2013.

Keramika

Visina: 11,5 cm

Promjer ruba: 11,2 cm

Promjer dna: 8,3 cm

Keramička posuda loptastog oblika, crvene boje, grube fakture, s tri bradavice na gornjem dijelu trbuha dok je rub ukrašen utiskivanjem. Posuda je rekonstruirana.

Privremena pohrana Georheo d. o. o.
neobjavljeno

V. Ž.

Kutina - Kaniška Iva – Osušak

Riječ je o naselju ovalnog oblika, približnih dimenzija 120 x 60 m, koje se nalazi na laganoj uzvisini (Dimitrijević 1979a, 314). Lokalitet je otkriven rekognosciranjem 1976. godine (Dimitrijević 1978), a probno istraživanje provedeno je 1978. godine. Ukupno je otvorena površina od 210 m² te je istraženo sedam jamskih objekata (Težak-Gregl 1991; Težak-Gregl 1993a). Najvjerojatnije je riječ o sezonskom ili privremenom

naselju koje se sastojalo od sklopa različitih jamskih objekata, uglavnom nepravilnih osnova.

Keramički materijal pronađen iskopavanjima pripada korenovskoj i starčevačkoj kulturi.

Osim lončarije na lokalitetu su pronađeni pršljenci, a zastupljena je i kamena produkcija, jedna sjekira i nešto lomljevine (Težak-Gregl 1991, 6).

164. Žrtvenik

Starčevačka kultura
Kaniška Iva, Osušak, 1978.

Keramika

Dimenzije: 10 x 9,5 cm

Žrtvenik - kultni predmet u obliku neobične posudice na četiri niske valjkaste nožice, sa četvrtastim recipijentom ukrašenim životinjskim protomama na uglovima (2 nedostaju). Keramika je smeđe boje.

Muzej Moslavine Kutina, A732p

Težak-Gregl 1991, T.6:1; 1993a, T.18:2; Bobovec 2013

A. B.

165. Bikonična posuda

Korenovska kultura
Kaniška Iva, Osušak, 1978.

Keramika

Visina: 11,5 cm

Promjer ruba: 9,8 cm

Bikonična posuda tankih stijenki od dobro pročišćene gline, s ravnim, neprofiliranim rubom. Ukrašena je linearno - trakastim motivima - kombinacijom plitko urezanih linija. Boja je neujednačena - siva i oker.

Muzej Moslavine Kutina, A731p

Težak Gregl 1991, T.3:5; 1993a, T. 4:6; Bobovec 2013

A. B.

Malo Koreново

Goran Jakovljević

Malo Koreново kao lokalitet smješteno je 5 km južno od Bjelovara na kompleksu zemljišta između rijeke Česme i seoskog puta Malo Koreново – Brezovac, odnosno na južnoj padini velikog zaravnjenog brijega nadmorske visine 134 m. Padine završavaju širokom i relativno močvarnom riječnom dolinom s ponekim prostranim i pošumljenim fluvijalnim terasama. Dakle, plodna zemlja, voda u blizini te mogućnost lova i ribolova, kao i dobra kontrola komunikacijskog pravca prema jugu, vjerojatno su glavne odrednice, koje su uvjetovale nastanak neolitičkog naselja na današnjim oranicama Vojvodinac, Galovac i Dabravine (Težak-Gregl 2006). Usprkos svojoj važnosti lokalitet Malo Koreново nažalost je probno istraživano samo u dva navrata: 1956. i 1957. godine na ukupno istraženoj površini od 81 m² Stjepan Vuković, znanstveni suradnik Prethistorijskog odjela Gradskog muzeja u Varaždinu, otkrio je dva cijela i dva uništena jamska objekta s većom količinom keramičkih fragmenata ukrašenih urezanim linearno trakastim motivima, a dr. Stojan Dimitrijević s Arheološkog zavoda Filozofskog fakulteta u Zagrebu saznanja i rezultate tih istraživanja 1961. godine dopunio trima sondama ukupne površine od 48 m², kojom prigodom je otkrio oštećenu zemunicu s tragovima rupa od kolaca, radne jame te veću količinu keramičkog i litičkog materijala (Težak-Gregl 1993a, 14).

Obzirom na vrlo veliku površinu terena na kojoj se rekognosciranjem može pronaći pokretni arheološki materijal, istražena površina je gotovo beznačajna te se sukladno tome ne može govoriti o nekoj organizaciji i infrastrukturi naselja (grobovi također nisu otkriveni), ali možemo govoriti o nekim temeljnim karakteristikama pronađenih objekata i pokretnih nalaza. Objekti su klasični zemunički, nepravilnog oblika i različitih dimenzija s tragovima kolaca, koji ukazuju na

postojanje „krova“ iznad razine zemlje. Jedna zemunica je pak bubrežasta sa stepenicom-terasom na istočnom i zapadnom kraju, a ona ima i više segmenata s podovima na različitim dubinama. Oko zemunica organiziran je i radni prostor u vidu plitkih jama, a obzirom na veliku količinu litičkog materijala, možemo pretpostaviti i postojanje zasebne radionice za izradu kamenog oruđa i oružja. Kulturni sloj je vrlo tanak (oko 25-40 cm) i, iako je tome razlog i kontinuirana obrada zemljišta koja je dosta toga uništila, vjerojatno je riječ o kratkotrajnom jednoslojnom naselju.

Pronađeni keramički materijal omogućio je S. Dimitrijeviću da nalaze definira kao zasebnu kulturnu pojavu, odnosno najjužniji izdanak srednjoeuropskog kompleksa kultura linearno trakaste keramike, s eponimnim lokalitetom Malo Koreново neolitičke korenovske kulture. Korenovska kultura može se podijeliti na dva stupnja: raniji A stupanj (cca 5500.-5300. g. pr. Kr.) još je uvijek sličan svom starčevačkom supstratu, odnosno keramika u svojoj fakturi ima dosta primjesa pljeve, oksidacijski je pečena te ukrašena plastičnim aplikacijama ili ukrasom dobivenim utiskivanjem jagodice prsta ispod gornjeg ruba posude. Klasični B 1 stupanj (5300.-4700. g. pr. Kr.) gubi ta svoja naslijeđa i usvaja izradu finih posuda iz pročišćene ilovače (gline), mrljasto pečenje (mottled ware) u prepoznatljivim nijansama sive boje te karakteristični oblik dubokih zdjela S-profila i kupa na nozi. Ipak, najveća osobitost su urezani ukrasi u obliku samostalnih linija, traka, paralelnih linija i „degeneriranih“ spirala. Korenovsku kulturu kao kulturni kompleks na eponimnom području Bilogore između 4700.-4500. g. pr. Kr. nasljeđuje kratkotrajna pojava brezovljanskog tipa sopotske kulture da bi u razdoblju od 4300.-3700. g. pr. Kr. dominaciju preuzela prva velika eneolitička kultura sjeverne Hrvatske – lasinjska kultura.

166. Posuda na nozi

Korenovska kultura, 5500.-4700. g. pr. Kr.

Malo Koreново, 1961.

Keramika

Visina: 15,4 cm

Promjer ruba: 15,4 cm

Djelomično rekonstruirana

keramička posuda na nozi,
blago bikoničnog recipijenta.

Recipijent je na bikonitetu ukrašen s dvije nasuprotno postavljene bradavičaste aplikacije. Posuda je finije fature, narančasto-oker boje s mnogo tamnijih smeđih i sivih mrlja od gorenja.

Gradski muzej Bjelovar, A-836

neobjavljeno

G. J.

Nova Rača

S ovog lokaliteta je izložen jedan slučajni nalaz.

167. Zdjela

Sopotska kultura - Brezovljanski
tip, 4700. - 4600. g. pr. Kr.

*Nova Rača - šuma Jasenova,
slučajni nalaz 1986.*

Keramika

Visina: 15,4 cm

Promjer ruba: 27,9 cm

Promjer dna: 10 cm

Konična zdjela smeđe boje ornamentirana nizom uboda po
trbuhu; ukras prelazi preko četiri bukla smještenih na
suprotnim stranama zdjele

Gradski muzej Bjelovar
Jakovljević 1989, 19-20.

G. J.

Novi Perkovci – Krčavina

Zorko Marković, Katarina Botić

Lokalitet Krčavina smješten je na južnoj padini brežuljka zapadno od sela Novi Perkovci, oko 6 km jugozapadno od Đakova (širina: 45°15'13.41"S, dužina: 18°20'13.56"l), na nadmorskoj visini između 112 i 117 m.

Istraživanja ovog lokaliteta započela su u sklopu zaštitnih arheoloških istraživanja na trasi međunarodne autoceste Budimpešta-Ploče (Koridor V c). Probna istraživanja provedena su u ljeto 2005. g. (voditelj dr. sc. Boško Marijan) pri čemu je ustanovljeno da sjeverna polovica lokaliteta ne sadrži arheološke cjeline. Velika arheološka iskopavanja provedena su u jesen 2005. g. te u proljeće 2006. g. (voditelj dr. sc. Z. Marković) na površini od oko 18000 m², a tijekom studenog 2006. g. provedeno je iskopavanje na dijelu sporednog puta (voditeljica K. Botić) na površini od 2000 m². Izvođač radova bio je Muzej Đakovštine u Đakovu.

Prilikom arheoloških iskopavanja registrirano je preko 600 stratigrafskih jedinica (jama većih i manjih dimenzija, stupova, rovova i peći) te izdvojeno više od 300 posebnih nalaza (keramika i litika). Uzimani su uzorci kosti, zemlje i ugljena (Marković, Botić 2006; 2007; 2008a; 2008b – u tisku). Na lokalitetu su ustanovljeni nalazi starčevačke i sopotske kulture neolitika, ranobrončanodobni nalazi licenske i panonske inkustirane keramike te nalazi početka kasnoga brončanog doba.

Istražen je jugozapadni rubni dio naselja, na čijem je području nađen najveći broj objekata sopotske kulture, te je pri tom ustanovljeno da se radi o jednoslojnom neutvrđenom naselju. Otkriveno je nekoliko većih zemunica, veliko otvoreno vatrište (Botić 2011), nekoliko peći, moguće jedan bunar te više otpadnih jama i rupa od stupova. Stambeni prostori (zemunice) bili su izduženog i nepravilnog oblika, uglavnom orijentirani sjever-jug. Unutar njih se jasno odvajalo tri i više prostora, a dužina im je bila 10-15 m, dok je širina bila 5-7 m te dubina između 0,70 i 2 m. Od ovih dimenzija odstupa velika zemunica smještena na južnom kraju lokaliteta, duga oko 26 m i široka oko 12 m. Otpadne jame bile su različitih dimenzija: manje kružne pliče jame (promjera do 2 m, dubine do 0,50 m), srednje kružne dublje jame (promjera do 2,5 m, dubine do 1,30 m), srednje nepravilne pliče jame (dužine do 3,5 m, širine do 2 m)

i veće nepravilne dublje jame (dužine do 4 m, širine do 2,5 m). U četiri cjeline (dvije kružne otpadne jame i dvije veće jame) pronađeni su ulomci vrlo sličnih crno pečenih bikoničnih posuda s urezanim ukrasom na gornjemu dijelu koji za sad nemaju poznatih paralela.

Pokretni arheološki materijal sopotske kulture na ovom lokalitetu dijelom ima značajke kakve susrećemo u obližnjem Ražište-tipu (Podgorač i Vukojevci) i Bicske tipu (Mađarska) u vrijeme prijelaza I-B na II. stupanj, no prisutne su i spiralne trake s ubodima (kao u punom II. stupnju) te trokutasti motivi s ubodima i urezima (kao u III. stupnju).

Posude je od crne do različitih svjetlijih nijansi sive boje, a ponekad i u različitim nijansama crvene boje. Grubo posuđe ima u fakturi usitnjene čestice kamena i pijesak, dok je finije ponekad glačano i u fakturi ima malo primjesa pijeska. Kod grube keramike od oblika prevladavaju lonci i dublje zdjele te nekoliko fragmenata sita dok su kod fine keramike prisutne zaobljene i bikonične zdjele, konične i bikonične posude na šupljoj nozi, čaše te minijaturene posude i igračke (Botić 2012; 2013, u tisku). Ukrasi na posudama izrađeni su urezivanjem, ubadanjem, žigovanjem i žljebljenjem u različitim kombinacijama motiva (trake i trokuti s ubodima, sjedeće girlande, cik-cak motiv u nizu, plastične trake s otiskom prsta itd.), a neke posude imaju zoomorfne, rožaste i izdužene bradavičaste aplikacije na obodu ili truhu.

Od ostalih nalaza prisutni su utezi različitih oblika te statuete i idoli (keramički i kameni). Pronađeno je i nekoliko ulomaka žrtvenika različitih oblika. Kameni nalazi zastupljeni su glačanim (sjekire i klinovi različitih dimenzija, žrvnjevi) i cijepanim materijalom (jezgre, odbojci, sječiva, pločice, krhotine itd.). Dva uzorka ugljena, čija je radiokarbonska analiza provedena u Institutu „Ruđer Bošković“ u Zagrebu, pokazala su slijedeću dataciju: uzorak Z-3799, 5862±138 BP (4900.-4540. BC 68.2%; 5100.-4350. BC 95.4%) i uzorak Z-3800, 6040.±100 BP (5200.-5180. BC 1.4% i 5060.-4790. BC 66.8%; 5220.-4710. BC 95.4%). Materijalu i dataciji s lokaliteta Krčavina kod Novih Perkovaca odgovaraju radiokarbonski datumi iz kuće SJ 23 na eponimnom nalazištu Sopot kod Vinkovaca (Krznarić-Škrivanko 2006c, 14: 5050.-4790. BC).

168. Lonac

Sopotska kultura, 4900. – 4300. g.

pr. Kr.

Novi Perkovci - Krčavina, 2006.

Keramika

Visina: 15 cm

Promjer ruba: 13 cm

Promjer trbuha: 17 cm

Promjer dna: 9 cm

Lonac naglašenog cilindričnog vrata, blago bikoničnog trbuha, s jednom sačuvanom ušicom. Površina je od crvenkastosmeđe do tamnosmeđe boje. Vrlo grube fature, masivnog dna. Lonac je možda služio za izvlačenje vode iz bunara ili za čuvanje tekućina.

Institut za arheologiju, PN 118
neobjavljeno

Z. M., K. B.

169. Lonac

Sopotska kultura, 4900. – 4300. g.
pr. Kr.

Novi Perkovci - Krčavina, 2006.

Keramika

Visina: 29,5 cm

Promjer ruba: 13 cm

Promjer trbuha: 28 cm

Promjer dna: 9,5 cm

Lonac naglašenog cilindričnog vrata, okruglog trbuha, s dvije vodoravno položene ručke. Površina je od crvenkastosmeđe do tamnosmeđe boje. Grublje fature, vrlo oštećena. Ukras je izveden kombinacijom vertikalno urezanih paralelnih cik-cak linija i urezanim trakama s ubodima oko ručki. Prilikom istraživanja nije nađeno dno lonca, iako su prisutni manji ulomci samog ruba dna. Možda namjerno uklonjeno dno prije ukopa posude.

Institut za arheologiju, PN 165
neobjavljeno

Z. M., K. B.

170. Zdjela

Sopotska kultura, 4900. – 4300. g. pr. Kr.
Novi Perkovci - Krčavina, 2005.

Keramika

Visina: 7,5 cm

Promjer ruba: 6 cm

Promjer dna: 4,5 cm

Zdjela manjih dimenzija, cilindričnog vrata i okruglog trbuha s bradavičastom aplikacijom. Površina sive boje, ali znatno oštećena. Srednje fature i sivog presjeka.

Institut za arheologiju, PN 70
neobjavljeno

Z. M., K. B.

171. Čaša

Sopotska kultura, 4900. – 4300. g. pr. Kr.
Novi Perkovci - Krčavina, 2005.

Keramika

Visina: 5,5 cm

Promjer ruba: 8 cm

Promjer dna: 3 cm

Čaša oštećene površine, grublje fature.

Institut za arheologiju, PN 228
neobjavljeno

Z. M., K. B.

172. Čaša

Sopotska kultura, 4900. – 4300. g. pr. Kr.
Novi Perkovci - Krčavina, 2005.

Keramika

Visina: 5 cm

Promjer ruba: 7 cm

Promjer dna: 4 cm

Čaša oštećene površine, grublje fature.
Institut za arheologiju, N-1296
neobjavljeno

Z. M., K. B.

173. Lonac

Sopotska kultura, 4900. – 4300. g. pr. Kr.
Novi Perkovci - Krčavina, 2006.

Keramika

Visina: 8,5 cm

Promjer ruba: 6 cm

Promjer dna: 4,5 cm

Manja posuda malog cilindričnog vrata i okruglog trbuha.

Finija fatura, vrlo tanke stijenke posude. Površina svijetlosmeđe do tamnosive boje.

Institut za arheologiju, N-0991
neobjavljeno

Z. M., K. B.

174. Zdjela

Sopotska kultura, 4900. – 4300. g.
pr. Kr.

Novi Perkovci - Krčavina, 2006.

Keramika

Visina: 9,5 cm

Promjer ruba: 13 cm

Promjer dna: 5 cm

Bikonična zdjela, grublje fature. Crnosmeđe površine, sivocrvenog presjeka.

Institut za arheologiju, N-1380
neobjavljeno

Z. M., K. B.

175. Zdjela na četiri noge

Sopotska kultura, 4900. – 4300. g.
pr. Kr.

Novi Perkovci - Krčavina, 2006.

Keramika

Visina zdjele (bez nogu): 7 cm

Promjer ruba: 16 cm

Polukuglasta zdjela, grublje fature s vidljivim primjesama, ali tankih stijenki. Smedesive površine i presjeka. Noge posude nisu sačuvane, no vidljive su naznake nogu na dnu.

Institut za arheologiju, N-0929
neobjavljeno

Z. M., K. B.

176. Zdjela na nozi

Sopotska kultura, 4900. – 4300. g. pr. Kr.
Novi Perkovci - Krčavina, 2006.

Keramika

Visina: 23,6 cm

Promjer ruba: 17,4 cm

Promjer gornjeg dijela noge: 5,5 cm

Polukuglasta zdjela, grublje fakture debelih stijenki. Sive površine i presjeka. Na tijelu vidljivi nizovi rupa za reparaciju.

Institut za arheologiju, N-0929
neobjavljeno

Z. M., K. B.

177. Minijaturna posuda/igračka

Sopotska kultura, 4900. – 4300. g. pr. Kr.

Novi Perkovci - Krčavina, 2005.

Keramika

Visina: 3,3 cm

Promjer ruba: 3,8 cm

Promjer dna: 2,8-3,2 cm

Promjer trbuha: 6 cm

Grublje izrađena posudica s naglašenim bikonitetom i dvije drške crvene boje. Igračka.

Institut za arheologiju, PN 22

Marković, Botić 2008a, 19, T.1,10; Botić 2012; Botić 2013

Z. M., K. B.

178. Minijaturna posuda

Sopotska kultura, 4900. – 4300. g. pr. Kr.

Novi Perkovci - Krčavina, 2006.

Keramika

Visina: 3 cm

Promjer ruba: 5,7 cm

Promjer dna: 2,3 cm

Konična posuda s ukrasom traka s ubodima uz obod, smeđesive boje, čvrstih stijenki.

Institut za arheologiju, PN 146

Marković, Botić 2008a, 19-20, T.6,3; Botić 2012; Botić 2013

Z. M., K. B.

179. Minijaturna posuda/igračka

Sopotska kultura, 4900. – 4300. g. pr. Kr.

Novi Perkovci - Krčavina, 2006.

Keramika

Visina: 4,8 cm

Promjer ruba: 4,5-5 cm

Promjer dna: 4,5 cm

Grubo izrađena posudica nepravilnog oblika, oštećene vanjske površine, crveno-smeđe boje. Igračka.

Institut za arheologiju, PN 191

Marković, Botić 2008a, 19, T.8,1; Botić 2012; Botić 2013

Z. M., K. B.

180. Figurina

Sopotska kultura, 4900. – 4300. g. pr. Kr.
Novi Perkovci - Krčavina, 2006.

Keramika

Visina: 7 cm

Širina: 3 cm

Keramička antropomorfna figurina s nosom, otvorenim ustima, naglašenim grudima i očima u obliku horizontalnih zarez, ovalnoga presjeka.

Institut za arheologiju, PN 158

Marković, Botić 2006, 52; Marković, Botić 2006, 50, Sl. 2; Marković, Botić 2007, 19

Z. M., K. B.

181. Zoomorfna figurina/igračka

Sopotska kultura, 4900. – 4300. g. pr. Kr.
Novi Perkovci - Krčavina, 2006.

Keramika

Visina: 7,4 cm

Širina: 2,8 cm

Debljina: 2 cm

Zoomorfna figurina koja podsjeća na medvjeda, grube izrade, oštećene površine. Vidljive uši, nos i četiri šape. Crveno-sive boje. Igračka.

Institut za arheologiju, PN 190

Marković, Botić 2006, 52; Botić 2012; Botić 2013

Z. M., K. B.

182. Tesla

Sopotska kultura, 4900. – 4300. g. pr. Kr.

Novi Perkovci - Krčavina, 2006.

Kamen

Dužina: 7 cm

Širina: 4,5-5 cm

Tesla sa širim distalnim rubom od proksimalnog i vrlo oštećenim sječivom. Tragovi uporabe vidljivi su i na tjemenu alatke.

Institut za arheologiju, PN 201
neobjavljeno

Z. M., K. B.

183. Sjekira

Sopotska kultura, 4900. – 4300. g. pr. Kr.

Novi Perkovci - Krčavina, 2005.

Kamen

Dužina: 5,5 cm

Širina: 5 cm

Sjekira s paralelnim bočnim rubovima i ukošenim sječivom na kojem su vidljivi tragovi uporabe.

Institut za arheologiju, PN 8
neobjavljeno

Z. M., K. B.

184. Glačani kameni disk s rupom

Sopotska kultura, 4900. – 4300. g.
pr. Kr.

Novi Perkovci - Krčavina, 2005.

Kamen, Granodiorit

Promjer: 11 cm

Presjek: 1,5-1,9 cm

Promjer rupe: 2,3 cm

Polovica kamenog glačanog diska s rupom, vjerojatno je služio kao uteg.

Institut za arheologiju, Zagreb, PN 52

Marković, Botić 2006, 52; Botić 2011

Z. M., K. B.

185. Tesla

Sopotska kultura, 4900. – 4300. g. pr. Kr.

Novi Perkovci - Krčavina, 2005.

Kamen

Dužina: 9,3 cm

Širina: 3-3,4 cm

Tesla s paralelnim bočnim rubovima i ukošenim sječivom.

Institut za arheologiju, PN 60

Marković, Botić 2006, 52; Botić 2011

Z. M., K. B.

186. Glačalica

Sopotska kultura, 4900. – 4300. g. pr. Kr.

Novi Perkovci - Krčavina, 2005.

Kamen

Dužina: 12,2 cm

Širina: 1,8-2,4 cm

Izdužena ručna kamena glačalica s jasno vidljivim radnim ploham.

Institut za arheologiju, PN 71

neobjavljeno

Z. M., K. B.

187. Dlijeto

Sopotska kultura, 4900. – 4300. g. pr. Kr.

Novi Perkovci - Krčavina, 2005.

Kamen

Dužina: 7,5 cm

Širina: 1,3-1,7 cm

Dlijeto s užim distalnim rubom i zaobljenim sječivom.

Institut za arheologiju, PN 97

neobjavljeno

Z. M., K. B.

188. Tesla

Sopotska kultura, 4900. – 4300. g. pr. Kr.

Novi Perkovci - Krčavina, 2006.

Kamen

Dužina: 4 cm

Širina: 3 cm

Tesla s paralelnim bočnim stranama i ukošenim sječivom, oštećenim uslijed uporabe.

Institut za arheologiju, PN 125

neobjavljeno

Z. M., K. B.

189. Tesla

Sopotska kultura, 4900. – 4300. g. pr. Kr.

Novi Perkovci - Krčavina, 2006.

Kamen

Dužina: 4,5 cm

Širina: 4-4,3 cm

Ulomak tesle s očuvanim sječivom.

Institut za arheologiju, Zagreb, PN 126

neobjavljeno

Z. M., K. B.

190. Sjekira

Sopotska kultura, 4900. – 4300. g. pr. Kr.

Novi Perkovci - Krčavina, 2006.

Kamen

Dužina: 10 cm

Širina: 5,5 cm

Sjekira s paralelnim bočnim rubovima i oštećenim sječivom.

Institut za arheologiju, PN 159

neobjavljeno

Z. M., K. B.

191. Sjekira

Sopotska kultura, 4900. – 4300. g. pr. Kr.

Novi Perkovci - Krčavina, 2006.

Kamen

Dužina: 6,5 cm

Širina: 2,5-4 cm

Sjekira sa širim distalnim rubom od proksimalnog i tragovima uporabe na sječivu. Donja ploha alatke u potpunosti nedostaje.

Institut za arheologiju, PN 162

Marković, Botić 2006, 52

Z. M., K. B.

192. Tesla

Sopotska kultura, 4900. –
4300. g. pr. Kr.
Novi Perkovci - Krčavina,
2006.

Kamen

Dužina: 7,7 cm

Širina: 4-4,7 cm

Tesla sa širim distalnim rubom i vidljivim oštećenjima na sječivu.

Institut za arheologiju, PN 164

Marković, Botić 2006, 52

Z. M., K. B.

193. Dlijeto

Sopotska kultura, 4900. –
4300. g. pr. Kr.
Novi Perkovci - Krčavina, 2006.

Kamen

Dužina: 6 cm

Širina: 2-2,3 cm

Dlijeto gotovo paralelnih bočnih rubova na kojima su vidljivi tragovi dodatne obrade. Sječivo je zaobljenog oblika, a tjeme nije sačuvano.

Institut za arheologiju, PN 172/1

neobjavljeno

Z. M., K. B.

194. Tesla

Sopotska kultura, 4900. – 4300. g.
pr. Kr.
Novi Perkovci - Krčavina, 2006.

Kamen

Dužina: 8 cm

Širina: 2,5-3,3 cm

Tesla sa širim distalnim rubom od proksimalnog i zaobljenog sječiva.

Institut za arheologiju, PN 172/2

neobjavljeno

Z. M., K. B.

195. Tesla

Sopotska kultura, 4900. –
4300. g. pr. Kr.
Novi Perkovci - Krčavina,
2006.

Kamen

Dužina: 7,5 cm

Širina: 4,5-5 cm

Tesla paralelnih bočnih rubova i ukošenog vrlo oštećenog sječiva.

Institut za arheologiju, PN 180

neobjavljeno

Z. M., K. B.

196. Rastirač

Sopotska kultura, 4900. – 4300. g.
pr. Kr.

Novi Perkovci - Krčavina, 2006.

Kamen, Granodiorit

Dužina: 3,5 cm

Širina: 3 cm

Visina: 3 cm

Rastirač kuglastog oblika.

Institut za arheologiju, PN 186

neobjavljeno

Z. M., K. B.

197. Tesla

Sopotska kultura, 4900.
– 4300. g. pr. Kr.

Novi Perkovci - Krčavina,
2006.

Kamen

Dužina: 4 cm

Širina: 2,7-3 cm

Tesla sa širim distalnim rubom i zaobljenim sječivom.

Institut za arheologiju, PN 214

neobjavljeno

Z. M., K. B.

198. Glačalica

Sopotska kultura, 4900.
– 4300. g. pr. Kr.

Novi Perkovci -
Krčavina, 2006.

Kamen

Dužina: 11 cm

Širina: 2-3 cm

Izdružena ručna kamena glačalica s vidljivom radnom plohom.

Institut za arheologiju, PN 216

neobjavljeno

Z. M., K. B.

199. Sjekira/bat

Sopotska kultura, 4900. –
4300. g. pr. Kr.

Novi Perkovci - Krčavina,
2006.

Kamen

Dužina: 7,5 cm

Širina: 4-5 cm

Sjekira šireg distalnog ruba koja je u sekundarnoj uporabi korištena kao bat.

Institut za arheologiju, PN 219

neobjavljeno

Z. M., K. B.

200. Sjekira

Sopotska kultura, 4900. – 4300. g.
pr. Kr.

Novi Perkovci - Krčavina, 2006.

Kamen

Dužina: 8 cm

Širina: 5-5,5 cm

Sjekira paralelnih bočnih
rubova i oštećenjima
nastalim uporabom.

Institut za arheologiju, PN 220

Marković, Botić 2006, 52

Z. M., K. B.

201. Zdjela/žrtvena posuda

Sopotska kultura,
4900. – 4300. g.
pr. Kr.

*Novi Perkovci -
Krčavina, 2006.*

Keramika

Visina: 7 cm

Promjer ruba: 20,5 cm

Visina noge: 2 cm

Konična zdjela vrlo grube fature i površine. Sačuvane dvije,
gotovo antropomorfne, noge, a moguće je da ih je bilo
četiri.

Institut za arheologiju, PN 221
neobjavljeno

Z. M., K. B.

202. Čaša

Sopotska kultura, 4900. – 4300. g.
pr. Kr.

Novi Perkovci - Krčavina, 2005.

Keramika

Visina: 7 cm

Promjer ruba: 8 cm

Promjer dna: 4,5 cm

Čaša oštećene površine, grublje fature. Vjerojatno naknadno
gorjela.

Institut za arheologiju, PN 58

Marković, Botić 2008a, 19, T.1,9

Z. M., K. B.

203. Zdjela

Sopotska kultura, 4900. – 4300. g.
pr. Kr.

Novi Perkovci - Krčavina, 2006.

Keramika

Visina: 8,5-9,7 cm

Promjer ruba: 9,5-14 cm

Promjer dna: 4,5-5,5 cm

Konična zdjela ovalnog oboda i dna, oštećene površine,
grublje fature, s urezanim trokutima ispunjenim
ubodima položenim uz liniju dna posude i vrhom
okrenutim prema obodu. Visina posude nije podjednaka
– na jednoj strani se uzdiže za više od 1 cm. Vjerojatno
sive površine, možda naknadno gorjela, u presjeku sive
boje.

Institut za arheologiju, PN 217
neobjavljeno

Z. M., K. B.

Ozalj – Stari grad

Lazo Čučković

Povoljan položaj za podizanje naselja na kamenoj hridi uz rijeku Kupu, gdje je danas Stari grad Ozalj, uočen je već krajem neolitičkog razdoblja oko 4500 godina prije Krista, odnosno u nemirnim vremenima u Panoniji kada su starije, ravničarske kulture, kao što je lenđelska, potjerane na prirodno zaštićena uzvišenja. U slučaju Ozlja riječ je o lako branjenom prostoru, omeđenom rijekom Kupom sa sjeverne strane te dubokim jarcima s istoka, juga i zapada, smještenom na izdvojenoj strmoj stijeni koja je na vrhu imala relativno prostran plato pogodan za podizanje nastambi. Možemo pretpostaviti da je ljude tada ovdje privukao u prvom redu povoljan strateški položaj hridi u već spomenutom obrambenom pogledu, ali i brojni drugi razlozi. U blizini je, na primjer, bio prijelaz (gaz) preko rijeke važan za kopneni promet. Naime tu je na položaju današnje hidrocentrale ili munjare bila posljednja veća kamena kaskada na rijeci Kupi nakon koje se otvara široka Panonska nizina i velike rijeke pogodne za plovidbu i trgovinu. Tu su i druge prednosti koje omogućavaju ugodan život poput plodnih dolina pogodnih za zemljoradnju, brdovitih predjela za stočarstvo, rijeka bogata ribom i lovišta divljih životinja. Nastambe iz neolitičkog razdoblja na Starom gradu Ozlju su bile vrlo jednostavne. Prirodna udubljenja u stijeni su bila malo dograđena i prekrivena priručnim materijalima, na primjer, suhom travom ili slamom. Stoga nema sačuvanih arhitektonskih elemenata osim nekoliko zapečenih podnica i peći ili ognjišta. Međutim, ispune tih zemunica, dubokih do dva metra, izuzetno su bogate zanimljivim pokretnim nalazima. Tako, primjerice, o prehrambenim navikama i običajima ponešto doznajemo na osnovu analize koštanih ostataka kao i brojnih ulomaka keramičkih predmeta. Nađeno je dvostruko više kostiju divljih životinja od onih domaćih iako smo očekivali da će udjel domaćih životinja biti veći s obzirom na kraj neolitičkog razdoblja kada su stočarstvo i zemljoradnja uvelike uznapredovali. To ide u prilog pretpostavci da je ove krajeva neolitizacija zahvatila vrlo kasno. Od pokretnih nalaza najbrojniji su keramički predmeti. Dosta su brojne keramičke žlice sa šupljom drškom. Nešto je manji broj

žlica s punom drškom koja često završava u obliku životinjske glave. Drugi figuralni prikazi su vrlo rijetki. Nađene su svega dvije životinjske figurice u Ozlju te jedna iznad spilje Vrlovke. Ulomci keramičkih posuda su daleko najbrojniji. Izdvajamo zdjele na visokoj nozi s jako izvijenim rubom, koje su bile izrađivane od fine crveno pečene gline te dodatno ukrašavane crvenim ili rjeđe crnim premazom te polirane do visokog sjaja. Povezujemo ih s direktnim utjecajem lenđelske kulture. Oslíkani primjerci su vrlo rijetki. Među njima su posebno zanimljivi ulomci zdjela s jako izvijenim rubom premazani bijelom bojom i oslikani crvenim linijama. Urezani motivi na keramici nisu rijetkost. Kao vrlo omiljen ukras susrećemo paralelno nizanje trostruko prelomljene linije, a često ih srećemo na lokalitetima Ozalj, Vrlovka, Hrsina, Dubovac i na nekoliko nalazišta u susjednoj Beloj krajini u Sloveniji. Nedaleko Ozlja nalazi se i špilja Vrlovka u kojoj je pronađen materijal gotovo identičan onome iz Ozlja. Nalazi iz same špilje pokazuju da je mogla biti korištena u kultne svrhe. Iznad same špilje je, pak, bilo veće kasnoneolitičko naselje koje tek treba istražiti.

U kontekstu događanja na kraju neolitičkog razdoblja, a na osnovu nalaza keramičkih predmeta uočavamo dobru povezanost ozaljskog kraja s udaljenim krajevima. Najbrojnije su paralele s lenđelskom kulturom u Mađarskoj (Težak-Gregl 1993b, 2005), a nisu rijetki niti nalazi koji potvrđuju kontakte s jadranskim neolitičkim kulturama kao što su ulomci koji pripadaju hvarskoj kulturi. U nešto mlađem eneolitičkom (bakreno doba) razdoblju sve se više susreću primjerci srodni lasinjskoj kulturi. Ukupno uzevši materijal prikupljen arheološkim iskopavanjima pokazuje da nije bilo nekih značajnijih promjena između neolitičkog i eneolitičkog razdoblja već, dapače, uočavamo vrlo slične nalaze koji upućuju na mogućnost da je ovdje i u široj okolici egzistirala jedna zasebna kulturna skupina koju možemo nazvati Ozaljskom kulturom ili ozaljskom grupom lenđelske kulture, a koja objedinjuje osobitosti kasnoneolitičke lenđelske kulture i ranoeneolitičke lasinjske kulture.

204. Posuda

Lendelska kultura
Ozalj

Keramika, kopija
Visina: 21 cm

Promjer ruba: 16,5 cm

Duboka bikonična posuda s niskim prstenastim vratom. Na ramenu posude nalazi se ukras izveden urezivanjem

i ubadanjem. Izmjenjuju se polja od po sedam okomitih urezanih linija i po tri vodoravna niza uboda. Donji dio posude je blago uvučen.

Odsjek za arheologiju, Filozofski fakultet u Zagrebu
neobjavljeno

A. Đ.

205. Zdjela

Lendelska kultura

Ozalj

Keramika, kopija

Visina: 10,5 cm

Promjer otvora: 14,5 cm

Bikonična zdjela blago izvučenog

ruba s dvije trakaste ručke koje idu od ruba do ramena.

Odsjek za arheologiju, Filozofski fakultet u Zagrebu

Težak-Gregl 2005, 161:28

A. Đ.

206. Zdjela na nozi

Lendelska kultura

Ozalj

Keramika, kopija

Visina: 21,5

Promjer ruba: 25,5

Bikonična zdjela na visokoj,

koničnoj nozi.

Odsjek za arheologiju, Filozofski

fakultet u Zagrebu

Težak-Gregl 1993b, 165-181, T.2/2.

A. Đ.

Pepelana – Lug i Razlivlje

Kornelija Minichreiter

Višeslojno prapovijesno naselje Pepelana nalazi se u zapadnom dijelu Slavonije oko 20 km jugoistočno od Virovitice, u dolini rječice Brežnice, na prijevoju Bilogore između Podravine i Posavine. Godine 1985. tadašnji Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture iz Osijeka (današnji Konzervatorski odjel u Osijeku) i Gradski muzej u Virovitici pod stručnim vodstvom dr. sc. Kornelije Minichreiter, proveli su zaštitna arheološka istraživanja na trasi plinovoda Suhopolje – Pepelana i otkrili kompleks višeslojnih prapovijesnih naselja koja su se prostirala na površini od 1000m x 800m. Prema površinskim nalazima naselja su bila izgrađena na dva izdužena brežuljka (horizontalna stratigrafija) koji se spuštaju u dolinu Brežnice gdje se nalazio veliki tel s devet stambenih horizonata neolitičkih i eneolitičkih kultura.

Na brežuljku u istočnom dijelu lokaliteta, na trasi plinovoda otkriven je dio naselja starčevačke kulture. Istraženi dio zemunice, izrazito velikih dimenzija, 25m x 10 m imao je tlocrtni oblik okrenutog slova T sa širokim južnim i središnjim prostorom te istočnim, sjevernim i zapadnim krakom. U istočnom dijelu središnjeg zemuničnog prostora bio je hodnik dimenzija 5m x 1,5m koji je trima stubama povezivao južni niži dio, „prizemlje“, sa sjevernim višim dijelom „katom“ (visinska razlika je 1 m, jer je ukopana u brežuljak). Iz središnjeg dijela hodnika ulazilo se preko jedne stepenice u istočnu prostoriju zemunice, dok se trima ulazilo u sjeverni i središnji dio, koji je bio povezan sa zapadnim prostorijama. U južnom nižem prostoru zemunice bila je dublja ukopana jama za otpatke, ispunjena ulomcima keramike, a na istočnoj strani veliko ognjište promjera 1,5 m, debljine 30 cm. Nasuprot njemu uza zapadni rub zemunice u polukružnoj niži otkriveni su ostatci ljudskog kostura pokopanog u skvrčenom položaju i okrenutoga prema središtu zemunice. U zapadnim su prostorijama uz rub zemunice bile ukopane dvije izdužene jame (3,10m x 0,25 m) u kojima su najvjerojatnije stajali okomiti tkalački stanovi., na što upućuju nalazi glinenih utega i glinenoga kalema u tom prostoru. U sjevernom i središnjem dijelu pronađeni su nizovi rupa od okomitih drvenih stupova koji su bili dio krovne konstrukcije. Sjeveroistočno uza zemunicu otkrivene su dvije plitke radne jame ukopane 20 cm, a nedaleko od njih nizovi rupa od tanjih kolaca ukopanih u malim razmacima (10-15 cm). Namjenu tih objekata teško je odrediti, no postoji mogućnost da su služili kao držači za sušenje ribarskih mreža ili mesa, riba i sl. Najbrojniji inventar starčevačke zemunice bilo je keramičko posuđe – lonci, zdjele, zdjele na nozi poluloptasta oblika te neki primjerci posuda s blagim bikoničnim prijelomom na truhu i zadebljanim dnom. Grubo posuđe ukrašavano je raznoliko – kaneliranim dekorativnim i pravim barbotinom, plastičnim naljepcima, prevlačenjem snopom grančica, trakama s otiscima prsta i

raznolikim impreso ukasima (utiskivanje prstom, noktom, štipanje dvama prstima). Na slikanom posuđu prevladavaju pravocrtni motivi u raznolikim kombinacijama – vodoravne crte ispod oboda, snopovi okomitih i kosih crta, motiv mreže i viseći trokuti. Slikani motivi prekrivaju cijelu površinu posude, a izvedeni su većinom nakon pečenja. Pastozno je oslikan mali broj ulomaka, a većina ih je obojena lazurnim premazom. Površina posuda je glačana s vanjske i unutrašnje strane, a boja prirodne podloge varira od svijetlosmeđe preko crvenosmeđe, crvene, tamnocrvene do tamnosmeđe, dok su motivi izvedeni tamnosmeđom bojom (jedan primjerak bijelom bojom). Posebno je vrijedno otkriće dijelova žrtvenika četvrtasta postolja na kojem je najvjerojatnije bio kip Božice Majke, a dvostruke urezane crte na njezinim leđima označavale su ukras na odjeći ili ukrasne trake koje su joj visjele s glave. Slično oblikovan žrtvenik otkriven je u Makedoniji na lokalitetu Cerju kraj Skoplja. Pored keramike u zemunicama i jama nađeni su i predmeti od kamena; odbojci, nožići, pilice, strugala, jezgre i polirane sjekire.

Keramičko posuđe starčevačkog naselja u Pepelani pokazuje posebnost razvitka starčevačke kulture u zapadnom dijelu Hrvatske. Prevlast kaneliranog barbotina pri ukrašavanju gruboga posuđa, znatan udio kaneliranog dekorativnog barbotina, malo naznačen bikonitet finog posuđa te malobrojni lučno oslikani motivi pokazuju osobine klasičnog stupnja spiraloida A starčevačke kulture u istočnoj Slavoniji. Međutim velika brojčana prednost linearnih motiva nad lučnima omogućila je izdvajanje toga materijala u poseban stupanj linear C, koji se razvijao u zapadnoj Slavoniji za vrijeme trajanja spiraloid A stupnja u Baranji i istočnoj Slavoniji. Nakon završetka zaštitnih radova na trasi plinovoda tijekom 1985.g. obavljeno je pokusno sondiranje tela gdje je otkriveno devet horizonata u vertikalnom slijedu. Najdonji sloj pripada starčevačkoj kulturi, sloj iznad njega korenovskoj kulturi srednjeg neolitika. Sloj iznad pripada brezovljanskom tipu sopotske kulture. Taj sloj nalazi se na dubini 2,40-2,80 (3,20) m. Horizonti iznad ovoga nalaze se na dubini od 1,00 (1,40)-2,40 m, a obuhvaćaju kasni sopotski stupanj 3 (sopotski tip Pepelana), te 2 horizonta sopotske kulture 4. stupnja (rani eneolitik, vjerojatno tip Seče). Iznad ova tri horizonta slijede 3 sloja lasinjske kulture (dubina 0,00-1,00 (1,40m). U prvoj objavi datuma s Pepelana kada je analiziran uzorak ugljena između horizonta sopotskog stupnja 3. (sopotskog tipa Pepelana) i stupnja 4. (tip Seče) dan je samo kalibrirani datum 4000 BC; nekalibrirani datum iznosi 5850±130 BP. Novo kalibrirane datuma korištenjem programa OxCal 3.10 iznosi: 4780.±4580. BC (1σ = 68,2%) te 4850.±4460. (2σ = 95,4%). tel u Pepelani, kao najzapadniji u južnopanonskim prostorima, prikazuje kronološku sliku neolitika i eneolitika

zapadnoslavonskih prostora. Osim toga Pepelana je tipičan predstavnik tela na kojem je starčevačka kultura začetnik dugotrajnog naseljavanja što traje od ranog neolitika do ranog

brončanog doba. Istodobno ovaj tel svjedoči o ekonomskoj i političkoj nadmoći Pepelane kao upravnoga središta šire gospodarske regije.

207. Žrtvenik

Starčevačka kultura
Pepelana - Lug 1985.g.

Keramika

Dužina: 30 cm

Širina: 11,5 cm

Dio žrtvenika četvrtasta postolja, ukrašen urezanim linijama i udubljenjima. Recipijent i donji dio žrtvenika nedostaju.

Gradski muzej Virovitica

Minichreiter 1990a, 25, sl. 4; Minichreiter 1992a, T.4

K. M.

208. Minijaturna posuda/igračka

Sopotska kultura, Seče tip
Pepelana - Lug, 1985.

Keramika

Visina: 11 cm

Promjer ruba: 6 cm

Manja kuglasta posudica oker boje i debljih stijenki s ukrasom bradavičastog, šiljastog ispupčenja u donjem dijelu trbuha i s dvije rovašene linije u donjem dijelu posude.

Gradski muzej Virovitica, 1950

Minichreiter 1990b, 33, sl.6; Salajić 2013, kat. br. 349

S. S.

209. Zdjela s izljevom

Sopotska kultura, Seče tip
Pepelana - Lug, 1985.

Keramika

Visina: 5,3 cm

Promjer ruba: 10,8 cm

Promjer dna: 5,9 cm

Konična posuda ravnog dna s kljunastim izljevom.

Gradski muzej Virovitica, 1951

Salajić 2013, kat. br. 348

S. S.

210. Figurina

Sopotska kultura, Seče tip
Pepelana - Lug, 1985.

Keramika

Visina: 8,6 cm

Širina trbuha: 3 cm

Stupasta figurina tamno sive boje, valjkastog oblika sa stiliziranim tijelom i oštećenom glavom.

Gradski muzej Virovitica, 2706

Minichreiter 1990b, 33, Sl.17:9; Salajić 2013, kat. br. 344

S. S.

211. Figurina

Sopotska kultura, Seče tip
Pepelana - Lug, 1985.

Keramika

Visina: 7,6 cm

Širina tijela: 4,9 cm

Zoomorfna figurina s ptičjim licem i tragovima slikanja smeđe boje i crnog oslikavanja paralelnim linijama po tijelu.

Gradski muzej Virovitica, 2705

Minichreiter 1990b, 33, Sl.17:1; Salajić 2013, kat. br. 343

S. S.

212. Privjesak

Sopotska kultura, Seče tip
Pepelana - Lug, 1985.

Kamen

Visina: 3,8 cm,

Širina donjeg dijela: 2 cm

Valjkasti kameni privjesak s rupom zelenkaste boje, prošaran tamno-zelenim žilicama.

Gradski muzej Virovitica, 2691

Minichreiter 1990b, 33, Sl. 17:4; Salajić 2013, kat. br. 345

S. S.

213. Zdjela

Sopotska kultura, Seče tip
Pepelana - Lug, 1985.

Keramika

Visina: 8 cm

Promjer ruba: 13 cm

Promjer dna: 6 cm

Bikonična posuda smeđe boje i ravnog dna s ukrasom dvije plitko urezane cik cak linije postavljene od ruba do dna posude.

Gradski muzej Virovitica, 1948

Salajić 2013, kat. br. 340

S. S.

Poljana – Poljana III

Kristijan Paskojević

Arheološki lokalitet AB 14 Poljana-Poljana III smješten je 860 m jugoistočno od centra mjesta Poljana tik uz južnu stranu željezničke pruge Banova Jaruga-Lipik. Lokalitet se proteže u smjeru I-Z u svojoj punoj dužini od 1200 m, a smješten je na obrađenim i neobrađenim poljoprivrednim površinama, pašnjacima, a također jednim svojim dijelom prolazi pokraj kuća i kroz dvorišta na južnoj periferiji naselja Poljana. Na položaju kraj stacionaže 18+900 teren se lagano uzdiže i ostaje u toj ravnini sve do svog kraja. Topografski zanimljivi markeri lokaliteta AB 14 su i šumarak na kraju terena kraj stacionaže 19+600, te manji potočić Krivajac koji je smješten uz taj isti šumarak. Geološki gledano, tlo na kojem je smješten lokalitet čini aluvijalni sediment većih pritoka Save svijetlo i tamnosmeđe boje, koji je specifičan za močvarna područja sjeverozapadne Hrvatske.

Zaštitno arheološko istraživanje na lokalitetu AB 14 Poljana-Poljana III započelo je strojnim iskopom sterilnog humusnog sloja debljine 40 cm duž površine čitavog lokaliteta. Već pri samom početku strojnog iskopa počeli su se javljati rezultati, odnosno arheološki ukopi u zdravici koji su upućivali na mogućnost postojanja bogatog arheološkog lokaliteta. Iako kružnog oblika i manjih dimenzija, u ukopima su bili prisutni ulomci grube neornamentirane keramike, te primjese ljepa i gara. Kombinacija ovih triju elemenata (keramika, ljep i gara) se pojavljuje u velikom broju ukopa duž čitavog lokaliteta. Oko stacionaže 19+365 počeli su se javljati i ukopi većih dimenzija,

a sama koncentracija arheoloških ukopa se znatno povećala u odnosu na prethodni dio lokaliteta. Oblikom i dimenzijama uglavnom su to bili nepravilni i kružni ukopi različitih dimenzija (manji, srednji, veliki), te kanalići koji su vrlo često prolazili čitavom širinom arheološke sonde. Također, evidentirana je i nekolicina arheoloških slojeva (SJ 09, 80, 282, 357, 358) u kojima je evidentirana veća koncentracija neornamentirane keramike i ljepa. Osim toga, karakteristični su i pojavom učestali bili nepravilni ukopi većih dimenzija koji su vrlo često imali više unutarnjih jama (dna), te se čitav ukop stepenasto spušta prema dnu (ili više njih). Oblik ovih ukopa je vrlo teško opisati; neki od njih imaju „potkovast“ oblik, dok su drugi eliptoidni, ili pak nalikuju na više međusobno povezanih kanala. Ono što je zajedničko ovakvim ukopima je činjenica kako svi prolaze čitavom širinom arheološke sonde, što i ne čudi ako se uzme u obzir relativno mala širina iste od samo 2 metra. Zaštitno arheološko istraživanje na lokalitetu AB 14 Poljana-Poljana III provedeno u sklopu izgradnje Magistralnog plinovoda Kutina-Dobrovac 2012.g. urodilo je rezultatima za koje se sa sigurnošću može reći kako ukazuju na postojanje bogatog višeslojnog arheološkog nalazišta na ovom položaju. Kao najinteresantniji arheološki pronalazak izdvajaju se već spomenuti nepravilni ukopi većih dimenzija u kojima je identificiran inače rijedak keramički materijal korenovske kulture, a najvjerojatnije je kako ti ukopi predstavljaju objekte stambene ili neke druge namjene (primjerice radionica).

S obzirom na veliku koncentraciju nalaza, slobodno se može kazati kako je na ovom lokalitetu upravo korenovska faza materijalom najzastupljenija. Osim neolitičke korenovske kulture, u manjoj mjeri je prisutan materijal lasinjske faze, a također su evidentirani i neornamentirani keramički ulomci koji bi se po načinu izrade mogli svrstati u srednji vijek. Keramika pronađena na lokalitetu je prilično fragmentirana i vrlo često dolazi bez ornamenta. Grubi ulomci crne, crvene te sivkaste i oker boje vrlo često imaju razne primjese kalcita i kvarcita. Što se tiče prepoznatljivih korenovskih elemenata, njih u prvom redu predstavlja par dobro očuvanih keramičkih nožica od koje su neke ornamentirane prepoznatljivim paralelnim linijama koje često tvore motive trokutastih žljebova, motiva specifičnog za korenovsku kulturu. Isti motivi pojavljuju se i na

mnogobrojnim ulomcima crne boje i finije izrade. Osim keramičkog, pronađeno je i dosta litičkog materijala; bruseva, nožića, dijelova žrvnjeva, te jedna lijepa glačana sjekira bez rupe za nasad. U nekim većim ukopima (objektima) evidentirani su ostaci željezne troske, a kućni ljep, kao i ostaci podnice su također dosta učestali, te dodatno potvrđuju veliku vjerojatnost postojanja ostataka korenovskog naselja na ovom lokalitetu.

Lokalitet Poljana-Poljana III je treće u nizu novootkrivenih korenovskih arheoloških nalazišta na trasi Magistralnog plinovoda Kutina-Dobrovac. Zbog dobrih rezultata i mogućih novih arheoloških spoznaja, od ključne je važnosti provedba sustavnog arheološkog istraživanja na ovom lokalitetu.

214. Žrvanj

Korenovska kultura
Poljana - Poljana III, 2012.

Kamen, metamorfna stijena

Dužina: 22 cm

Širina: 11,3 cm

Debljina: 3,4 cm

Plosnati duguljasti ulomak kamenog žrvnja sive boje.

Privremena pohrana Geoarheo d. o. o.

neobjavljeno

K. P.

215. Sječivo

Korenovska kultura

Poljana - Poljana III, 2012.

Kamen

Dužina: 6,1 cm

Širina: 1,5 cm

Debljina: 0,2 cm

Sječivo trapezoidnog presjeka i pravilnih paralelnih rubova.

Privremena pohrana Geoarheo d. o. o.

neobjavljeno

K. P.

216. Rastirač

Korenovska kultura

Poljana - Poljana III, 2012.

Kamen, metamorfna stijena

Dužina: 11 cm

Širina: 8,5 cm

Debljina: 5,7 cm

Rastirač nepravilnog oblika s jasno vidljivim radnim ploham, izrađen na oblutku.

Privremena pohrana Geoarheo d. o. o.

neobjavljeno

K. P.

Samatovci

Ana Đukić

Lokalitet Samatovci nalazi se u istočnoj Hrvatskoj, točnije, oko 15 km zapadno od grada Osijeka. Pokretni arheološki materijal pohranjen je u Arheološkom muzeju u Zagrebu, kamo je postepeno dolazio u razdoblju između 1895. i 1906. godine kao dar grofa G. Normanna Ehrenfelsa (Drechsler-Bižić, 1956). Samo nalazište je slabo poznato, odnosno o njemu nema gotovo nikakvih podataka niti terenske dokumentacije koja bi olakšala interpretaciju i dataciju nalaza. Ipak, provedene su analize lomljevine i glačanog kamenog, kao i keramičkog materijala s lokaliteta, te je, na temelju rezultata tih analiza, naselje datirano u vrijeme neolitičke sopotske kulture. Pokretna građa s nalazišta u Samatovcima uključuje keramički materijal, zatim koštane i rukotvorine od lomljevine i glačanog kamena. Kamene nalazi predstavljaju ujedno i najbrojniji skup takvih nalaza s područja Republike Hrvatske koji je pripisan sopotskoj kulturi. Lomljevina se sastoji od odbojaka, sječiva, jezgri i krhotina, a od alatki su najzastupljenija sječiva s obradom i grebala. Analizom materijala sa sopotskog lokaliteta Slavča ustanovljeno je da se inicijalna priprema sirovine odvijala van naselja, dok se sama obrada odvijala u naselju (Karavanić, Šošić 2004). Sličan postotak iste vrste

nalaza s lokaliteta Samatovci navodi na istovjetan zaključak. Ipak, veliki broj kamenih predmeta, od oblutaka do djelomično i potpuno obrađenih alatki otvara mogućnost da je naselje na Samatovcima bilo neka vrsta radioničkog centra. Sa Samatovaca potječu i alatke abrazivne površine koje uključuju rastirače, bruseve i jedan žrvanj, te glačane kamene alatke, odnosno razne tipove batova, plosnatih trapezastih sjekira, tesli, dljeteta, klinova i sjekira s rupom za nasad drške (Balén, Balén, Kurtanjek 2002; Balén, Burić 2006). Možda najzanimljiviji dio inventara iz Samatovaca predstavljaju predmeti izrađeni od opsidijana, odnosno vulkanskog stakla. Većina kamenih artefakata s lokaliteta izrađena je od lokalnih vrsta kamena koje su lako dostupne i koje su u neposrednoj blizini lokaliteta, za razliku od opsidijana kojega treba promatrati kao luksuzan materijal nabavljan iz udaljenih krajeva. On je, u svakom slučaju, pokazatelj vrste trgovine ili razmjene među udaljenim populacijama. Sve navedeno pokazuje važnost ovog lokaliteta za proučavanje svih faza neolitičke sopotske kulture, a osobito korištenja kamenih sirovina za izradu alatki.

217. Zvezdoliki kalemovi

Sopotska kultura, 5. tisućljeće pr. Kr.
Samatovci

Keramika
Težina: 477 g
Deset

zvezdolikih
keramičkih
kalemova sa
šest krakova.
Grube fature,
svjetlije smeđe-oker boje.

Arheološki muzej u Zagrebu, P-415
neobjavljeno
A. Đ.

218. Mala sječiva od opsidijana

Sopotska kultura, 5. tisućljeće pr. Kr.
Samatovci

Opsidijan
Težina: 35 g
Sto dvadeset i devet
malih sječiva od
opsidijana. Na
nekim komadima
vidljiva je okorina.
Arheološki muzej u
Zagrebu, P-264
neobjavljeno
A. Đ.

219. Jezgre od opsidijana

Sopotska kultura,
5. tisućljeće pr. Kr.
Samatovci

Opsidijan
Težina: 93 g
Četrdeset i jedna jezgra za
proizvodnju malih sječiva i
odbojaka od opsidijana. Na nekim
komadima vidljiva je okorina.
Arheološki muzej u Zagrebu, P-267
neobjavljeno
A. Đ.

220. Lomljevina od opsidijana

Sopotska kultura, 5.
tisućljeće pr. Kr.
Samatovci

Opsidijan
Težina: 182 g
Dvjesto dvadeset i dva
različita artefakta
od opsidijana
(odbojci, alatke, otpad
od proizvodnje). Na nekim
komadima vidljiva je okorina.
Arheološki muzej u Zagrebu, P-261
neobjavljeno
A. Đ.

221. Zoomorfna figurina

Sopotska kultura, 5. tisućljeće pr. Kr.
Samatovci, dar 1898. god.

Keramika

Dužina: 5,2 cm,

Keramička figurica životinje (teleta ?).

Arheološki muzej u Zagrebu, P-384

Drechsler-Bižić 1956, T.XIII:76; Balen 2009a, 35, kat. br. 73.

J. B.

Sarvaš – Gradac

Dragana Rajković

Nalazište Sarvaš nalazi se 15 km istočno od Osijeka na desnoj obali mrtvog rukavca Drave, na blago valovitom području koje se nastavlja sve do Daljske planine. Lokalitet se nalazi na sjeverozapadnom rubu sela, na istaknutom položaju nepravilnog oblika, smještenog na nadmorskoj visini od 95 do 100 m (Balen 2005a, 15). Riječ je o lokalitetu tipa tel, dimenzija 175x155 m nastalim uzastopnim nastanjivanjem od ranog neolitika tijekom gotovo cijele prapovijesti koji se od okolnog područja izdiže 9 m, a svojom sjevernom stranom okomito ruši u 15 m niži riječni rukavac (Šimić 2006c, 230). Za bogato arheološko nalazište na Vlastelinskim brijegu u Sarvašu (današnji Gradac) saznalo se krajem 19. stoljeća kada su se pri obnavljanju vinograda od 1890. do 1895. godine pojavljivali raznovrsni prapovijesni predmeti. Primjerci vučedolske keramike dospjeli su tada u Zagreb, Beč i Berlin, a ubrzo potom ovaj važan lokalitet je ušao u stručnu literaturu. Prvu znanstvenu obradu materijala dao je M. Hoernes (Hoernes 1901, 276, fig. 24-46), a o njemu su pisali i M. Wosinsky (Wosinsky 1904, 43), G. Childe (Childe 1929, 210), P. Reinecke, V. Hoffler i drugi. Nedugo nakon otkrića nalazišta, potkraj 19. stoljeća, na Vlastelinskom brijegu iskopavao je osječki trgovac i ljubitelj starina C.F. Nuber. S tog iskopavanja ne postoji dokumentacija, a keramika, najvećim dijelom vučedolske kulture, pohranjena je u Muzej Slavonije (Balen 2005a, 15). Prvo veće arheološko iskopavanje proveo je njemački arheolog R. R. Schmidt od 1942. do 1943. godine. Arheološkim istraživanjem iskopana je sonda veličine 700 m², o samom istraživanju postoji vrlo malo pisanih tragova, a Schmidt je objavio tek kraći izvještaj (Schmidt 1945, 127-131). Zbog okolnosti II. Svjetskog rata, ali i inicijative R. R. Schmidta, građa je spakirana i usmjerena prema Njemačkoj. To je, naime spriječeno te je materijal najprije vraćen u Beograd, a potom u Zagreb, nakon čega je jedan dio pripao Arheološkom Muzeju u Zagrebu, a drugi Muzeju Slavonije Osijek. Rukopis završene publikacije o Sarvašu i cjelokupna dokumentacija, osim bloka sa stratigrafskim jedinicama, izgorjeli su. U literaturi se spominje da je dokumentacija izgorjela pri bombardiranju potkraj rata, tako da je i Schmidt u monografiji „Die Burg Vučedol“ objavio tek kratak izvještaj o provedenim istraživanjima, objavivši tek nekoliko predmeta te stratigrafiju sjevernog profila. Ostala sačuvana dokumentacija dospjela je kod V. Miložića u Heidelbergu. Na toj osnovi, Miložić je dao pregled iskopavanja na Sarvašu, a objavljeno je malo nalaza, uglavnom starčevačkog i vučedolskog (Miložić 1949, 79). Na temelju te dokumentacije S. Dimitrijević je napravio reviziju istraživanja te utvrdio stratigrafiju nalazišta zaključivši kako su podaci prikupljeni prilikom istraživanja gotovo beskorisni, jer je u pojedinim istraženim blokovima došlo do uleknuća slojeva velikih dimenzija: tako na dubini od 2 m uleknuće iznosi 12 m, a

uleknuće pripisuje prirodnom tektonskom slijeganju, za razliku od oprečnih mišljenja koja su se pojavila tijekom istraživanja, a to je postojanje latenskog obrambenog opkopa. Na temelju intaktnih blokova donio je stratigrafiju: razdoblju neolitika pripadaju starčevačka i sopotska kultura, razdoblju eneolitika badenska, kostolačka i vučedolska kultura, razdoblju ranog brončanog doba vinkovačka kultura i južnotransdanubijska inkrustrirana keramika, srednjem brončanom dobu kultura Belegiš I, kasnom bronačnom dobu kultura Belegiš II i kultura polja sa žarama te mlađem željeznom dobu keltsko-latenska kultura. Osim prapovijesnih slojeva, ustanovio je postojanje rimskog i slavenskog horizonta (Dimitrijević 1968, 27). U godinama koje su slijedile Sarvaš je isparceliran, pretvoren u vikend – područje i podijeljen na više vlasnika, a 1972. godine zaštićen je kao prapovijesni, antički i srednjovjekovni arheološki lokalitet.

Manje arheološko istraživanje, odnosno sondiranje provedeno je 1985. godine, a radove je vodila kustosica Muzeja Slavonije J. Šimić. Dvjesto sondama od po 5 x 5 m, otvorena je površina od 50 m². Sonde su postavljene ispod južnog ruba platoa. Prva sonda kopana je do dubine od 3,20 m, kada se kopanje moralo prekinuti. Sadržavala je keramiku iz različitih prapovijesnih kultura, te rimskog razdoblja, a materijal je bio izmiješan na svim dubinama. Druga sonda nalazila se na samom podnožju platoa i sadržavala je sopotski i vučedolski materijal, te nalaze ranog i kasnog brončanog doba (Šimić 1992, 31, 34). Istraživanjem 1986. godine također pod vodstvom Muzeja Slavonije (J. Šimić) i Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Osijeku (K. Minichreiter) obavljeno je zaštitno iskopavanje pri kopanju temelja vikendice. Kulturni sloj sezao je do dubine od 4,50 m (Šimić 1992, 31, 35). U kasnijim razdobljima lokalitet Gradac bio je predmetom mnogih terenskih obilazaka te je svaki put utvrđena velika količina površinskog arheološkog materijala, ali i devastacija lokaliteta. Cjelokupna arheološka građa do danas nije objavljena.

Zagrebačku cjelinu Schmidtovih istraživanja objavila je J. Balen u monografskom djelu „Sarvaš neolitičko i eneolitičko naselje“ dok je osječki dio materijala sporadično objavljivao u stručnoj i znanstvenoj arheološkoj literaturi. Kada se zbroji ukupna količina materijala iskopanog na ovom lokalitetu, odnosno 541 predmet pohranjen u Arheološkom muzeju u Zagrebu i oko 6000 predmeta pohranjenih u Muzeju Slavonije, dobije se vrlo jasna slika kako se radi o iznimno velikoj količini različitih pokretnih nalaza.

Najstariji kulturni sloj pripada starčevačkoj kulturi, koja je i u dokumentaciji R.R. Schmidta izdvojena i prepoznata kao zasebna kulturna jedinica. On navodi dva sloja: Ia- na dubini od 8,20 do 7,40 m i Ib- na relativnoj dubini od 7,40 do

4,90 m (Schmidt 1945, 129). S. Dimitrijević je ustanovio da najviše starčevačkih nalaza potječe iz blokova A i B. U bloku B nalazi potječu iz dubine 5,80-4,80 m, a u bloku A na istim dubinama (7,30-4,30 m) osim starčevačke javlja se i sopotska keramika. Organizacija naselja i tipovi naseobinskih objekata nisu nam poznati, a iz Schmidtova navoda znamo da je riječ o zemunicama („neolitische siedlung mit grubenhäuser“). Schmidt je objavio svega 6 keramičkih posuda te 4 motiva izvedena slikanjem (Schmidt 1945, 129).

S. Dimitrijević isprva nalaze iz Sarvaša datira u spiraloid A stupanj starčevačke kulture (Dimitrijević 1968; 27). Međutim, u kasnijim objavama nalaze stavlja u girlandoid stupanj, što je i mišljenje Z. Markovića (Marković 1994, 71). Prema K. Minichreiter nalazi iz Sarvaša pripadaju linear B i girlandoid stupnju (Minichreiter 1992c, 22).

Sarvaški plato nakon nosilaca starčevačke naseljavaju nosioci sopotske kulture. U vrijeme Schmidtova iskopavanja sopotska kultura nije postojala kao izdvojena pojava, ali Schmidt izdvaja sloj II na dubini od 4,90 do 3,60 (4,00) m te ga atribuirao kao neolitičko naselje (Schmidt 1945, 129). Za isti taj sloj Milojčić uvodi termin slavonsko-srijemska kultura (Milojčić 1949, 82). Dimitrijević je sopotski horizont odredio od dubine od 5,50 m, te ga stavio u I-A i I-B stupanj, a u kasnijim objavama ga određuje od 4,50 do 6,00 m, odnosno do zdravice te pretpostavlja dva sopotska horizonta, koje je smjestio u I-B i II

222. Ulomak posude s ljudskim prikazom

Starčevačka kultura
Sarvaš, 1942. - 1943.

Keramika
Dužina: 13,6 cm
Širina: 14 cm
Ulomak vrlo velike posude
grube fature s reljefnim
prikazom shematiziranog
ženskog lika.

Muzej Slavonije Osijek, MSO-11067
Schmidt 1945, 128, sl. 74:4; Šimić 1995, 9, kat.br. 2.1;
Težak-Gregl 1998, 72; Minichreiter 1992c, sl. 21, 8;
Minichreiter 2000c, 5-15, sl.3.

D. R.

223. Lonac

Starčevačka kultura
Sarvaš, 1942. - 1943.

Keramika
Visina: 42,6 cm
Promjer ruba: 30 cm
Promjer dna: 13,2 cm
Lonac zaobljena tijela
i cilindrična vrata.
Ukrašen barbotinom,
svijetlosmeđe boje.
Na trbuhu i pri dnu
posude nalazi se pet
parova plastičnih
izbočina.

Arheološki muzej u Zagrebu, P-7194

Schmidt 1945, 128, sl. 74:1; Minichreiter 1992c, sl. 21, 1;
Balen 2005a, 66, kat. br. 1.

J. B.

224. Lonac

Sopotska kultura
Sarvaš, 1942. - 1943.

Keramika
Visina: 30 cm
Promjer ruba: 26 cm
Promjer dna: 20 cm

Keramički lonac bikonično
profiliranog tijela i izvijena
ruba. Na bikonitetu se
nalaze dvije tunelaste ručke.

Oker boje, uglačane površine.
Muzej Slavonije Osijek, MSO-11260
neobjavljeno
D. R.

bikonično profiliranog tijela i niskog valjkastog vrata.
Ukras, izveden otiscima prsta, nalazi se ispod ruba.
Tamnosive, gotovo crne boje i djelomično uglačane
površine.

Muzej Slavonije Osijek, MSO-11157
Schmidt 1945, 128, sl. 74: 2.
D. R.

226. Zoomorfna figurina

Sopotska kultura
Sarvaš, 1986.

Keramika
Dužina: 4,3 cm
Širina: 4,2 cm
Debljina: 2,2 cm

Ulomak zoomorfne figurine sa
zašiljenim ušima i izduženom
njuškom. Tamnosmeđe boje,
uglačane površine.

Muzej Slavonije Osijek, MSO-AP-P-1704
Šimić 2012, 122.
D. R.

225. Zdjela

Sopotska kultura
Sarvaš, 1942. - 1943.

Keramika
Visina: 36 cm
Promjer ruba: 52 cm
Promjer dna: 24 cm
Zdjela većih dimenzija,

Slavča - Nova Gradiška

Marija Mihaljević

Prapovijesno nalazište Slavča smjestilo se na brežuljku 1,5 km sjeverno od Nove Gradiške te 1 km južno od Cernika. Sredinom zaravnjenog platoa, promjera 45 x 85 m, ide katastarska međa k.o. Nova Gradiška i k.o. Cernik. Lokalitet je gradinskoga tipa, na položaju gdje južni obronci Psunja prelaze u posavsku ravnicu. Sa svoje sjeverne i istočne strane strmo se spušta prema potoku Šumetlici, s južne i zapadne nešto blaže prema ravnici, a sa svojom nadmorskom visinom od 240,61 m pruža odličan pogled na okolnicu i okolne komunikacije koje vode prema Požegi.

Prve spoznaje o nalazištu Slavča iznosi 1907. godine Đuro Szabo, muzealac-konzervator koji je prigodom terenskog pregleda prikupio više nalaza i poslao ih u Zagreb tadašnjem ravnatelju muzeja Josipu Brunšmidu (danas Arheološki muzej u Zagrebu).

Budući da je cijela južna strana stoljećima bila pod vinogradima, dubokim oranjem na površinu su dospijevali brojni fragmenti keramike, kućnog lijepa, mikrolita i drugih predmeta. Nalaze su selektivno skupljali brojni amateri, a neki su ih poslije darovali Zavičajnom muzeju u Novoj Gradiški. Kao posebnog sakupljača ističemo Mila Nardellija, pokojnog novinara, koji je nalaze darovao Gradskom muzeju Nova Gradiška (tada ZMNG) i to preko tisuću mikrolita, nekoliko kamenih sjekira, čitavih i polomljenih i veću količinu keramike, selektiranu po vlastitim kriterijima. 1989. godine, prilikom iskopavanja temelja za gradnju antenskog stupa na Slavči,

djelatnici ZMNG skupili su veću količinu keramike i litičkog materijala te su u profilu uočili kulturne slojeve i presječne jamske objekte.

Pokusna arheološka istraživanja pokrenuta su 1997. pod vodstvom Snježane Vrdoljak s Odsjeka za arheologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Nakon toga su nastavljena sustavna arheološka iskopavanja, od 1999. pod vodstvom Arheološkog odjela Gradskog muzeja Nova Gradiška (voditeljica Marija Mihaljević 1999.-2012.). Sustavnim arheološkim iskopavanjima otkriveno je naselje sopotske kulture, brezovljanskog tipa sopotske kulture, lasinjske, kostolačke i vučedolske kulture. Navedene kulturne skupine živjele su u poluukopanim jamskim objektima. Istraženi jamski objekti sopotske kulture na nalazištu Slavča su različitih oblika i namjena. Veći jamski objekti su nepravilnih ovalnih i bubrežastih oblika uz koje je sklop manjih, pliće ukopanih jama, kao i neki natkriveni prostori na otvorenom. Sklop jama okruživan je obrambenim rovom, koji je uz obrambenu funkciju služio i kao radni prostor. U jamskim objektima nađen je brojna pokretni arheološki materijal: žrnjevi, keramika, litika, kućni lijep, ognjišta i dr. Među pokretnim keramičkim nalazima je keramičko posuđe grublje i finije fature te drugi keramički uporabni predmeti. Osnovi oblici grubog posuđa su lonci, zaobljena tijela, ravna i blago izvijena otvora, ukrašeni najčešće plastičnim trakama s otiscima prsta te na samom rubu otiscima prsta ili nokta. Česti su i nalazi lonaca (buta) s

više rogolikih ručki. Među keramičkim nalazima najzastupljenije su zdjele: grube spremišne zdjele zaobljena tijela, plitke zdjele (tave), zdjele S profilacije, konične, bikonične u više tipova i podtipova te zdjele na jednoj ili više (četiri) noge i dr. Ukrašavane su najčešće plastičnim izbočinama (bradavičastim, dugmetastim, rogolikim, rasječenim, zoomorfnim i dr.). Plastična izbočenja često su izvedena u kombinaciji s drugim tehnikama ukrašavanja: žljebljenjem, duborezom i rovašenjem, glačanjem, oslikavanjem crvenom bojom nakon pečenja i sl. Uz oslikavanje crvenom bojom pronađena su i dva - tri ulomka keramike koji su nakon pečenja oslikavani žutom i crnom bojom. Ulomci keramičkog posuđa oslikavani su motivima horizontalnih traka na unutarnjoj stijenci posuđa (otvoru) iz koje izlaze grupe užih vertikalnih crta, a na vanjskoj vertikalne i kose, šire trake. Na drugim primjercima motivi su trokuta te motivi koji tvore mrežastu ili neku arhitektonsku kompoziciju. Uz keramičko posuđe, brojni su nalazi glačanih kamenih alatki, plosnatih sjekira, sjekira s rupom za nasad, klinova. Velika je količina i cijepanih litičkih nalaza i to: odbojci, sječiva, grebala.

227. Keramička posuda s jezgrama

Brezovljanski tip sopotske kulture
Slavča - Nova Gradiška, 1999.
Keramika, kamen
Visina posude: 13,2 cm
Promjer ruba: 14,8 cm
Težina jezgri: 1270 g.

Zdjela blago bikoničnog oblika. Na bikonitetu se nalaze 4 bradavičasta izbočenja. Sive je boje i fine fakture. U zdjeli su se nalazile 6 jezgri za sječiva od zelenog radiolarita.

Gradski muzej Nova Gradiška, 4069
Mihaljević 2000, 63-71.
M. M.

228. Ulomak keramičke posude

Sopotska kultura, 4540. - 4340. g.
pr. Kr.
Slavča - Nova Gradiška, 2000.

Keramika
Visina: 6,8 cm
Širina: 4,4 cm
Ulomak keramike fine fakture, oslikan crvenom i crnom bojom nakon pečenje s motivima vertikalnih crta te u kombinaciji s rombovima.

Gradski muzej Nova Gradiška, 1451
neobjavljeno
M. M.

Izdvajamo, kao poseban skupni nalaz, „radioničke“ ostave kamenih jezgri (6 komada, nađenih u keramičkoj zdjeli u jami SJ 17).

Na osnovi pronađenog osteološkog i arheobotaničkog materijala možemo pretpostaviti kako je sopotska kultura egzistirala baveći se stočarstvom, poljoprivredom, a prisutan je bio lov i ribolov kojim je dodatno obogaćivan jelovnik. Temeljem tipološko-kronološke analize keramičkog posuđa možemo govoriti o kraju Ib stupnja sopotske kulture (brezovljanski tip sopotske), pa sve do završnih faza sopotske kulture - razdoblja ranog eneolitika. Relativnu kronologiju podupiru i apsolutni datumi sa Slavče načinjeni na uzorcima drvenog ugljena. Prvu grupu apsolutnih datuma vežemo uz jamu SJ 14 (IRB Z-3290: 4960.-4770.), te SJ 110 (IRB Z- 3291: 4990.-4770.). Druga grupa apsolutnih datuma je iz jame SJ 158 (Beta-303973: 4730.-4540.), treća grupa je iz SJ 155 (Beta-303974: 4450.-4320.) i SJ 37 (IRB Z-3234: 4540.-4340.) dok je četvrta grupa datuma iz jame SJ 91 (Beta-278786: 4250.-4030.).

229. Figurina

Sopotska kultura, 4540. - 4340. g. pr. Kr.
Slavča - Nova Gradiška, slučajni nalaz

Keramika
Visina: 6,8 cm
Širina: 1-1,5cm

Ženska antropomorfna figurina, plosnatog oblika s naglašenim ženskim atributima bez ekstremiteta. Glava je naznačena u vidu šiljatog izbočenja na vrhu. Na prednjoj strani je urezana kosa crta, vjerojatno od oštećenja. Tamnosmeđe je boje.

Gradski muzej Nova Gradiška, 582
Skelac 1997, T.3:24
M. M.

230. Lomljeno kameno oruđe

Sopotska kultura
Slavča - Nova Gradiška

Rožnjak
Težina: 105,9 g
26 komada lomljenog kamenog oruđa (sječiva i grebala) napravljenog od rožnjaka.

Gradski muzej Nova Gradiška
neobjavljeno
R. Š. K.

231. Jezgre od rožnjaka

Sopotska kultura

Slavča - Nova Gradiška

Rožnjak

Težina: 404 g

4 jezgre za sječiva od rožnjaka.

Gradski muzej Nova Gradiška

neobjavljeno

R. Š. K.

Sopot

Maja Krznarić-Škrivanko

Eponimni lokalitet Sopot nalazi se 3 km jugozapadno od Vinkovaca na desnoj obali Bosuta. To je umjetno nastalo uzvišenje tipa tel, eliptičnog oblika dimenzija 113 x 98 m, relativne visine oko 3 metra. Sopot u literaturu uvodi 1902. J. Brunšmid koji navodi kako se jedno neolitičko naselje nalazi podalje od Vinkovaca na desnom brijegu Bosuta, u bivšoj šumi Sopot (Brunšmid 1902, 121).

Prvo probno amatersko iskopavanje na Sopotu proveo je 1939. i 1940. Matija Klajn (Klajn 1961, 22). Gorene posude crveno-okere boje koje pripadaju II. i III. stupnju sopotske kulture, ukazuju na to kako je Klajn naišao na kućne osnove (Dimitrijević 1966, 24, 26).

U prosincu 1957., sondažno arheološko iskopavanje proveo je S. Dimitrijević na površini od 44 m², u dužini od 15 (20) metara radi hvatanja približnog uzdužnog presjeka naselja (Dimitrijević 1966, 39). Nalazi iz sloja prehistorijskog humusa pripadaju starijem razdoblju II. stupnja, iz sloja I mlađem II. stupnju, a nalazi iz sloja II pripadaju III. stupnju sopotske kulture (Dimitrijević 1966, 39; 1968, 24, 26). Nakon iskopavanja na lokalitetima u Klokočeviku, Otoku i Sopotu, koristeći se stratigrafijom ovih višeslojnih lokaliteta Dimitrijević je podijelio sopotsku kulturu na 4 stupnja: I-A i I-B – starija faza, II - srednja faza i III - mlađa faza sopotske kulture (Dimitrijević 1968, 31; 1979a, 268). Kao prvi lokalitet eponim za tvorbu naziva sopotsko-lendelske kulture, odabrao je Sopot, koji oblikom naselja i bogatstvom i karakterom nalaza nesumnjivo

predstavlja jedan od najznačajnijih i najizrazitijih lokaliteta ove kulture (Dimitrijević 1968, 8). Raznovrsnost i količina arheoloških nalaza doveli su do toga da je Dimitrijević 1971. uzeo Sopot kao eponim za cijelu kulturu (Dimitrijević 1979a, 264).

Lokalitet Sopot registriran je kao nepokretno kulturno dobro od 1974. pod brojem Z-4914. Budući da je lokalitet sustavno uništavan dubokim izoravanjem, 1994. je izuzet iz daljnje obrade tla i pretvoren u ledinu. Od 1996. započeto je sustavno arheološko iskopavanje nalazišta koje je do 2008. provedeno u 13 sezona, nakon čega su nastavljena geofizička istraživanja, a 2010. i geološko bušenje. Od 2002. pristupa se stvaranju Arheološkog parka Sopot, a 2005. izvršena je djelomična prezentaciji nalazišta i rekonstrukcija sopotskih kuća. Dosadašnjim sustavnim arheološkim istraživanjem, otkriven je dio sopotskog naselja (375 m²) u dužini od 37 metara. Na rubnom jugozapadnom dijelu naselja otkriven je jarak u dužini od 10 metara, koji je bio širine 6 i dubine 3 metra. S vanjske i unutarnje strane jarka nalaze se kanali i rupe od stupova koji su dio fortifikacijske ograde koja je, kao i jarak, kružno obrubljivala naselje. U jednoj fazi naseljavanja jarak je zatrpan, te su na njemu sagrađene kuće (Krznarić Škrivanko 2002, 43; 2006c, 12). Stariji jarak zatvarao je površinu naselja 100 x 80 m, dok je mlađi jarak, otkriven geomagnetnom prospekcijom, iskopan 10 metara dalje zatvarao površinu od 120 x 100 m (Mušič, Medarić 2010; Krznarić Škrivanko

2012b, 96, 97). Potvrdu geomagnetnog mjerenja dalo je i geološko bušenje (Krznić Škrivanko 2012b, 102). Najstarija kuća pravokutnog tlocrta, orijentacije sjeveroistok-jugozapad, s podnicom načinjenom od naboja ilovače dimenzija 6,70 x 4,00 m, sagrađena je iznad djelomično zatrpanog jarka. Konstrukcija kuće bila je sagrađena od horizontalno poslaganih poluhobljica koje su s vanjske i unutarnje strane bile oblijepljene ilovačom (Krznić Škrivanko 2002, 37-39; 2003b, 64,65; 2006c, 14). Cjelokupni inventar jedne sopotske kuće nađen je *in situ*. Signifikantan je zaobljeni lonac s niskim prstenastim vratom koji na najširem dijelu trbuha ima 3 čepasta izbočenja i s urezanim ukrasom spirale ispunjene ubodima (Krznić Škrivanko 2003b, 66; 2006c, 14). Kuća je datirana u 5050.-4780. g. pr. Kr. (Obelić et al. 2004, 252, 253; Krznić Škrivanko 2011, 212). U idućem stambenom horizontu otkriveni su ostatci dviju kuća na udaljenosti od 2,5 m i orijentacije jugoistok-sjeverozapad (Krznić Škrivanko 2006c, 13). Skoro na istom mjestu sagrađene su i dvije kuće najmlađeg stupnja i iste orijentacije. Jedna od njih s podnicom dimenzija 6,00 x 4,00 m tipične je neolitičke konstrukcije, sa stupovima između kojih je bilo isprepletano šiblje oblijepljeno ilovačom pomiješanom s pljevom (Krznić Škrivanko 1998, 31; 2006c, 12), datirana u 4260.-4040. god. pr. Kr. (Obelić et al. 2004, 249; Krznić Škrivanko 2011, 213).

Na najvišem dijelu naseobinskog platoa ukopana u sloj prapovijesnog humusa po prvi put na Sopotu, otkrivena je zemunica koji se pripisuje nositeljima starčevačke kulture, datirana u 6060.-5890. g. pr. Kr. (Krznić Škrivanko 2008, 90; 2011, 215). Iznad nje istraženo je 12 kućnih osnova u više naseobinskih horizonata. U relativno kratkom vremenskom

periodu objekti su obnavljani pa se može govoriti o više stambenih horizonata u istoj fazi sopotske kulture i većoj gustoći naseljavanja (udaljenost između objekata je manja od 1 m). Kuće su se u svim horizontima gradile na istim mjestima, eventualno se radi o malim pomacima po horizontali. Gustoća u prostornom rasporedu stambenih objekata povećava se od rubova prema središtu naselja. Očito se radi o planskom strukturiranju naselja (Krznić Škrivanko 2013, u tisku). Najmlađi horizont kuća uništen je mlađim ukopima kanala, manjih jama i rupa, a keramički materijal iz objekata svojim tipološkim osobinama ukazuje na razdoblje eneolitika (Balen 2005b, 27, Krznić Škrivanko, Balen 2006). Objekti su datirani u 4250.-4030. g. pr. Kr. (Krznić Škrivanko 2011, 213). Sopot ima veoma povoljan položaj što je i razlog dugotrajnog života na ovom lokalitetu od skoro tisuću godina. Rijeka Bosut bogata je ribama i riječnim školjkama, ostatke gustih hrastovih šuma punih divljači nalazimo i danas, a velike obradive površine nalazile su se oko naselja. Osnova njihove ekonomije sigurno je bila zemljoradnja i stočarstvo. Arheobotaničkom analizom karboniziranih ostataka biljaka utvrđeno je uzgajanje četiri vrste pšenice, ječam, raž i lan. Od mahunarki važnu ulogu imala je leća, grašak i grah jarić, a ishrana se dopunjavala s divljim voćem (bazga) (Krznić Škrivanko, Reed 2008, 3; Reed, 2012). Velika količina životinjskih kostiju ukazuje i na stočarstvo, a arheozoološke analize koštanih i dentalnih animalnih ostataka pokazuju da su najbrojniji ostaci svinja (domaće i divlje), goveda (pragovedo, domaće nisko rastom, domaće govedo – gracilno), malih preživača (ovca, koza), te zeca, lisice, guske, a u manjem dijelu ribe (Hincak, Mihalić 2007). Na lokalitetu je sagrađen Arheološki park.

232. Zdjela

Sopotska kultura
Vinkovci - Sopot, 2000.

Keramika
Visina: 13,5 cm
Promjer ruba: 32 cm

Zdjela blago zaobljenog tijela, s trakastom ručkom na jednoj i izljevom na suprotnoj strani posude. Iznad ručke na rubu zdjele nalaze se dva izbočenja. Posuda je grublje fature i oker boje (sekundarno gorenje).

Gradski muzej Vinkovci, A4125
Krznić Škrivanko 2003b, 49-63; 2006c, 11-19.
M. K. Š.

233. Zdjela

Sopotska kultura
Vinkovci - Sopot, 2000.

Keramika
Visina: 13,5 cm
Promjer ruba: 37 cm

Zdjela koničnog tijela s trakastom ručkom uz rub posude i kljunastim izljevom na suprotnoj strani zdjele. Ispod ruba nalazi se plastično oblikovana traka ukrašena otiskom štapića. Posuda je grube fature i oker boje (sekundarno gorenje).

Gradski muzej Vinkovci, A4126
Krznić Škrivanko 2003b, 49-63; 2006c, 11-19.
M. K. Š.

234. Lonac

Sopotska kultura
Vinkovci - Sopot, 2000.

Keramika

Visina: 18 cm

Promjer ruba: 14,2 cm

Lonac S-profiliranog tijela, poliran, fine fakture i oker boje (sekundarno gorenje). Na najširem dijelu trbuha nalaze se po dva nasuprotna gredasta i dva bradavičasta izbočenja.

Gradski muzej Vinkovci, A4127

Krznarić Škrivanko 2003b, 49-63; 2006c, 11-19.

M. K. Š.

bradavičasta izbočenja na najširem dijelu trbuha koja po sredini imaju utisnutu rupicu. Lonac je poliran, fine fakture i oker boje (sekundarno gorenje).

Gradski muzej Vinkovci, A4131

Krznarić Škrivanko 2006c, 11-19.

M. K. Š.

235. Lonac

Sopotska kultura
Vinkovci - Sopot, 2000.

Keramika

Visina: 11,2 cm

Promjer ruba: 7,6 cm

Lonac zaobljenog tijela s niskim prstenastim vratom. Oker boje (sekundarno gorenje) i fine fakture. Ima tri čepasta izbočenja na najširem dijelu trbuha. Lonac je poliran i ukrašen urezanim spiralom ispunjenom ubodima i bijelom inkrustacijom.

Gradski muzej Vinkovci, A4129

Krznarić Škrivanko 2003b, 49-63; 2006c, 11-19.

M. K. Š.

238. Zdjela

Sopotska kultura
Vinkovci - Sopot, 2000.

Keramika

Visina: 6,5 cm

Promjer ruba: 12,9 cm

Zdjela bikoničnog tijela, fine fakture, polirana i oker boje (sekundarno gorenje).

Gradski muzej Vinkovci, A4132

Krznarić Škrivanko 2003b, 49-63; 2006c, 11-19.

M. K. Š.

239. Lonac

Sopotska kultura
Vinkovci - Sopot, 2000.

Keramika

Visina: 25,5 cm

Promjer ruba: 17,7 cm

Lonac s bikoničnim trbuhom i konveksnim vratom. Oker boje, finije fakture i poliran. Na najširem dijelu trbuha ima tri nosolika izbočenja.

Gradski muzej Vinkovci, A4133

Krznarić Škrivanko 2003b, 49-63; 2006c, 11-19.

M. K. Š.

236. Kupa na nozi

Sopotska kultura
Vinkovci - Sopot, 2000.

Keramika

Visina: 18,2 cm

Promjer ruba: 23,6 cm

Konična kupa na šupljij zvonastoj nozi. Fine fakture, polirana i oker boje (sekundarno gorenje).

Gradski muzej Vinkovci, A4130

Krznarić Škrivanko 2003b, 49-63; 2006c, 11-19.

M. K. Š.

240. Lonac

Sopotska kultura
Vinkovci - Sopot, 2000.

Keramika

Visina: 29 cm

Promjer trbuha: 29,3 cm

Lonac blago bikoničnog trbuha, koji je u donjem dijelu koničan, a u gornjem zaobljen. Grube je izrade i fakture s vidljivim primjesama, smeđe-okor boje (sekundarno gorenje). Na visoko postavljenom trbuhu ima četiri bradavičasta probušena izbočenja za provlačenje uzice, dok se na rubu lonca nalaze još četiri probušena izbočenja.

Gradski muzej Vinkovci, A4138

Krznarić Škrivanko 2003b, 49-63; 2006c, 11-19.

M. K. Š.

237. Zdjela

Sopotska kultura
Vinkovci - Sopot, 2000.

Keramika

Visina: 12,5 cm

Promjer ruba: 15 cm

Zdjela S-profiliranog tijela s tri

241. Kupa na nozi

Sopotska kultura

Vinkovci - Sopot, 2000.

Keramika

Visina: 20,2 cm

Promjer ruba: 25,5 cm

Zdjela blago zaobljenog tijela
na šupljoj zvonastoj nozi.

Fine fakture, tankih stijenki
i polirana. Oker je boje
(sekundarno gorenje).

Gradski muzej Vinkovci, A4151

Krznarić Škrivanko 2003b, 49-63; 2006c, 11-19.

M. K. Š.

242. Lonac

Sopotska kultura

Vinkovci - Sopot, 2000.

Keramika

Visina: 32,8 cm

Promjer ruba: 10,6 cm

Lonac S-profiliranog tijela. Grublje fakture
i oker boje (sekundarno gorenje). Na
najširem dijelu trbuha ima tri nosolika
izbočenja koja imaju rupice sa strane.

Gradski muzej Vinkovci, A4152

Krznarić Škrivanko 2006c, 11-19.

M. K. Š.

Stari Perkovci – Debela šuma

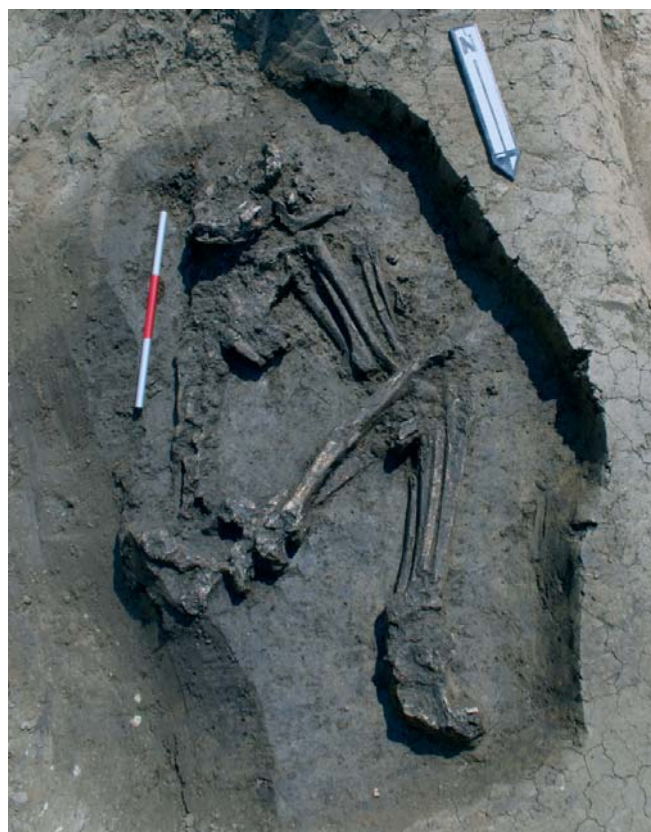
Jacqueline Balen

Lokalitet je istraživao tijekom 2006. godine, tijekom istraživačkih radova na trasi autoceste Beli Manastir – Osijek – Svilaj, dionica Đakovo – Sredanci.

Ukupna istražena površina iznosi 59000 m² pri čemu su ustanovljeni tragovi naselja starčevačke i sopotske kulture te iz razdoblja srednjega vijeka. Neolitička naselja bila su smještena na nižoj koti od onih srednjovjekovnih.

Velika većina pretpovijesnih objekata pripada sopotskoj kulturi. Istraživanjima su ustanovljeni ukopani objekti, različitih namjena kao i ostaci nadzemnih objekata. Ustanovljena su brojna preslojavanja, što govori o uporabi naselja tijekom dužeg vremena.

U naselju je također pronađen kosturni ukop u jami (Filipec i dr. 2009, 21).

243. Nedovršena glačana alatka

Sopotska kultura

Stari Perkovci - Debela Šuma, 2006.

Kamen

Dužina: 6,8 cm

Širina: 3,6 cm

Debljina: 1,9 cm

Težina: 46 g

Nedovršena glačana alatka, poluproizvod, koja na površini ima tragove lomljenja i iskucavanja te pripreme za glačanje.

Odsjek za arheologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu, SJ 582

neobjavljeno

D. R., T. H.

244. Glačalica

Sopotska kultura

Stari Perkovci - Debela Šuma, 2006.

Kamen

Dužina: 7,4 cm

Širina: 6,1 cm

Debljina: 0,6 cm

Težina: 40 g

Statična glačalica s tragovima uporabe na radnoj plohi.

Odsjek za arheologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu, SJ 1544

neobjavljeno

D. R., T. H.

245. Sjekira

Sopotska kultura

Stari Perkovci - Debela Šuma, 2006.

Kamen

Dužina: 5,2 cm

Širina: 3 cm

Debljina: 1,5 cm

Težina: 27 g

Sjekira sa širim distalnim rubom od proksimalnog i vrlo zašiljenog tjemena. Sječivo je blago zaobljeno i oštećeno uslijed uporabe.

Odsjek za arheologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu, SJ 1490

neobjavljeno

D. R., T. H.

246. Nedovršena glačana alatka

Sopotska kultura

Stari Perkovci - Debela Šuma, 2006.

Kamen

Dužina: 6,2 cm

Širina: 2,9 cm

Debljina: 2,6 cm

Težina: 48 g

Nedovršena kamena alatka, poluproizvod, koji na površini ima tragove lomljenja i odbijanja dok završna obrada glačanjem nije obavljena.

Odsjek za arheologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu, SJ 1299

neobjavljeno

D. R., T. H.

247. Sjekira

Sopotska kultura

Stari Perkovci - Debela Šuma, 2006.

Kamen

Dužina: 7,1 cm

Širina: 3,4 cm

Debljina: 1,8 cm

Težina: 73 g

Sjekira s paralelnim bočnim rubovima i tragovima uglavljivanja na tjemenu. Sječivo je otupljeno uslijed uporabe.

Odsjek za arheologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu, SJ 582

neobjavljeno

D. R., T. H.

248. Kamena alatka/privjesak

Sopotska kultura

Stari Perkovci - Debela Šuma, 2006.

Kamen

Dužina: 4 cm

Širina: 4,1 cm

Debljina: 0,9 cm

Promjer rupe: 0,4 cm

Težina: 17 g

Kamena alatka koja u gornjem dijelu ima vrlo malu rupicu za provlačenje niti.

Odsjek za arheologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu, SJ 911

neobjavljeno

D. R., T. H.

249. Tesla

Sopotska kultura

Stari Perkovci - Debela Šuma, 2006.

Kamen

Dužina: 6,4 cm

Širina: 4,4 cm

Debljina: 1,4 cm

Težina: 53 g

Tesla sa širim distalnim rubom od proksimalnog te radnim oštećenjima na sječivu i tjemenu.

Odsjek za arheologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu, SJ 1846

neobjavljeno

D. R., T. H.

250. Glačalica

Sopotska kultura

Stari Perkovci - Debela Šuma, 2006.

Kamen

Dužina: 13,9 cm

Širina: 2,8 cm

Debljina: 2,4 cm

Težina: 92 g

Izdružena ručna glačalica nepravilna oblika koja na jednom kraju ima očuvanu radnu plohu s vidljivim tragovima uporabe.

Odsjek za arheologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu, SJ 1692

neobjavljeno

D. R., T. H.

251. Zdjela

Sopotska kultura

Stari Perkovci - Debela Šuma, 2006.

Keramika

Visina: 5,4 cm

Promjer ruba: 16,9 cm

Djelomično rekonstruirana keramička zdjelica koničnog oblika. Grube je fakture i tamnije smeđe mrljaste boje.

Odsjek za arheologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu, SJ 1670

neobjavljeno

A. Đ.

252. Zdjela

Sopotska kultura

Stari Perkovci - Debela Šuma, 2006.

Keramika

Visina: 6,2 cm

Promjer ruba: 19,9 cm

Djelomično rekonstruirana keramička zdjela koničnog oblika.

Grube je fakture i tamno smeđe boje sa sivim mrljama od gorenja.

Odsjek za arheologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu, SJ
1612

neobjavljeno

A. Đ.

253. Zdjela

Sopotska kultura

Stari Perkovci - Debela Šuma, 2006.

Keramika

Visina: 16,8 cm

Promjer otvora: 25,7 cm

Duboka konična zdjela, blago

uvučenog ruba ispod kojeg su smještene bradavičaste aplikacije od kojih je jedna sačuvana, a druga rekonstruirana. Grube je fakture i tamno smeđe boje sa sivim i crnim tragovima od gorenja.

Odsjek za arheologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu, SJ
1722

neobjavljeno

A. Đ.

254. Posuda

Sopotska kultura

Stari Perkovci - Debela Šuma, 2006.

Keramika

Visina: 15,3 cm

Promjer ruba: 24 cm

Djelomično rekonstruirana

keramička bikonična posuda. Posuda je finije fakture i tamno sive, gotovo crne boje.

Odsjek za arheologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu, SJ
1494

neobjavljeno

A. Đ.

255. Zdjela

Sopotska kultura

Stari Perkovci - Debela Šuma, 2006.

Keramika

Visina: 12,4 cm

Promjer ruba: 30,4 cm

Djelomično rekonstruirana keramička bikonična zdjela s

jezičastim aplikacijama na bikonitetu. Grube je fakture i tamno smeđe boje sa sivim mrljama.

Odsjek za arheologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu, SJ
1655

neobjavljeno

A. Đ.

Staro Čiče

Tatjana Pintarić

Staro Čiče je plato veličine oko 100 x 180 m, uzdignut 2 do 3 metra od okolnog nizinskog i nekad močvarnog terena. Sa sjeverne i istočne strane zaštićen je polukružnim tokom potoka Siget, s južne strane desetak metara širokim jarkom. Između jarka i potoka, iz pravca jugoistoka, bio je omogućen pristup Gradišću, na trasi današnjeg prilaza poljskim putem. Suradnjom Arheološkog zavoda Filozofskog fakulteta u Zagrebu i Muzeja Turopolja iz Velike Gorice 1982. god. započela su sondažna iskopavanja ovog višeslojnog prapovijesnog lokaliteta (K.O. Staro Čiče, k.č. 163). Istraživanja su trajala kroz četiri godine (1982., 1985.-1987.) i bila su pokusnog karaktera, s iskopanim sondama na različitim položajima unutar lokaliteta.

Iskopavanja su 1982. i 1985. god. vodili Aleksandar Durman, asistent Arheološkog zavoda, i Branka Ajredini (1982.) te Pavo Vojvoda (1985.), kustosi Muzeja Turopolja. Godine 1982. otkopane su dvije sonde veličine 10x3m i 8x3m, na sjevernoj (k.č. 163/3) i zapadnoj (k.č. 163/5) strani, te 1985. god. jedna sonda veličine 10x4 m u jugozapadnom dijelu centralnog prostora lokaliteta.

Iskopavanja su 1986. i 1987. god. vodili mr. Tihana Težak Gregl iz Arheološkog zavoda, Pavo Vojvoda iz Muzeja Turopolja te dr. Dunja Glogović iz Zavoda za arheologiju JAZU. Istražene su sonde veličine 5x8 m i 4x6 m na česticama 163/3, 163/2a i

163/2b (u sjeveroistočnom dijelu lokaliteta).

Vrlo je vjerojatno da je neolitičko naselje bilo smješteno na sjeverozapadnom dijelu lokaliteta (Težak-Gregl 1993a, 15). Lokalitet se na žalost, pokazao kao znatno „oštećen“, preoravanjem gornjih 0,6 m, kao i dubokim kasnosrednjovjekovnim probojima (ukopima grobova) gotovo do same zdravice. Također treba istaknuti da nisu sve sonde dale identičnu stratigrafsku sliku, pa vjerojatno treba računati i s horizontalnom stratigrafijom. Tako je npr. 1982. god. otkriveno nekoliko brončanodobnih razina podova kuća i otpadnih jama, dok je 1987. god. istovjetni kulturni sloj ukazao na jednokratno zasipavanje terena radi proširenja, vjerojatno u kasnom brončanom dobu ili eventualno u srednjem vijeku. Debljina kulturnog sloja na lokalitetu iznosila je između 1,3 i 3,6 m.

Ovo sondažno iskopavanje višeslojnog prapovijesnog lokaliteta pokazalo je da je Gradišće bilo kontinuirano nastanjivano od srednjeg i kasnog neolitika (korenovska kultura iz kompleksa linearnotrakaste keramike, brezovljanski tip sopotske kulture) preko vremena eneolitika (regionalni tip kasne vučedolske kulture), kroz čitavo razdoblje brončanodobnih kultura do završne faze kulture polja sa žarama, te kroz starije i mlađe željezno doba. Pojedini nalazi potvrđuju postojanje određenih djelatnosti i u kasnom srednjem vijeku (14.st.).

256. Klin

Neolitik, 5. tisućljeće
pr. Kr.
Staro Čiče - Gradišće,
1985.

Jelenji parožak
Dužina: 7,4 cm
Promjer: 1,7 cm

Klin izrađen od paroška jelena, s koso zasječenim distalnim krajem i malom radnom plohom. Baza alatke je ravno zasječena sa tragovima obrade.

Muzej Turopolja, inv. A – 296
Vojvoda 1997, 3, kat. 8
T. P.

257. Probojac

Neolitik, 5. tisućljeće
pr. Kr.
Staro Čiče - Gradišće; 1985.

Jelenji parožak
Dužina: 3,1 cm
Promjer: 0,6 cm

Probojac izrađen od paroška jelena, s masivnim šiljkom na distalnom kraju.

Muzej Turopolja, inv. A – 330
neobjavljeno
T. P.

258. Sjekira

Neolitik, 5. tisućljeće pr. Kr.
Staro Čiče - Gradišće, 1985.
Žadeit

Dužina: 4,5 cm
Širina sječiva: 3,5 cm
Debljina: 1,1 cm
Glačana trapezoidna sjekira
zelene boje.

Muzej Turopolja, inv. A – 299
Pintarić, Knezović 2005
T. P.

Tomašanci – Palača

Ana Đukić

Lokalitet Tomašanci-Palača nalazi se na prostoru Đakovštine, na trasi autoceste A5, na dionici Osijek - Đakovo, stacionaža 53+500-54+300, a Arheološki muzej u Zagrebu ondje je proveo zaštitna istraživanja u razdoblju od 9. listopada do 8. prosinca 2007., te od 25. veljače do 26. lipnja 2008. godine. Lokalitet je na uzvišenom platou te se nastavlja u ravno, nizinsko i močvarno područje. Na ravnom i močvarnom dijelu lokaliteta (između stacionaža 53+850 i 54+050) ustanovljen je naplavinski sloj debljine 0,50 – 0,80 m, ispod kojeg je naseljenost bila najintenzivnija (Balen 2009b, 61). Istražena je površina od 64 000 kvadratnih metara, zabilježeno je 2188 stratigrafski jedinica te je snimljena 43191 geodetska točka koja je kasnije korištena za izradu 3D modela (Solter, Balen 2008, 379). Na temelju istraživanja i obrade pokretnog arheološkog materijala možemo govoriti o postojanju nekoliko prapovijesnih naselja iz razdoblja mlađeg kamenog, bakrenog, te ranog brončanog doba. Radi se o neolitičkoj starčevačkoj (datirano od 5660. do 5300. god. pr. Kr.), eneolitičkoj lasinjskoj (oko 4000. god. pr. Kr.) i retzgayarskoj (oko 3700. god. pr. Kr.), te o ranobrončanodobnoj vinkovačkoj kulturi (datirano oko 2300.-2200. god. pr. Kr.) (Balen 2008a, 20,22; Balen 2010, 49). Osim ovih, pronađeni su i nalazi kasnoeneolitičke badenske kulture (Balen 2008b, 29-30).

U kontekstu izložbe *Darovi zemlje* najzanimljiviji nalazi su oni iz vremena starčevačke kulture. Na lokalitetu Tomašanci-Palača vjerojatno možemo govoriti o postojanju čak dva starčevačka

naselja, jednog smještenog na povišenom platou i drugog u nizinskom, danas močvarnom području (Balen, Gerometta 2011, 84). Dobiveni datumi u rasponu su od 5660. do 5300. g. pr. Kr., te tako datiraju naselje/a u kasnu fazu starčevačke kulture. (Balen 2009b, 61). U oba naselja vidljivi su specifični objekti koji tvore zatvorene cjeline. Nažalost, na lokalitetu nisu pronađene rupe od stupova, odnosno nadzemne konstrukcije koje bi se sa sigurnošću mogle pripisati starčevačkoj kulturi (Balen 2009b, 61).

Pokretni arheološki materijal s lokaliteta tipičan je za starčevačku kulturu. Obuhvaća kućni ljep, tj. ostatke objekata, keramiku grube fature koja je većinom neukrašena, keramiku fine fature koja je ukrašavana slikanjem i aplikacijama, cijepanu litiku i glačane kamene alatke poput sjekira, dlijeta, žrvnjeva i rastirača, te predmete kultne namjene kao što su žrtvenici i figuralna plastika u vidu antropomorfnih idola. S obzirom na položaj nalaza unutar objekata ili dijelova nalazišta, možemo govoriti o mjestima za obradu hrane, izradu kamenih alatki i duhovne aktivnosti. Arheobotaničkim analizama uzoraka s lokaliteta ustanovljeno je postojanje biljnih vrsta kao što su ječam, pšenica i bazga, što populaciju uklapa u poznatu sliku ekonomije starčevačke kulture, a koja se temelji na poljoprivredi, stočarstvu i trgovini. Žitarice su obrađivane na lokalitetu, na što upućuju nalazi žrvnjeva i sjaj srpa na litičkim artefaktima koji su bili korišteni za rezanje biljaka.

Kao što je prikazano, na materijalu su napravljene razne vrste analize, kao i serije radiokarbonskih datuma, te stoga možemo sa sigurnošću reći da će objavom svih rezultata lokalitet

259. Uteg

Starčevačka kultura, 5660. - 5300. g. pr. Kr.

Tomašanci - Palača, 2008.

Keramika

Dužina: 15,2 cm

Promjer: 7,9 cm

Keramički uteg spojen od četiri ulomka, izduženog valjkastog oblika s dva dublja udubljena na suprotnim stranama, ukrašen utiskivanjem prsta. Uteg je grube fature s vidljivim primjesama, narančasto-okere boje.

Privremena pohrana Arheološki muzej u Zagrebu, PN 27, SJ 653

neobjavljeno

A. Đ.

260. Žrtvenik

Starčevačka kultura, 5660. - 5300. g. pr. Kr.

Tomašanci - Palača, 2008.

Keramika

Visina: 9,7 cm

Promjer baze: 4,8 cm

Debljina noge: 1,5 cm

Keramički žrtvenik s četvrtastom bazom i četiri noge. Očuvani su baza i dvije noge, a ostatak predmeta je rekonstruiran. Predmet je grube fature s vidljivim primjesama, svijetlije okere boje sa sivim tragovima gorenja.

Privremena pohrana Arheološki muzej u Zagrebu, PN 213, SJ 1958

Balen, Gerometta 2011, 86, T.1:2

A. Đ.

261. Figurina

Starčevačka kultura, 5660. - 5300. g. pr. Kr.

Tomašanci - Palača, 2008.

Keramika

Visina: 5,4 cm

Širina: 2,8 cm

Debljina: 2,9 cm

Keramička antropomorfnja figurina s jako izraženom stražnjicom, stilizirane glave s nosom i četiri izbočine na prednjoj strani tijela. Predmet je grube fature s dva oštećenja, jednim na glavi, a drugim na lijevoj nozi, originalno narančaste boje sa sivim, gotovo crnim tragovima gorenja na gotovo cijeloj površini.

Tomašanci-Palača nadopuniti naše znanje o neolitičkom načinu života, i to u svim njegovim aspektima, od vremenskog okvira, stanovanja, biljne i životinjske prehrane, duhovnosti, pa sve do svakodnevnih aktivnosti.

Privremena pohrana Arheološki muzej u Zagrebu, PN 233, SJ 1647

Balen, Gerometta 2011, 89, T.2:2

A. Đ.

262. Figurina

Starčevačka kultura, 5660. - 5300. g. pr. Kr.

Tomašanci - Palača, 2008.

Keramika

Visina: 6 cm

Promjer baze: 2,1 cm

Stupasta keramička figurina s okruglom bazom koja se polako sužava prema stiliziranoj glavi s nosom, te naglašenim grudima. Predmet je spojen od dva ulomka, a oštećen je na području glave, grube je fature i okere-narančaste boje.

Privremena pohrana Arheološki muzej u Zagrebu, PN 285, SJ 1905

Balen 2009a, 30, kat. br. 47

A. Đ.

263. Posudica

Starčevačka kultura, 5660. - 5300. g. pr. Kr.

Tomašanci - Palača, 2008.

Keramika

Visina: 5 cm

Promjer otvora: 7,2 cm

Promjer noge: 2,6 cm

Rekonstruirana keramička posudica s okruglim recipijentom na prstenastoj nozi. Gube fature s vidljivim primjesama, okere-narančaste boje.

Privremena pohrana Arheološki muzej u Zagrebu, PN 237, SJ 2070

neobjavljeno

A. Đ.

264. Šalica

Starčevačka kultura, 5660. - 5300. g. pr. Kr.

Tomašanci - Palača, 2008.

Keramika

Visina: 8,5 cm

Promjer ruba: 14 - 15,3 cm

Debljina ručke: 2 cm

Rekonstruirana šalica većih dimenzija s ovalnim otvorom i jednom ručkom ovalnog presjeka koja spaja rub i

dno. Posuda je grube fature s vidljivim primjesama, originalno narančasto-okor boje, s tamnijim sivim tragovima gorenja.

Privremena pohrana Arheološki muzej u Zagrebu, SJ 653 neobjavljeno

A. Đ.

265. Posuda na nozi

Starčevačka kultura, 5660. - 5300. g. pr. Kr.

Tomašanci - Palača, 2008.

Keramika

Visina: 11,4 cm

Promjer ruba: 21,3 cm

Promjer noge: 8,6 cm

Rekonstruirana keramička posuda sa zaobljenim recipijentom na prstenastoj nozi. Posuda je tamno narančasto-smeđe boje s tamno sivim, gotovo crnim tagovima slikanja ili premazivanja na površini, grube je fature s vidljivim primjesama.

Privremena pohrana Arheološki muzej u Zagrebu, PN 75, SJ 708

Balen 2009a, 29, kat. jed. 39

A. Đ.

266. Zdjela

Starčevačka kultura, 5660. - 5300. g. pr. Kr.

Tomašanci - Palača, 2008.

Keramika

Visina: 8,3 cm

Promjer ruba: 14,7 cm

Rekonstruirana zaobljena keramička zdjela ravnog dna, bez ukrasa. Zdjela je grube fature s vidljivim primjesama, izvana narančasto-okor boje, s tamno sivim tragovima gorenja s unutarnje strane.

Privremena pohrana Arheološki muzej u Zagrebu, SJ 1647 neobjavljeno

A. Đ.

267. Posuda

Starčevačka kultura, 5660. - 5300. g. pr. Kr.

Tomašanci - Palača, 2008.

Keramika

Visina: 7,7 cm

Promjer ruba: 3,8 cm

Rekonstruirana cilindrična keramička posuda manjih dimenzija. Na očuvanom dijelu, ispod trbuha, ukrašena je plastičnom aplikacijom s dva izdanka. Posuda je grube fature s vidljivim primjesama, narančaste boje sa sivkastom mrljom od gorenja ispod aplikacije i na dnu.

Privremena pohrana Arheološki muzej u Zagrebu, SJ 710 neobjavljeno

A. Đ.

268. Posuda

Starčevačka kultura, 5660. - 5300. g. pr. Kr.

Tomašanci - Palača, 2008.

Keramika

Visina: 7 cm

Promjer ruba: 6,5 cm

Rekonstruirana kuglasta keramička posuda manjih dimenzija ukrašena s četiri pravilno raspoređene plastične aplikacije na najširem dijelu trbuha. Osim toga, posuda je ukrašena i nepravilno raspoređenim utiskivanjem nokta. Posuda je grube fature s vidljivim primjesama, tamnije narančasto-smeđe boje.

Privremena pohrana Arheološki muzej u Zagrebu, SJ 689 neobjavljeno

A. Đ.

269. Posuda na nozi

Starčevačka kultura, 5660. - 5300. g. pr. Kr.

Tomašanci - Palača, 2008.

Keramika

Visina: 12,7 cm

Promjer ruba: 12,9 cm

Promjer noge: 6,6 cm

Rekonstruirana keramička posuda s bikoničnim recipijentom na prstenastoj nozi. Posuda je tamno smeđe-narančaste boje sa svijetlo sivim tragovima gorenja izvana, i tamno sivim, gotovo crnim tragovima gorenja iznutra. Posuda je grube fature s vidljivim primjesama.

Privremena pohrana Arheološki muzej u Zagrebu, SJ 2070 neobjavljeno

A. Đ.

270. Posuda

Starčevačka kultura, 5660. - 5300. g. pr. Kr.

Tomašanci - Palača, 2007.

Keramika

Visina: 17,2 cm

Promjer ruba: 16,7 cm

Rekonstruirana kuglasta keramička posuda ukrašena nizom s po dvije plastične aplikacije na četiri mjesta na najširem dijelu trbuha posude i mjestimično vertikalno usmjerenim barbotinom. Posuda je grube fature s vidljivim primjesama, tamnije narančasto-smeđe boje s tamnijim sivim tragovima gorenja.

Privremena pohrana Arheološki muzej u Zagrebu, SJ 1615 neobjavljeno

A. Đ.

271. Zdjela

Starčevačka kultura, 5660. - 5300. g.
pr. Kr.
Tomašanci - Palača, 2007.

Keramika
Visina: 16,2 cm

Promjer ruba: 17,7 cm

Rekonstruirana blago bikonična

keramička zdjela ukrašena s četiri pravilno raspoređene plastične aplikacije na bikonitetu. Posuda je grube fakture s vidljivim primjesama, narančasto-oker boje s tamnijim sivim tragovima gorenja i izvana i iznutra.

Privremena pohrana Arheološki muzej u Zagrebu, SJ 1767
neobjavljeno

A. Đ.

272. Lonac

Starčevačka kultura, 5660. - 5300.
g. pr. Kr.

Tomašanci - Palača, 2008.

Keramika
Visina: 26,1 cm

Promjer ruba: 15,8 cm

Rekonstruiran kuglasti keramički

lonac ukrašen nizom s po dvije plastične aplikacije koje tvore cik-cak liniju na najširem dijelu posude i grubim vertikalno usmjerenim barbotinom. Posuda je grube fakture s vidljivim primjesama, tamnije narančasto-smeđe boje s tamno sivim tragovima gorenja.

Privremena pohrana Arheološki muzej u Zagrebu, SJ 1647
neobjavljeno

A. Đ.

273. Sječiva

Starčevačka kultura,
5660. - 5300. g.
pr. Kr.

*Tomašanci - Palača,
2008.*

Rožnjak

Težina: 15,5 g

Četiri sječiva od rožnjaka. Tri su napravljena na metasomatskim rožnjacima, a jedan od tzv. „balkanskog rožnjaka“.

Privremena pohrana Arheološki muzej Zagreb

Šošić Klindžić 2010

R. Š.K.

Vidovci-Glogovi

Marija Mihaljević

Nalazište Vidovci-Glogovi smješteno je na istaknutom povišenju koje se prema istoku nastavlja u izduženu gredu iznad Orljave i od ruba uzvišenja rasprostire nekoliko stotina metara prema sjeveru. Južni dio nalazišta Glogovi kod Vidovaca presječen je željezničkom prugom Pleternica-Požega. Selo Vidovci se nalazi istočno od grada Požega na prometnici Požega-Pleternica. Zaravan istaknutog povišenja iznad rijeke Orljave je dimenzija 270 x 220m. Sjeverno od nalazišta Vidovci-Glogovi nadovezuje se višeslojno prapovijesno naselje Vidovci-Rosulje na svega nekih 100 m, a 300 m južnije od nalazišta Vidovci-Glogovi smješteno je prapovijesno naselje Dervišaga-Rosulje, također sa utvrđenim materijalnim ostacima nosioca sopotske kulture. Terenskim pregledom 2008. (Dizdar, Mihaljević, Ložnjak Dizdar 2009), trase magistralnog plinovoda Nova Kapela-Požega otkriveno je 20-tak nalazišta iz razdoblja prapovijesti i srednjeg vijeka. Zaštitna arheološka istraživanja na trasi magistralnog plinovoda Nova Kapela – Požega provedena su tijekom ožujka i travnja 2009. Istraživanjem je obuhvaćena površina od ukupno 8738,17 m². Voditeljica zaštitnih arheoloških istraživanja bila je Marija Mihaljević iz Gradskog muzeja Nova Gradiška. Tijekom istraživanja izdvojene su 632 stratigrafske jedinice koje su se sastojale od slojeva i velikog broja raznolikih jama, rovova i stupova ukopanih u zdravicu. Zbog male širine iskopa trase (5m) većina jama nije u cijelosti istražena. Otkrivene jame su bile nepravilnih oblika i dimenzija, zapunjene

raznolikim zapunama. Sadržavale su veliku količinu pokretne arheološke građe, dok su rovovi i stupovi sadržavali znatno manje arheološke građe. Nalazište Glogovi kod Vidovaca na osnovi keramike pripada nosiocima starčevačke i sopotske kulture. Uz navedeno utvrđeni su i ostaci nekolicine plitko ukopanih jama i rupa od stupova u kojima nije bilo nalaza te pretpostavljamo da se radi o kasnosrednjovjekovnom naselju. Pokretna arheološka građa je mnogobrojna: keramika, kućni lijev, keramički uporabni predmeti te kameni glačani i cijepani artefakti.

Među nalazima je mnogo gruboga posuđa izrađenog s dosta primjesa pijeska i sitnijih kamenčića. Keramika je oker, svijetlosmeđe, tamnosmeđe i crne boje te mrljasto-sivih do smeđe-crnih tonova. Grubo keramičko posuđe (lonci i zdjele) ukrašavano je plastičnim trakama s otiscima prsta i nokta te rogolikim, nosolikim i bradavičastim izbočinama. Na nekoliko ulomaka keramičkog posuđa, na trbušnom segmentu, ukrašavanje je izvedeno izbočinama u obliku životinjskih glava. Među oblicima su ravna i blago zaobljena tijela ravnoga i blago izvijenoga ruba. Među grubljim keramičkim posuđem zastupljene su i zdjele u više varijanti: konične, konične s valovitim rubom, zatim plitka zdjela- tava s okomitom nosolikom izbočinom te dublje zaobljene zdjele na četiri noge. Prikupljen je i veći broj finoga posuđa koje je izrađeno od dobro pročišćene gline, a neki ulomci rađeni su s primjesama kvarca. Fino keramičko posuđe je svijetlosive,

svijetlosmeđe, tamnosmeđe i crne boje, dok su neki ulomci s mrljastim tonovima, smeđe do crne boje. Ukrašavanje je u najvećem broju izvedeno raznolikim plastičnim aplikacijama: bradavičastim, rogolikim i to po dvije ili tri u paru. Na više ulomaka ukrašavanje je izvedeno tehnikom žljebljenja s dvije do tri okomite linije koje tvore traku. Ova keramika je mrljasto pečena i ima ponekad rogoliku ili rasječenu ušicu. Na jednom svijetlosmeđem ulomku je žljebljenje s više linija koje su u obliku slova „V“. Vrlo su rijetki ulomci keramike oslikani crvenom bojom, pri čemu se ne mogu raspoznati motivi. Među oblicima fine keramike najzastupljenije su zdjele, plitke bikonične zdjele sa zadebljanim rubom i zoomorfnim protomama na samom rubu, zatim bikonične duboke zdjele i zaobljene poluloptaste zdjele s bradavičastom izbočinom na vanjskoj stjenci ispod ruba. Uz to su nađeni i ulomci zdjela na jednoj cilindrično-zvonolikoj punoj nozi. Finije posuđe ima u svom repertoaru i lonce ravna i zaobljena tijela s ravnim

rubom te cilindrična vrata s dvije bradavičaste aplikacije u paru. Od oblika finog posuđa česti su i lončići zaobljena i bikonična tijela s izvijenim i uvučenim vratom i rubom. Uz posude prisutan je i značajan broj uporabnih predmeta izrađenih od keramike (pršljeni i kruškoliki utezi). Među glačanim kamenim alatima treba izdvojiti dljetu, plosnate sjekire, čekićaste sjekire s rupom za nasad. Prikupljena je i veća količina cijepanog litičkog materijala (jezgri, sječiva, grebala). Na temelju arheoloških nalaza s nalazišta Vidovci-Glogovi za sada možemo pretpostaviti kako je ono egzistiralo od rane do završne faze sopotske kulture. Relativnu kronologiju podupiru apsolutni datumi iz jamskih objekata: Beta-303980, SJ 51 (52), ugljen, 5050. – 4840. cal BC; jama SJ 147 (148), Beta 303982 ugljen, 4840. – 4720. cal BC; jama SJ 463 (464) – Beta-303984, ugljen, 4780. – 4560. cal BC; jama SJ 593 (594) Beta-303986, ugljen, 4780. – 4560. cal BC i jama SJ 301 (302), Beta-303983, ugljen, 4450. – 4340. cal BC.

274. Zdjela

Sopotska kultura
Vidovci - Glogovi, 2009.

Keramika
Visina: 9,1 cm
Promjer ruba: 13 cm

Djelomično rekonstruirana polukuglasta zdjelica s blago uvučenim rubom i ravnim dnom. Posuda je na dijelu iznad najšireg dijela trbuha ukrašena bradavičastom aplikacijom. Grube je fakture i tamnije smeđe mrljaste boje.

Gradski muzej Nova Gradiška, SJ 227, PN 222
neobjavljeno
M. M., A. Đ.

276. Zdjela

Sopotska kultura
Vidovci - Glogovi, 2009.

Keramika
Visina: 7,8 cm
Promjer ruba: 23 cm

Plitka, djelomično rekonstruirana konična zdjela ravnog dna. Zdjela je na trбуhu ukrašena s dvije bradavičaste aplikacije. Grube je fakture s vidljivim većim primjesama kvarcita i pijeska. Smeđe je boje s tamnijim tragovima od gorenja.

Gradski muzej Nova Gradiška, SJ 177, PN 191
neobjavljeno
M. M., A. Đ.

275. Posuda na četiri noge

Sopotska kultura
Vidovci - Glogovi, 2009.

Keramika
Visina: 12,1 cm
Promjer ruba: 14,7 cm

Djelomično rekonstruirana keramička posuda na četiri noge s blago uvučenim rubom. Uz rub su dvije nasuprotno postavljene bradavičaste aplikacije od kojih je jedna sačuvana, a druga rekonstruirana. Posuda je grube fakture s vidljivim većim primjesama kvarcita. Smeđe je boje s tamnijim sivim tragovima od gorenja.

Gradski muzej Nova Gradiška, SJ 273, PN 307
neobjavljeno
M. M., A. Đ.

Vinkovci – tel Tržnica

Maja Krznarić-Škrivanko

Zahvaljujući svom povoljnom geografskom položaju Vinkovci su oduvijek bili prostor na kojem su se kontinuirano nasljeđivale kulture. Vinkovačko područje smješteno je na sjevernom rubu Bosutske nizine, na prirodnom prijelazu između đakovačkog i vukovarskog prapornog ravnjaka okruženo plavnim nizinama Vuke i Bosuta, na mjestu gdje se savski i dunavski sliv međusobno najviše približavaju. Prva prapovijesna naselja u Vinkovcima nastaju na lijevoj obali Bosuta, čija nadmorska visina od 88 m je znatno viša od desne, čime je zaštićena od stalnih poplava i pogodna za naseljavanje.

Najstarije prapovijesno naselje na lijevoj obali Bosuta u Dugoj ulici prvi put spominje J. Brunšmid 1902. Prilikom rigolanja vrtova za vinograde sakupio je nalaze keramičkih posuda, glinenih utega i kamenih alatki, te lokalitet pripisao neolitičkom razdoblju (Brunšmid 1902, 118).

Prvi nalazi starčevačke kulture u Vinkovcima otkriveni su 1951. godine prilikom niveliranja južnog dijela tela za tržnicu (od tuda naziv za lokalitet tel Tržnica), a koji su pohranjeni u Arheološkome muzeju u Zagrebu (Dimitrijević 1966, 39). Zaštitna arheološka istraživanja pod vodstvom S. Dimitrijevića provedena su 1955. godine na Šetalištu D. Švagelja br. 3-4 (ranije Ulica 1. maja), dala su brojne nalaze završnog stupnja starčevačke kulture (Dimitrijević 1969a, 13, T. 2/4-8, 3/1-5). Na Šetalištu D. Švagelja 2, otkrivena je 1956. jama s nalazima spiraloid B stupnja starčevačke kulture (Dimitrijević 1969a, 13, T. 3/6, T. 4-7).

Prvo sondažno iskopavanje od 30 m² na telu Tržnica proveo je 1962. godine S. Dimitrijević, a ono je potvrdilo postojanje naselja završnog stupnja starčevačke kulture (Dimitrijević 1966, 40, T. 3-6; 1969a 13-14, T. 8-12).

U dvorištu Duge ulice br. 2 (položaj bivše Komercijalne banke) na površini od 154 m², tijekom 1973. na dubini od 3,00 m otkriveni su nalazi starčevačke kulture, kao i 1982. u iskopu od 360 m² u Dugoj ulici br. 2 (položaj Robne kuće Varteks) (Dizdar, Krznarić Škrivanko 1999-2000, 8).

Intenzivnom urbanizacijom Vinkovaca u drugoj polovici 70-ih godina, provedena su velika zaštitna iskopavanja na središnjem dijelu tela Tržnica, u Dugoj ulici 7 (položaj Robne kuće Zvijezda) na površini od 332 m² (Minichreiter 1977, 20-21), na površini od 2100 m² u Dugoj ulici 5 (položaj Hotela Slavonija) (Iskra-Janošić 1984, 143), te na Trgu dr. F. Tuđmana 2 (položaju Poslovne zgrade Jugobanke), na površini od 3660 m². Na cijeloj površini istraživanja otkriveno je veliko naselje starčevačke kulture (Iskra-Janošić 1977, 71; 1984, 143-144; Minichreiter 1992c, 25). U Dugoj ulici 26 istražen je zapadni dio tela Tržnica (položaj Robne kuće Na-Ma) na površini od 2632 m², gdje je u istočnom dijelu tog iskopa otkriven rubni dio naselja starčevačke kulture sa zemunicama, otpadnim jamama i 11 grobova koji su bili položeni u već napuštene

zemunice (Iskra-Janošić 1977, 70-71; 1984, 143-144, sl. 1-2; Minichreiter 1992c, 39). Nastavak istraživanja u Dugoj ulici 26 (između pozicija Na-me i Grazie) proveden je 2011., kada je na površini od 290 m² otkriveno nekoliko ukopanih objekata s nalazima starčevačke kulture. U Dugoj ulici br. 19-21 provedeno je 1988. na površini od 300 m² zaštitno arheološko iskopavanje, kao i 1989. na br. 27 na površini od 120 m².

Na oba položaja otkriveni su nalazi starčevačke kulture (Dizdar, Krznarić Škrivanko 1999-2000, 8). Te iste godine u zaštitnim istraživanjima u Reljkovićevoj ulici 1 (položaj Pošta II) istražen je grob sa zgrčencem koji je uz sebe imao mikrolit (Dnevnik istraživanja Pošta II 1989) za koji se pretpostavlja da bi mogao pripadati starčevačkom naselju. To je za sada najsjeveroistočnija pozicija sa starčevačkim nalazima.

Već sljedeće, 1990. u Dugoj ulici br. 24 (položaj Grazia) na površini od 1250 m², otkrivena su dva starčevačka ukopa dok je veći dio predviđenog iskopa bio je uništen naknadnom izgradnjom podruma (Dizdar, Krznarić Škrivanko 1999-2000, 8). Prilikom zaštitnih iskopavanja 1990. u Dugoj ulici br. 1 (položaj Šokadija), na površini od 440 m² starčevački horizont je samo djelomično istražen, budući da je bio uništen kasnijim gradnjama (Dizdar, Krznarić Škrivanko 1999-2000, 8).

Tijekom 90-ih godina nastavljaju se zaštitna istraživanja na zapadnom dijelu tela u Dugoj ulici 23 na površini od 76 m² (Iskra-Janošić 1993, 65-67). Tom su prilikom prvi put otkriveni ostaci pravokutne nadzemne kuće starčevačke kulture s pripadajućim ognjištem (Dizdar, Krznarić Škrivanko 1999-2000, 9, 10.). U Dugoj ulici 33 provedeno je 1995. iskopavanje na površini od 160 m², gdje je otkrivena jama s ulomcima posuda, spiraloid-B stupnja starčevačke kulture (Krznarić Škrivanko 1996b, 37-38).

Najnovija istraživanja iz 2009. u Gundulićevoj ulici 37 pokazala su u predzdravičnom sloju ukopanu manju jamu i veći, samo djelomično istražen zemunički objekt, promjera 11 metara, sa starčevačkim nalazima (Vulić, Krznarić Škrivanko, Rapan Papeša 2010, 60-62).

Nasebinski kompleks na telu je jednoslojan i život se odvijao na cijelom prostoru tijekom spiraloid B-stupnja starčevačke kulture, dok vertikalnu stratigrafiju možemo pratiti u Dugoj ulici 5 (položaj Hotel Slavonija) i 7 (položaj Robne kuće Zvijezda), gdje je nađeno i posuđe linear B i girlandoid stupnja (Minichreiter 1977, 21; Dimitrijević 1979a, 238-240). Na istom položaju otkopane su višedijelne zemunice uz koje su se nalazile radne i otpadne jame raspoređene u posebne užje mikrocjeline. Na zapadnom dijelu tela također je otkriven dio naselja s radnim i otpadnim jamama, dok se na centralnom prostoru uočava nedostatak objekata (Dimitrijević 1979a, 238-241). U neposrednoj blizini tih jama, istraženi su ostaci podnice od nabijene ilovače uz čiji rub se pojavljuju rupe

od kolaca kao dio starčevačke nadzemne kuće, vjerojatno četverokutnog tlocrta s nadzemnom konstrukcijom od vertikalno zabijenih kolaca između kojih je bilo isprepletano šiblje oblijepljeno blatom. Kuća je na osnovu nalaza datirana u završni spiraloid B-stupanj starčevačke kulture (Dizdar, Krznarić Škrivanko 1999-2000, 9, 10). Najnovija iskopavanja u Gundulićevoj 37, bacaju novo svjetlo na rasprostranjenost starčevačke kulture na području Vinkovaca. Ovi nalazi su u liniji s nalazima na Šetalištu D. Švagelja 5. U Dugoj ulici nije bilo starčevačkih nalaza zapadnije od kućnih brojeva 33-26, budući da iskopavanja u Dugoj ulici br. 46 i 51 nisu pokazala starčevački horizont (Krznarić 1994, 53). Kao što je već napisano najsjeverniji nalazi su otkriveni u Reljkovićevoj ulici 1. Ako se povežu sve te točke dobiva se naselje koje se

rasprostiralo od utoka potoka Ervenice u Bosut do zamišljene linije Šetalište D. Švagelja 5 – Gundulićeve 37, na površini od oko 120 000 m². Prema S. Dimitrijeviću u okviru naselja postoje prekidi u horizontalnim vezama između pojedinih manjih naseobinskih cjelina (Dimitrijević 1979a, 238). Do sada je unutar starčevačkog naselja na telu Tržnica otkriveno 25 grobova s ukopima u zgrčenom položaju na boku, koji su bili položeni u već napuštene zemunice. Nalazi starčevačke kulture iz Vinkovaca poslužili su S. Dimitrijeviću za razradu vlastite kronološke sheme za sjevernu Hrvatsku (Dimitrijević 1974, 88; 1979a, 243-247). Najstariji nalazi s tela Tržnica pripadaju linear B stupnju, zatim slijede nalazi girlandoid stupnja, a najmlađi su kasnoklasičnog spiraloid B stupnja (Dimitrijević 1979a, 243-247).

277. Zdjela

Starčevačka kultura, 6300. – 5300. g. pr. Kr.

Vinkovci - NaMa, 1977.

Keramika

Visina: 10,2 cm

Promjer ruba: 17 cm

Promjer dna: 5,6 cm

Zdjela bikoničnog tijela, smeđe boje.

Gradski muzej Vinkovci, A4381

neobjavljeno

M. K. Š.

278. Zdjela

Starčevačka kultura, 6300. – 5300. g. pr. Kr.

Vinkovci - Zvijezda, 1977.

Keramika

Visina: 8,5 cm

Promjer ruba: 16,7 cm

Promjer dna: 7,6 cm

Plitka zdjela blago bikoničnog tijela, oker-smeđe boje.

Gradski muzej Vinkovci, A4393

neobjavljeno

M. K. Š.

279. Lonac

Starčevačka kultura, 6300. – 5300. g. pr. Kr.

Vinkovci - NaMa, 1977.

Keramika

Visina: 12,8 cm

Promjer ruba: 12,7 cm

Promjer dna: 8,8 cm

Lonac zaobljenog tijela, grube fature, uglačane površine i oker boje.

Gradski muzej Vinkovci, A4957

neobjavljeno

M. K. Š.

280. Zdjela

Starčevačka kultura, 6300. – 5300. g. pr. Kr.

Vinkovci - NaMa, 1977.

Keramika

Visina: 7,5 cm

Promjer ruba: 10,9 cm

Promjer dna: 0,4 cm

Zdjela blago zaobljenog tijela, fine fature, uglačane površine i oker boje.

Gradski muzej Vinkovci, A4959

neobjavljeno

M. K. Š.

281. Zdjela

Starčevačka kultura, 6300. – 5300. g. pr. Kr.

Vinkovci - NaMa, 1977.

Keramika

Visina: 13,1 cm

Promjer ruba: 19 cm

Zdjela bikoničnog tijela na niskoj

zvonastoj nozi, oker sive boje, fine fature i uglačane površine

Gradski muzej Vinkovci, A4961

neobjavljeno

M. K. Š.

282. Zdjela

Starčevačka kultura, 6300. – 5300. g. pr. Kr.

Vinkovci - NaMa, 1977.

Keramika

Visina: 13 cm

Promjer ruba: 28,5 cm

Promjer dna: 6,8 cm

Zdjela bikoničnog tijela oker smeđe boje, fine fature i uglačane površine.

Gradski muzej Vinkovci, A4962
neobjavljeno
M. K. Š.

283. Zdjela

Starčevačka kultura, 6300. – 5300. g. pr.
Kr.

Vinkovci - Duga ulica 33, 1995.

Keramika

Visina: 5,8 cm

Promjer ruba: 8,3 cm

Promjer dna: 3,2 cm

Zdjela bikoničnog tijela na niskoj nožici, oker smeđe boje i
fine fakture.

Gradski muzej Vinkovci, A4964
neobjavljeno

M. K. Š.

284. Zdjela

Starčevačka kultura, 6300. –
5300. g. pr. Kr.

Vinkovci - Duga ulica 33, 1995.

Keramika

Visina: 15,4 cm

Promjer ruba: 19 cm

Promjer dna: 7,8 cm

Zdjela blago bikoničnog tijela oker sive boje, fine fakture i
uglašane površine.

Gradski muzej Vinkovci, A4966
neobjavljeno

M. K. Š.

285. Zdjela

Starčevačka kultura, 6300. – 5300. g.
pr. Kr.

Vinkovci - NaMa, 1977.

Keramika

Visina: 6 cm

Promjer ruba: 11,8 cm

Promjer dna: 7,8 cm

Zdjela zaobljenog tijela i oker boje.

Gradski muzej Vinkovci, A4379

neobjavljeno

M. K. Š.

Vinkovci – Ervenica

Blanša Maljković

Naselje Ervenica označava bivše ratarsko područje smješteno u jugoistočnom dijelu Vinkovaca uz lijevu, blago povišenu, obalu Bosuta. Naziv je dobila prema nekadašnjem potoku Ervenica a danas se na tom položaju nalazi ulica Matije Gupca. Ervenicu prvi put spominje J. Brunšmid ističući kako je bila naseljena već u kameno doba. U razdoblju od 1957. do 1966. godine S. Dimitrijević je na području grada Vinkovaca proveo nekoliko manjih probnih iskopavanja prilikom kojih je prikupio značajne podatke o intenzitetu naseljavanja i zaokružio sliku pojedinih razdoblja (Dimitrijević 1966). Neka od tih istraživanja izvršena su i na području Ervenice gdje su utvrđeni nalazi od neolitika do rimskog razdoblja. Dio nalaza potječe i iz tzv. Poljskog jarka u čijoj se neposrednoj blizini nalazi i lokalitet istražen tijekom jeseni 2011. godine. Taj je jarak služio za odvod bujica i vode s ulica, a poznato je da se nalazi pri kraju istočnog dijela Ervenice. U drugoj polovini sedamdesetih godina, tijekom urbanizacije grada Vinkovaca, provedena su i veća zaštitna iskopavanja. Ponajviše zahvaljujući zaštitnim arheološkim istraživanjima koja se provode zadnjih 40-ak godina, arheološka slika grada Vinkovaca neprekidno se upotpunjuje i nadograđuje. Gradski muzej u Vinkovcima proveo je zaštitna arheološka istraživanja u Ulici M. Gupca 1994. i 1997. godine (Krznić Škrivanko 1997). Na istraženju površini

utvrđen je kontinuitet naseljavanja tijekom starčevačke, sopotske, vučedolske i keltsko-latenske kulture sve do rimskog razdoblja. Zahvaljujući navedenim istraživanjima Vinkovci su s vremenom postali prepoznatljivi po svojoj bogatoj kulturnoj baštini i prije svega kao grad s kontinuitetom naseljavanja od gotovo 7000 godina.

Tijekom 2011. godine, zbog izgradnje benzinske postaje s pratećim sadržajima, tvrtka Geoarheo d.o.o. iz Zagreba provela je zaštitno arheološko istraživanje na položaju *Ervenica – Poljski jarak*. Voditelj arheoloških radova bila je dipl. arheologinja Blanša Maljković a zamjenik dipl. arheolog Šime Vrkić. Na osnovu podataka iz dostupne literature i prikupljenih nalaza tijekom nadzora strojnog iskopa humusnog sloja, na navedenoj je lokaciji bio očekivan pronalazak neolitičkog i rimskog naselja. Zaštitno arheološko istraživanje provedeno je na površini od 2560 četvornih metara na nadmorskoj visini od 85 m, unutar zaštićene arheološke zone A grada Vinkovaca. Lokalitet se nalazi neposredno uz lijevu, povišenu, obalu Bosuta. Riječ je o obradivoj površini koja je u zatečenom stanju bila zapuštena. Ravni plato oranice blago se spuštao prema Bosutu. Na nalazištu je otvoreno iskopno polje dužine 112 metara i maksimalne širine 44.63 metra. Ispod sloja humusa utvrđen je dio sačuvanog kulturnog sloja u kojem

je bilo izraženo miješanje neolitičkog i rimskog materijala. Evidentirano je nekoliko kulturnih horizonata; prapovijesni, rimski i srednjovjekovni. Najraniji je prapovijesni horizont u kojem je utvrđeno postojanje neolitičkih naselja iz perioda ranije faze razvoja starčevačke kulture i nešto mlađe sopotske kulture. Starčevački je horizont u velikoj mjeri oštećen naknadnim ukopavanjem nositelja sopotske kulture, a oba su horizonta djelomično devastirana i osnivanjem kasnijeg rimskog naselja. Tijekom istraživanja evidentirano je oko 350 arheoloških tvorevina među kojima dominiraju jamski objekti različitih dimenzija, oblika i funkcija. Istražene su velike zemunične ili poluzemunične nastambe koje su služile kao stambeni ili radni prostor. Najveća cjelina prapovijesnih zemunica istražena je u južnom/jugozapadnom dijelu nalazišta (kv.A1-A3/B1-B3). Na tom se dijelu nalaze međusobno preslojeni starčevački i sopotski ukopi (SJ 173, 189, 199, 203, 213, 215, 217, 070) u kasnijem vremenu presječeni rimskim kanalom. Iz navedene skupine, veličinom i količinom pokretnih nalaza, ističu se SJ 203 i SJ 217, ukupnih dimenzija cca 20 x 15 m. Objekt označen SJ 202/203 jedini je u toj cjelini sadržavao isključivo inventar starčevačke kulturne pripadnosti. Riječ je o jamskom objektu-poluzemunici približnih dimenzija 11,44 x 9,47 m koja je sa svoje sjeveroistočne strane bila presječena rimskim kanalom. Unutrašnji prostor je organiziran na način da dominira središnja ćelija nepravilnog ovalnog oblika, dimenzija 4,84 x 3,86 m i maksimalne dubine od 1 m, a ostali prostor ispunjava veći broj manjih plićih prostora. Središnji dio objekta nešto je dublji u odnosu na nepravilne i dosta pliće rubove objekta. U sjeverozapadnom dijelu pronađena je mala krušna peć za pečenje posuda, a po sredini objekta evidentiran je i skeletni ukop u lagano zgrčenom položaju, orijentiran u smjeru jugozapad (glava) – sjeveroistok. Također se veličinom izdvajaju i SJ 387/388 i 389/390 (kv. B5-B6) u kojima dolazi do miješanja starčevačkog i sopotskog materijala. U zapadnom dijelu objekta SJ 388, na vrhu zapune, pronađen je grob 3 kojemu je na temelju keramike iz zapune objekta određena starčevačka kulturna pripadnost što je kasnije i potvrđeno radiokarbonskom analizom uzorka kosti pokojnika. Dijelom je ostao sačuvan i jedan životinjski ukop. U kv A6 istražen je relativno plitak objekt velikih dimenzija (SJ 499) kojem prema pokretnom arheološkom inventaru možemo pripisati starčevačku kulturnu pripadnost. U svojoj osnovi jamski objekt SJ 499 bio je izduženog nepravilnog oblika, dužine oko 7 m, a djelomično se podvlačio i pod profil iskopnog polja. Pružao se u smjeru istok-zapad. Dno objekta bilo je gotovo potpuno ravno i definirano na dubini od svega 0.35 m tako da je unutrašnja organizacija prostora bila poprilično jednostavna (jednoćelijski sistem). Prema nekim interpretacijama objekti većih dimenzija s potpuno ravnim dnom mogli su imati funkciju

spavaonica. Zanimljive podatke pružaju i preslojeni starčevački i rimski objekti u kv E3 . U tom dijelu nalazišta pronađeno je nekoliko kraćih, gotovo pravokutnih, ukopa koji pokazuju određenu pravilnost u rasporedu. Dva takva ukopa vežu se za prostor objekta SJ 199 a druga dva su pronađena južnije, na udaljenosti od 3,5-4 metra, gdje su također evidentirani objekti starčevačke kulture. U zapunama tih ukopa pronađeni su ulomci starčevačke keramike što bi pretpostavljalo da su navedene tvorevine nastale u vrijeme neolitika i da su svojom funkcijom nekako povezani s objektima iz tog razdoblja. Možda su imali određenu ulogu u gospodarskim aktivnostima koje su se odvijale u naselju.

Pronađeni su i prateći jamski objekti u obliku bunara i manjih ili srednjih jama koje su služile kao odlagališta za hranu i nepotrebnih predmeta. Od šest pronađenih bunara jedan je neolitički. Kao dio naseobinske arhitekture izdvajaju se i ostaci manjih jama kružnog ili ovalnog tlocrta, a najvjerojatnije je riječ o ukopima za stupove. Neki su pronađeni u kontekstu većih objekata i prate njihovo rasprostiranje (npr. SJ 276/277) dok su neki raspoređeni bez očigledne povezanosti s drugim objektima. U stijenkama nekih jama registrirani su i ukopi malih dimenzija - rupe od kolaca. Pronađen je i veći broj ukopa manjih dimenzija sterilne zapune.

Na nalazištu je u većoj mjeri zastupljen i sopotski horizont ravnomjerno zastupljen na čitavom rasteru nalazišta. U zapunama većine sopotskih objekata dolazi do miješanja pokretnog materijala s inventarom zapuna starčevačkih ili pak rimskih objekata. U kvadrantima B5-6, C6 istražen je već spomenuti objekt SJ 388 koji je u dokumentaciji vođen pod dvije zasebne cjeline; izdvojene su dvije cjeline-istočni i zapadni dio objekta koji su se razlikovali po pokretnom inventaru. Ističe se posebno istočni dio zapune u kojem je pronađeno fino crno posuđe iz glačanih stijenki sopotske kulture. Unutrašnja organizacija prostora pokazuje višćelijski sistem, veći broj manjih i većih međusobno povezanih prostora organizirano je u jednu cjelinu. S vanjske strane ukopa registrirani su i manji nepravilni ili kružni ukopi koji prate gabarite objekta; najvjerojatnije je riječ o ukopima za stupove. U dno objekta ukopan je uski plići jarak koji se pruža u smjeru S-J. S istočne strane objekta SJ 388 istražen je sopotski jarak (SJ 651) s pripadajućim ukopima za stupove (SJ 606, 608, 610, 612) i za pretpostaviti je kako je imao određenu ulogu u organizaciji prostora naselja.

Na nalazištu je otkriveno i osam grobova iz razdoblja neolitika. Većinom nisu sadržavali priloge. Najpouzdanije informacije za određivanje kulturne pripadnosti prikupljene su iz groba 2. Na temelju priloženih keramičkih posuda grob 2 je još tijekom istraživanja određen u starčevačku kulturu. Grobovi 1 i 3 pronađeni su pri vrhu zapune većih starčevačkih objekata.

Posebno je zanimljiva skupina od 5 grobova (grobovi 4, 7, 8, 9 i 10) koji su pronađeni na relativno maloj udaljenosti jedan od drugoga pa je opravdano voditi ih kao zasebnu skupinu. Na osnovu rezultata radiokarbonske analize uzoraka kostiju iz grobova 4 i 10 određena im je starčevačka kulturna pripadnost, a datirani su u drugu polovicu 6. tisućljeća pr. Kr. Tijekom istraživanja na lokalitetu je pronađena veća količina pokretnih arheoloških nalaza. U starčevačkom horizontu prevladavaju ulomci keramičkog posuđa među kojim dominira grubo posuđe debelih stijenki. Pronađeni su lonci i zdjele raznih oblika a najbrojnije su loptaste i poluloptaste forme sa zadebljanim dnom. Također je zastupljen i veći broj kupa na prstenastoj i na niskoj nozi. Od dekorativnih motiva najučestalije su aplicirane plastične trake s otiscima prsta, barbotinski premazi i u manjoj mjeri urezane linije. Pronađena je i veća količina fine slikane keramike (crno slikanje linearnih motiva na crvenoj podlozi). Od ostalih keramičkih nalaza izdvajaju se zoomorfne keramičke figurice, dijelovi idola i žrtvenika. Malobrojni su kameni nalazi i litičke izrađevine. Daleko su brojniji nalazi sopotske kulture. Najveći postotak otpada na keramiku za svakodnevnu upotrebu. Također je zastupljeno i finije posuđe te fina glačana keramika tankih stijenki. Od prepoznatljivih oblika izdvajaju se lonci, tave s drškom, dublje zdjele, zaobljene zdjele, bikonične i konične posude. U manjoj su mjeri prikupljeni i crni polirani ulomci fine keramike kod kojih je izražen bikonitet posuđa. Od ukrasa

evidentirana su bradavičasta ispupčenja, plastična potkovičasta drška, plastična traka s otiscima prsta u kombinaciji s bradavičastim izbočinama. Nekoliko ulomaka grubog posuđa ukrašeno je utiskivanjem pravilnih kružnih oblika neposredno ispod oboda te kombinacijom kružnih utiskivanja i bradavičastih ispupčenja. Na finom keramičkom posuđu izvedeni su plitko urezani motivi ispunjeni ubadanjem. Od ostalih keramičkih nalaza pronađeni su utezi većih i manjih dimenzija, kalemi za namatanje vune i pršljenovi. Značajan je nalaz dviju keramičkih čizmica i nalazi antropomorfnih figurica. Prikupljena je i velika količina životinjskih kostiju. Na određenom uzorku pronađeni su i tragovi rezanja; krupne kosti su drobljene, a također su poslužile i za izradu alatki raznih oblika i veličina. U odnosu na količinu keramičkih nalaza kameni su artefakti malobrojni, a izdvajaju se nalazi glačanih sjekirica. Na osnovu rezultata radiokarbonske analize uzoraka ljudskih kostiju naselje nositelja starčevačke kulture na položaju Ervenica- Poljski jarak određeno je u drugu polovicu 6. tisućljeća prije Krista (cal BC 5840.-5560.). Sopotski horizont je na osnovu tipoloških karakteristika keramike i izraženog utjecaja vinčanske kulture određen u stupanj I-B/II i razvijeni II stupanj. Svi izneseni podaci navedeni su na osnovu primarne obrade nalaza, zapažanja tijekom istraživanja i komparacije s objavljenim rezultatima istraživanja nalazišta srodnih karakteristika. Dodatne analize i pripreme za objavu lokaliteta su u tijeku.

286. Posuda

Starčevačka kultura, 5840. – 5560. g.
pr. Kr.

Vinkovci - Ervenica/Poljski jarak, 2011.

Keramika

Visina: 8 cm

Promjer ruba: 7,5 cm

Promjer trbuha: 11.4 cm

Promjer dna: 5 cm

Manja posuda sa četiri probušene ušice na truhu, priložena uz pokojnika (grob 2). Keramika je crvene/oker boje. Na podlozi su izvedeni tamno slikani motivi; od oboda prema truhu posude izvedene su tanje paralelne linije unutar nešto debljih traka koje formiraju viseći trokut.

Privremena pohrana Geoarheo d.o.o, PN 214, Grob 2

Neobjavljeno

B. M.

287. Posuda na nozi

Starčevačka kultura, 5840. – 5560. g.
pr. Kr.

Vinkovci - Ervenica/Poljski jarak, 2011.

Keramika

Visina: 14 cm

Promjer ruba: 16,5 cm

Promjer dna: 8,5 cm

Visina noge posude: 3,5-4 cm

Posuda na nižoj prstenastoj nozi grublje fature, priložena u grob 2 uz pokojnika. Keramika je ciglasto smeđe boje.

Privremena pohrana Geoarheo d.o.o, PN 215, Grob 2

neobjavljeno

B. M.

288. Zoomorfna figurina

Starčevačka kultura, 5840. – 5560. g.
pr. Kr.

Vinkovci - Ervenica/Poljski jarak, 2011.

Keramika

Visina: 7,1 cm

Širina: 2,5-3,8 cm

Debljina: 2.5 cm

Dobro sačuvana zoomorfna figurina manjih dimenzija, noge su djelomično oštećene, glava nije sačuvana. Keramika narančasto-ciglaste boje.

Privremena pohrana Geoarheo d.o.o, PN 258

neobjavljeno

B. M.

289. Zoomorfna figurina

Starčevačka kultura, 5840. – 5560. g.
pr. Kr.
Vinkovci - Ervenica/Poljski jarak,
2011.

Keramika
Dužina: 13,5 cm
Širina: 4,5 cm
Visina: 6 cm
Oštećena zoomorfna figurina, sačuvana je samo jedna noga i rep. Glava nedostaje. Na leđima je možda bila izvedena aplikacija. Keramika je oker-narančaste boje.
Privremena pohrana Geoarheo d.o.o, PN 203
neobjavljeno
B. M.

290. Žrtvenik

Starčevačka kultura
Vinkovci - Ervenica/Poljski jarak,
2011.

Keramika
Visina: 2,6-3 cm
Promjer: 6,5 cm
Dio žrtvenika na četiri noge, dosta oštećen, keramika tamnosmeđe boje, u presjeku crne boje.
Privremena pohrana Geoarheo d.o.o, PN 404
neobjavljeno
B. M.

291. Figurina

Sopotska kultura
Vinkovci - Ervenica/Poljski jarak, 2011.

Keramika
Visina: 9,4 cm
Širina: 8,0 cm
Debljina: 3,4 cm
Glava i vrat antropomorfne figurine s istaknutom šiljastom bradom i plastično naglašenim nosom i očima. Na stražnjem dijelu glave oblikovana je zaravnjena površina probušena na četiri mjesta. Predmet je najvjerojatnije bio ovješten.
Keramika narančasto-okor boje.
Privremena pohrana Geoarheo d.o.o, PN 282
neobjavljeno
B. M.

292. Posuda

Sopotska kultura
Vinkovci - Ervenica/Poljski jarak, 2011.

Keramika
Visina: 8,1 cm
Promjer ruba: 5 cm
Promjer trbuha: 7,9 cm
Promjer dna: 3 cm
Manji bikonični vrč s tri ušice na truhu, finije fature,

cjelovito sačuvan. Keramika tamno smeđe do sivkaste boje.

Privremena pohrana Geoarheo d.o.o, PN 219
neobjavljeno
B. M.

293. Noga figurine

Sopotska kultura
Vinkovci - Ervenica/Poljski jarak, 2011.

Keramika
Visina: 4,5 cm
Širina potkoljenice: 2,4 cm
Debljina stopala: 1,9 cm
Ulomak noge keramičke figurine s prikazom čizme. Prednji dio noge je ukrašen kombinacijom urezanih motiva i točkastih uboda.
Keramika tamnosive boje.
Privremena pohrana Geoarheo d.o.o, PN 251
neobjavljeno
B. M.

294. Figurina

Sopotska kultura
Vinkovci - Ervenica/Poljski jarak, 2011.

Keramika
Visina: 6,4 cm
Širina: 3 cm
Maksimalna širina u predjelu ruku: 3,7 cm
Debljina: 1,2 cm
Keramička antropomorfna figurina na čijoj glavi su shematski prikazane oči i usta urezanim crtama, dok su uši oblikovane manjim plastičnim izbočenjima. Umjesto ruku nalaze se dva batrljka. Tijelo figurine ukrašeno je urezanim crtama. Keramika oker boje.
Privremena pohrana Geoarheo d.o.o, PN 270
neobjavljeno
B. M.

295. Noga figurine

Sopotska kultura
Vinkovci - Ervenica/Poljski jarak, 2011.

Keramika
Visina: 6,3 cm,
Širina stopala: 4,8 cm
Širina potkoljenice: 2,4 cm
Ulomak noge keramičke figurine s prikazom čizme. Ukrašena je vodoravnim i okomitim urezanim linijama, a gornji dio sačuvanog ulomka i sitnim točkastim ubodima. Keramika tamnosmeđe boje.
Privremena pohrana Geoarheo d.o.o, PN 204
neobjavljeno
B. M.

Vinkovci – Jošine

Vedran Koprivnjak

Naselje Jošine nalazi se u sklopu gradskog područja grada Vinkovaca, na obali Bosuta 10-ak km jugoistočno od središta grada. Na tom mjestu Bosut ulazi u relativno ravan dio toka nakon krivine koja započinje kod Sopota na suprotnoj strani. Njegov tok prati blago povišena greda (izdignuće) koja se od svog najvišeg dijela (na oko 82 metra nadmorske visine) spušta prema obali (do 80 metara nadmorske visine). Između obale i ulice Jošine smjestile su se poljoprivredne površine, a na ulazu u naselje niče nova gospodarska zona Vinkovaca. Cijelo se naselje sastoji od spomenute ulice i dvadesetak obiteljskih kuća.

Arheološko nalazište u Jošinama smjestilo se na istočnom rubu naselja i obuhvaća poljoprivredne parcele katastarske općine Vinkovci II. Na lokalitetu je pronađeno ukupno 220 jama od kojih je velika većina (80 %) arheoloških. Stratigrafija nalazišta vrlo je jednostavna, a sastoji se od humusnog sloja ispod kojeg se nalazi pjeskovita sterilna podloga (zdravica), dok su između njih dva sloja, nastala plavljenjem obale rijeke koje je uzrokovalo tzv. razlivanje zapune, odnosno slojevi naplavine uništili su vrh arheoloških jama, a njihov sadržaj razasuli po zdravici. Pošto su sve arheološke jame ukopane u zdravicu na istoj razini, na ovom je lokalitetu prisutna tzv. horizontalna stratigrafija. Prema dataciji, jame se mogu podijeliti na: jame srednjeg neolitika (sopotske kulture), ranog eneolitika (badenske kulture), kasne antike i ranog srednjeg vijeka (bjelobrdске kulture). Ovu je arheološku zonu, koja se proteže od vinkovačkog naselja Ervenica do Trbušanca, prvi spomenuo Stojan Dimitrijević objavivši rezultate arheoloških istraživanja od 1957.-1965. povodom dvadesete godišnjice osnutka Gradskog muzeja Vinkovci, gdje je naznačeno da je lokalitet "Ervenica-Trbušanci" bio dio iskopavanja tijekom 1957. godine sredstvima Rektorata Sveučilišta u Zagrebu (Dimitrijević, 1966, 35).

Položaj lokaliteta nejasno je označen otprilike 1-1,5 km južno i jugoistočno od posljednjih kuća naselja Ervenica (ulica M. Gupca). Spominje se i da su iskopavanja vršena tijekom prosinca i da je ukupna istražena površina iznosila 20 m². Nalazi su pripadali I B stupnju sopotske kulture, a pretpostavljeno je da je riječ o jednoslojnom naselju.

Jame sopotske kulture na lokalitetu Vinkovci- "Jošine" najbrojnije su, a prema funkciji najčešće su otpadne (16.6 % ukupnog broja sopotskih jama), zatim slijede radne, pa stambene, što se tiče jama s neposrednom funkcijom. Ostalo otpada na nedefinirane jame i rupe od stupova. Prema položaju lokaliteta (na obali Bosuta) i rasporedu i odnosu stambenih i radnih jama, nameće se zaključak da je lokalitet u srednjem neolitiku bio dio svojevrsne "industrijske zone", odnosno odsječak naselja uz rijeku gdje su se donosile razne sirovine i hrana, vjerojatno nekom vrstom plovila (čamac, splav, skela), da bi se u tom dijelu naselja obrađivale (djelomično ili u potpunosti), pa se potom dale na korištenje stanovnicima trajno naseljenog dijela naselja. Vrstu sirovina koja je mogla biti dopremana određuju nalazi nađeni na lokalitetu, pa prema tome to može biti kamen (riolit, andezit, rožnjak, škriljevac, pješčenjak, konglomerat), ruda (sol, hematit, limonit, kremen), drvo (za koje nema direktnih dokaza izuzev samog postojanja utisnute drvene arhitekture u kućni ljep) i predmeti simboličkog ili kulturnog karaktera koji su mogli biti nabavljeni na mjestima gdje se sastaju kulture. Sirovina je vjerojatno dovožena u većim komadima, pa je na lokalitetu reducirana i prvotno obrađena. Rijekom je vjerojatno dolazila i hrana (lovne životinje) koja se prerađivala u vidu štavljenja kože, izrade i popravaka ribarskih mreža, izrade koštanih izrađevina i bojanja. Uzevši u obzir ova razmišljanja, ovaj je dio naselja sopotske kulture vjerojatno postojao kao tzv. *working camp* i bio korišten povremeno. Kao dokaz toj teoriji idu i velike dimenzije otpadnih jama u kojima se kroz duže vrijeme gomilalo smeće. Prema tome SJ velikih dimenzija pod brojem 222/223 mogao je poslužiti kao mjesto na kojem su se stanovnici naselja sastajali i, primjerice, donosili stoku na klanje te odnosili gotove proizvode svojim kućama. Kronološki gledano, ovaj bi lokalitet mogao neposredno prethoditi lokalitetu Vinkovci- "Ervenica" i pripadao bi fazi IB sopotske kulture, odnosno označio bi prvu fazu naseljavanja vinkovačkog područja u traženju strateški boljih pozicija (Ervenica, Sopot) (Dimitrijević 1966, 37). Ovome u prilog idu i rezultati ¹⁴C analize, kojom su datirani životinjski zubi iz objekata SJ 116/117 i 169/170, a koja smješta gorenje ovih nalaza između 4790. i 4620. g. pr. Kr.

296. Zdjela

Sopotska kultura, 5. tisućljeće. pr. Kr.
Vinkovci - Jošine, 2011.

Keramika

Visina: 4,6 cm

Promjer ruba: 9,5 cm

Minijaturna keramička zdjelica ravnih stijenki, rađena s primjesom lomljenih školjaka.

Gradski muzej Vinkovci, PN 182

neobjavljeno

V. K.

299. Zdjela

Sopotska kultura, 4790. - 4620. g. pr. Kr.
Vinkovci - Jošine, 2011.

Keramika

Visina: 5,9 cm

Promjer ruba: 6,2 cm

Minijaturna bikonična keramička zdjelica, redukcijski pečena.

Gradski muzej Vinkovci, PN 313

neobjavljeno

V. K.

297. Lonac

Sopotska kultura, 5. tisućljeće. pr. Kr.
Vinkovci - Jošine, 2011.

Keramika

Visina: 9,5 cm

Promjer ruba: 4,6 cm

Keramički lonac S-profilacije s uskim grlom i obodom blago izvijenim prema van te tri ušice.

Gradski muzej Vinkovci, PN 208

neobjavljeno

V. K.

300. Kalem

Sopotska kultura, 5. tisućljeće. pr. Kr.
Vinkovci - Jošine, 2011.

Keramika

Visina: 5,2 cm

Širina: 3,5 cm

Ulomak šesterokrakog kalema većih dimenzija s očuvana tri kraka i naznakama ostalih.

Gradski muzej Vinkovci, PN 114

neobjavljeno

V. K.

298. Zdjela

Sopotska kultura, 4790. - 4620. g. pr. Kr.
Vinkovci - Jošine, 2011.

Keramika

Visina: 6,9 cm

Promjer ruba: 7,2 cm

Minijaturna bikonična keramička zdjelica, oksidacijski pečena.

Gradski muzej Vinkovci, PN 79

neobjavljeno

V. K.

Virovitica – Brekinja

Ana Đukić

Lokalitet Virovitica - Brekinja nalazi se na trasi zapadne virovitičke obilaznice, između stacionaža 3+800 i 4+200, u nizinskom području kod sela Korija. Institut za arheologiju ondje je proveo zaštitna arheološka istraživanja u razdoblju od 13. lipnja do 9. srpnja, te od 16. do 30. kolovoza 2005. godine. U tom razdoblju provedena su i druga zaštitna, te je utvrđeno da se ovaj lokalitet nastavlja na drugi (Kiškorija-jug). U prvim rekognosciranjima terena provedenih u proljeće 2005. godine pronađen je materijal koji je upućivao na to da je riječ o srednjovjekovnom lokalitetu. Međutim, nakon istraživanja površine od 9000 kvadratnih metara, utvrđeno je postojanje pretpovijesnog naselja na površini od 5400 kvadratnih metara, te nekoliko recentnih ukopa okruglog oblika. Pretpovijesno naselje je, prvo na temelju arheološkog materijala, datirano u kasnu fazu starčevačke kulture, što su potvrdili i dobiveni ¹⁴C datumi (Balen, Gerometta 2011, 84, bilješka 2).

Virovitica-Brekinja je jednoslojni lokalitet, a u istraživanjima je zahvaćen samo zapadni rub naselja, zbog čega su u istraživanjima pronađeni samo ukopani objekti među kojima su osobito važne radne i stambene zemunice, te razne jame, kanali i stupovi koji su sadržavali pokretne arheološke nalaze (Sekelj Ivančan, Balen 2006a; 2006b; 2007).

Materijal pronađen tijekom arheoloških istraživanja tipičan je za starčevačku kulturu, odnosno njegov najveći dio čine ulomci različitih keramičkih posuda, zatim cijepana litika, kućni ljep i glačani kameni artefakti. Zastupljeni keramički materijal grube je fature, a od ukrasa se najčešće javlja barbotinska tehnika. Od oblika se uglavnom javljaju zaobljeni lonci i

posude na nozi. Za razliku od ostalih starčevačkih lokaliteta, na ovome nije pronađena slikana keramika finije fature, što je možda posljedica toga što su istraživanjima zahvaćeni uglavnom radni, a ne i stambeni prostori. Osim keramike, velik postotak nalaza čini lomljenina te sedam žrnjeva i rastirači, koji ukazuju na to da su se u ovom dijelu naselja obrađivale biljke. Arheobotaničkim analizama uzoraka s lokaliteta, Kelly Reed sa Sveučilišta u Leicesteru ustanovila je dvoznu pšenicu i grah poljak (Reed 2012). Pšenica je uobičajen biljni ostatak na neolitičkim lokalitetima, jer se radi o poljoprivrednim zajednicama koje uzgajaju žitarice. Međutim, grah poljak je rijedak nalaz, što sugerira dvije stvari. Prvo, da je ova populacija koristila i divlje samonikle biljke u prehrani, i, drugo, da se, prema izboru mahunarki razlikuje od drugih istovremenih populacija koje su uglavnom koristile bob, leću i grašak. Vjerojatno najzanimljiviji kompleks objekata pronađen na lokalitetu je iz sektora X (stratigrafske jedinice 130/212, 131/132, 133/134). Ondje su pronađeni posebni nalaz 4 i 5, odnosno glačani kameni klin i antropomorfnu keramičku figurinu. Klin je pronađen pored objekta i na njemu nema vidljivih tragova korištenja, pa se pretpostavlja da je riječ o predmetu koji je korišten u kultne svrhe, što je slučaj i s keramičkom figurinom žene s naglašenim atributima (Sekelj Ivančan, Balen 2006b, 69, sl. 2).

Ovaj lokalitet, uz dva na trasi iste obilaznice (Brekinja i Đurađ), podiže broj starčevačkih nalazišta na virovitičkom prostoru na devet (Gačište, Orešac, Dabrovica, dva u Pčeliću, Pepelana, Stara Krivaja), što je iznimno važno za bolje razumijevanje te kulturne pojave.

301. Lonac

Starčevačka kultura
Virovitica - Brekinja, 2005.

Keramika

Visina: 37,6 cm

Promjer ruba: 11,8 cm

Debljina ručke: 3,4 cm

Djelomično rekonstruirani

keramički lonac blago bikoničnog oblika i suženog cilindričnog vrata. Na bikonitetu ima dvije nasuprotno postavljene ručke ovalnog presjeka koje su uzdignute prema gore prateći liniju trbuha. Posuda je na bikonitetu, između ručaka, ukrašena utiskivanjem prsta, a isti ukras nalazi se i na gornjoj strani ruba.

Privremena pohrana Arheološki muzej u Zagrebu, SJ 49
neobjavljeno

A. Đ.

302. Figurina

Starčevačka kultura

Virovitica - Brekinja, 2005.

Keramika

Visina: 5 cm

Širina: 4 cm

Debljina: 3 cm

Donji dio ženskog idola sa sačuvanim širokim, nezgrapnim tijelom s naglašenim stražnjim dijelom, poput dvije lopte. Idol je položen na stupaste noge, s ravnim ovalnim stopalima, koje su neznatno ramaknute. Keramika je tamnosmeđe boje, izrađena od gline nepročišćenog sastava, dobro pečena. Tijelo idola, prelomljeno ispod prsiju, blago je nagnuto prema naprijed, te stoga zbog težine stražnjice, ne može samostalno stajati. Vjerojatno su ista obilježja bila u prednjem dijelu, što je osiguravalo ravnotežu ovoj kompaktnoj i masivnoj figurici. Vidljiv poprečni lom, naknadno ljepljen.

Gradski muzej Virovitica, A-2373

Sekelj Ivančan, Balen 2007, 24; Balen 2009a, 31, kat. br. 51
S. S.

303. Zdjela

Starčevačka kultura

Virovitica - Brekinja, 2005.

Keramika

Visina: 11 cm

Promjer ruba. 25 cm

Zdjela oker boje, širokog otvora, ravnog dna, blago zaobljenog trbuha na čijoj sredini se nalazi ukras s dva bradavičasta ispupčenja.

Gradski muzej Virovitica, A-2380

Sekelj Ivančan, Balen 2007, 23

S. S.

304. Kupa na nozi

Starčevačka kultura

Virovitica - Brekinja, 2005.

Keramika

Visina: 14,5 cm

Promjer ruba: 18 cm

Kupa na nozi oker boje od gline nepročišćenog sastava, uglačane površine. U gornjem dijelu zdjela ima blago zaobljeni oblik, a noga je šuplja, zvonolikog oblika.

Gradski muzej Virovitica, A-2382

Sekelj Ivančan, Balen 2007, 25

S. S.

305. Žrvanj

Starčevačka kultura

Virovitica - Brekinja,

2005.

Kamen

Dužina: 57 cm

Širina: 29 cm

Debljina: 3-5 cm

Žrvanj vrlo velikih dimenzija, ovalnog oblika, neznatno udubljen, u cijelosti sačuvan, načinjen od kamena sivoljubičaste boje.

Gradski muzej Virovitica, A-2383

Sekelj Ivančan, Balen 2007, 22

S. S.

306. Klin

Starčevačka kultura

Virovitica - Brekinja,

2005.

Kamen

Dužina: 28 cm

Širina: 5,5 cm

Debljina: 4,5 cm

Kameni klin uskog pravokutnog oblika, polukružnog presjeka, s ravnom donjom plohom i stanjenim krajevima. Klin je načinjen od kamena sive boje. Zaravnjena donja ploha odaje namjenu klina, jer pokazuje tragove struganja.

Gradski muzej Virovitica, A-2385

Sekelj Ivančan, Balen 2007, 25

S. S.

Zadubravljje – Dužine

Kornelija Minichreiter

Naselje starčevačke kulture prostire se na zemljištu Dužine kod Zadubravlja oko 17 km istočno od Slavanskog Broda na trasi autoceste Zagreb – Lipovac. Malo povišeni ravnjak koji pripada blago zatalasanoj ravnici zaleđa Save promijenio je na ovom dijelu svoj prvotni izgled izgradnjom autoceste, željezničke pruge, lateralnim i zapadnim lateralnim kanalom. Tijekom 1989. i 1990. godine istražena je površina od 6.200 m² u okviru trogodišnjih zaštitnih arheoloških radova na južnoj trasi autoceste Zagreb – Lipovac, dionica Slavonski Brod – Velika Kopanica. Radove su proveli tadašnji Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture iz Osijeka (današnji Konzervatorski odjel u Osijeku) i Muzej Brodskog Posavlja u Slavanskom Brodu pod stručnim vodstvom dr. sc. Kornelije Minichreiter i Jesenke Mišćiv. Otkriven je obrtnički dio velikog naselja starčevačke kulture (radionice za izradu glinenog posuđa, kamenih predmeta i tkanina) iz rane faze razvitka starčevačke kulture – stupanj linear A, oko 6000. – 5300. g. pr. Kr.

Obrtničko naselje bilo je organizirano tako da je svaki njegov dio imao određenu namjenu s pratećim objektima neophodnim u životu plemenske zajednice. U istočnom dijelu naselja otkriveni su nizovi rupa od kolaca na kojima su od debljih grana mogla biti sastavljena nadzemna spremišta za hranu. Na to upućuje činjenica da u zemunicama naselja nisu nađene jame tj. ukopana spremišta, inače uobičajena u neolitičkim naseljima. U blizini tih objekata bilo je veliko otvoreno ognjište, dimenzija 2,70m x 1,90m, na kojem se pripremala hrana za stanovnike ovog dijela naselja. Dalje prema središtu naselja otkrivena je radionica za izradu kamenog oruđa i oružja plitka zemunica s oko 1300 kamenih artefakata; jezgara, odbojaka, sječiva, brusnog kamenja. U središtu naselja velika drvena ograda okruživala je prostor od 10m x 15m sastavljena od gusto poredanih drvenih oblica ukopanih u 30-ak cm duboki jarak, koja je na istočnoj strani imala ulaz. Ne zna se točna namjena toga prostora, a jedna je od pretpostavki da je to bilo okupljanje stanovnika pri kulturnim obredima. Na sjevernoj i južnoj strani ispred ulaza u kružni ograđeni prostor bile su dvije stambene zemunice sa šatorastim pokrovom i vlastitim ograđenim dvorištem. Južna stambena zemunica (9,5m x 11m) bila je nešto veća od sjeverne i zbog svoje veličine imala je dva ulaza – glavni i sporedni. Na istočnoj strani bio je glavni ulaz s jednom stubom i nizom okomitih kolaca u dužini od 3 m, koji su držali nadstrešnicu pred ulazom. Sporedni ulaz bio je prolaz u ograđeno dvorište. Zemunica je imala četiri prostorije od kojih je istočna do ulaza bila najveća (6m x 3,5m); uz mnogobrojne ulomke keramičkih posuda i životinjskih kosti u njoj su nađeni još i kulturni predmeti, a s obzirom na njezinu veličinu i mogućnost okupljanja većeg broja žitelja, ondje je

vjerojatno bio kulturni prostor. U zapadnoj manjoj prostoriji (3m x 4m) nađena je skupina keramičkog posuđa, a ispod nje ukopan je govedu rog. Bio je to kulturni običaj u starčevačkoj kulturi označavanja najvažnije zemunice u naselju. Sjeverna zemunica manjih dimenzija (5m x 5m) imala je dvije prostorije i u zapadnoj prostoriji kućno žrtveno mjesto. Obje zemunice s ulazom na istočnoj strani imale su svoje dvorište ograđeno drvenom ogradom. U dvorištu južne zemunice nađeni su kameni žrvnjevi i drobilice, na kojima su se usitnjavali plodovi. Uz ogradu nađeni su glineni utezi za okomiti tkalački stan. U zapadnom dijelu naselja otkriven je bunar dubine 5 m, iz kojeg se pomoću užeta preko vodoravno položene drvene grede na gornjem dijelu bunara izvlačila voda. U bunaru je nađen vrč s četirima ušicama za užu pomoću kojega se izvlačila voda. Pored bunara u zapadnom dijelu naselja bile su lončarske radionice s pomoćnim jamama u kojima su se odvijale sve faze izrade glinenih predmeta od iskopa gline do završne faze pečenja i ukrašavanja. Iz četiriju pomoćnih jama vadila se glina, zatim se miješala s pljevom i uz male drvene ograde oblikovali su se i sušili glineni predmeti i posuđe. U trima radnim jamama odvijalo se pečenje glinenih izrađevina. Dvije cilindrične peći, međusobno spojene, bile su namijenjene pečenju posuda grublje fature velikih dimenzija. U trima izduženim pećima u obliku cigare pečeno je posuđe manjih dimenzija finije izradbe i s bojanim uzorcima. U radnoj zemunici osim dviju cilindričnih peći bile su i dvije polukružne kupolaste krušne peći. Inventar u zemunicama bilo je raznovrsno keramičko posuđe: lonci, zdjele, zdjele na nozi, loptasta i poluloptasta oblika sa zadebljanim dnom i ravnim ili niskim cilindričnim vratom. Ukrašavani su plastičnim naljepcima, impresso tehnikom (utiskivanje noktom, prstom, štipanje, ubadanje), plastičnim trakama s otiscima prsta, prevlačenjem snopom grančica i plitkim urezivanjem. Slikano posuđe je ukrašeno samo pravocrtnim motivima; ispod oboda su jedna ili četiri ravne i jedna nazupčana crta, a na njih se prema truhu nadovezuju snopovi kosih crta i viseći trokuti ili stajaći trokuti ispunjeni mrežom. Među keramičkim predmetima pronađeni su i dijelovi više žrtvenika na četirima nogama s različito oblikovanim postoljem i većim ili manjim žrtvenim posudicama. Ističe se lijepo modelirana glava psa, koja je bila ugaoni dio na žrtveniku. Ostaci životinjskih kosti pokazuju raznovrsnost u prehrani stanovnika naselja te ukazuju na početke procesa pripitomljavanja životinja. Kostii su pripadale ovci, kozi, govedu, svinji, jelenu, zecu, psu, kuni, malim glodavcima, ribama i kornjači.

307. Lonac

Starčevačka kultura
Zadubravlje - Dužine, 1989.

Keramika

Visina: 20 cm

Promjer ruba: 10,1 x 10,5 cm

Keramička posuda uska cilindrična
vrata s četiri okomito probušene
ručke na zaobljenom trbuhu koje
su služile za vješanje posude.

Muzej Brodskog Posavlja, A-4347

Minichreiter 1991d, 179-192; 1992c, T.21:3; Miklik-Lozuk
2009, 29, kat. br. 38

L. M-L.

309. Žrtvenik

Starčevačka kultura
Zadubravlje - Dužine, 1990.

Keramika

Visina: 8,1 cm

Promjer čašice: 6,4 cm

Donji dio: 6,2 x 5,7 cm

Keramički žrtvenik na četiri nožice s
okruglim recipijentom odnosno s
čašicom na postolju.

Muzej Brodskog Posavlja, A-4346

Minichreiter 1991d, 179-192; 1992a, T.1:5; 1992c, T.21:10;
2005d, 7, sl. 2:1a i b.

L. M-L.

308. Žrtvenik

Starčevačka kultura
Zadubravlje - Dužine, 1989.

Keramika

Visina: 5,2 cm

Dužina: 11,4 cm

Širina: 9,3 cm

Keramički žrtvenik na četiri zoomorfno oblikovane nožice sa
širokim i plitkim pravokutnim recipijentom.

Muzej Brodskog Posavlja, A-4345

Minichreiter 1991d, 179-192; 1992a, T.1:4; 1992c, T.21:11 ;
2005d, 13, sl. 3:1.

L. M-L.

310. Jezgre za sječiva

Starčevačka kultura
Zadubravlje - Dužine

Rožnjak

Težina: 152 g

Sedam jezgri za sječiva od
rožnjaka.

Muzej Brodskog Posavlja

Šošić Klindžić 2010

R. Š. K.

Zarilac – Grabaračke livade

Mirela Pavličić

Lokalitet Zarilac – Grabaračke livade nalazi se kod mjesta Zarilac u Požeškoj kotlini, odnosno oko 20 km sjeveroistočno od Požege. Lokalitet se smjestio na povišenom položaju, tj. izduženoj gredi u blizini vodotoka. U neposrednoj blizini je željeznička stanica Zarilac koja čini njegovu istočnu granicu, južnu granicu čini Crni potok, a zapadnu šuma Vražjak. Lokalitet je podijeljen na dva dijela, sjeverno od željezničke pruge Pleternica – Našice i kanala Londža smješteno je prapovijesno naselje s kontinuitetom od brončanog doba do vremena Slavena, a u literaturi se također navodi postojanje nekropole iz kasnog brončanog doba (Sokač-Štimac 1977c). Lokalitet je uočen još 1972. godine kad je Direkcija za Savu iz Slavenskog Broda započela projekt regulacije Londže i iskop istoimenog kanala. Tijekom strojnog iskopa kanala širine oko 18 m, do dubine oko 5 m i u dužini od 1000 m pojavljivao se arheološki materijal koji je i prikupljen kao slučajni nalaz tijekom 1972., 1973. i 1975. godine. Radovi su zaustavljeni u listopadu 1976. godine kad se naišlo na kosti ledenodobnih životinja – mamuta, bizona te jelena, divljeg konja, divljeg goveda i divlje svinje te su prva arheološka istraživanja probnog karaktera provedena u studenom iste godine. Iskop kanala zahvatio je kvartarne naslage u dubini preko 5 m s tri kompleksa naslaga, odnosno stratuma. Najdublji stratum 3 obuhvaćao je zelenu tinjčastu i masnu ilovaču s čestim pougljenim ostacima drveta i kućica puževa te mjestimično ljuštire školjaka. Na ovom stratumu ležao je stratum 2, debljine preko 3 m. Radilo se o naslazi finopjeskuljaste svijetložute ilovače s brojnim kućicama kopnenih puževa te u gornjem dijelu s ostacima kostiju gornjopleistocenskih životinja (Malez, Poje, Rukavina 1977, 25). Kostii ledenodobnih životinja bile su izbrzdane urezima od kamenog oruđa što je upućivalo na činjenicu da su bile plijen paleolitičkih lovaca koji su na ovom mjestu imali svoj lovački logor (Malez, Poje, Rukavina 1977, 31). Stratum 1 predstavljao je humusni kompleks naslaga, debljine oko 1 m, s raznolikim arheološkim materijalom. Između stratuma 2 i stratuma 1 postojala je neznatna stratigrafska praznina (Malez, Poje, Rukavina 1977, 26). Opsežnija zaštitna arheološka istraživanja bila su provedena u dvije faze, tijekom ožujka i svibnja 1977. godine. Tada su istražene 32 sonde, različitih dimenzija, uglavnom 5 x 5 m i to na dva položaja: sjeverno od željezničke pruge Pleternica – Našice i južno od navedene pruge i to u dužini od 1 km, od željezničke stanice Zarilac prema zapadu do šume Vražjak (Sokač-Štimac 1977c). Sjeverno od nekropole na brežuljku iznad željezničke stanice utvrđeno je postojanje naselja. U

četiri istražene sonde nađeno je mnogo ulomaka keramičkih posuda iz brončanog, željeznog i rimskog doba. Nađena je manja lončarska peć, rupe za kolce kuća, podovi kuća, kamene sjekire i glineni utezi (Sokač – Štimac 1977c, 51). Prema voditeljici istraživanja Dubravki Sokač-Štimac južno od željezničke pruge od šume Vražjak, na zapadu, do željezničke stanice Zarilac, na istoku, prostire se brončanodobna nekropola sa žarnim grobovima koji su datirani u kasnu broncu C i ranije razdoblje bronce D. Istraženo je 28 žarnih grobova, u kojima su pokopani ostaci ljudskih kostiju, a pronađeno je i mnoštvo kremenih artefakata, ulomaka keramike i glinenih utega. Autorica navodi da je keramika smeđe, crne i crvene boje, ukrašena bradavičastim ispupčenjima, otiskom prsta, dugmetastim naljepcima, a od oblika navodi vrčeve i kupe na nozi. Nađene su sjekire kalupastog i jezičastog tipa, sjekire – čekići, utezi za ribarske mreže, utezi za tkalačke stanove, tanka koštana šila, glinene statue-idoli i dvije keramičke žlice (Sokač-Štimac 1977a, 38-39).

Na osnovi objavljene građe (Sokač-Štimac 1977b, T. I-VI; Sokač-Štimac 1984, 117), a i pregledom građe koja se čuva u muzeju, skloni smo pretpostaviti da je zapravo riječ o sopotskom naselju, djelomično uništenom brončanodobnim ukopima. Također pretpostavljamo da bi sopotskoj kulturi mogao pripadati i u objavi opisani kosturni ukop pokojnika u zgrčenom položaju, koji je prema voditeljici istraživanja Dubravki Sokač-Štimac datiran u razdoblje ranog brončanog doba (Sokač-Štimac 1977c, 50). Dakako, bez revizijskog istraživanja i neposrednog datiranja skeleta, ostajemo u okvirima hipoteze.

Za sopotski materijal iz Zarilca može se reći slijedeće. Zdjelje su široke i plitke, a ispod ruba imaju jednu ili dvije drške. Konične zdjelje imaju široki otvor, a rub je izvijen ili uvijen unutra. Manje zdjelice imaju bikoničan trbuh s jednom drskom. Na trbuhu se često javljaju četiri bradavičasta ispupčenja. Lonci su trbušati, s dvije drške na sredini trbuha koje čine neprobušene izbočine. Vrčevi imaju dršku ispod ruba otvora. Keramika debelih stijenki, grube fakture za svakodnevnu upotrebu, većinom je crvenkaste boje, slabo pečena i pročišćena. Posude crne boje imaju glačanu površinu i dobre su kvalitete. Od ukrasa na posudama javljaju se ukrasne trake izvedene prstom, bradavičasti i dugmetasti naljepci i rogolika izbočenja. Nađeni su i utezi za ribarske mreže malog okruglog oblika, te glineni kruškoliki utezi za tkalačke stanove. Nađeno je nekoliko manjih kamenih motika i mnoštvo mikrolita. Interesantan je nalaz keramičke žlice te manje glačane kamene sjekire, zatim ulomak posude crne boje sa stiliziranim plastičnom životinjskom glavom.

311. Figurina

Sopotska kultura
Zarilac - Grabaračke livade,
slučajni nalaz, 1975.

Keramika

Visina: 4,5 cm

Širina: 2 cm

Debljina: 1,4 cm

Gornji dio keramičke

antropomorfne figurine sive
boje s naznačenim nosom i
gornjim dijelom glave koji se
proširuje.

Gradski muzej Požega, A-1610
neobjavljeno

M. P.

313. Figurina

Sopotska kultura
Zarilac - Grabaračke livade, 1976.

Keramika

Visina: 6,6 cm

Širina: 3 cm

Debljina: 2 cm

Keramička antropomorfna figurina

stupastog oblika, pri dnu kružna u
presjeku, s dnom kao postoljem. Oči
su naznačene kao dva ureza dok je nos
plastično prikazan. Grudi su prikazane
kao dva ispupčenja.

Gradski muzej Požega, A-1843
neobjavljeno

M. P.

312. Figurina

Sopotska kultura
Zarilac - Grabaračke livade, 1976.

Keramika

Visina: 5,6 cm

Širina: 2,8 cm

Debljina: 1,8 cm

Keramička antropomorfna figurina

stupastog oblika, ovalna u
presjeku, s dnom kao postoljem.
Oči su naznačene kao dvije male
udubine dok je nos plastično
prikazan. Grudi su prikazane kao
dva ispupčenja dok se sa strane
figurine nalaze naznake ruku.

Gradski muzej Požega, A-1842
neobjavljeno

M. P.

314. Kamena alka

Sopotska kultura
Zarilac - Grabaračke livade,
1976.

Kamen

Dužina: 6,6 cm

Širina: 2,2 cm

Debljina: 1,5 cm

Ulomak kamene alke. Vanjski rubovi su zaobljeni, a presjek
trokutasti. Čitava površina ulomka je fino ispolirana.

Gradski muzej Požega
neobjavljeno

M. P.

POPIS LITERATURE

B

- Balen, J. 2005a, Sarvaš, neolitičko i eneolitičko naselje, Katalozi i monografije Arheološkog muzeja u Zagrebu, Zagreb.
- Balen, J. 2005b, Sopot, Hrvatski arheološki godišnjak 1/2004, Zagreb, 26-30.
- Balen, J. 2007, Ivandvor – šuma Gaj, Hrvatski arheološki godišnjak 3/2006, Zagreb, 14-16.
- Balen, J. 2008a, Apsolutni datumi sa zaštitnih istraživanja na prostoru Slavonije kao prilog poznavanju kronologije srednjeg eneolitika, Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu 3.s., XLI, Zagreb, 17-35.
- Balen, J. 2008b, Rezultati istraživanja na trasi autoceste Beli Manastir – Osijek – Svilaj, katalog izložbe, Arheološki muzej u Zagrebu, Zagreb.
- Balen, J. 2009a, kataloške jedinice, u: Slavonija, Baranja i Srijem – vrela europske civilizacije, katalog izložbe, Galerija Klovičevi dvori, Zagreb.
- Balen, J. 2009b, Tomašanci-Palača, Hrvatski arheološki godišnjak 5/2008, Zagreb, 60-62.
- Balen, J. 2010, Eneolitičke kulture na prostoru istočne Slavonije, doktorski rad, Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, Zagreb.
- Balen, J. Balen, D., Kurtanjek, D. 2002, Kamene alatke s nalazišta Samatovci iz fundusa Arheološkog muzeja u Zagrebu, *Opuscula Archaeologica* 26, Zagreb, 19-37.
- Balen, J., Burić, M. 2006, Litički nalazi sopotske kulture na području Hrvatske, u: Od Sopota do Lengyela – prispjevki o kamenodobnih in bakrenodobnih kulturah med Savo in Donavo, ur. A. Tomaž, *Annales Mediterranea*, Koper, 35-38.
- Balen, J., Bilić, T., Bunčić, M., Drnić, I., Solter, A. 2009, Rezultati zaštitnih istraživanja na lokalitetu Ivandvor – Šuma Gaj, Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu, 3.s., XLII, Zagreb, 23-72.
- Balen, J., Gerometta, K. 2011, Nalazi žrtvenika i figuralne plastike starčevačke kulture s lokaliteta Tomašanci-Palača. u: Panonski prapovijesni osviti – Zbornik radova posvećen Korneliji Minichreiter uz 65. obljetnicu života, ur. M. Dizdar, Zagreb, 83-104.
- Bobovec, A. 2013, Arheologija u Moslavini (uz 50-tu obljetnicu rada Arheološkog odjela MMK), Kutina, u tisku.
- Bösendorfer, J. 1910, Crtice iz slavonske povijesti s osobitim obzirom na prošlost županija: Križevačke, Virovitičke, Požeške, Cisdravske baranjske, Vukovarske i Srijemske, te Kraljevskog i Slobodnog Grada Osijeka, u srednjem i novom vijeku, Osijek.
- Bösendorfer, J. 1942, Osijek i okolica u predhistorijskim eonima, Osječki zbornik I, Osijek, 5-23.
- Botić, K. 2011, O kamenom nalazu iz Novih Perkovaca kod Đakova (sjeverna Hrvatska), u: Panonski prapovijesni osviti - Zbornik radova posvećenih Korneliji Minichreiter uz 65. obljetnicu života, ur. M. Dizdar, Zagreb, 227-245.
- Botić, K. 2012, Dječje igračke i minijaturene posude sopotske kulture s lokaliteta Krčavina – Novi Perkovci, Materijali /

Društvo za povijest i kulturni razvoj Istre i Međunarodni istraživački centar za arheologiju Brijuni-Medulin 24, Pula, 52, 104.

- Botić, M. 2013, Dječje igračke i minijaturene posude sopotske kulture s lokaliteta Krčavina – Novi Perkovci, *Histria Antiqua* 22, Pula (u tisku).
- Brunšmid, J. 1902, Colonia Aurelia Cibalae – Vinkovci u staro doba, Vjesnik Hrvatskoga arheološkoga društva, n.s., VI, Zagreb, 117-166.
- Bulat, M. 1960, Obilasci arheološkog terena od 1.11.1958. do 31.12.1960.godine i važnije arheološke prinove, Osječki zbornik VII, Osijek, 310-313.
- Bulat, M. 1962, Obilasci arheološkog terena od 1.1.1961. do 31. 12. 1962. i važnije prinove, Osječki zbornik VIII, Osijek, 364-368.
- Bulat, M. 1981, Rekognosciranje Arheološkog odjela Muzeja Slavonije, Arheološki pregled 22, Beograd, 181-187.
- Burić, M. 2009, Povijest arheološkog istraživanja Gradca u Bapskoj, Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu, 3.s., XLII, zagreb, 489 – 507.
- Burić, M. 2011, Gradac u Bapskoj – slika života istočne Hrvatske prije 7000 godina, Zagreb.

C

- Celestin, V. 1896-1897, Neolitsko naselje kod Osijeka, Vjesnik Hrvatskoga arheološkoga društva, n.s., II, Zagreb, 104-109.
- Childe, G. 1929, *The Danube in Prehistory*, Oxford.

D

- Dimitrijević, S. 1961, Problem neolita i eneolita u sjeverozapadnoj Jugoslaviji, *Opuscula Archaeologica* 5, Zagreb, 5-78.
- Dimitrijević, S. 1966, Rezultati arheoloških iskopavanja na području vinkovačkog muzeja od 1957. do 1965., *Acta Musei Cibalensis* I, Vinkovci.
- Dimitrijević, S. 1968, Sopotsko-lendelska kultura, Zagreb.
- Dimitrijević, S. 1969a, Starčevačka kultura u slavonsko-srijemskom prostoru i problem prijelaza starijeg u srednji neolit u srpskom i hrvatskom Podunavlju, u: Neolit i eneolit u Slavoniji, *Actes V*, Vukovar, 9-97.
- Dimitrijević, S. 1969b, Das Neolithikum in Syrmien, Slawonien und Nordwestkroatien – Einführung in den Stand der Forschung, *Archaeologia Iugoslavica* X, Beograd, 39-76.
- Dimitrijević, S. 1970, Neolit u Slavoniji i Srijemu, u: Zbornik radova I. znanstvenog sabora Slavonije i Baranje, Osijek, 23-61.
- Dimitrijević, S. 1974, Problem stupnjevanja starčevačke kulture s posebnim obzirom na doprinos južnopanonskih nalazišta rješavanju ovih problema, *Materijali SADJ* 10, Beograd, 59-121.
- Dimitrijević, S. 1978, Neolit u sjeverozapadnoj Hrvatskoj (pregled stanja istraživanja do 1975. godine), Arheološka

- istraživanja u sjeverozapadnoj Hrvatskoj, Izdanja Hrvatskog arheološkog društva, sv.2, Zagreb, 71-128.
- Dimitrijević, S. 1979a, Sjeverna zona – Neolit u centralnom i zapadnom dijelu sjeverne Jugoslavije, Praistorija jugoslavenskih zemalja II – neolitsko doba, Sarajevo, 229-360.
- Dimitrijević, S. 1979b, Arheološka topografija i izbor arheoloških nalaza s vinkovačkog tla, u: Corolla memoriae Iosepho Brunšmid dicata, Izdanja Hrvatskog arheološkog društva 4, Vinkovci, 133-282.
- Dimitrijević, S. 1984, Još jednom o problemu završetka ranog neolitika u sjevernoj Hrvatskoj, Izdanja Hrvatskog arheološkog društva 9, Zagreb.
- Dizdar, M., Krznarić Škrivanko, M. 1999-2000, Prilog poznavanju arhitekture starčevačke kulture u Vinkovcima, Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu 3.s. XXXII-XXXIII, Zagreb, 7-22.
- Dizdar, M. 2010, Terenski pregled trase magistralnog plinovoda Kutina – Dobrovac, Annales Instituti Archaeologici VI, Zagreb, 112-117.
- Dizdar, M., Mihaljević, M., Ložnjak Dizdar, D. 2009, Plinovod Nova Kapela-Požega, Hrvatski arheološki godišnjak 5/2008, Zagreb, 120-122.
- Drechsler-Bižić, R. 1956, Samatovci – neolitsko naselje kod Osijeka, Zbornik Matice srpske – serija društvenih nauka 12, Novi Sad, 17-38.
- Durman, A. 1982, Izvještaj o arheološkom istraživanju na lokalitetu „Gradišće“ u Starom Čiču održanom u listopadu 1982. (Arhiv Muzeja Turopolja).
- Durman, A. 1983, „Gradišće“ u Starom Čiču – bronzanodobni tel, Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva, Zagreb, 26-27.
- Đ**
- Đukić, A. 2011, Rekonstrukcija neolitičke i eneolitičke ekonomije na temelju pet novoistraženih lokaliteta Đakovštine, diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, Odsjek za arheologiju, Zagreb.
- F**
- Filipec, K., Šiša Vivek, M. 2007, Debela šuma, Hrvatski arheološki godišnjak 3/2006, Zagreb, 69-71.
- Filipec, K., Roksandić, D., Šiša Vivek, M., Karneluti, M. 2009, Arheološke slike iz Slavonije: arheološka istraživanja na trasi autoceste Beli Manastir – Osijek – Svilaj, Zbirka Odsjeka za arheologiju, knjžica 1, Zagreb.
- G**
- Gale, I. 2002, Vučedolsko naselje na Ervenici u Vinkovcima, Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu 3.s., XXXV, Zagreb, 53-66.
- Gerometta, K. 2009, Tipološka analiza keramike starčevačke kulture i problem njene relativne kronologije na primjeru materijala iz SJ 1324-1325 s lokaliteta Ivandvor kraj Đakova, diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, Odsjek za arheologiju, Zagreb.
- Grubišić, A. 2002, Arheolog Dr. Robert Rudolf Schmidt u Hrvatskoj, Osječki zbornik XXVI, Osijek, 107-134.
- H**
- Hincak, Z., Drmić-Hofman, I., Mihelić, D. 2007, Antropological Analysis of Neolithic and Early Bronze Age Skeletons – A Classical and Molecular Approach (East Slavonia, Croatia), Coll. Antropol. 31, Zagreb, 4: 1135-1141.
- Hršak, T., Pavlović, I. 2007, Kaznica-Rutak, Hrvatski arheološki godišnjak 3/2006, Zagreb, 16-17.
- Hršak, T. 2009, kataloške jedinice, u: Slavonija, Baranja i Srijem – vrela europske civilizacije, katalog izložbe, Galerija Klovićevi dvori, Zagreb.
- Hoernes, M. 1901, Funde verschiedener Alterstufen aus dem westlichen Syrmien, Beč, 276.
- Hoffiler, V. 1938, Sarvaš, u: Corpus vasorum antiquorum Jugoslavie, Fasc. 2, Beograd.
- I**
- Iskra-Janošić, I. 1977, Cibalae-Vinkovci, Zaštitni radovi, Arheološki pregled 19, Beograd, 68-72.
- Iskra-Janošić, I. 1984, Arheološka istraživanja na području Općine Vinkovci, Izdanja Hrvatskog arheološkog društva 9, Vukovar, 143-153.
- Iskra-Janošić, I. 1986, Zaštitna arheološka istraživanja u Vinkovcima, Godišnjak ogranka Matice hrvatske Vinkovci 10, Vinkovci, 71-79.
- Iskra-Janošić, I. 1993, Zaštitna iskopavanja u Vinkovcima u godini 1993., Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva br. 3, Zagreb, 65-67.
- Iskra-Janošić, I. 2001, Urbanizacija Cibala i razvoj keramičarskih središta, Vinkovci.
- Iskra-Janošić, I., Krznarić Škrivanko, M. 1996a, Sustavno arheološko istraživanje lokaliteta Sopot u 1996., Godišnjak Ogranka Matice hrvatske Vinkovci 14, Vinkovci, 167-185.
- Iskra-Janošić, I., Krznarić Škrivanko, M. 1996b, Arheološki nalazi - svjedoci života u prošlosti, katalog izložbe, Gradski muzej Vinkovci, Vinkovci.
- Iskra-Janošić, I., Krznarić Škrivanko, M. 1997, Sustavno istraživanje neolitičkog naselja Sopot kraj Vinkovaca, Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva br. 1, Zagreb, 20-24.
- J**
- Jakovljević, G. 1989, Brezovljanski nalaz iz šume Jasenova kod Nove Rače, Muzejski vjesnik – glasilo Muzejskog društva sjeverozapadne Hrvatske, br. 12, Bjelovar 1989., 19.-20.

K

- Kalafatić, H., Hršak, T. 2007, Žarni grob ranog brončanog doba s lokaliteta Selci-Đakovački - Kaznica: zvonasti pehari na jugu Karpatske kotline?, Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu 24, Zagreb, 41-47.
- Karavanić, I., Šošić, R. 2004, Cijepani litički materijal s prapovijesnog nalazišta Slavča, Nova Gradiška, Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu 3.s., XXXVII, Zagreb, 17-40.
- Knezović, I., Pintarić, T. 2005, Arheologija – Stalni postav, Muzej Turropolja, Velika Gorica.
- Klajn, M. 1961, Moj amatersko-muzejski rad, Vinkovci.
- Korda, J. 1960, Tragom prošlosti Vinkovaca, Vinkovci.
- Krajcar-Bronić, I., Minichreiter, K., Obelić, B., Horvatinčić, N. 2004, Zadubravlje-Dužine - the oldest early Neolithic (Starčevo culture) settlement in Croatia, Radiocarbon and Archaeology, Proceeding of the 4th Symposium, Oxford 2002, Oxford University of Archaeology Monograph 62, Higham Tom, Bronk Ramsey, Cristopher, (ed. Owen Clare), Oxford Books, 229-245.
- Krajcar Bronić, I., Minichreiter, K. 2007, 14C dating of the early Neolithic settlement Galovo near Slavonski Brod in Northern Croatia, Nuclear Instruments and Methods in Physics Research 1, 714-716.
- Krznarić Škrivanko, M. 1996a, Novi nalazi starčevačkih žrtvenika u Vinkovcima, Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva br. 3, Zagreb, 40-43.
- Krznarić Škrivanko, M. 1996b, Duga ulica 33 – periferni dio tella „Tržnica-Hotel“, Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva br. 3, Zagreb, 37-40.
- Krznarić Škrivanko, M. 1997, Prapovijesno naselje na Ervenici u Vinkovcima, Opuscula Archaeologica 21, Zagreb, 205-215.
- Krznarić Škrivanko, M. 1998a, Druga etapa sustavnog arheološkog iskopavanja gradine Sopot, Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva br. 1, Zagreb, 30-34.
- Krznarić Škrivanko, M. 1998b, Treća sezona iskopavanja na gradini Sopot, Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva br. 3, Zagreb, 1998., 71-73.
- Krznarić Škrivanko, M. 1999, Mlade kameno doba, u: Vinkovci u svijetu arheologije, ur. S. Jozić, Gradski muzej Vinkovci (katalog izložbe), Vinkovci, 11-21.
- Krznarić Škrivanko, M. 2000, Četvrta sezona sustavnog istraživanja gradine Sopot, Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva br. 2., Zagreb, 49-52.
- Krznarić Škrivanko, M. 2002, Peta i šesta sezona sustavnog istraživanja Gradine Sopot (godina 2000. i 2001.), Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva br. 1, Zagreb, 36-45.
- Krznarić Škrivanko, M. 2003a, Sedma sezona sustavnog istraživanja Gradine Sopot (godina 2002.), Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva br. 1, Zagreb, 37-46.
- Krznarić Škrivanko, M. 2003b, Neki naseobinski pokazatelji na eponimnom lokalitetu sopotske kulture, Opuscula archaeologica 27, Zagreb, 49-63.
- Krznarić Škrivanko, M. 2006a, Sopot, Hrvatski arheološki godišnjak 2/2005, Zagreb, 30-33.
- Krznarić Škrivanko, M. 2006b, Sopot, u: Stotinu hrvatskih arheoloških nalazišta, ur. A. Durman, Leksikografski zavod M. Krleža, Zagreb, 246.-247.
- Krznarić Škrivanko, M. 2006c, Istraživanja na Sopotu, u: Od Sopot do Lengyela – prispevki o kamenodobnih in bakrenodobnih kulturah med Savo in Donavo, ur. A. Tomaž, Annales Mediterranea, Koper, 11-19.
- Krznarić Škrivanko, M. 2007a, Sopot, Hrvatski arheološki godišnjak 3/2006, Zagreb, 45-47.
- Krznarić Škrivanko, M. 2007b, Sustavno arheološko iskopavanje eponimnog lokaliteta Sopot pokraj Vinkovaca za 2005. i 2006. godinu (deseta i jedanaesta godina istraživanja), Godišnjak Ogranka Matice hrvatske Vinkovci 24/2006, Vinkovci, 273-284.
- Krznarić Škrivanko, M. 2008, Sopot, Hrvatski arheološki godišnjak 4/2007, Zagreb, 64-68.
- Krznarić Škrivanko, M. 2009a, Arheološki park Sopot; u: Arheologija i turizam, Arheološki muzej Zagreb, Zagreb, 86.-97.
- Krznarić Škrivanko, M. 2009b, Sustavno arheološko iskopavanje eponimnog lokaliteta Sopot pokraj Vinkovaca za 2007. i 2008. godinu (dvanaesta i trinaesta godina istraživanja), Godišnjak Matice hrvatske Vinkovci 26/2009, Vinkovci, 201-213.
- Krznarić Škrivanko, M. 2009c, Sopot, Hrvatski arheološki godišnjak 5/2008, Zagreb, 89-92.
- Krznarić Škrivanko, M. 2009d, Mlade kameno doba ili neolitik. u: Slavonija, Baranja i Srijem, vrela europske civilizacije, 1. svezak ur. B. Biškupić, Zagreb, 53-59.
- Krznarić Škrivanko, M. 2010, Vinkovci u prapovijesti, u: Monografija Vinkovaca, ur. D. Švagelj, Matica Hrvatska Ogranak Vinkovci, Vinkovci, 11-23.
- Krznarić Škrivanko, M. 2011, Radiokarbonski datumi uzoraka sa Sopotu; u: Panonski prapovijesni osviti - Zbornik radova posvećenih Korneliji Minichreiter uz 65. obljetnicu života, ur. M. Dizdar, Zagreb, 209.-227.
- Krznarić Škrivanko, M. 2012a, Nalazišta sopotske kulture na Vinkovačkom području, Acta Musei Cibalensis 5, Zbornik: Arheološki i povijesno-topografski radovi, ur.D. Petković, Vinkovci, 11-46.
- Krznarić Škrivanko, M. 2012b, Nastavak projekta sustavnoga istraživanja eponimnog lokaliteta Sopot: (14. godina istraživanja) rezultati geofizičke prospekcije i geološkoga sondiranja, Godišnjak Matice hrvatske Ogranak Vinkovci 27/2011, Vinkovci, 93-106.
- Krznarić Škrivanko, M. 2013, Rezultati Dimitrijevićevih istraživanja Sopotu u svjetlu novih istraživanja...”, Opuscula archaeologica 37, Zagreb, (u tisku).
- Krznarić Škrivanko, M., Balen, J. 2006, Osmi, deveti i deseti sezona sustavnog istraživanja gradine Sopot (godina 2003, 2004., 2005.), Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva br. 1, Zagreb, 2006, 51.-61.
- Krznarić Škrivanko, M., Rapan Papeša, A. 2006, Arheološki park Sopot, Zbornik radova: Živi muzej – eksperimentalna arheologija, Muzej grada Umaga, Umag, 11.-17.

Krznarić Škrivanko, M., Reed, K. 2007, The Late Neolithic site of Sopot, Vinkovci: results of the site stratigraphy, C 14 dates, and the analysis of archeo-botanical and osteological remains, *The European Archaeologist* – issue no. 28: winter 2007-2008, 3-4.

L

Leleković, T. 2008, Ivandvor, *Hrvatski arheološki godišnjak* 4/2007, Zagreb, 12-15.

M

Malovoz, A. 2009, kataloške jedinice, u: *Slavonija, Baranja i Srijem – vrela europske civilizacije*, katalog izložbe, Galerija Klovičevi dvori, Zagreb.

Malez, M., Poje, M., Rukavina, D. 1977, Naseljavanje Požeške kotline u paleolitikumu, *Vjesnik Muzeja Požeške kotline* 1, Požega, 15-42.

Marijan, B. 2001, Zaštitna istraživanja arheoloških lokaliteta uz južni trak autoceste Zagreb-Lipovac, dionica V. Kopanica-Županja, poddionica B. Greda-Županja, *Obavijesti Hrvatskoga arheološkog društva* br. 2, 35-45.

Marijan, B. 2003, Pretpovijesna arheološka nalazišta Dubovo-Košno i Dubovo kod Županje, *Županski zbornik*, 11, Matica hrvatska Županja, 13-22.

Marijan, B. 2006, Neolitičko naselje Dubovo-Košno kod Županje, u: *Od Sopota do Lengyela*, Prispjevki o kamenodobnih in bakrenodobnih kulturah med Savo in Donavo. Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče Koper, Institut za dediščino Sredozemlja, Založba Annales, Koper, 2006., 43-51.

Marijan, B. 2007, Nasebinski elementi na neolitičkome lokalitetu Dubovo-Košno kod Županje, *Archaeologia Adriatica* 1, Zadar, 55-84.

Marković, Z. 1979, Uz problem istraživanja neolita i eneolita u sjeverozapadnoj Hrvatskoj, *Muzejski vjesnik - glasilo muzeja sjeverozapadne Hrvatske* br. 2., Koprivnica, 37-40.

Marković, Z. 1981, Pregled prethistorijskih promjena na području sjeverozapadne Hrvatske, *Podravski zbornik* 81, Koprivnica, 228.-244.

Marković, Z. 1982, Prilog poznavanju prethistorijskih nalazišta Đakovštine, *Zbornik Muzeja Đakovštine* 2, Đakovo, 93-103.

Marković, Z. 1985, Problem ranog eneolita u sjeverozapadnoj Hrvatskoj, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu* 3.s., XVIII, Zagreb, 1-15.

Marković, Z. 1986, 40 godina arheoloških istraživanja u sjeverozapadnoj Hrvatskoj, katalog izložbe, Koprivnica.

Marković, Z. 1987, Noviji i neobjavljeni arheološki nalazi iz Podravine i kalničko-bilogorske regije, *Podravski zbornik* 13, Koprivnica, 142-152.

Marković, Z. 1989a, Razmatranje o neolitu sjeverozapadne Hrvatske, *Podravski zbornik* 15, Koprivnica, 134-138.

Marković, Z. 1989b, Novi prilozi poznavanju neolita sjeverne Hrvatske, *Poročilo o raziskovanju paleolita, neolita in eneolita v Sloveniji* XVII, Ljubljana, 61-69.

Marković, Z. 1994, Sjeverna Hrvatska od neolita do brončanog doba, Koprivnica, 1-302.

Marković, Z., Botić, K. 2006, Zaštitna arheološka iskopavanja kod Novih Perkovaca, *Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva* br. 3, Zagreb, 49-53.

Marković, Z., Botić, K. 2007, Krčavina, *Hrvatski arheološki godišnjak* 3/2006, Zagreb, 18-20.

Marković, Z., Botić, K. 2008a, O neolitičkoj keramici iz Novih Perkovaca kod Đakova, *Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu* 25, Zagreb, 15-32.

Marković, Z., Botić, K. 2008b, Zaštitna istraživanja nalazišta Novi Perkovci Krčavina, *Izdanja Hrvatskog arheološkog društva* (u tisku).

Marković, Z., Homen, Z. 1990, Nekoliko novijih momenata u istraživanju neolita i eneolita sjeverne Hrvatske, *Poročilo o raziskovanju paleolita, neolita in eneolita v Sloveniji* XVIII, Ljubljana, 61-70.

Marković, Z., Minichreiter, K. 2003, Investigation of Prehistoric sites in Croatia from 1990 to 2002, *Recent Research in the Prehistory of the Balkans* (edit. D.V. Grammenos), *Publications of the Archaeological Institut of Northern Greece* Nr. 3, Thessaloniki, 129-174.

Marković, Z., Okroša, L. 2003, Nastavak istraživanja nalazišta Brezovljani, *Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva* br.1, Zagreb, 29-36.

Marković, Z., Okroša Rožić, L. 2004, Istraživanja u Brezovljanima godine 2003. i 2004., *Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva* br. 3, Zagreb, 57-62.

Mihaljević, M. 2000, Istraživanje nalazišta Slavča (Nova Gradiška, 1999), *Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva* br. 3, Zagreb, 63-71.

Mihaljević, M. 2004, Istraživanje nalazišta Slavča-Nova Gradiška 2000-2003, *Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva* br. 1, Zagreb, 26-32.

Mihaljević, M. 2005, Slavča, *Hrvatski arheološki godišnjak* 1/2004, Zagreb, 39-41.

Mihaljević, M. 2006a, Istraživanje nalazišta Slavča-Nova Gradiška, u: *Od Sopota do Lengyela – prispjevki o kamenodobnih in bakrenodobnih kulturah med Savo in Donavo*, ur. A. Tomaž, *Annales Mediterranea*, Koper.

Mihaljević, M. 2006b, Slavča-Nova Gradiška, u: *Stotinu hrvatskih arheoloških nalazišta*, ur. A. Durman, *Leksikografski zavod M. Krleža*, Zagreb.

Mihaljević, M. 2010, Vidovci-Glogovi, *Hrvatski arheološki godišnjak* 6/2009, Zagreb, 115-116.

Miklik-Lozok, L. 2005, Kruševica-Njivice, *Hrvatski arheološki godišnjak* 1/2004, Zagreb, 37-38.

Miklik-Lozok, L. 2006, Kruševica-Njivice, *Hrvatski arheološki godišnjak* 2/2005, Zagreb, 51-53.

Miklik-Lozok, L. 2009, kataloške jedinice, u: *Slavonija, Baranja i Srijem – vrela europske civilizacije*, katalog izložbe, Galerija Klovičevi dvori, Zagreb.

Milojčić, V. 1949, *Chronologie der jungen Steinzeit Mittel- und Sudeuropas*, Berlin.

Miloglav, I. 2008, Ervenica – dio naselja vučedolske kulture, *Opuscula Archaeologica* 31 (2007), Zagreb, 27-48.

- Minichreiter, K. 1977, Lokacija Robne kuće «Zvijezda», Vinkovci – prehistorijsko i antičko naselje. Arheološki Pregled 19, Beograd 1977, 20-21.
- Minichreiter, K. 1985, Rekognosciranje terena općine Virovitica, Glasnik slavonskih muzeja 50/51, Vukovar, 41-51.
- Minichreiter, K. 1986a, Zaštitna arheološka iskopavanja neolitskog i eneolitskog naselja u Pepelanama, Glasnik slavonskih muzeja 52/53, Vukovar, 53-54.
- Minichreiter, K. 1986b, Pepelane, neolitičko i eneolitičko naselje, Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva br. 1, Zagreb, 13-16.
- Minichreiter, K. 1986c, Pregled arheoloških nalaza na području općine Virovitica, Prapovijesno nalazište u Pepelanama, Virovitički zbornik 1234-1984, Virovitica.
- Minichreiter, K. 1986d, Pepelane, neolitsko i eneolitsko naselje, Arheološki pregled 26, Ljubljana, 40-41.
- Minichreiter, K. 1987, Arheološko blago Baranje, Anali 5 Zavoda za znanstveni rad JAZU, Osijek.
- Minichreiter, K. 1989a, Istraživanja prapovijesnih naselja i nekropola uz trasu autoceste Slavonski Brod – Velika Kopanica, Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva br. 2, Zagreb, 15.
- Minichreiter, K. 1989b, Istraživanja arheoloških lokaliteta na južnoj trasi autoceste Slavonski Brod-Velika Kopanica, Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva br. 3, Zagreb, 42-44.
- Minichreiter, K. 1990a, Starčevačko naselje u Pepelanama kod Virovitice, Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu 3.s., XXIII, Zagreb, 17-40.
- Minichreiter, K. 1990b, Prvi rezultati arheoloških istraživanja u Pepelanama godine 1985, Arheološka istraživanja u Podravini i kalničko-bilogorskoj regiji, Izdanja Hrvatskog arheološkog društva 14, Zagreb, 19-38.
- Minichreiter, K. 1990c, Arheološka istraživanja u Slavoniji i Baranji od 1985. do 1988. godine, Anali 7, Zavoda za znanstveni rad HAZU u Osijeku, Osijek, 141-154.
- Minichreiter, K. 1990d, Starčevačko naselje kod Zadubravlja, Slavonski Brod, Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva br. 2, Zagreb, 23-25.
- Minichreiter, K. 1991a, Zaštitna arheološka istraživanja na trasi auto-ceste Zagreb-Beograd u 1990. godini, Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva br. 1, Zagreb, 16-18.
- Minichreiter, K. 1991b, Starčevačko naselje kod Zadubravlja, Slavonski Brod, (Trasa auto-ceste Zagreb-Beograd), Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva br. 2, Zagreb, 20.
- Minichreiter, K. 1991c, Arhitektura starčevačkog naselja kod Zadubravlja, Izdanja Hrvatskog arheološkog društva 16, Zagreb, 97-113.
- Minichreiter, K. 1991d, Arheološka istraživanja na dijelu auto-ceste Slavonski Brod – Lipovac“, Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske 17, 1991., 179-192.
- Minichreiter, K. 1992a, Kulturni predmeti starčevačke kulture u sjevernoj Hrvatskoj, Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu 9, Zagreb, 7-22.
- Minichreiter, K. 1992b, Ranoneolitička arhitektura sjeverne Hrvatske, Poročilo o raziskovanju paleolita, neolita in eneolita v Sloveniji XX, Ljubljana, 17-26.
- Minichreiter, K. 1992c, Starčevačka kultura u sjevernoj Hrvatskoj, Zagreb.
- Minichreiter, K. 1992d, Peći u starčevačkom naselju kod Zadubravlja, Opuscula archaeologica 16, Zagreb, 37-47.
- Minichreiter, K. 1993a, Arheološka istraživanja na dijelu auto-ceste Slavonski Brod – Lipovac, Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske 17, Zagreb, 179-192.
- Minichreiter, K. 1993b, Arhitektura starčevačkog naselja kod Zadubravlja, Arheološka istraživanja u Slavonskom Brodu i brodskom Posavlju, Izdanje Hrvatskog arheološkog društva 16, Zagreb, 97-112.
- Minichreiter, K. 1996, Slikana keramika starčevačke kulture iz Pepelane u sjeverozapadnoj Slavoniji, Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu 10, Zagreb, 7-22.
- Minichreiter, K. 1997a, Otkriće u Lukaču i Požegi kao prilog poznavanju topografije naselja starčevačke kulture u sjevernoj Hrvatskoj, Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu 11-12, Zagreb, 7-36.
- Minichreiter, K. 1997b, Zaštitna arheološka istraživanja obredno-ukopnog prostora starčevačkog lokaliteta u Slavonskom Brodu, Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva br. 3, Zagreb, 40-43.
- Minichreiter, K. 1998a, Arheološka istraživanja naselja i obredno-ukopnog prostora starčevačke kulture u Slavonskom Brodu, Glasnik slavonskih muzeja 2 (57), Županja, 54-57.
- Minichreiter, K. 1998b, The Oldest Neolithic Water-Well in Croatia from the Early Starčevo Settlement near Slavonski Brod, Brunnen der Jungsteinzeit, Internationales Symposium Erkelenz, 27. bis 29. Oktober 1997, Materialien zur Bodendenkmalpflege im Rheinland 11, Koln, 25-30.
- Minichreiter, K. 1999a, Slavonski Brod, Galovo-ciglana, sustavna istraživanja starčevačkog lokaliteta u 1998.g., Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva br. 1, Zagreb, 25-29.
- Minichreiter, K., 1999b, Zoomorfna idolooplastika obredno-ukopnog prostora starčevačkog lokaliteta na “Galovu” u Slavonskom Brodu, Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu 13-14, Zagreb, 7-22.
- Minichreiter, K., 1999c, Ranoneolitički ukopi i pogrebni običaji starčevačkog kulturnog kompleksa, Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu 15-16, Zagreb, 5-20.
- Minichreiter, K. 1999d, Slavonski Brod, Galovo, sustavna istraživanja lokaliteta starčevačke kulture u godini 1999, Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva br. 3, Zagreb, 58-62.
- Minichreiter, K. 2000a, Zaštitna arheološka istraživanja na području Slavonskog Broda, Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva br. 1, Zagreb, 120-122.

- Minichreiter, K. 2000b, Istraživanje rane starčevačke kulture na "Galovu" u Slavanskom Brodu, *Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva* br. 2, Zagreb, 25.
- Minichreiter, K. 2000c, Reljefni prikaz ženskog lika na posudama starčevačke kulture, *Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu* 17, Zagreb, 5-15.
- Minichreiter, K. 2000d, Starčevačka kultura u svijetlu najnovijih otkrića u Brodskoj Posavini, *Histria Antiqua* 6, Pula, 211-222.
- Minichreiter, K. 2000e, Populacije i kulture mlađeg kamenog doba - neolitika na brodskom području, *Zbornik radova sa znanstvenog skupa o Slavanskom Brodu u povodu 750. obljetnice prvog pisanog spomena imena Broda*, *Bibliotheca Croatica-Slavonica, Sirmiensa et Baranyensia*, Posebna izdanja: knjiga 2, Slavonski Brod, 59-90.
- Minichreiter, K. 2001a, Arhitektura obredno-ukopnog prostora starčevačkog naselja u Slavanskom Brodu, *Osječki zbornik XXIV-XXV*, Osijek, 9-22.
- Minichreiter, K. 2001b, Slavonski Brod, Galovo, sustavna istraživanja naselja starčevačke kulture u godini 2001, *Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva* br. 3, Zagreb, 63-69.
- Minichreiter, K. 2001c, The architecture of Early and Middle Neolithic settlements of the Starčevo culture in Northern Croatia, *Documenta Praehistorica XXVIII*, Ljubljana, 199-214.
- Minichreiter, K. 2001d, Tipološka klasifikacija keramike rane starčevačke kulture iz stambene zemunice 10 u Zadubravlju, *Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu* 18, Zagreb, 5-20.
- Minichreiter, K. 2002a, Ukopi stanovnika u naseljima starčevačke kulture u Hrvatskoj, *Histria Antiqua* 8, Pula, 63-72.
- Minichreiter, K. 2002b, Starčevačko naselje u Slavanskom Brodu-rezultati istraživanja 1999.g., *Glasnik slavonskih muzeja* 3 (58), Našice, 81-82.
- Minichreiter, K. 2002c, Žrtvenici i idoli starčevačkog naselja na "Galovu" u Slavanskom Brodu, *Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu* 19, Zagreb, 11-30.
- Minichreiter, K. 2002d, Slavonski Brod, Galovo, sustavna istraživanja naselja starčevačke kulture u godini 2002, *Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva* br. 3, Zagreb, 45-52.
- Minichreiter, K. 2003a, Prilog poznavanju ornamentike na gruboj keramici starčevačkog naselja na Galovu u Slavanskom Brodu, *Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu* 20, Zagreb, 15-26.
- Minichreiter, K. 2003b, Slavonski Brod, Galovo, sustavna istraživanja naselja starčevačke kulture u godini 2003, *Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva* br. 3, Zagreb, 48-55.
- Minichreiter, K. 2003c, Ranoneolitička naselja u kontinentalnoj Hrvatskoj, *Histria Antiqua* 11, Pula, 143-157.
- Minichreiter, K. 2004a, Radionica glinenih predmeta i tkanine u naselju starčevačke kulture na Galovu u Slavanskom Brodu, *Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu* 21, Zagreb, 5-18.
- Minichreiter, K. 2004b, Otkriće naselja i obredno-ukopnog prostora prvih stanovnika na području Slavanskog Broda, *Vijesti* 9, *Godišnjak Muzeja Brodskog Posavlja*, Slavonski Brod, 11-22.
- Minichreiter, K. 2005a, Slavonski Brod, Galovo, nastavak sustavnih arheoloških istraživanja naselja starčevačke kulture u godini 2004, *Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva* br. 1, Zagreb, 42-48.
- Minichreiter, K. 2005b, Arheološka istraživanja na Galovu u Slavanskom Brodu, *Annales Instituti Archaeologici I*, Zagreb, 25-30.
- Minichreiter, K. 2005c, Galovo-Slavonski Brod, *Hrvatski arheološki godišnjak 1/2004*, Zagreb, 35-36.
- Minichreiter, K. 2005d, Zadubravlje - kulni predmeti u naselju starčevačke kulture, *Prilozi Instituta za arheologiju* 22, Zagreb, 5-24.
- Minichreiter, K. 2006a, Slavonski Brod, Galovo, nastavak sustavnih istraživanja naselja starčevačke kulture u godini 2005, *Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva* br. 1, Zagreb, 43-50.
- Minichreiter, K. 2006b, Slavonski Brod, Galovo, arheološka istraživanja 2005.g., *Annales Instituti Archaeologici II*, Zagreb, 29-32.
- Minichreiter, K. 2006c, Slavonski Brod – prapovijest, u: *Stotinu hrvatskih arheoloških nalazišta*, ur. A. Durman, *Leksikografski zavod M. Krleža*, Zagreb, 236-237.
- Minichreiter, K. 2006d, Pepelana u: *Stotinu hrvatskih arheoloških nalazišta*, ur. A. Durman, *Leksikografski zavod M. Krleža*, Zagreb, 206-207.
- Minichreiter, K. 2006e, Zadubravlje, u: *Stotinu hrvatskih arheoloških nalazišta*, ur. A. Durman, *Leksikografski zavod M. Krleža*, Zagreb, 308-309.
- Minichreiter, K. 2006f, Development of the Starčevo Culture in the territory of continental Croatia, *Homage to Milutin Garašanin*, (eds. N. Tasić, C. Grozdanov), Beograd, 79-97.
- Minichreiter, K. 2006g, Slavonski Brod, Galovo, nastavak sustavnih istraživanja naselja starčevačke kulture u godini 2006, *Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva* br. 3, Zagreb, 44-48.
- Minichreiter, K. 2007a, Slavonski Brod, Galovo, arheološka istraživanja 2006.g., *Annales Instituti Archaeologici III*, Zagreb, 26-30.
- Minichreiter, K. 2007b, Bijelo slikani Linear A stupanj starčevačke kulture u Hrvatskoj, *Prilozi Instituta za arheologiju* 24, Zagreb, 20-27.
- Minichreiter, K. 2007c, Galovo, Slavonski Brod, deset godina arheoloških istraživanja, *Monografije Instituta za arheologiju* 1, Zagreb, 1-208.
- Minichreiter, K. 2007d, Galovo-Slavonski Brod, *Hrvatski arheološki godišnjak 3/2006*, Zagreb, 78-80.
- Minichreiter, K. 2007e, The First Farmers of Northern Croatia, *A Short Walk through the Balkans: The First*

- Farmers of the Carpathian Basin and Adjacent Regions, Societa per la Preistoria e Protostoria della Regione Friuli-Venezia Giulia, quaderno 12, Trieste, 171-183.
- Minichreiter, K. 2008a, Slavonski Brod, Galovo, sustavna arheološka istraživanja naselja starčevačke kulture u godini 2007, Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva br. 1, Zagreb, 50-57.
- Minichreiter, K. 2008b, Radna zemunica 291 u naselju starčevačke kulture na Galovu u Slavonskom Brodu, Prilozi Instituta za arheologiju 25, Zagreb, 5-14.
- Minichreiter, K. 2009a, Slavonski Brod, Galovo, sustavna arheološka istraživanja naselja starčevačke kulture u godini 2008, Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva br. 1, Zagreb, 34-37.
- Minichreiter, K. 2009b, Galovo, Slavonski Brod, arheološka istraživanja u 2008.g., Annales Instituti Archaeologici V, Zagreb, 43-44.
- Minichreiter, K. 2009c, Naselje starčevačke kulture na Galovu, Slavonski Brod, sustavna arheološka istraživanja u godini 2009. Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva br. 3, Zagreb, 52-59.
- Minichreiter, K. 2009d, Galovo-Slavonski Brod, Hrvatski arheološki godišnjak 5/2008, Zagreb, 127-128
- Minichreiter, K. 2009e, kataloške jedinice, u: Slavonija, Baranja i Srijem – vrela europske civilizacije, katalog izložbe, Galerija Klovićevi dvori, Zagreb.
- Minichreiter, K. 2010a, Slavonski Brod, Galovo, arheološka istraživanja 2009, Annales Instituti Archaeologici VI, Zagreb, 11-16.
- Minichreiter, K. 2010b, Nadzemni objekti u naseljima starčevačke kulture, Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu 27, 15-32.
- Minichreiter, K. 2010c, Galovo-Slavonski Brod, Hrvatski arheološki godišnjak 6/2009, Zagreb, 85-87.
- Minichreiter, K. 2011, Slavonski Brod, Galovo, arheološka istraživanja 2010.g., Annales Instituti Archaeologici VII, Zagreb, 34-36.
- Minichreiter, K. 2012, Slavonski Brod, Galovo, arheološka istraživanja 2011.g., Annales Instituti Archaeologici VIII, Zagreb, 18-22.
- Minichreiter, K., Krajcar Bronić, I. 2006, Novi radiokarbonski datumi rane starčevačke kulture u Hrvatskoj, Prilozi Instituta za arheologiju 23, Zagreb, 5-16.
- Minichreiter, K., Bunčić, M. 2008a, Slavonski Brod, Galovo, arheološka istraživanja 2007, Annales Instituti Archaeologici IV, Zagreb, 32-35.
- Minichreiter, K., Bunčić, M. 2008b, Galovo-Slavonski Brod, Hrvatski arheološki godišnjak 4/2007, Zagreb, 96-99.
- Minichreiter, K., Botić, K. 2010, Early Neolithic burials of Starčevo culture at Galovo, Documenta Praehistorica XXXVII, Ljubljana, 105-124.
- Mušić, B., Krznarić Škrivanko, M., Medarič, I. 2013, Sopot – geofizičko istraživanje 2010, Hrvatski arheološki godišnjak 7/2010, Zagreb, (u tisku).
- O**
- Okroša, L. 2002, Nastavak arheološkog istraživanja prapovijesnog nalazišta u Brezovljanima, Cris IV/1, Križevci, 7-10.
- Okroša Rožić, L. 2003, Arheološka istraživanja u Brezovljanima 2003. godine, Cris V/1, Križevci, 75-79.
- Okroša Rožić, L. 2004, Novija arheološka istraživanja na križevačkom području, katalog izložbe, Križevci.
- Okroša Rožić, L. 2005, Brezovljani – četvrta sezona sustavnih arheoloških iskopavanja, Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva br. 3, Zagreb, 62-68.
- Okroša Rožić, L. 2006, Brezovljani, u: Stotinu hrvatskih arheoloških nalazišta, ur. A. Durman, Leksikografski zavod M. Krleža, Zagreb, 96-97.
- Okroša Rožić, L. 2012, Brezovljani, Neolitičko nalazište, Rezultati arheoloških istraživanja, Križevci.
- Okroša Rožić, L. 2013, Regionalni tipovi sopotske kulture na križevačkom području, katalog izložbe, Križevci.
- Obelić, B., Marijan, B., Krajcar Bronić, I., Krznarić Škrivanko, M. 2004, Radiocarbon dating of Sopot Culture Sites (Late Neolithic) in Eastern Croatia, Radiocarbon 46, 245.-258.
- P**
- Prapovijest – vodič kroz stalni postav, 2011, Arheološki muzej Osijek, Osijek.
- Paunović, M. 2002, Origins of Neolithic Raw Materials in Croatia, Opuscula Archaeologica 26, Zagreb, 7-11.
- R**
- Radovčić, J., Škoberne, Ž. 1989, Zagreb prije početaka – Najstarija prošlost grada i okolice, Zagreb.
- Rajković, D. 2011a, Kamene glačane alatke s nalazišta Čepin-Ovčara/Tursko groblje, Osječki zbornik XXX, Osijek, 14-57.
- Rajković, D. 2011b, Osijek-Filipovica/Hermanov vinograd, Hrvatski arheološki godišnjak, Zagreb, (u tisku).
- Reed, K. 2012, Farmers in Transition (The archeobotanical analysis of the Carpathian Basin from the Late Neolithic to the late Bronze Age (5000.-900. BC)), doktorska disertacija, Leicester.
- Roglić, J. 2006, Geografske regije Hrvatske, Zagreb.
- S**
- Salajić, S. 2013, Regionalni tipovi sopotske kulture na virovitičkom području, katalog izložbe, Virovitica.
- Schmidt, R. R. 1945, Die Burg Vučedol, Zagreb.
- Sekelj Ivančan, T., Balen, J. 2006a, Virovitica-Brekinja, Hrvatski arheološki godišnjak 2/2005, Zagreb, 76-78.
- Sekelj Ivančan, T., Balen, J. 2006b, Prapovijesno naselje Virovitica-Brekinja, Annales Instituti archaeologici II, Zagreb, 67-72.

- Sekelj Ivančan, T., Balen, J. 2007, Brekinja, u: Zapadna virovitička obilaznica – Zaštitna arheološka istraživanja 2005./2006. godine, Gradski muzej Virovitica, Virovitica, 19-26.
- Skelac, G. 1997, Prapovijesno nalazište Slavča, *Opuscula archaeologica* 21, Zagreb 1997, 217-235.
- Solter, A., Balen, J. 2008, Izrada 3D "Wire-frame" modela na arheološkom lokalitetu Tomašanci-Palača, *Vjesnik arheološkog muzeja u Zagrebu* 3. s., XLI, Zagreb, 377-383.
- Sokač-Štimac, D. 1977a, Zarilac - Grabaračke livade, *Sl. Požega, Arheološki pregled* 19, 38-39.
- Sokač-Štimac, D. 1977b, Noviji arheološki nalazi u Požeškoj kotlini, u: *Požega 1227.-1977.*, ur. M. Strbašić, Požega, 95-98.
- Sokač-Štimac, D. 1977c, Arheološka iskapanja Muzeja Požeške kotline, *Vjesnik Muzeja Požeške kotline* 1, Požega, 43-54.
- Sokač-Štimac, D. 1984, Arheološka iskapanja u Požeškoj kotlini, u: *Četvrti znanstveni sabor Slavonije i Baranje*, ur. D. Čalić i Đ. Berber, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti Zagreb, Zavod za znanstveni rad Osijek, 116-137.
- Spataro, M. 2003, Pottery technology and manufacture at the Korenovo Culture (LBK) site of Malo Korenovo (Bjelovar, Croatia), *Opuscula Archaeologica* 27, Zagreb, 49-61.
- Srdoč, D., Obelić, B., Horvatinčić, N., Krajcar Bronić, I., Slipečević, A. 1989, Rudjer Boskovic Institute Radiocarbon Measurements XI, *Radiocarbon*, Vol. 31, No. 1, 85-98.
- Š
- Šimić, J. 1983, Terenska istraživanja Arheološkog odjela Muzeja Slavonije Osijek tijekom godine 1982. i 1983., *Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva* br. 3, Zagreb, 30-32.
- Šimić, J. 1986a, Pokusno istraživanje na lokalitetu Gradac u Sarvašu, *Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva* br. 1, Zagreb, 23-24.
- Šimić, J. 1986b, Zaštitno iskopavanje na «Gracu» u Sarvašu, *Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva* br. 3, Zagreb, 37-38.
- Šimić, J. 1986c, Pokusno iskopavanje neolitičkog lokaliteta u Kneževim Vinogradima, *Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva* br. 1, Zagreb, 16-17.
- Šimić, J. 1986d, Nastavak istraživanja neolitičkog lokaliteta u Kneževim Vinogradima, *Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva* br. 3, Zagreb, 35-36.
- Šimić, J. 1987a, Sarvaš/Gradac Prapovijesno višeslojno naselje, *Arheološki pregled* 27 (1986), Ljubljana, 64-65.
- Šimić, J. 1987b, Kneževi Vinogradi, neolitsko naselje, *Arheološki pregled* 27 (1986), Ljubljana, 43.
- Šimić, J. 1987c, Kneževi Vinogradi/Osnovna škola, neolitsko naselje, *Arheološki pregled* 28, Ljubljana, 40.
- Šimić, J. 1988a, Područje Čepina u prapovijesti, u: 200 godina školstva u Čepinu, Čepin.
- Šimić, J. 1988b, Kneževi Vinogradi- neolitički lokalitet, *Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva* br. 1, Zagreb, 16-17.
- Šimić, J. 1992, Horizont kasnog brončanog doba na lokalitetu "Gradac" u Sarvašu, *Prilozi Instituta za arheologiju* 9, Zagreb, 31-48.
- Šimić, J. 1993, Pola stoljeća od prvog arheološkog iskopavanja lokaliteta Gradac u Sarvašu, *Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva* br. 1, Zagreb, 54-55.
- Šimić, J. 1995, Umjetnost pretpovijesti istočne Slavonije i Baranje, Osijek.
- Šimić, J. 1997a, Pododjel Prapovijesne arheologije, u: *Blago Muzeja Slavonije*, katalog izložbe, Osijek, 52-64.
- Šimić, J. 1997b, Čepin-Ovčara/Tursko groblje, istraživanje srednjovjekovne utvrde i groblja ranog srednjeg vijeka pokraj Čepina, nedaleko Osijeka, *Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva* br. 3, Zagreb.
- Šimić, J. 1999a, Nastavak istraživanja u Čepinu-Ovčara/Tursko groblje, *Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva* br. 3, Zagreb, 112-115.
- Šimić, J. 1999b, Osijek-Filipovica (Hermanov vinograd), zaštitno iskopavanje neolitičkog naselja, *Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva* br. 1, Zagreb, 30-33.
- Šimić, J. 2000, Istraživanje neolitičkog lokaliteta Hermanov vinograd u Osijeku, *Histria Antiqua* 6, Pula, 223-230.
- Šimić, J. 2001, Četvrti nastavak istraživanja u Čepinu-Ovčara/Tursko groblje, *Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva* br. 1, Zagreb, 48-54.
- Šimić, J. 2004a, Kneževi Vinogradi-Osnovna škola. Zaštitno istraživanje neolitičkog lokaliteta, *Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva* br. 2, Zagreb, 74-79.
- Šimić, J. 2004b, Istraživanje u Čepinu-Ovčara/Tursko groblje u godini 2002. i 2003., *Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva* br. 2, Zagreb, 55-61.
- Šimić, J. 2006a, Čepin-Ovčara/Tursko groblje, *Hrvatski arheološki godišnjak* 2/2005, Zagreb, 9-10.
- Šimić, J. 2006b, Sopotska nalazišta na osječkom području, u: *Od Sopota do Lengyela – prispevki o kamenodobnih in bakrenodobnih kulturah med Savo in Donavo*, ur. A. Tomaž, *Annales Mediterranea*, Koper, 39-42.
- Šimić, J. 2006c, Sarvaš – Gradac. u: *Stotinu hrvatskih arheoloških nalazišta*, ur. A. Durman, *Leksikografski zavod M. Krleža*, Zagreb, 230-231.
- Šimić, J. 2007a, Belišće-Staro Valpovo, *Hrvatski arheološki godišnjak* 3/2006, Zagreb, 9-11.
- Šimić, J. 2007b, Zaštitno istraživanje prapovijesnog nalazišta Staro Valpovo pokraj Belišća, *Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva* br. 1, Zagreb, 26-35.
- Šimić, J. 2007c, Čepin-Ovčara/Tursko groblje, istraživanje godine 2006., *Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva* br. 1, Zagreb, 65-72.
- Šimić, J. 2007d, Zaštitno istraživanje na Hermanovom vinogradu u Osijeku, *Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva* br. 3, Zagreb, 53-59.

- Šimić, J. 2007e, Čepin-Ovčara/Tursko groblje, Hrvatski arheološki godišnjak 3/2006, 13-14.
- J. Šimić 2008a, Osijek-Filipovica/Hermanov vinograd, Hrvatski arheološki godišnjak 4/2007, Zagreb, 18-20.
- Šimić, J. 2008b, Hermanov vinograd – arheološko nalazište mlađeg kamenog doba u Osijeku, katalog izložbe, Osijek.
- Šimić, J. 2009a, Neolitička naselja između Drave i Karašice, Zbornik Muzeja grada Belišće, Belišće, 15-21.
- Šimić, J. 2009b, kataloške jedinice, u: Slavonija, Baranja i Srijem – vrela europske civilizacije, katalog izložbe, Galerija Klovićevi dvori, Zagreb.
- Šimić, J. 2012, Šetnje slavonskom i baranjskom prapoviješću, Osijek.
- Šimić-Kanaet, Z. 1996, Razvoj lončarskih peći i tehnologije pečenja na prapovijesnim i antičkim primjerima, *Opuscula archaeologica* 20, Zagreb, 151-177.
- Šošić Klindžić, R. 2010, Proizvodnja cijepanih kamenih artefakata ranih poljodjelskih zajednica na prostoru istočne Hrvatske, doktorski rad, Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, Odsjek za arheologiju, Zagreb.
- Šošić Klindžić, R. 2011, The supply system of siliceous rocks between the Drava, Sava and Danube rivers during the Starčevo culture, *Documenta Praehistorica XXXVIII*, Ljubljana, 346-356.
- Špoljar, D. 2011, Cijepani litički materijal s prapovijesnog nalazišta Tomašanci-Palača, diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, Odsjek za arheologiju, Zagreb.
- T**
- Težak-Gregl, T. 1984, Neolitička i eneolitička antropomorfna plastika iz fundusa Arheološkog muzeja u Zagrebu, *Vjesnik arheološkog muzeja u Zagrebu* 3.s., XVI-XVII, Zagreb, 15-48.
- Težak-Gregl, T. 1991, Naselje korenovske kulture u Kaniškoj lvi, *Opuscula Archaeologica* 15, Zagreb, 1-23.
- Težak-Gregl, T. 1993a, Kultura linearno trakaste keramike u središnjoj Hrvatskoj, Zagreb, 1993.
- Težak-Gregl, T. 1993b, Prapovijesno nalazište Ozalj, *Opuscula Archaeologica* 17, 165-181.
- Težak-Gregl, T. 1998, Neolitik i eneolitik, u: Dimitrijević, S. Težak-Gregl, T., Majnarić Pandžić, N., *Prapovijest*, Zagreb, 59-157.
- Težak-Gregl, T. 2001, Glačane kamene ruktovrine neolitičkog i eneolitičkog razdoblja u Hrvatskoj, *Opuscula Archaeologica* 25, Zagreb, 7-25.
- Težak-Gregl, T. 2005, Ozalj-Stari grad, neolitička naseobina, u: Prvi poljodjelci, Savska skupina Lengyelske kulture, ur. M. Guštin, Založba Annales, Koper 2005, 155-162.
- Težak-Gregl, T. 2006, Malo Korenovo, u: Stotinu hrvatskih arheoloških nalazišta, ur. A. Durman, Leksikografski zavod M. Krleža, Zagreb, 162-163.
- Težak-Gregl, T., Vojvoda, P. 1987, Staro Čiče/Gradišće – Višeslojno naselje, *Arheološki Pregled* 1986, Ljubljana, 46.
- Težak-Gregl, T., Šimić-Kanaet, Z. 1999-2000, Prilog poznavanju tehnologije pečenja neolitičke keramike u središnjoj Hrvatskoj, *Opuscula Archaeologica* 23-24, Zagreb, 503-505.
- V**
- Vojvoda, P. 1997, Katalog stalnog postava Muzeja Turopolja, *Arheologija*, Velika Gorica.
- Vrdoljak, S., Mihaljević, M. 1999, Istraživanje nalazišta Slavča (Nova Gradiška, 1998.), *Obavijesti hrvatskog arheološkog društva* br. 1, Zagreb.
- Vulić, H., Krznarić Škrivanko, M., Rapan Papeša, A. 2010, Ulica I. Gundulića 37, Hrvatski arheološki godišnjak 6/2009, Zagreb, 60-62.
- W**
- Wiewegh, Z., Kezunović, V. 2006, Autocesta V-c, dionica Đakovo – Sredanci, Hrvatski arheološki godišnjak 2/2005, Zagreb, 8-9.
- Wosinsky, M. 1904, *Die inkrustierte Keramik der Stein-und Bronzezeit*, Berlin, 43.
- Z**
- Zagreb prije Zagreba: arheološka baština Zagreba od prapovijesti do osnutka biskupije 1094.g., 1994, katalog izložbe, ur. A.Rendić-Miočević, *Arheološki muzej u Zagrebu*, Zagreb.

Ponosni sponzor AMZ

SOCIETE GENERALE GROUP

Sponzor AMZ

